

TR90 Düzey II Bölgesindeki İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması ve Sınıflandırılması

2015

TR90

TR90

DÜZEY II BÖLGESİNDEKİ İLÇELERİN

SOSYO-EKONOMİK GELİŞMİŞLİK

SIRALAMASI VE SINIFLANDIRILMASI

Hazırlayanlar

Prof. Dr. Metin BERBER (Koordinatör- KTÜ-İİBF İktisat Bölümü)
Y. Doç. Dr. Murat Can GENÇ (Yürütücü - KTÜ-İİBF İktisat Bölümü)
Y. Doç. Dr. Ezgi Baday YILDIZ (Yürütücü Yrd. -KTÜ-İİBF İktisat Bölümü)

Bu araştırma, T.C Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı'nın Desteğiyle Yapılan "TR90 DÜZEY II BÖLGESİNDEKİ İLÇELERİN SOSYO-EKONOMİK GELİŞMİŞLİK SIRALAMASI VE SINIFLANDIRILMASI" Projesinin Sonuçlarıdır. T.C. DOĞU KARADENİZ KALKINMA AJANSI'NIN GÖRÜŞLERİNİ YANSITMAZ.

Trabzon, Aralık 2015

İÇİNDEKİLER

TABLolar LİSTESİ	III
HARİTALAR LİSTESİ	V
GRAFİKLER LİSTESİ	VII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM: TR 90 DOĞU KARADENİZ BÖLGESİ BÖLGE DÜZEYİNDE ANALİZ

1. GENEL TANITIM	3
2. İSTATİSTİKSEL YÖNTEM ve VERİ SETİ.....	5
3. TR 90 BÖLGESİ İLÇE DÜZEYİNDE SOSYO EKONOMİK GELİŞİMİŞLİK ENDEKSİ	7
3.1. Eşdeğer Sosyoekonomik Gelişmişliğe Sahip İlçe Grupları	11
4. TR 90 BÖLGESİ İLÇELERİ YAŞAM KALİTESİ ENDEKSİ.....	15
5. TR 90 BÖLGESİ İLÇELERİ EĞİTİM ENDEKSİ	20
6. TR 90 BÖLGESİ İLÇELERİ SAĞLIK ENDEKSİ.....	25
7. TR 90 BÖLGESİ İLÇELERİ EKONOMİK ve MALİ DÜZEY ENDEKSİ	30
8. TR 90 BÖLGESİ İLÇELERİ REKABET ve YENİLİK KAPASİTESİ ENDEKSİ.....	35

İKİNCİ BÖLÜM: TRABZON

1. GENEL TANITIM	47
2. TRABZON İLÇELERİ SOSYO EKONOMİK GELİŞİMİŞLİK ENDEKSİ	51
3. TRABZON İLÇELERİ EĞİTİM ENDEKSİ	56
4. TRABZON İLÇELERİ SAĞLIK ENDEKSİ.....	58
5. TRABZON İLÇELERİ YAŞAM KALİTESİ ENDEKSİ.....	61
6. TRABZON İLÇELERİ EKONOMİK VE MALİ DÜZEY ENDEKSİ.....	63
7. TRABZON İLÇELERİ REKABET VE YENİLİK KAPASİTESİ ENDEKSİ	66

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: ORDU

1. GENEL TANITIM	73
2. ORDU İLÇELERİ SOSYO EKONOMİK GELİŞİMİŞLİK ENDEKSİ	77
3. ORDU İLÇELERİ EĞİTİM ENDEKSİ	80
4. ORDU İLÇELERİ SAĞLIK ENDEKSİ.....	83
5. ORDU İLÇELERİ YAŞAM KALİTESİ ENDEKSİ.....	85
6. ORDU İLÇELERİ EKONOMİK VE MALİ DÜZEY ENDEKSİ.....	87
7. ORDU İLÇELERİ REKABET VE YENİLİK KAPASİTESİ ENDEKSİ	89

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: GİRESUN

1. GENEL TANITIM	97
2. GİRESUN İLÇELERİ SOSYO EKONOMİK GELİŞİMİŞLİK ENDEKSİ	101
3. GİRESUN İLÇELERİ EĞİTİM ENDEKSİ	105
4. GİRESUN İLÇELERİ SAĞLIK ENDEKSİ.....	108
5. GİRESUN İLÇELERİ YAŞAM KALİTESİ ENDEKSİ.....	111

6. GİRESUN İLÇELERİ EKONOMİK VE MALİ DÜZEY ENDEKSİ	113
7. GİRESUN İLÇELERİ REKABET ve YENİLİK KAPASİTESİ ENDEKSİ	116

BEŞİNCİ BÖLÜM: RİZE

1. GENEL TANITIM	122
2. RİZE İLÇELERİ SOSYO EKONOMİK GELİŞMİŞLİK ENDEKSİ	125
3. RİZE İLÇELERİ EĞİTİM ENDEKSİ	129
4. RİZE İLÇELERİ SAĞLIK ENDEKSİ	131
5. RİZE İLÇELERİ YAŞAM KALİTESİ ENDEKSİ	133
6. RİZE İLÇELERİ EKONOMİK ve MALİ DÜZEY ENDEKSİ	136
7. RİZE İLÇELERİ REKABET ve YENİLİK KAPASİTESİ ENDEKSİ	138

ALTINCI BÖLÜM: ARTVİN

1. GENEL TANITIM	145
2. ARTVİN İLÇELERİ SOSYO EKONOMİK GELİŞMİŞLİK ENDEKSİ	149
3. ARTVİN İLÇELERİ EĞİTİM ENDEKSİ	152
4. ARTVİN İLÇELERİ SAĞLIK ENDEKSİ	154
5. ARTVİN İLÇELERİ YAŞAM KALİTESİ ENDEKSİ	156
6. ARTVİN İLÇELERİ EKONOMİK ve MALİ DÜZEY ENDEKSİ	159
7. ARTVİN İLÇELERİ REKABET ve YENİLİK KAPASİTESİ ENDEKSİ	161

YEDİNCİ BÖLÜM: GÜMÜŞHANE

1. GENEL TANITIM	168
2. GÜMÜŞHANE İLÇELERİ SOSYO EKONOMİK GELİŞMİŞLİK ENDEKSİ	172
3. GÜMÜŞHANE İLÇELERİ EĞİTİM ENDEKSİ	175
4. GÜMÜŞHANE İLÇELERİ SAĞLIK ENDEKSİ	177
5. GÜMÜŞHANE İLÇELERİ YAŞAM KALİTESİ ENDEKSİ	180
6. GÜMÜŞHANE İLÇELERİ EKONOMİK ve MALİ DÜZEY ENDEKSİ	182
7. GÜMÜŞHANE İLÇELERİ REKABET ve YENİLİK KAPASİTESİ ENDEKSİ	184

SONUÇ	186
-------------	-----

YARARLANILAN KAYNAKLAR	193
------------------------------	-----

TABLOLAR LİSTESİ

TABLO NR.	TABLONUN ADI	SAYFA NR.
TABLO 1:	TR90 DOĞU KARADENİZ BÖLGESİ İLÇELERİ SOSYOEKONOMİK GELİŞMİŞLİK ENDEKSİ GÖSTERGELERİ.....	6
TABLO 2:	TEMEL BİLEŞENLERİN VARYANSLARI VE AÇIKLAMA ORANLARI.....	7
TABLO 3:	DEĞİŞKENLERİN BİRİNCİ TEMEL BİLEŞENDEKİ AĞIRLIKLARI	8
TABLO 4:	TR90 DOĞU KARADENİZ BÖLGESİ İLÇELERİ SOSYOEKONOMİK GELİŞMİŞLİK ENDEKS DEĞERLERİ VE SIRALAMASI	9
TABLO 5:	EŞDEĞER SOSYOEKONOMİK GELİŞMİŞLİK DÜZEYİNE SAHİP İLÇE GRUPLARI	13
TABLO 6:	DEĞİŞKENLERİN YAŞAM KALİTESİ ENDEKSİNİN HESAPLANDIĞI TEMEL BİLEŞENDEKİ AĞIRLIKLARI	15
TABLO 7:	TR90 DOĞU KARADENİZ BÖLGESİ İLÇELERİ YAŞAM KALİTESİ ENDEKS DEĞERLERİ VE SIRALAMASI	16
TABLO 8:	EŞDEĞER YAŞAM KALİTESİ DÜZEYİNE SAHİP İLÇE GRUPLARI.....	18
TABLO 9:	DEĞİŞKENLERİN EĞİTİM ENDEKSİNİN HESAPLANDIĞI TEMEL BİLEŞENDEKİ AĞIRLIKLARI	20
TABLO 10:	TR90 DOĞU KARADENİZ BÖLGESİ İLÇELERİ EĞİTİM ENDEKS DEĞERLERİ VE SIRALAMASI.....	21
TABLO 11:	EŞDEĞER EĞİTİM DÜZEYİNE SAHİP İLÇE GRUPLARI.....	23
TABLO 12:	DEĞİŞKENLERİN SAĞLIK ENDEKSİNİN HESAPLANDIĞI TEMEL BİLEŞENDEKİ AĞIRLIKLARI	25
TABLO 13:	TR90 DOĞU KARADENİZ BÖLGESİ İLÇELERİ SAĞLIK ENDEKS DEĞERLERİ VE SIRALAMASI	26
TABLO 14:	EŞDEĞER SAĞLIK DÜZEYİNE SAHİP İLÇE GRUPLARI	28
TABLO 15:	DEĞİŞKENLERİN EKONOMİK VE MALİ ENDEKSİN HESAPLANDIĞI TEMEL BİLEŞENDEKİ AĞIRLIKLARI.....	30
TABLO 16:	TR90 DOĞU KARADENİZ BÖLGESİ İLÇELERİ EKONOMİ VE MALİ ENDEKS DEĞERLERİ VE SIRALAMASI	31
TABLO 17:	EŞDEĞER EKONOMİK VE MALİ DÜZEYE SAHİP İLÇE GRUPLARI	33
TABLO 18:	DEĞİŞKENLERİN REKABET VE YENİLİK ENDEKSİNİN HESAPLANDIĞI TEMEL BİLEŞENDEKİ AĞIRLIKLARI	35
TABLO 19:	TR90 DOĞU KARADENİZ BÖLGESİ İLÇELERİ REKABET VE YENİLİK ENDEKS DEĞERLERİ VE SIRALAMASI	37
TABLO 20:	EŞDEĞER REKABET VE YENİLİK DÜZEYİNE SAHİP İLÇE GRUPLARI.....	39
TABLO 21:	TR901 TRABZON İLÇELERİ SOSYOEKONOMİK GELİŞMİŞLİK ENDEKS DEĞERLERİ VE SIRALAMASI.....	52
TABLO 22:	TR901 TRABZON İLÇELERİ EĞİTİM ENDEKS DEĞERLERİ VE SIRALAMASI.....	56
TABLO 23:	TR901 TRABZON İLÇELERİ SAĞLIK ENDEKS DEĞERLERİ VE SIRALAMASI	59
TABLO 24:	TR901 TRABZON İLÇELERİ YAŞAM KALİTESİ ENDEKS DEĞERLERİ VE SIRALAMASI	61
TABLO 25:	TR901 TRABZON İLÇELERİ EKONOMİK VE MALİ ENDEKS DEĞERLERİ VE SIRALAMASI	64
TABLO 26:	TR901 TRABZON İLÇELERİ REKABET VE YENİLİK KAPASİTESİ ENDEKS DEĞERLERİ VE SIRALAMASI.....	66
TABLO 27:	TR902 ORDU İLÇELERİ SOSYOEKONOMİK GELİŞMİŞLİK ENDEKS DEĞERLERİ VE SIRALAMASI.....	78
TABLO 28:	TR902 ORDU İLÇELERİ EĞİTİM ENDEKS DEĞERLERİ VE SIRALAMASI	81
TABLO 29:	TR902 ORDU İLÇELERİ SAĞLIK ENDEKS DEĞERLERİ VE SIRALAMASI	83
TABLO 30:	TR902 ORDU İLÇELERİ YAŞAM KALİTESİ ENDEKS DEĞERLERİ VE SIRALAMASI	85
TABLO 31:	TR902 ORDU İLÇELERİ EKONOMİK VE MALİ ENDEKS DEĞERLERİ VE SIRALAMASI	87
TABLO 32:	TR902 ORDU İLÇELERİ REKABET VE YENİLİK KAPASİTESİ ENDEKS DEĞERLERİ VE SIRALAMASI	89
TABLO 33:	TR903 GİRESUN İLÇELERİ SOSYOEKONOMİK GELİŞMİŞLİK ENDEKS DEĞERLERİ VE SIRALAMASI	102
TABLO 34:	TR903 GİRESUN İLÇELERİ EĞİTİM ENDEKS DEĞERLERİ VE SIRALAMASI.....	106
TABLO 35:	TR903 GİRESUN İLÇELERİ SAĞLIK ENDEKS DEĞERLERİ VE SIRALAMASI	109
TABLO 36:	TR903 GİRESUN İLÇELERİ YAŞAM KALİTESİ ENDEKS DEĞERLERİ VE SIRALAMASI	111
TABLO 37:	TR903 GİRESUN İLÇELERİ EKONOMİK VE MALİ ENDEKS DEĞERLERİ VE SIRALAMASI	114
TABLO 38:	TR903 GİRESUN İLÇELERİ REKABET VE YENİLİK KAPASİTESİ ENDEKS DEĞERLERİ VE SIRALAMASI.....	116
TABLO 39:	TR904 RİZE İLÇELERİ SOSYOEKONOMİK GELİŞMİŞLİK ENDEKS DEĞERLERİ VE SIRALAMASI.....	126
TABLO 40:	TR904 RİZE İLÇELERİ EĞİTİM ENDEKS DEĞERLERİ VE SIRALAMASI	129
TABLO 41:	TR904 RİZE İLÇELERİ SAĞLIK ENDEKS DEĞERLERİ VE SIRALAMASI.....	131
TABLO 42:	TR904 RİZE İLÇELERİ YAŞAM KALİTESİ ENDEKS DEĞERLERİ VE SIRALAMASI	134
TABLO 43:	TR904 RİZE İLÇELERİ EKONOMİK VE MALİ ENDEKS DEĞERLERİ VE SIRALAMASI	136
TABLO 44:	TR904 RİZE İLÇELERİ REKABET VE YENİLİK KAPASİTESİ ENDEKS DEĞERLERİ VE SIRALAMASI	138
TABLO 45:	TR905 ARTVİN İLÇELERİ SOSYOEKONOMİK GELİŞMİŞLİK ENDEKS DEĞERLERİ VE SIRALAMASI	150
TABLO 46:	TR905 ARTVİN İLÇELERİ EĞİTİM ENDEKS DEĞERLERİ VE SIRALAMASI	152
TABLO 47:	TR905 ARTVİN İLÇELERİ SAĞLIK ENDEKS DEĞERLERİ VE SIRALAMASI	154
TABLO 48:	TR905 ARTVİN İLÇELERİ YAŞAM KALİTESİ ENDEKS DEĞERLERİ VE SIRALAMASI.....	156
TABLO 49:	TR905 ARTVİN İLÇELERİ EKONOMİK VE MALİ ENDEKS DEĞERLERİ VE SIRALAMASI.....	159
TABLO 50:	TR905 ARTVİN İLÇELERİ REKABET VE YENİLİK KAPASİTESİ ENDEKS DEĞERLERİ VE SIRALAMASI.....	161
TABLO 51:	TR906 GÜMÜŞHANE İLÇELERİ SOSYOEKONOMİK GELİŞMİŞLİK ENDEKS DEĞERLERİ VE SIRALAMASI.....	172

TABLO 52: TR906 GÜMÜŞHANE İLÇELERİ EĞİTİM ENDEKS DEĞERLERİ VE SIRALAMASI	175
TABLO 53: TR906 GÜMÜŞHANE İLÇELERİ SAĞLIK ENDEKS DEĞERLERİ VE SIRALAMASI.....	178
TABLO 54: TR906 GÜMÜŞHANE İLÇELERİ YAŞAM KALİTESİ ENDEKS DEĞERLERİ VE SIRALAMASI	180
TABLO 55: TR906 GÜMÜŞHANE İLÇELERİ EKONOMİK VE MALİ ENDEKS DEĞERLERİ VE SIRALAMASI	182
TABLO 56: TR906 GÜMÜŞHANE İLÇELERİ REKABET VE YENİLİK KAPASİTESİ ENDEKS DEĞERLERİ VE SIRALAMASI	184

HARİTALAR LİSTESİ

HARİTA Nr.	HARİTANIN ADI	SAYFA Nr.
HARİTA 1:	TR90 DOĞU KARADENİZ İLÇELERİ SOSYO EKONOMİK GELİŞİMİŞLİK HARİTASI	14
HARİTA 2:	TR90 DOĞU KARADENİZ İLÇELERİ YAŞAM KALİTESİ ENDEKSİ YOĞUNLUK HARİTASI	19
HARİTA 3:	TR90 DOĞU KARADENİZ İLÇELERİ EĞİTİM ENDEKSİ YOĞUNLUK HARİTASI	24
HARİTA 4:	TR90 DOĞU KARADENİZ İLÇELERİ SAĞLIK ENDEKSİ YOĞUNLUK HARİTASI	29
HARİTA 5:	TR90 DOĞU KARADENİZ İLÇELERİ EKONOMİK VE MALİ ENDEKS YOĞUNLUK HARİTASI	34
HARİTA 6:	TR90 DOĞU KARADENİZ İLÇELERİ REKABET VE YENİLİK KAPASİTESİ YOĞUNLUK HARİTASI	40
HARİTA 7:	TR901 TRABZON İLÇELERİ SOSYO EKONOMİK GELİŞİMİŞLİK ENDEKSİ YOĞUNLUK HARİTASI	53
HARİTA 8:	TR901 TRABZON İLÇELERİ SOSYO EKONOMİK GELİŞİMİŞLİK HARİTASI	54
HARİTA 9:	TR901 TRABZON İLÇELERİ EĞİTİM ENDEKSİ YOĞUNLUK HARİTASI	57
HARİTA 10:	TR901 TRABZON İLÇELERİ SAĞLIK ENDEKSİ YOĞUNLUK HARİTASI	60
HARİTA 11:	TR901 TRABZON İLÇELERİ YAŞAM KALİTESİ ENDEKSİ YOĞUNLUK HARİTASI	62
HARİTA 12:	TR901 TRABZON İLÇELERİ EKONOMİK VE MALİ ENDEKS YOĞUNLUK HARİTASI	64
HARİTA 13:	TR901 TRABZON İLÇELERİ REKABET VE YENİLİK ENDEKSİ YOĞUNLUK HARİTASI	67
HARİTA 14:	TR902 ORDU İLÇELERİ SOSYO EKONOMİK GELİŞİMİŞLİK HARİTASI	79
HARİTA 15:	TR902 ORDU İLÇELERİ SOSYO EKONOMİK GELİŞİMİŞLİK ENDEKSİ YOĞUNLUK HARİTASI	80
HARİTA 16:	TR902 ORDU İLÇELERİ EĞİTİM ENDEKSİ YOĞUNLUK HARİTASI	82
HARİTA 17:	TR902 ORDU İLÇELERİ SAĞLIK ENDEKSİ YOĞUNLUK HARİTASI	84
HARİTA 18:	TR902 ORDU İLÇELERİ YAŞAM KALİTESİ ENDEKSİ YOĞUNLUK HARİTASI	86
HARİTA 19:	TR902 ORDU İLÇELERİ EKONOMİK VE MALİ ENDEKS YOĞUNLUK HARİTASI	88
HARİTA 20:	TR902 ORDU İLÇELERİ REKABET VE YENİLİK KAPASİTESİ ENDEKSİ YOĞUNLUK HARİTASI	90
HARİTA 21:	TR903 GİRESUN İLÇELERİ SOSYO EKONOMİK GELİŞİMİŞLİK ENDEKSİ YOĞUNLUK HARİTASI	103
HARİTA 22:	TR903 GİRESUN İLÇELERİ SOSYO EKONOMİK GELİŞİMİŞLİK HARİTASI	104
HARİTA 23:	TR903 GİRESUN İLÇELERİ EĞİTİM ENDEKSİ YOĞUNLUK HARİTASI	107
HARİTA 24:	TR903 GİRESUN İLÇELERİ SAĞLIK ENDEKSİ YOĞUNLUK HARİTASI	110
HARİTA 25:	TR903 GİRESUN İLÇELERİ YAŞAM KALİTESİ ENDEKSİ YOĞUNLUK HARİTASI	112
HARİTA 26:	TR903 GİRESUN İLÇELERİ EKONOMİK VE MALİ ENDEKS YOĞUNLUK HARİTASI	115
HARİTA 27:	TR903 GİRESUN İLÇELERİ REKABET VE YENİLİK KAPASİTESİ ENDEKSİ YOĞUNLUK HARİTASI	117
HARİTA 28:	TR904 RİZE İLÇELERİ SOSYO EKONOMİK GELİŞİMİŞLİK HARİTASI	127
HARİTA 29:	TR904 RİZE İLÇELERİ SOSYO EKONOMİK GELİŞİMİŞLİK ENDEKSİ YOĞUNLUK HARİTASI	128
HARİTA 30:	TR904 RİZE İLÇELERİ EĞİTİM ENDEKSİ YOĞUNLUK HARİTASI	130
HARİTA 31:	TR904 RİZE İLÇELERİ SAĞLIK ENDEKSİ YOĞUNLUK HARİTASI	133
HARİTA 32:	TR904 RİZE İLÇELERİ YAŞAM KALİTESİ ENDEKSİ YOĞUNLUK HARİTASI	135
HARİTA 33:	TR904 RİZE İLÇELERİ EKONOMİK VE MALİ ENDEKS YOĞUNLUK HARİTASI	137
HARİTA 34:	TR904 RİZE İLÇELERİ REKABET VE YENİLİK KAPASİTESİ ENDEKSİ YOĞUNLUK HARİTASI	140
HARİTA 35:	TR905 ARTVİN İLÇELERİ SOSYO EKONOMİK GELİŞİMİŞLİK ENDEKSİ YOĞUNLUK HARİTASI	150
HARİTA 36:	TR905 ARTVİN İLÇELERİ SOSYO EKONOMİK GELİŞİMİŞLİK HARİTASI	151
HARİTA 37:	TR905 ARTVİN İLÇELERİ EĞİTİM ENDEKSİ YOĞUNLUK HARİTASI	153
HARİTA 38:	TR905 ARTVİN İLÇELERİ SAĞLIK ENDEKSİ YOĞUNLUK HARİTASI	155
HARİTA 39:	TR905 ARTVİN İLÇELERİ YAŞAM KALİTESİ ENDEKSİ YOĞUNLUK HARİTASI	158

HARİTA 40: TR905 ARTVİN İLÇELERİ EKONOMİK VE MALİ ENDEKS YOĞUNLUK HARİTASI	160
HARİTA 41: TR905 ARTVİN İLÇELERİ REKABET VE YENİLİK KAPASİTESİ ENDEKSİ YOĞUNLUK HARİTASI	162
HARİTA 42: TR906 GÜMÜŞHANE İLÇELERİ SOSYO EKONOMİK GELİŞİMİŞLİK HARİTASI	173
HARİTA 43: TR906 GÜMÜŞHANE İLÇELERİ SOSYO EKONOMİK GELİŞİMİŞLİK ENDEKSİ YOĞUNLUK HARİTASI	174
HARİTA 44: TR906 GÜMÜŞHANE İLÇELERİ EĞİTİM ENDEKSİ YOĞUNLUK HARİTASI.....	177
HARİTA 45: TR906 GÜMÜŞHANE İLÇELERİ SAĞLIK ENDEKSİ YOĞUNLUK HARİTASI	179
HARİTA 46: TR906 GÜMÜŞHANE İLÇELERİ YAŞAM KALİTESİ YOĞUNLUK HARİTASI.....	181
HARİTA 47: TR906 GÜMÜŞHANE İLÇELERİ EKONOMİK VE MALİ ENDEKS YOĞUNLUK HARİTASI	183
HARİTA 48: TR906 GÜMÜŞHANE İLÇELERİ REKABET VE YENİLİK KAPASİTESİ ENDEKSİ YOĞUNLUK HARİTASI.....	185

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik Nr.	Grafiğin Adı	Sayfa Nr.
GRAFİK 1:	TÜRKİYE VE TR90 BÖLGESİNDE YAŞ GRUBUNA GÖRE NÜFUSUN TOPLAM NÜFUS İÇİNDEKİ PAYI (2013)	4
GRAFİK 2:	TR90 DOĞU KARADENİZ İLÇELERİ SOSYOEKONOMİK GELİŞİMİŞLİK SIRALAMASI	10
GRAFİK 3:	EŞDEĞER SOSYOEKONOMİK GELİŞİMİŞLİK DÜZEYİNE SAHİP İLÇE GRUPLARININ TESPİTİ - İKİ BOYUTLU HARİTA	12
GRAFİK 4:	TR90 DOĞU KARADENİZ İLÇELERİ YAŞAM KALİTESİ SIRALAMASI	17
GRAFİK 5:	TR90 DOĞU KARADENİZ İLÇELERİ EĞİTİM DÜZEYİ SIRALAMASI	22
GRAFİK 6:	TR90 DOĞU KARADENİZ İLÇELERİ SAĞLIK DÜZEYİ SIRALAMASI	27
GRAFİK 7:	TR90 DOĞU KARADENİZ İLÇELERİ EKONOMİK VE MALİ DÜZEY SIRALAMASI	32
GRAFİK 8:	TR90 DOĞU KARADENİZ İLÇELERİ REKABET VE YENİLİK DÜZEYİ SIRALAMASI	38
GRAFİK 9:	TRABZON İLÇELERİ NÜFUSU (2013)	48
GRAFİK 10:	TRABZON YAŞ GRUBUNA GÖRE NÜFUSUN TOPLAM NÜFUS İÇİNDEKİ PAYI (2013)	49
GRAFİK 11:	TR901 TRABZON İLÇELERİ EĞİTİM DÜZEYİ SIRALAMASI	58
GRAFİK 12:	TR901 TRABZON İLÇELERİ SAĞLIK DÜZEYİ SIRALAMASI	60
GRAFİK 13:	TR901 TRABZON İLÇELERİ YAŞAM KALİTESİ DÜZEYİ SIRALAMASI	63
GRAFİK 14:	TR901 TRABZON İLÇELERİ EKONOMİK VE MALİ DÜZEY SIRALAMASI	65
GRAFİK 15:	TR901 TRABZON İLÇELERİ REKABET VE YENİLİK DÜZEYİ SIRALAMASI	68
GRAFİK 16:	ORDU İLÇELERİ NÜFUSU (2013)	74
GRAFİK 17:	ORDU YAŞ GRUBUNA GÖRE NÜFUSUN TOPLAM NÜFUS İÇİNDEKİ PAYI (2013)	75
GRAFİK 18:	TR902 ORDU İLÇELERİ EĞİTİM DÜZEYİ SIRALAMASI	82
GRAFİK 19:	TR902 ORDU İLÇELERİ SAĞLIK DÜZEYİ SIRALAMASI	84
GRAFİK 20:	TR902 ORDU İLÇELERİ YAŞAM KALİTESİ DÜZEYİ SIRALAMASI	86
GRAFİK 21:	TR902 ORDU İLÇELERİ EKONOMİK VE MALİ DÜZEY SIRALAMASI	88
GRAFİK 22:	TR902 ORDU İLÇELERİ REKABET VE YENİLİK KAPASİTESİ DÜZEYİ SIRALAMASI	90
GRAFİK 23:	GİRESUN İLÇELERİ NÜFUSU (2013)	98
GRAFİK 24:	GİRESUN YAŞ GRUBUNA GÖRE NÜFUSUN TOPLAM NÜFUS İÇİNDEKİ PAYI (2013)	99
GRAFİK 25:	TR903 GİRESUN İLÇELERİ EĞİTİM DÜZEYİ SIRALAMASI	108
GRAFİK 26:	TR903 GİRESUN İLÇELERİ SAĞLIK DÜZEYİ SIRALAMASI	110
GRAFİK 27:	TR903 GİRESUN İLÇELERİ YAŞAM KALİTESİ DÜZEYİ SIRALAMASI	113
GRAFİK 28:	TR903 GİRESUN İLÇELERİ EKONOMİK VE MALİ DÜZEYİ SIRALAMASI	115
GRAFİK 29:	TR903 GİRESUN İLÇELERİ REKABET VE YENİLİK KAPASİTESİ DÜZEYİ SIRALAMASI	117
GRAFİK 30:	RİZE İLÇELERİ NÜFUSU (2013)	123
GRAFİK 31:	RİZE YAŞ GRUBUNA GÖRE NÜFUSUN TOPLAM NÜFUS İÇİNDEKİ PAYI (2013)	124
GRAFİK 32:	TR904 RİZE İLÇELERİ EĞİTİM DÜZEYİ SIRALAMASI	131
GRAFİK 33:	TR904 RİZE İLÇELERİ SAĞLIK DÜZEYİ SIRALAMASI	132
GRAFİK 34:	TR904 RİZE İLÇELERİ YAŞAM KALİTESİ DÜZEYİ SIRALAMASI	134
GRAFİK 35:	TR904 RİZE İLÇELERİ EKONOMİK VE MALİ DÜZEYİ SIRALAMASI	137
GRAFİK 36:	TR904 RİZE İLÇELERİ REKABET VE YENİLİK KAPASİTESİ DÜZEYİ SIRALAMASI	139
GRAFİK 37:	ARTVİN İLÇELERİ NÜFUSU (2013)	147
GRAFİK 38:	ARTVİN YAŞ GRUBUNA GÖRE NÜFUSUN TOPLAM NÜFUS İÇİNDEKİ PAYI (2013)	147
GRAFİK 39:	TR905 ARTVİN İLÇELERİ EĞİTİM DÜZEYİ SIRALAMASI	153

GRAFİK 40: TR905 ARTVİN İLÇELERİ SAĞLIK DÜZEYİ SIRALAMASI	155
GRAFİK 41: TR905 ARTVİN İLÇELERİ YAŞAM KALİTESİ DÜZEYİ SIRALAMASI	158
GRAFİK 42: TR905 ARTVİN İLÇELERİ EKONOMİK VE MALİ DÜZEYİ SIRALAMASI	160
GRAFİK 43: TR905 ARTVİN İLÇELERİ REKABET VE YENİLİK DÜZEYİ SIRALAMASI	162
GRAFİK 44: GÜMÜŞHANE İLÇELERİ NÜFUSU (2013).....	170
GRAFİK 45: GÜMÜŞHANE YAŞ GRUBUNA GÖRE NÜFUSUN TOPLAM NÜFUS İÇİNDEKİ PAYI (2013)	170
GRAFİK 46: TR906 GÜMÜŞHANE İLÇELERİ EĞİTİM DÜZEYİ SIRALAMASI	176
GRAFİK 47: TR906 GÜMÜŞHANE İLÇELERİ SAĞLIK DÜZEYİ SIRALAMASI	179
GRAFİK 48: TR906 GÜMÜŞHANE İLÇELERİ YAŞAM KALİTESİ DÜZEYİ SIRALAMASI	181
GRAFİK 49: TR906 GÜMÜŞHANE İLÇELERİ EKONOMİK VE MALİ DÜZEYİ SIRALAMASI	183
GRAFİK 50: TR906 GÜMÜŞHANE İLÇELERİ REKABET VE YENİLİK DÜZEYİ SIRALAMASI	185

Türkiye'nin bölgeleri ve illeri arasındaki sosyoekonomik gelişme farklılıkları literatürde birçok çalışmaya konu olmuştur. Çalışmaların kapsamına alınan bölgeler arasındaki sosyoekonomik gelişme sürecinin tekdüze olmaması, geniş farklılıklar içermesi bu araştırmaların cazibesini her geçen gün arttırmaktadır. Zira bölgesel farklılıkların giderilebilmesinde başarı, söz konusu farklılıklara yol açan faktörlerin belirlenmesinden geçmektedir.

Gelişmenin ölçülmesinde hangi yöntemin kullanılması gerektiği ve gelişmeyi belirleyen faktörlerin neler olduğu literatürde bir başka tartışma konusudur. 1970'lere kadar kişi başına düşen gelirlerin gelişmenin ölçülmesinde temel kıstas olarak alındığı görülmektedir. 1970'li yıllardan sonra ise gelişmişlik düzeyinin ölçülmesinde kullanılan kriterlerin sayısı gittikçe artmıştır. Kişi başına düşen gelirin yanında artık refah değişkenleri de kullanılmaya başlanmıştır. Bunlar içinde en çok kabul gören İnsani Gelişim Endeksi'dir. Günümüzde kavramsal açıdan zayıf, ampirik olarak sağlıklı görülen İnsani Gelişim Endeksi yerine çok sayıda değişken kullanarak bir sosyoekonomik gelişmişlik endeksi oluşturabilen "Temel Bileşenler Analizi" yöntemi (Principal Components Analysis, PCA), tercih edilmektedir. Bunun temel sebebi sosyoekonomik gelişmenin çok boyutlu bir olgu olmasıdır.

Nitekim Türkiye'de bölgelerin, illerin ve ilçelerin sosyoekonomik gelişmişlik düzeyini belirlemeye yönelik çalışmalar yapan Kalkınma Bakanlığı da bu yöntemi benimsemiştir. Kalkınma Bakanlığı'nın ilçelerin sosyoekonomik gelişmişlik düzeyine yönelik son çalışması 2004 tarihlidir. Bu tarihten sonra illerin sosyoekonomik gelişmişlik düzeyine dair çalışmalar yapılmakla birlikte ilçe düzeyinde herhangi bir çalışma yapılmamıştır.

Bu çalışmanın temel amacı, sonuncusu 2004 tarihli olan TR90 Doğu Karadeniz ilçeleri sosyoekonomik gelişmişlik sıralamasının, ulaşılabilen en yeni veriler ile tekrarlanmasıdır. Uygulama gerçekleştirilirken sosyoekonomik gelişmişliği tanımlamada genel kabul gören beş ayrı faktör için de endeksler oluşturulmuştur. Bunlar; eğitim düzeyi, sağlık düzeyi, yaşam kalitesi düzeyi, ekonomik ve mali düzey ile rekabet ve yenilik kapasitesi düzeyidir.

Çalışma yedi bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, TR90 Doğu Karadeniz Bölgesi tanıtımı ve ilçelerin bölge düzeyinde sosyoekonomik gelişmişlik analizine yer verilmiştir. Bu bölümde sosyoekonomik gelişmişlik endeksi ve tespit edilen beş faktör için tüm ilçelerin endeks hesaplamaları, sıralamaları, yoğunluk haritaları ve eşdeğer gelişme düzeyi grupları yer almaktadır. Diğer bölümlerde ise sırasıyla Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin ve Gümüşhane İllerinin ilçeleri için il bazında analizlere yer verilmiştir. Her bir bölümde bir ilin ilçelerinin tüm endeks gruplarında il içindeki sıralamaları ve yoğunluk haritaları mevcuttur.

1.BÖLÜM

TR90 DOĞU KARADENİZ BÖLGESİ BÖLGE DÜZEYİNDE ANALİZ

1. GENEL TANITIM

22 Eylül 2002 tarih ve 2002/4720 kanunla birlikte Türkiye’de İstatistik Bölge Birimleri sınıflandırması yapılmıştır. Yapılan düzenleme ile Türkiye’de 26 Düzey 2 Bölgesi oluşturulmuştur. Yeni düzenleme ile oluşturulan bölgelerden biri olan TR90 Düzey 2 Bölgesi Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin ve Gümüşhane illerini kapsamaktadır. Bölgenin yüzölçümü 35172,4 km² olup ülke genelindeki payı yaklaşık %4,49’dur¹. Bölgedeki illerin yüzölçümü büyüklüğüne göre sıralaması Artvin, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Trabzon ve Rize şeklindedir.

2013 yılı itibariyle nüfusu 2553647 kişi olan TR 90 Bölgesi ülke nüfusunun yaklaşık % 3.33’nü barındırmaktadır. Nüfusun sosyoekonomik analizinde öne çıkan unsur dışarıya göç veriyor olmasıdır. Bu özelliği bölgenin doğurganlık hızı ve nüfus artış hızı da doğrulamaktadır. TR90 bölgesinin doğurganlık hızı, (1,74 çocuk), Türkiye ortalamasının (2,07 çocuk) biraz altında olmasına rağmen nüfus artış hızı ‰ 3,28 ile Türkiye ortalaması olan ‰ 13,66’nın oldukça gerisindedir.

Bölgedeki kadın nüfus oranı %50.20 düzeyinde olup ülke ortalamasına yakındır. Bölgenin nüfus yoğunluğu homojen değildir. Bölge, km²’ye düşen 72 kişi ile Türkiye ortalamasının (100 kişi) altındadır. Ancak, Trabzon 163 kişi ve Ordu 123 kişi ile ülke ortalamasının üstündedir. Artvin (23 kişi) ve Gümüşhane’nin (22 kişi) nüfus yoğunluğu ise oldukça düşüktür. Bölgede en kalabalık nüfusa sahip ilk iki il; 758237 ve 731452 kişi ile Trabzon ve Ordu’dur. Bu iller bölge nüfusunun %58.34’lük kısmını barındırmaktadır. Diğer illerin nüfus büyüklüğü sıralaması ise Giresun, Rize, Artvin ve Gümüşhane şeklindedir.

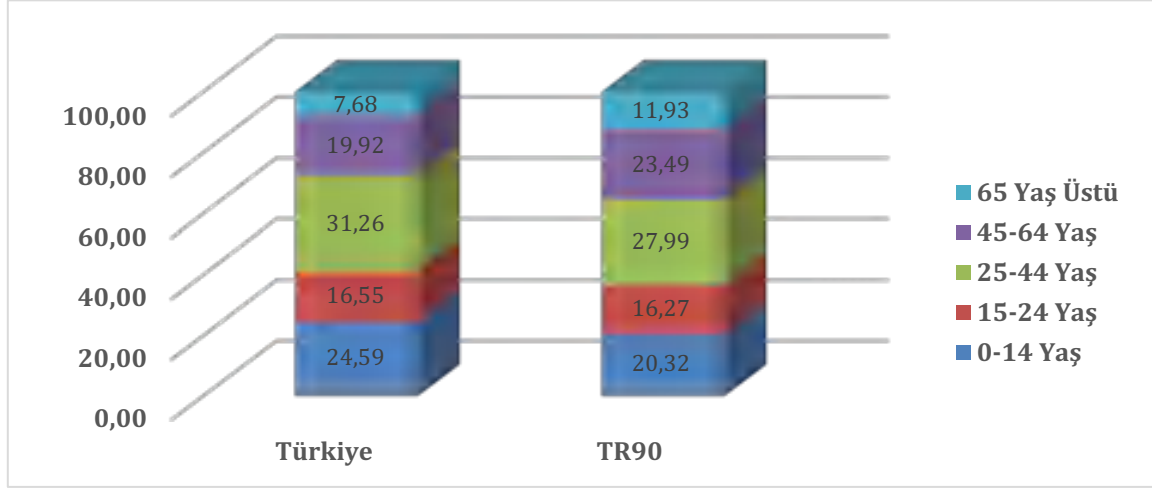
Grafik-1’de Türkiye ve TR90 Bölgesinde yaş grubuna göre nüfusun, toplam nüfus içindeki payları gösterilmiştir. Ekonomik gelişme açısından önem taşıyan 15-64 yaş arası aktif nüfusun bölge nüfusu içindeki payı (%67.75) ile aynı yaş grubunun ülke nüfusu içindeki payı (%67.73) neredeyse aynıdır. Ancak çocuk nüfus açısından aynı şeyleri söylemek mümkün değildir. TR90 bölgesi 0-14, 15-24 ve 25-44 yaş grubu nüfusları açısından Türkiye’nin gerisinde kalmakta 45-64 ve 65 yaş üstü grupları nüfusu açısından ise Türkiye’nin önünde yer almaktadır. Çalışma çağına yeni giren 15-24 yaş grubu nüfus Türkiye ve TR90 bölgesinde sırasıyla %16.55 ve %16.27’lik paya sahiptir.

Günümüz dünyasında nüfusun yapısından daha ziyade nitelikleri öne çıkmaktadır. Bu bağlamda firmalar, beşeri sermaye yönünden gelişmiş bireyleri hem ulusal hem de uluslararası piyasalarda rekabet edebilmek amacıyla daha çok tercih eder konuma gelmişlerdir. Böylece üretim hem miktar hem de kalite olarak iyileşmektedir. Beşeri sermayenin temel belirleyicisi eğitimidir.² Okuma yazma oranı bakımından TR 90 bölgesi

¹ Bu çalışmada sunulan istatistikler 2013 yılı içindir. Sunulan istatistikler ve Temel Bileşenler Analizinde kullanılan veriler TUİK ve DOKA aracılığı ile ilgili kurumlardan temin edilmiştir.

² Beşeri sermaye üzerine geliştirilen modellerden literatürde Lucas (1988) modeli öne çıkmıştır. Lucas beşeri sermayenin beşeri gelişme faaliyetlerinde değerlendirilecek boş zaman ile artığını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda Literatürde devlete düşen görevler arasında temel eğitim süresinin uzatılması ve eğitim harcamalarının ve fiziki yatırımlarının artırılması gibi politikalar oluşturması yüklenmiştir. Bu sayede ekonomik büyüme ve gelişme

%94.42'lik değeri ile Türkiye ortalaması %96.04'ün altında kalmıştır. Bölgede ise Ordu (%92.78) ve Giresun (%94.34) bölge ortalamasından daha düşük değerlere sahipken Rize (%95.99), Gümüşhane (%95.98), Artvin (95.97) ve Trabzon (%94.93) bölge ortalamasının üzerindedir.

Grafik 1: Türkiye ve TR90 Bölgesinde Yaş Grubuna Göre Nüfusun Toplam Nüfus İçindeki Payı (2013)

Eğitimin yanı sıra sağlık alanındaki göstergelerin de beşeri gelişme üzerinde etkisi bulunmaktadır. Sağlık harcamaları beşeri gelişmeyen oluşumuna katkı sağlar. Sağlıklı yapı aynı zamanda verimliliği de olumlu etkileyerek ekonomik büyüme üzerinde olumlu etkiler oluşturabilir³. TR90 bölgesinde 100 bin kişiye düşen hekim, diş hekimi ve hastane yatak sayısı sırasıyla 159 ve 25 kişi ve 326 adettir. Türkiye ortalaması 100 bin kişiye düşen hekim (174 kişi) ve diş hekimi (29 kişi) bakımından TR90 bölgesinin üzerinde yer almıştır. Ancak 100 bin kişiye düşen hastane yatak sayısı bakımından TR 90 bölgesi Türkiye (264) ortalamasının üzerindedir.

Günümüz dünyasında ülkelerin ve/veya ülke içindeki bölgelerin ürün rekabeti geliştirdikleri yeni ürünlerle ölçülmektedir. Bu bakımdan araştırma ve geliştirme (AR&GE) harcamalarının önemi ortaya çıkmaktadır. AR&GE harcamalarının çıktıları ise patent ve faydalı modeller üzerinden ölçülmektedir. TR90 bölgesinde 2009-2013 döneminde patent ve faydalı model sırasıyla 105 ve 89 olarak gerçeleşmiştir. Ayrıca ürünlerde markalaşma başarıldıkça firmaların rekabet düzeyleri de artmaktadır. TR90 bölgesi için 2009-2013 döneminde 2869 marka tescil edilmiştir.

Rekabet, yalnızca ürünlerde değil aynı zamanda turizm alanında da yaşanmaktadır. Turizm sayesinde tarihi ve coğrafi güzelliklerden ekonomik kazanımlar elde edilmektedir. Ayrıca ticarete konu olmayan mal ve ürünlere de alıcı bulunabilmektedir. TR90 bölgesinde turizm yatak kapasitesi 23145'dir. TR90 bölgesinde imalat sanayi

sağlanabilecek ve hem ülkeler arası ve hem de ülkelerin içindeki bölgeler arası gelişmişlik farklılıkları azaltılabilecektir.

³ Daha detaylı bilgi için Bkz. Muskin (1962) Barro (1996), Bloom, Canning ve Sevilla (2003), Erdil ve Yetkiner (2004).

firma sayısı ve küçük sanayi siteleri firma sayısı 1335 ve 4666'dır. TR90 bölgesinde 334 banka şubesi faaliyet göstermekte olup, bu şubelerin toplam mevduat büyüklüğü 23.115 Milyar TL düzeyindedir.

2. İSTATİSTİKSEL YÖNTEM ve VERİ SETİ

TR90 bölgesi ilçeleri için sosyoekonomik gelişmişlik endeksinin oluşturulduğu bu çalışmada istatistiki yöntem olarak, çok sayıdaki özelliklerin belli bir nitelik yönünden özetlenmesini mümkün kılabilen Temel Bileşenler Analizi (PCA) kullanılmıştır. PCA, çok değişkenli istatistiksel bir tekniktir. Birçok değişken içeren bir veri setini daha küçük boyutlara indirgemekte kullanılır. Matematiksel açıdan PCA, n sayıda ilişkili değişkenden oluşan bir başlangıç setinden birbiriyle ilişkisiz göstergeler veya bileşenler yaratır. Her bileşen ilk değişkenlerin doğrusal ağırlıklı bir kombinasyonudur. Örneğin, X_1 değişkenler setinden X_n 'e doğru temel bileşenler aşağıdaki şekilde tanımlanır (Vyas ve Kumaranayake, 2006:460):

$$PC_1 = a_{11}X_1 + a_{12}X_2 + \dots + a_{1n}X_n$$

⋮

$$PC_m = a_{m1}X_1 + a_{m2}X_2 + \dots + a_{mn}X_n$$

a_{mn} = m. temel bileşende n. değişkenin ağırlığıdır.

Bileşenler sıralandığında birinci temel bileşen (PCA1), orijinal verideki varyasyonun büyük kısmını açıklar. Cebirsel olarak ağırlıkların kareleri toplamı bire eşittir.

$$a_{11}^2 + a_{12}^2 + \dots + a_{1n}^2 = 1$$

PC2, PC1'den tamamıyla bağımsızdır ve ek açıklamalar sağlar. Fakat aynı kısıt üzerinde PC1'e göre daha az varyasyon içerir. Bileşenler daima bir önceki ile ilişkisizdir. Bu nedenle, her bir bileşen veride ek bir boyut yakalar. Orijinal değişkenlerin varyasyonlarındaki oran küçülürken açıklamalar da küçülür. Verideki orijinal değişkenler arasındaki yüksek korelasyon derecesi genel bilginin yakalanması için daha az bileşen gerektirir.

Bu çalışmada PCA yöntemine göre tahminler yapılırken TR90 Doğu Karadeniz Bölgesi ilçeleri esas alınmıştır. Analizde kullanılması hedeflenen değişkenlerden 43 tanesi toplanabilmiştir. Bu değişkenlerden sağlıklı veri içermeyen 10 değişken analizden çıkarılmıştır. Nihai olarak 33 değişken arasındaki korelasyon matrisine göre temel bileşenler hesaplanmıştır.⁴ PCA analizine dâhil edilen 33 değişken Tablo-1'de verilmiştir. Tablo-1'de de görülebileceği gibi sosyoekonomik gelişmişlik düzeyini etkileyebilecek değişkenler beş başlık altında sıralanmıştır. Bunlar; demografi ve yaşam kalitesi göstergeleri, ekonomik ve mali göstergeler, eğitim göstergeleri, sağlık göstergeleri ile rekabet ve yenilik kapasitesi göstergeleridir.

⁴ PCA analizi, EViews (versiyon 6.0) paket programı kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

**Tablo1:TR90 Doğu Karadeniz Bölgesi İlçeleri
Sosyoekonomik Gelişmişlik Endeksi Göstergeleri**

Demografi ve Yaşam Kalitesi Göstergeleri			
1	NUFUS	Nüfus Yoğunluğu	2013
2	GENCYASLIBO	Genç (0-14yaş) ve Yaşlı (65+ yaş) Bağımlılık Oranı	2013
3	SEHIRLESME	Şehirleşme Oranı (İlçe Merkezi Nüfus/ Toplam Nüfus)	2012
4	NUFHZ	Nüfus Artış Hızı	2009-2013
5	ILMSF	İlçenin İl Merkezine Olan Mesafesi (km)	2013
6	RAKIM	Rakım	2013
7	DNZMSF	İlçenin Denize Olan Mesafesi	2013
8	KBELEKTRIK	Kişi Başına Toplam Elektrik Tüketimi (kWh)	2013
Ekonomik ve Mali Göstergeler			
9	CALISMACAGI	Çalışma Çağındaki Nüfusun (15-64 yaş) Toplam Nüfusa Oranı	2013
10	ISTIHDAMSAN	İmalat Sanayi İstihdamının Bölge Toplamına Oranı	2013
11	SANFRMORN	İmalat Sanayi Firma Sayısının Bölge Toplamına Oranı	2013
12	KSSFRM	Küçük Sanayi Siteleri Firma Sayısının Bölge Toplamına Oranı	2013
13	BANKSB	Banka Şube Sayısının Bölge Toplamına Oranı	2013
14	KBSANW	Kişi Başına Sanayi Elektrik Tüketimi (kWh)	2013
15	KURUMVERGI	Kurumlar Vergisinin (TL) Bölge Toplamına Oranı	2013
16	GELIRVERGI	Gelir Vergisinin (TL) Bölge Toplamına Oranı	2013
Eğitim Göstergeleri			
17	LISANSMZN	Yükseköğül ve Fakülte Mezunu Nüfusun 24+ Yaş Nüfusa Oranı	2013
18	OKUYAZTOPLAM	Okur Yazar Oranı	2013
19	OKUYAZKADIN	Kadın Okur Yazar Oranı	2013
20	LISE	Genel Lise Okullaşma Oranı	2013
21	MESLEKLISE	Meslek Lisesi Okullaşma Oranı	2013
Sağlık Göstergeleri			
22	ECZANE	Bin Kişi Başına Eczane Sayısı	2013
23	DISHEKIM	Bin Kişi Başına Diş Hekimi Sayısı	2013
24	HSTYATAK	Bin Kişi Başına Hasta Yatak Sayısı	2013
25	HEKIM	Bin Kişi Başına Hekim Sayısı	2013
26	SAGLIKPER	Bin Kişi Başına Sağlık Personeli (Ebe + Hemşire +Sağlık Memuru) Sayısı	2013
Rekabet ve Yenilik Kapasitesi Göstergeleri			
27	MARKA	On bin Kişi Başına Marka Başvuru Sayısı	2009-2013
28	PATENT	On bin Kişi Başına Patent Sayısı	2009-2013
29	FAYDALIMODEL	On bin Kişi Başına Faydalı Model Sayısı	2009-2013
30	KOSGEBDESORN	KOSGEB Desteğinin (TL) Bölge Toplamına Oranı	2013
31	KOSGEBFRMORN	KOSGEB Tarafından Desteklenen Firma Sayısının Bölge Toplamına Oranı	2013
32	LISANSUSTU	Yüksek Lisans ve Doktora Mezun Sayısının 30+ Nüfusa Oranı	2013
33	TURIZMYATAK	Turizm Yatak Sayısının Bölge Toplamına Oranı	2013

3. TR 90 BÖLGESİ İLÇE DÜZEYİNDE SOSYOEKONOMİK GELİŞİMİŞLİK ENDEKSİ

Hesaplanan temel bileşenlerin varyansları ve açıklama oranları Tablo-2’de verilmiştir. Elde edilen 33 temel bileşenden 7 tanesinin varyansı birden büyüktür. Bu bileşenler, toplam değişkenliğin %75’ini açıklamaktadır. Birinci temel bileşen, elde edilen 7 temel bileşen arasında, verideki toplam değişkenliğin %40’ını tek başına açıklayabilmektedir. Bu seviyedeki bir açıklama oranı, birinci temel bileşenin kalan 32 değişkeni temsil edebilmesi için yeterli görülmektedir.

Tablo 2: Temel Bileşenlerin Varyansları ve Açıklama Oranları

Temel Bileşenler	Özdeğerler (Varyanslar)	Açıklanan Varyans (%)	Birikimli Açıklanan Varyans (%)
1	13.194	0.400	0.400
2	3.333	0.101	0.501
3	2.320	0.070	0.571
4	1.901	0.058	0.629
5	1.429	0.043	0.672
6	1.328	0.040	0.712
7	1.188	0.036	0.748

Değişkenlerin, birinci temel bileşendeki ağırlıkları büyüklük sırasına göre incelendiğinde, sosyoekonomik gelişmişliğin ağırlıklı olarak hangi unsurlara bağlı olduğu görülebilir. Tablo-3’de bu sıralama yer almaktadır. Değişkenlerden 28 tanesi birinci temel bileşende pozitif ağırlığa sahipken, kalan 5 değişken negatif ağırlığa sahiptir.

Birinci temel bileşen içerisinde negatif ağırlığa sahip değişkenler; yaş bağımlılık oranı, ilçenin ile olan mesafesi, rakım, ilçenin denize olan mesafesi ve nüfus artış hızı değişkenleridir. Bu değişkenlerin negatif ağırlığa sahip olması teorik açıdan da uygundur. Nitekim söz konusu değişkenler sosyoekonomik gelişmişlik düzeyini ters yönlü etkilemektedir. Negatif ağırlıklı değişkenlerden ağırlığı en yüksek olan yaş bağımlılık oranı değişkeni olmakla birlikte, diğer negatif ağırlıklı değişkenlerin etkisi de oldukça yüksek seviyededir.

Birinci temel bileşen içerisinde pozitif ağırlığa sahip olan 28 değişkenden ağırlığı en fazla olan değişkenlerin, diğer bir ifade ile sosyoekonomik gelişmişlik düzeyini en yüksek seviyede etkileyen değişkenlerin daha çok ekonomik ve mali göstergeler ile rekabet ve yenilik kapasitesi göstergeleri arasında yer aldığı görülmektedir. Örneğin ağırlığı en fazla olan ilk 6 değişkenden 4’ü ekonomik, 2’si rekabet göstergeleri içerisindedir. Ekonomik ve mali değişkenler; sanayi firma oranı, banka şube sayısı, küçük sanayi siteleri firma sayısı, imalat sanayi istihdam oranıdır. Rekabet göstergeleri ise; KOSGEB tarafından desteklenen firma oranı ile KOSGEB tarafından sağlanan fon miktarıdır.

Tablo 3: Değişkenlerin Birinci Temel Bileşendeki Ağırlıkları

Pozitif Ağırlıklı Değişkenler		Negatif Ağırlıklı Değişkenler			
Değişken	Ağırlık	Değişken	Ağırlık	Değişken	Ağırlık
SANFRMORN	0.250828	KURUMVERGI	0.182351	GENCYASLIBO	-0.179684
BANKSB	0.247209	SAGLIKPER	0.179205	ILMSF	-0.149255
KOSGEBFRMORN	0.246557	ECZANE	0.164606	RAKIM	-0.115829
KSSFRM	0.238796	FAYDALIMODEL	0.164417	DNZMSF	-0.093278
ISTIHDAMSAN	0.229294	MARKA	0.156996	NUFHZ	-0.08458
KOSGEBDESORN	0.222821	GELIRVERGI	0.153218		
LISANSMZN	0.218438	OKUYAZKADIN	0.145777		
NUFUS	0.215611	OKUYAZTOPLAM	0.142519		
TURIZMYATAK	0.211412	LISE	0.13795		
HEKIM	0.200766	MESLEKLISE	0.080058		
HSTYATAK	0.195221	CALISMACAGI	0.070286		
DISHEKIM	0.194186	KBELEKTRIK	0.064268		
SEHIRLESME	0.186684	PATENT	0.055006		
LISANSUSTU	0.185597	KBSANW	0.032581		

Tablo-4 ve Grafik-2’de TR90 Doğu Karadeniz Bölgesindeki 79 ilçeye ait Sosyoekonomik Gelişmişlik Endeks değerleri ile bu ilçelerin sosyoekonomik gelişmişlik sıralaması yer almaktadır.

Buna göre, ilk sıraları alan ilçeler TR90 Bölgesindeki altı ilin merkez ilçeleridir. Sosyoekonomik gelişmişlik düzeyi yüksek olan bu ilçelerin endeks değerleri arasındaki fark da oldukça yüksektir. Diğer bir ifade ile bu ilçelerin sosyoekonomik gelişmişlik düzeylerinin homojen olduğu söylenemez. Özellikle Trabzon İlinin merkez ilçesi olan Ortahisar, önemli bir farkla birinci sırada yer almaktadır. İkinci sırada Ordu İlinin merkez ilçesi olan Altınordu bulunmaktadır. Üçüncü ve dördüncü sıralarda yer alan Rize ve Giresun İllerinin Merkez İlçeleri ise Altınordu’ya yakın endeks değerleri taşımaktadırlar. Altıncı sırada yer alan Artvin İlinin Merkez İlçesi ile yedinci sırada yer alan Gümüşhane İlinin Merkez İlçesi ise birbirine yakın endeks değerlerine sahiptir.

Sosyoekonomik gelişmişlik sıralamasının sonunda Ordu İlinin ilçeleri olan Akkuş ve Mesudiye ile Giresun İlinin ilçesi olan Çamoluk yer almaktadır.

Tablo 4:TR90 Doğu Karadeniz Bölgesi İlçeleri Sosyoekonomik Gelişmişlik Endeks Değerleri ve Sıralaması

Sıra No	İlçe Adı	Sosyoekonomik Gelişmişlik Endeks Değeri	Sıra No	İlçe Adı	Sosyoekonomik Gelişmişlik Endeks Değeri
1	ORTAHISAR	18.115450	41	CARSIBASI	-1.110278
2	ALTINORDU	11.771222	42	ARDANUC	-1.167600
3	RİZE MERKEZ	11.148134	43	KALKANDERE	-1.205094
4	GİRESUN MERKEZ	9.776255	44	HEMSIN	-1.236987
5	ARTVİN MERKEZ	5.566628	45	YAGLIDERE	-1.303096
6	GÜMÜŞHANE MERKEZ	4.035516	46	AYBASTI	-1.404322
7	FATSA	3.714409	47	IKIZDERE	-1.418004
8	UNYE	3.683838	48	YUSUFELI	-1.524296
9	AKCAABAT	3.367991	49	PERSEMBE	-1.565926
10	BULANCAK	3.290166	50	TORUL	-1.610127
11	CAYELI	3.269933	51	GUCE	-1.632958
12	PAZAR	2.415873	52	TONYA	-1.706034
13	VAKFIKEBİR	2.100618	53	DOGANKENT	-1.746089
14	ARDESEN	1.432544	54	SAVSAT	-1.846211
15	ARHAVI	1.416135	55	KUMRU	-1.959702
16	HOPA	1.383494	56	ALUCRA	-1.974674
17	SURMENE	1.219677	57	GOLKOY	-2.032643
18	YOMRA	1.108286	58	SALPAZARI	-2.058652
19	TIREBOLU	1.098547	59	GURGENTEPE	-2.064007
20	MURGUL	0.950284	60	CAMAS	-2.119079
21	IYIDERE	0.864140	61	KOSE	-2.161808
22	BESIKDUZU	0.814015	62	DUZKOY	-2.178440
23	OF	0.714193	63	ULUBEY	-2.194523
24	GORELE	0.596802	64	KABATAS	-2.323342
25	FINDIKLI	0.354433	65	KABADUZ	-2.340555
26	ARSIN	0.126718	66	DERNEKPAZARI	-2.497555
27	ESPIYE	-0.052388	67	DERELI	-2.561154
28	PIRAZIZ	-0.060422	68	IKIZCE	-2.630762
29	SEBINKARAHISAR	-0.077899	69	KOPRUBASI	-2.666809
30	CAYKARA	-0.098301	70	CATALPINAR	-2.669466
31	KESAP	-0.392017	71	HAYRAT	-2.749898
32	GUNEYSU	-0.433899	72	SIRAN	-2.770993
33	DEREPAZARI	-0.470514	73	KORGAN	-2.825623
34	ARAKLI	-0.512472	74	KURTUN	-2.884715
35	BORCKA	-0.668665	75	CANAKCI	-3.013463
36	MACKA	-0.726313	76	CAYBASI	-3.223867
37	EYNESIL	-0.747721	77	AKKUS	-3.997755
38	CAMLIHEMSIN	-0.933204	78	MESUDIYE	-4.101521
39	GULYALI	-1.041804	79	CAMOLUK	-4.573268
40	KELKIT	-1.068388			

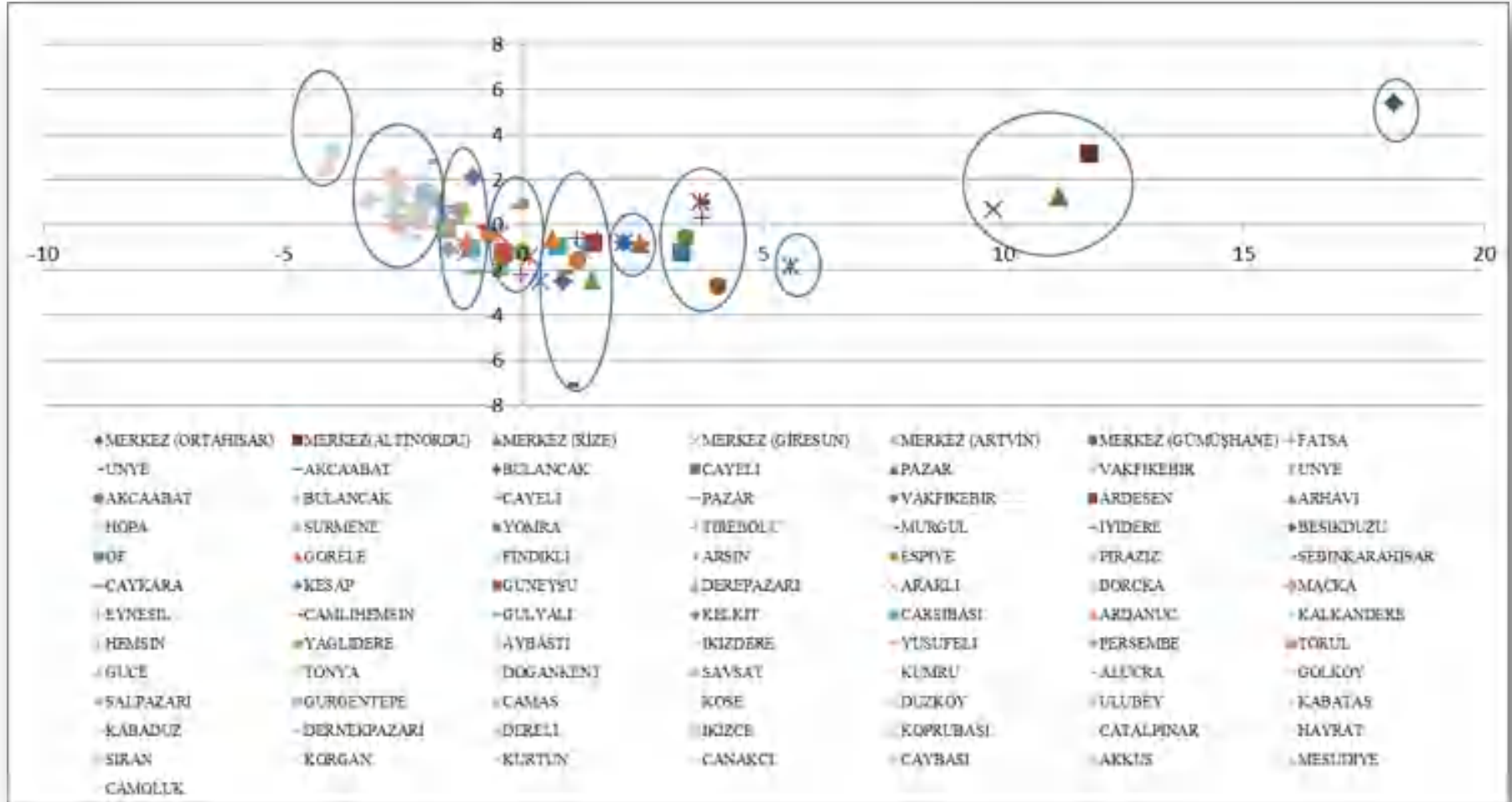
3.1. Eşdeğer Sosyoekonomik Gelişmişliğe Sahip İlçe Grupları

Çalışmanın bu bölümünde eşdeğer gelişmişlik düzeyine sahip ilçe grupları belirlenmiştir. Bu konuda popüler bir yöntem olan “iki boyutlu harita” çizimi kullanılmıştır. Birinci temel bileşenden elde edilen endeks (SCOR1) ve ikinci temel bileşenden elde edilen endeksin (SCOR2) birlikte sunumu iki boyutlu harita olarak adlandırılmaktadır. Bu harita, SCOR1 x-ksenine, SCOR2 y-ksenine yerleştirilerek oluşturulur (DAS,1999:336).

Temel Bileşenler Analizi büyük bir veri setinin daha küçük bir ölçeğe indirgenmesinde çok güçlü bir araçtır. Fakat çoğu sosyal bilim araştırmacısı bu analizin kullanımını sadece birinci temel bileşen ile sınırlandırmaktadır. Oysa sadece birinci temel bileşen veri setindeki bilginin özetlenmesinde yeterli olmayabilir. Bu nedenle birinci ve ikinci temel bileşene ait iki boyutlu haritanın çizilmesi, bu probleme alternatif bir çözüm olabilir. Çünkü iki boyutlu harita üzerindeki her nokta ilk iki temel bileşenin içerdiği toplam bilginin bir özetidir. Diğer bir ifadeyle, harita üzerindeki her nokta ilk iki bileşenin kümülatif bir varyasyonunu açıklar (DAS,1999:337). Böylece bölgesel farklılıkların da ayrıştırılması mümkün olur. Bu prosedür yardımıyla birinci temel bileşen ile tam olarak tanımlanamayan bölgeler arası çizgiler belirginleştirilebilir.

Eşdeğer gelişmişlik düzeyine sahip bölgelerin belirlenmesinde kullanılacak iki boyutlu harita Grafik-3’de görülmektedir. İlk iki temel bileşenin kümülatif olarak veri varyasyonunun %50’sini açıklayabilmesi nedeniyle bu harita veri setindeki bilginin %50’sini içermektedir. Haritada on farklı ilçe grubu tespit edilmiş ve bu ilçe grupları Tablo-5’de ve Harita-1’de belirtilmiştir. Eşdeğer sosyoekonomik gelişmişlik düzeyine sahip grupların belirlenmesi ile ilgili şu hususların açıklanmasında fayda vardır;

- i. Homojen grupların oluşturulmasında öncelikle göz önünde bulundurulmuş unsur iki boyutlu haritadaki dağılımdır.
- ii. Haritada herhangi bir gruba dâhil olmayan veya iki grup arasında kalan iller için SCOR1 ve SCOR2 değerleri ayrı ayrı değerlendirilmiştir.
- iii. İki boyutlu haritada gelişmişlik düzeyi yüksek olan gruplar çok belirgin biçimde görülmektedir. Gelişmişlik düzeyi düşük olan gruplar ise endeks değerleri birbirlerine daha yakın ilçelerden oluşmaktadır. Bu ilçeler tek bir grup içinde değerlendirilebilirdi. Fakat bu durumda farklı gelişmişlik düzeyine sahip birçok ilçe aynı gruba dâhil edilerek aralarındaki gelişmişlik farklılıkları göz ardı edilmiş olacaktır.

Grafik 3: Eşdeğer Sosyoekonomik Gelişmişlik Düzeyine Sahip İlçe Gruplarının Tespiti - İki Boyutlu Harita

Tablo 5:Eşdeğer Sosyoekonomik Gelişmişlik Düzeyine Sahip İlçe Grupları

1.DERECE	2.DERECE	3.DERECE	4.DERECE	5.DERECE	6.DERECE	7.DERECE	8.DERECE	9.DERECE	10.DERECE
ORTAHISAR	ALTINORDU	ARTVİN MERKEZ	GÜMÜŞHANE MERKEZ	PAZAR	HOPA	ARSIN	CAMLIHEMSIN	KUMRU	AKKUS
	RİZE MERKEZ		FATSA	VAKFIKEBİR	SURMENE	ESPIYE	GULYALI	ALUCRA	MESUDIYE
	GİRESUN MERKEZ		UNYE	ARDESEN	YOMRA	PIRAZIZ	KELKIT	GOLKOY	CAMOLUK
			AKCAABAT	ARHAVI	TIREBOLU	S.KARAHISAR	CARSIBASI	SALPAZARI	
			BULANCAK		MURGUL	CAYKARA	ARDANUC	GURGENTEPE	
			CAYELI		IYIDERE	KESAP	KALKANDERE	CAMAS	
					BESIKDUZU	GUNEYSU	HEMSIN	KOSE	
					OF	DEREPAZARI	YAGLIDERE	DUZKOY	
					GORELE	ARAKLI	AYBASTI	ULUBEY	
					FINDIKLI	BORCKA	IKIZDERE	KABATAS	
						MACKA	YUSUFELI	KABADUZ	
						EYNESIL	PERSEMBE	DERNEKPAZARI	
							TORUL	DERELI	
							GUCE	IKIZCE	
							TONYA	KOPRUBASI	
							DOGANKENT	CATALPINAR	
							SAVSAT	HAYRAT	
								SIRAN	
								KORGAN	
								KURTUN	
								CANAKCI	
								CAYBASI	

4. TR 90 BÖLGESİ İLÇELERİ YAŞAM KALİTESİ ENDEKSİ

Yaşam kalitesi endeksi hesaplanırken kullanılan değişkenler; şehirleşme oranı (SEHIRLESME), Nüfus yoğunluğu (NUFUS), kişi başına elektrik kullanımı (KBELEKTRIK), Nüfus artış hızı (NUFHZ), ilçenin rakımı (RAKIM) ve genç yaşlı bağımlılık oranı (GENCYASLIBO) değişkenleridir.

Tablo-6'de bu değişkenlerin temel bileşendeki ağırlıkları verilmektedir. Buna göre, şehirleşme oranı, nüfus yoğunluğu ve kişi başına elektrik kullanımı değişkenleri yaşam kalitesini pozitif yönde etkilerken, nüfus artış hızı, ilçenin rakımı ve genç yaşlı bağımlılık oranı değişkenleri yaşam kalitesini negatif yönde etkilemektedir.

Temel bileşendeki ağırlığı en fazla olan değişken genç yaşlı bağımlılık oranı değişkenidir. Bu değişkenin ağırlığı negatif olduğu için bağımlılık oranındaki artışın yaşam kalitesini azaltan en önemli unsur olduğu söylenebilir. Pozitif ağırlıklı değişkenlerden en yüksek orana sahip olan şehirleşme oranıdır. Bir başka ifade ile şehirleşme oranındaki artış, yaşam kalitesindeki artışı destekleyen önemli bir unsurdur.

Tablo 6: Değişkenlerin Yaşam Kalitesi Endeksinin Hesaplandığı Temel Bileşendeki Ağırlıkları

Değişken	Ağırlık
SEHIRLESME	0.496727
NUFUS	0.461857
KBELEKTRIK	0.245996
NUFHZ	-0.24558
RAKIM	-0.377668
GENCYASLIBO	-0.525826

Yaşam kalitesi endeks değerleri ve ilçelerin yaşam kalitesi endeksine göre sıralaması Tablo-7'de görülmektedir. Buna göre, yaşam kalitesi endeksi en yüksek olan ilçe önemli bir farkla Trabzon'un merkez ilçesi olan Ortahisar'dır. İkinci, üçüncü ve dördüncü sıraları sırasıyla Ordu, Giresun ve Rize İllerinin merkez ilçeleri almaktadır. Artvin ve Gümüşhane İllerinin merkez ilçeleri ise yaşam kalitesi sıralamasında daha gerilerde yer almaktadır.

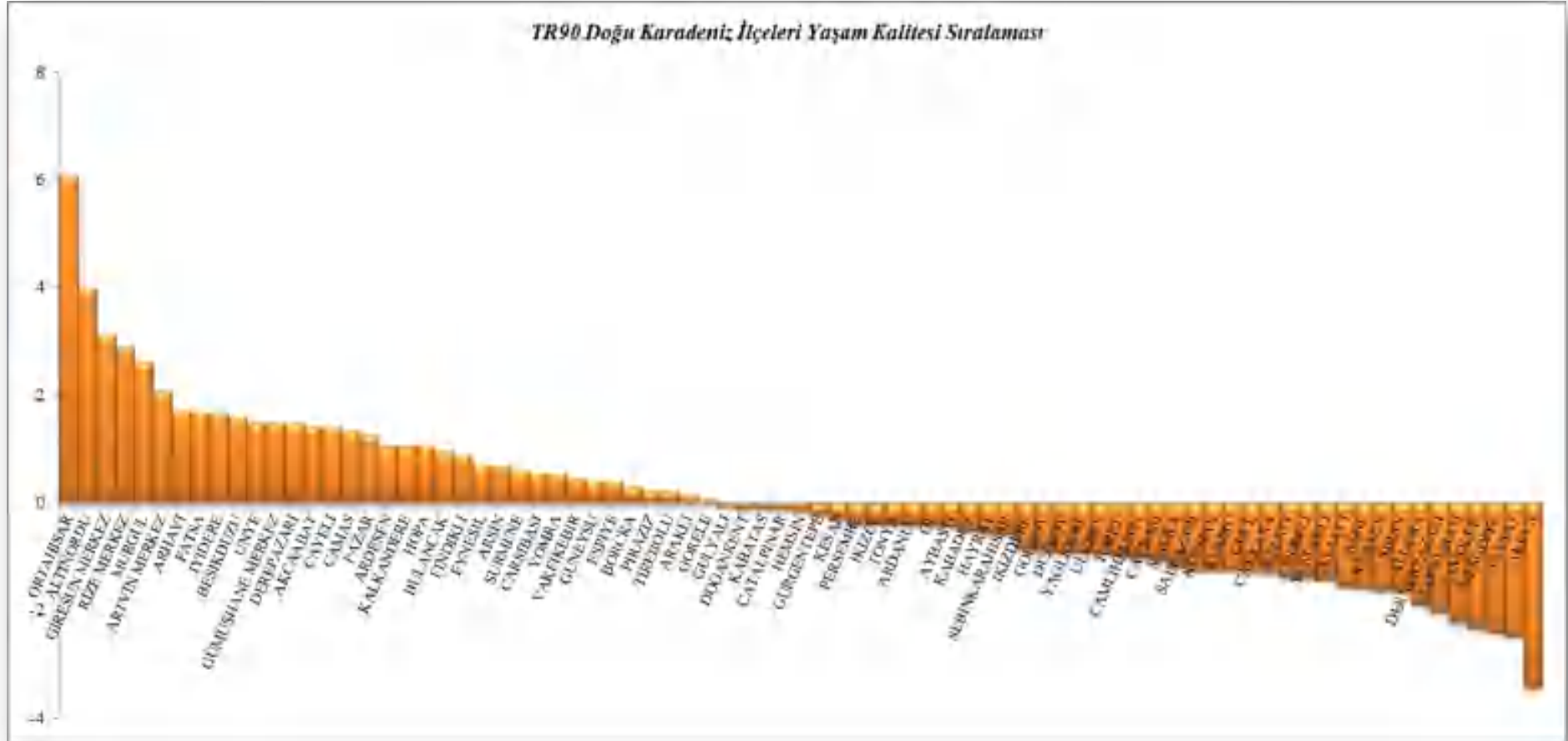
Yaşam kalitesi sıralamasında dikkat çeken bir unsur Artvin'in Murgul İlçesi'nin sıralamadaki yeridir. Sosyoekonomik gelişmişlik sıralamasında ancak yirminci sırayı alabilen bu ilçe yaşam kalitesi sıralamasında beşinci sıraya kadar yükselmiştir. Dikkat çeken başka bir unsur ise Alucra ve Şavşat İlçeleri'nin sıralamadaki yerleridir. Sosyoekonomik gelişmişlik sıralamasında orta seviyelerde yeri olan bu ilçeler yaşam kalitesi sıralamasında en düşük seviyedeki ilçeler arasındadırlar.

Yaşam kalitesi sıralamasında en sonda Akkuş ilçesi yer almaktadır. Akkuş, Mesudiye ve Çamoluk İlçelerinin sıralamadaki yerleri sosyoekonomik gelişmişlik sıralamasındaki yerleri ile paralellik göstermektedir.

Son olarak eş değer yaşam kalitesine sahip ilçeler on ayrı grupta toplanmıştır. Sonuçlar Tablo-8 ve Harita-2'de yer alan yaşam kalitesi endeksi yoğunluk haritasında görölmektedir.

Tablo 7:TR90 Doğu Karadeniz Bölgesi İlçeleri Yaşam Kalitesi Endeks Değerleri ve Sıralaması

Sıra	İlçe	Yaşam Endeksi	Sıra	İlçe	Yaşam Endeksi
1	ORTAHISAR	6.059654	41	GURGENTEPE	-0.215923
2	ALTINORDU	3.97611	42	KESAP	-0.289849
3	GİRESUN MERKEZ	3.115749	43	PERSEMBE	-0.383588
4	RİZE MERKEZ	2.887409	44	İKİZCE	-0.395282
5	MURGUL	2.614731	45	TONYA	-0.395603
6	ARTVİN MERKEZ	2.079662	46	ARDANUC	-0.406522
7	ARHAVI	1.699533	47	OF	-0.426245
8	FATSA	1.681729	48	AYBASTI	-0.44361
9	IYIDERE	1.668718	49	KABADUZ	-0.523131
10	BESİKDUZU	1.577915	50	HAYRAT	-0.560544
11	UNYE	1.505693	51	SEBINKARAHISAR	-0.585596
12	GÜMÜŞHANE MERKEZ	1.503665	52	İKİZDERE	-0.86242
13	DEREPAZARI	1.487824	53	GOLKOY	-0.903784
14	AKCAABAT	1.425787	54	DUZKOY	-0.918614
15	CAYELI	1.392407	55	YAGLIDERE	-0.925486
16	CAMAS	1.342479	56	ULUBEY	-0.951603
17	PAZAR	1.258349	57	TORUL	-0.973939
18	ARDESEN	1.062784	58	CAMLIHEMSIN	-1.021431
19	KALKANDERE	1.062716	59	CAYBASI	-1.063654
20	HOPA	1.055915	60	MACKA	-1.187524
21	BULANCAK	0.965022	61	SALPAZARI	-1.247952
22	FINDIKLI	0.871834	62	KORGAN	-1.250007
23	EYNESİL	0.696727	63	KUMRU	-1.253426
24	ARSIN	0.686808	64	GUCE	-1.262454
25	SURMENE	0.615382	65	CAYKARA	-1.280184
26	CARSIBASI	0.533997	66	KELKIT	-1.376825
27	YOMRA	0.531475	67	DERELI	-1.390172
28	VAKFIKEBİR	0.45786	68	YUSUFELI	-1.404924
29	GUNEYSU	0.403314	69	CANAKCI	-1.549721
30	ESPIYE	0.390984	70	KOSE	-1.579457
31	BORCKA	0.295618	71	KURTUN	-1.625376
32	PIRAZIZ	0.228734	72	SIRAN	-1.631222
33	TIREBOLU	0.223268	73	ALUCRA	-1.8877
34	ARAKLI	0.135202	74	DERNEKPAZARI	-2.015708
35	GORELE	0.066734	75	KOPRUBASI	-2.21691
36	GULYALI	-0.072679	76	CAMOLUK	-2.320336
37	DOGANKENT	-0.101279	77	MESUDIYE	-2.411286
38	KABATAS	-0.103574	78	SAVSAT	-2.463872
39	CATALPINAR	-0.115109	79	AKKUS	-3.431196
40	HEMSIN	-0.136069			

Grafik 4: TR90 Doğu Karadeniz İlçeleri Yaşam Kalitesi Sıralaması

Tablo 8:Eşdeğer Yaşam Kalitesi Düzeyine Sahip İlçe Grupları

1. DERECE	2. DERECE	3. DERECE	4. DERECE	5. DERECE	6. DERECE	7. DERECE	8. DERECE	9. DERECE	10. DERECE
ORTAHISAR	ALTINORDU	GİRESUN MERKEZ	MURGUL	ARTVİN MERKEZ	DEREPAZARI	CARSIBASI	IKIZDERE	CAYKARA	AKKUS
		RİZE MERKEZ		ARHAVI	AKCAABAT	YOMRA	GOLKOY	KELKIT	
				FATSA	CAYELI	VAKFIKEBIR	DUZKOY	DERELI	
				IYIDERE	CAMAS	GUNEYSU	YAGLIDERE	YUSUFELI	
				BESIKDUZU	PAZAR	ESPIYE	ULUBEY	CANAKCI	
				UNYE	ARDESEN	BORCKA	TORUL	KOSE	
			GÜMÜŞHANE MERKEZ		KALKANDERE	PIRAZIZ	CAMLIHEMSIN	KURTUN	
			AKKUS		HOPA	TIREBOLU	CAYBASI	SIRAN	
					BULANCAK	ARAKLI	MACKA	ALUCRA	
					FINDIKLI	GORELE	SALPAZARI	DERNEKPAZARI	
					EYNESIL	GULYALI	KORGAN	KOPRUBASI	
					ARSIN	DOGANKENT	KUMRU	CAMOLUK	
					SURMENE	KABATAS	GUCE	MESUDIYE	
						CATALPINAR		SAVSAT	
						HEMSIN			
						GURGENTEPE			
						KESAP			
						PERSEMBE			
						IKIZCE			
						TONYA			
						ARDANUC			
						OF			
						AYBASTI			
						KABADUZ			
						HAYRAT			
						SEBINKARAHISAR			

Harita 2: TR90 Doğu Karadeniz İlçeleri Yaşam Kalitesi Endeksi Yoğunluk Haritası

5. TR 90 BÖLGESİ İLÇELERİ EĞİTİM ENDEKSİ

Doğu Karadeniz ilçeleri Eğitim Endeksi hesaplanırken kullanılan değişkenler; okuryazar oranı (OKUYAZTOPLAM), okuryazar kadın oranı (OKUYAZKADIN), fakülte ve yükseköğretim mezun oranı (LISANSMZN) ile lise ve meslek lisesi okullaşma oranları (LISE, MESLEKLISE) değişkenleridir.

Tablo-9’da bu değişkenlerin temel bileşendeki ağırlıkları verilmektedir. Buna göre, analize dâhil edilen tüm değişkenlerin ağırlıkları pozitifdir. Bir başka deyişle bu değişkenlerin değerlerindeki artış ilçenin eğitim durumunu olumlu yönde etkilemektedir.

Temel bileşendeki ağırlığı en fazla olan değişken okuryazar oranı değişkenidir. Okuryazar kadın oranı ve lisans mezun oranı değişkenlerinin ağırlığı da oldukça yüksektir. Bu sebeple eğitim endeksinin belirlenmesinde okuryazarlık ve lisans mezun oranı değişkenlerinin öne çıktığı söylenebilir.

Tablo 9: Değişkenlerin Eğitim Endeksinin Hesaplandığı Temel Bileşendeki Ağırlıkları

Değişken	Ağırlık
OKUYAZTOPLAM	0.51242
OKUYAZKADIN	0.507889
LISANSMZN	0.489518
LISE	0.403794
MESLEKLISE	0.277123

Eğitim endeks değerleri ve ilçelerin eğitim endeksine göre sıralaması Tablo-10’da görülmektedir. Buna göre, eğitim endeksi en yüksek olan ilçe Artvin’in Merkez ilçesidir. İkinci sırada Artvin Merkez’e oldukça yakın endeks değeri olan Gümüşhane Merkez ilçesi yer almaktadır.

Eğitim endeksine göre ilçelerin sıralamasında dikkat çeken bir unsur sosyoekonomik gelişmişlik sıralamasında ilk sıralarda yer alan ilçelerden Ortahisar ve Altınordu İlçelerinin sıralamadaki yerleridir. Ortahisar sosyoekonomik gelişmişlik sıralamasında önemli bir farkla birinci sırada yer alırken, eğitim endeksi sıralamasında dördüncü sıraya gerilemiştir. Altınordu ilçesi ise ancak on ikinci sırada yer alabilmiştir.

Eğitim endeksi sıralamasında dikkat çeken başka bir unsur ise sosyoekonomik gelişmişlik sıralamasında orta seviyelerde bulunan Ardeşen, Arhavi, Murgul, Beşikdüzü, Fındıklı ve Piraziz ilçelerinin bu sıralamada daha yüksek seviyelerde yer almasıdır. Özellikle Beşikdüzü ilçesi sosyoekonomik gelişmişlik sıralamasında yirmi ikinci sırada iken, bu sıralamada üçüncü sıraya yerleşmiştir.

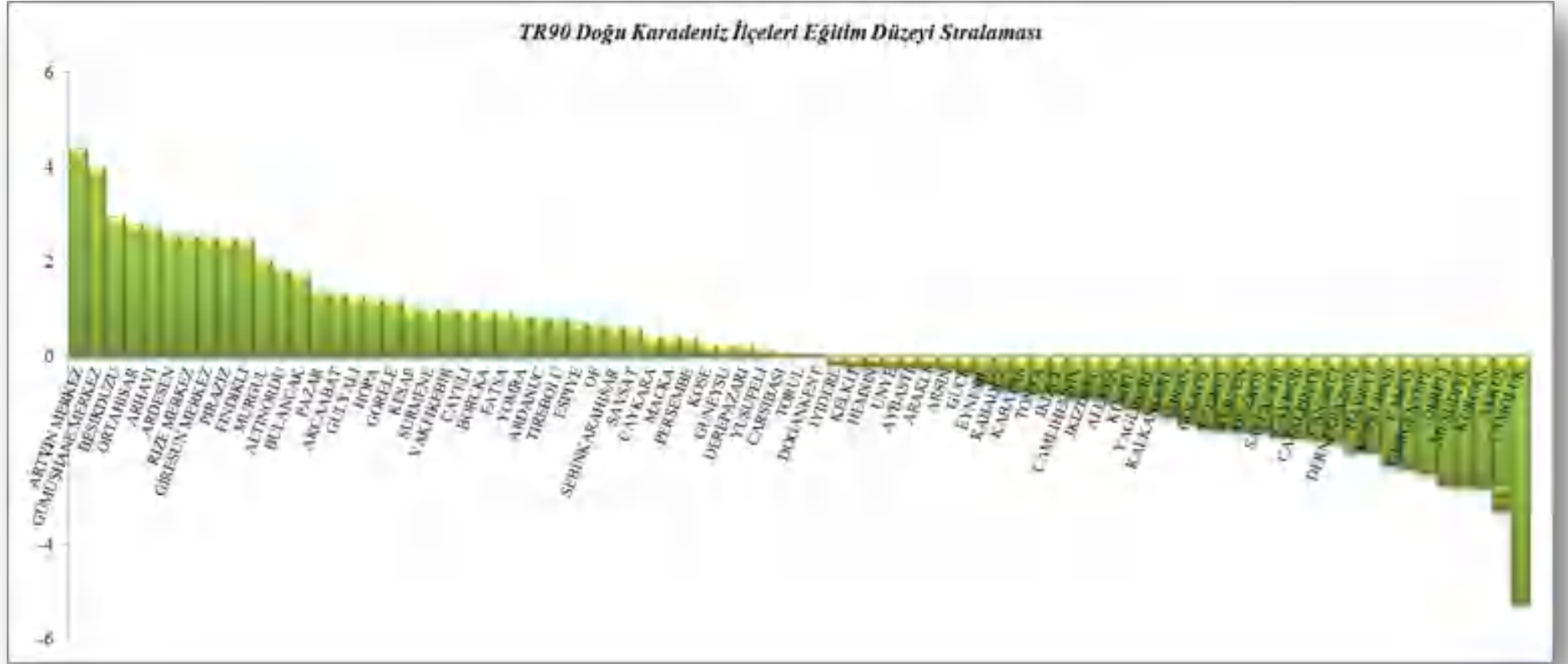
Eğitim endeksi sıralamasında en sonda Çamoluk ilçesi yer almaktadır. Oldukça düşük bir eğitim endeks değerine sahip olan Çamoluk ilçesi sosyoekonomik gelişmişlik sıralamasında da en sonda bulunan ilçedir. Akkuş, Mesudiye ve Korgan İlçelerinin

sıralamadaki yerleri sosyoekonomik gelişmişlik sıralamasındaki yerleri ile paralellik gösterirken, Camaş ve Gürgentepe İlçeleri sosyoekonomik gelişmişlik seviyelerine göre oldukça düşük eğitim endeksine ve sıralamasına sahiptir.

Son olarak eş değer eğitim düzeyine sahip ilçeler dokuz ayrı grupta toplanmıştır. Sonuçlar Tablo-11 ve Harita-3'de yer alan eğitim endeksi yoğunluk haritasında görülmektedir.

Tablo 10:TR90 Doğu Karadeniz Bölgesi İlçeleri Eğitim Endeksi Değerleri ve Sıralaması

Sıra	İlçe	Eğitim Endeksi	Sıra	İlçe	Eğitim Endeksi
1	ARTVİN MERKEZ	4.426327	41	DOGANKENT	0.048119
2	GÜMÜŞHANE MERKEZ	4.01602	42	IYIDERE	-0.161861
3	BESIKDUZU	2.955937	43	KELKIT	-0.21553
4	ORTAHISAR	2.801975	44	HEMSIN	-0.21761
5	ARHAVI	2.736477	45	UNYE	-0.233552
6	ARDESEN	2.565198	46	AYBASTI	-0.233973
7	RİZE MERKEZ	2.54353	47	ARAKLI	-0.245211
8	GİRESUN MERKEZ	2.521211	48	ARSIN	-0.271334
9	PIRAZIZ	2.481921	49	GUCE	-0.351906
10	FINDIKLI	2.455158	50	EYNESIL	-0.570816
11	MURGUL	2.076834	51	KABADUZ	-0.70134
12	ALTINORDU	1.857863	52	KABATAS	-0.762474
13	BULANCAK	1.728459	53	TONYA	-0.792806
14	PAZAR	1.35202	54	IKIZCE	-0.79431
15	AKCAABAT	1.337557	55	CAMLIHMSIN	-0.87664
16	GULYALI	1.271076	56	IKIZDERE	-0.89304
17	HOPA	1.192765	57	ALUCRA	-0.984632
18	GORELE	1.174471	58	KUMRU	-1.101975
19	KESAP	1.024679	59	YAGLIDERE	-1.173485
20	SURMENE	1.004058	60	KALKANDERE	-1.287843
21	VAKFIKEBIR	1.001887	61	SIRAN	-1.415617
22	CAYELI	0.981764	62	GOLKOY	-1.540471
23	BORCKA	0.930614	63	ULUBEY	-1.572225
24	FATSA	0.918965	64	KURTUN	-1.592573
25	YOMRA	0.843627	65	DUZKOY	-1.61267
26	ARDANUC	0.841541	66	SALPAZARI	-1.710103
27	TIREBOLU	0.817956	67	CAYBASI	-1.73727
28	ESPIYE	0.705282	68	CATALPINAR	-1.770679
29	OF	0.6814	69	CANAKCI	-1.82905
30	SEBINKARAHISAR	0.653318	70	DERNEKPAZARI	-2.015554
31	SAVSAT	0.583201	71	HAYRAT	-2.025335
32	CAYKARA	0.410416	72	KOPRUBASI	-2.312148
33	MACKA	0.408475	73	CAMAS	-2.38453
34	PERSEMBE	0.382315	74	GURGENTEPE	-2.470864
35	KOSE	0.240969	75	DERELI	-2.73498
36	GUNEYSU	0.221984	76	MESUDIYE	-2.773417
37	DEREPAZARI	0.211477	77	KORGAN	-2.782245
38	YUSUFELI	0.147156	78	AKKUS	-3.29011
39	CARSIBASI	0.07888	79	CAMOLUK	-5.259389
40	TORUL	0.066685			

Grafik 5: TR90 Doğu Karadeniz İlçeleri Eğitim Düzeyi Sıralaması

Tablo 11:Eşdeğer Eğitim Düzeyine Sahip İlçe Grupları

1. DERECE	2. DERECE	3. DERECE	4. DERECE	5. DERECE	6. DERECE	7. DERECE	8. DERECE	9. DERECE
ARTVİN MERKEZ	BESİKDUZU	MURGUL	GÜLYALI	CAYKARA	KABADUZ	CAYBASI	DERELİ	CAMOLUK
GÜMÜŞHANE MERKEZ	ORTAHISAR	ALTINORDU	HOPA	MACKA	KABATAS	CATALPINAR	MESUDIYE	
	ARHAVI	BULANCAK	GÖRELE	PERSEMBE	TONYA	CANAKCI	KORGAN	
	ARDESEN	PAZAR	KESAP	KOŞE	İKİZCE	DERNEKPAZARI	AKKUS	
	RİZE MERKEZ	AKCAABAT	SURMENE	GÜNEYSU	CAMLIHEMSİN	HAYRAT		
	GİRESUN MERKEZ		VAKFIKEBİR	DEREPAZARI	İKİZDERE	KOPRUBASI		
	PIRAZIZ		CAYELİ	YUSUFELİ	ALUCRA	CAMAS		
	FINDIKLI		BORCKA	CARSIBASI	KUMRU	GURGENTEPE		
			FATSA	TORUL	YAĞLIDERE			
			YOMRA	DOĞANKENT	KALKANDERE			
			ARDANUC	İYİDERE	SİRAN			
			TİREBOLU	KELKİT	GOLKOY			
			ESPIYE	HEMSİN	ULUBEY			
			OF	UNYE	KURTUN			
			SEBINKARAHISAR	AYBASTI	DÜZKOY			
			SAVSAT	ARAKLI	SALPAZARI			
				ARSIN				
				GÜCE				
				EYNESİL				

Harita 3: TR90 Doğu Karadeniz İlçeleri Eğitim Endeksi Yoğunluk Haritası

6. TR 90 BÖLGESİ İLÇELERİ SAĞLIK ENDEKSİ

Doğu Karadeniz ilçeleri Sağlık Endeksi hesaplanırken kullanılan değişkenler; bin kişi başına hekim sayısı (HEKİM), hasta yatak sayısı (HSTYATAK), sağlık personeli sayısı (SAGLIKPER), diş hekimi sayısı (DISHEKİM) ve eczane sayısı (ECZANE) değişkenleridir.

Tablo-12'de bu değişkenlerin temel bileşendeki ağırlıkları verilmektedir. Buna göre, analize dâhil edilen tüm değişkenlerin ağırlıkları pozitifdir. Bir başka deyişle bu değişkenlerin değerlerindeki artış ilçenin sağlık düzeyini olumlu yönde etkilemektedir.

Temel bileşendeki ağırlığı en fazla olan değişken bin kişi başına hekim sayısı olmakla birlikte, tüm değişkenlerin ağırlıkları birbirine yakın değerlerdedir. Bu sebeple sağlık endeksinin belirlenmesinde diğerlerine göre öne çıkan bir değişken mevcut değildir. Bir başka deyişle, tüm değişkenler yakın oranlarda sağlık düzeyini etkilemektedir.

Tablo 12: Değişkenlerin Sağlık Endeksinin Hesaplandığı Temel Bileşendeki Ağırlıkları

Değişken	Ağırlık
HEKİM	0.490997
HSTYATAK	0.474663
SAGLIKPER	0.472488
DISHEKİM	0.430308
ECZANE	0.353846

Sağlık endeks değerleri ve ilçelerin sağlık endeksine göre sıralaması Tablo-13'de görülmektedir. Buna göre, sağlık endeksi en yüksek olan ilçe, sosyoekonomik gelişmişlik sıralamasında da birinci sırada yer alan Ortahisar'dır. İkinci sırada yer alan Artvin Merkez ve üçüncü sırada yer alan Giresun Merkez oldukça yakın endeks değerlerine sahiptir. Sağlık endeksine göre ilçelerin sıralamasında ilk sıralarda bulunan ilçeler sosyoekonomik gelişmişlik sıralamasında olduğu gibi illerin merkez ilçeleridir. Sadece Gümüşhane Merkez bu sıralamada dokuzuncu sıraya gerilemiştir.

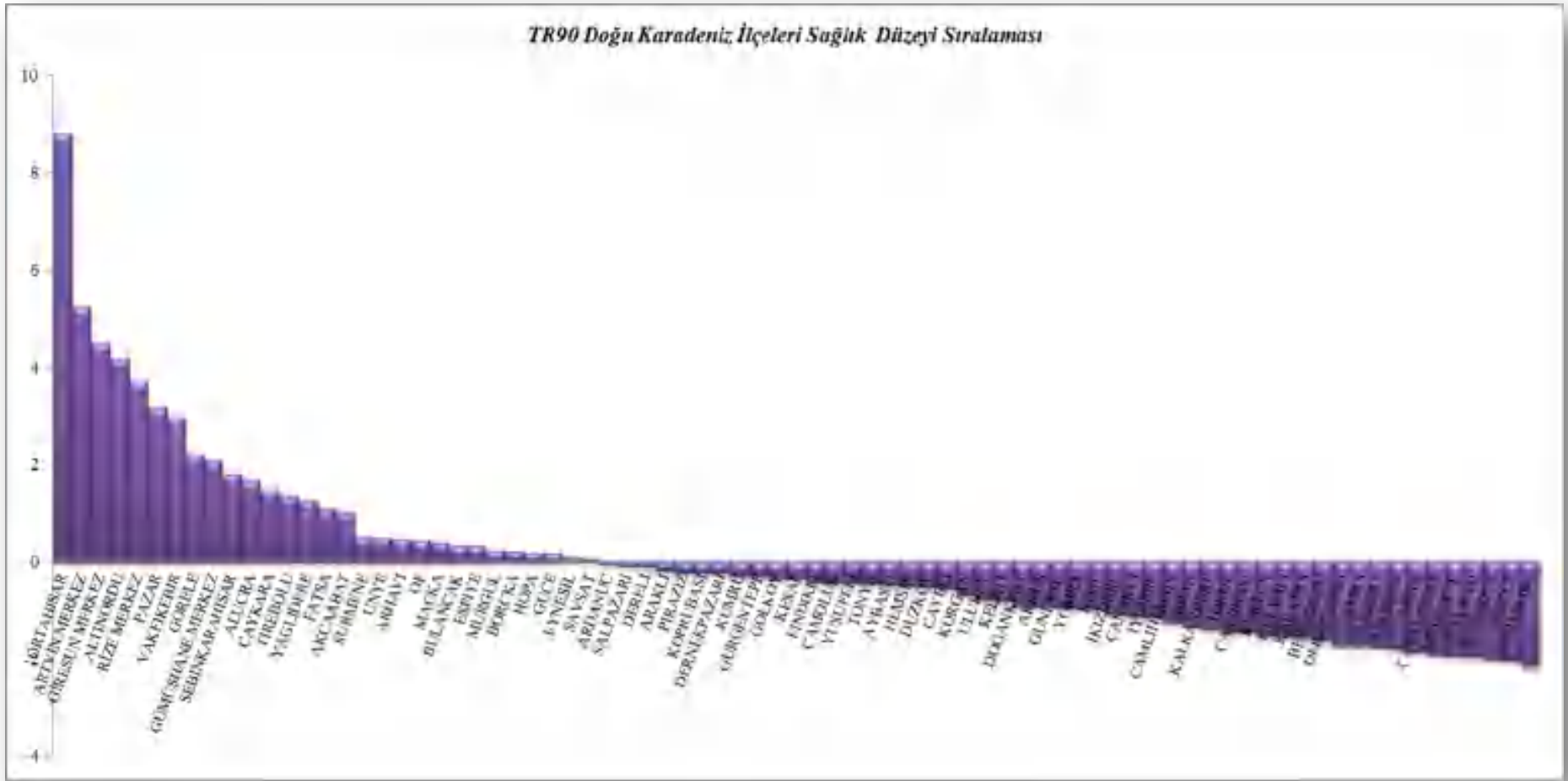
Sağlık endeksi sıralamasında dikkat çeken bir unsur ise sosyoekonomik gelişmişlik sıralamasında alt seviyelerde bulunan Alucra ve Yağlıdere ile orta seviyelerde bulunan Çaykara ve Şebinkarahisar ilçelerinin bu sıralamada daha yüksek seviyelerde yer almasıdır. Bu ilçelerin nüfuslarının bölge ortalamasına göre düşük olduğu göz önünde bulundurulduğunda, sağlık endekslerinin yüksekliği bin kişi başına değerlerin yüksek olması ile açıklanabilir.

Sağlık endeksi sıralamasında dikkat çeken başka bir unsur, sosyoekonomik gelişmişlik sıralamasında yirmi ikinci sırada bulunan Beşikdüzü ilçesinin bu sıralamada altmış sekizinci sıraya gerilemesidir. Sosyoekonomik gelişmişlik seviyesi yüksek olan ilçelerden bu denli düşük sağlık endeksi olan başka bir ilçe mevcut değildir. Sağlık endeksi sıralamasında en sonda Perşembe ilçesi yer almaktadır.

Son olarak eş değer sağlık düzeyine sahip ilçeler altı ayrı grupta toplanmıştır. Bu nedenle sosyoekonomik gelişmişlik, yaşam kalitesi ve eğitim düzeylerine göre sağlık düzeyinde daha az bölgesel farklılıkların olduğu söylenebilir. Sonuçlar Tablo-14 ve Harita-4’de yer alan sağlık endeksi yoğunluk haritasında görülmektedir.

Tablo 13:TR90 Doğu Karadeniz Bölgesi İlçeleri Sağlık Endeks Değerleri ve Sıralaması

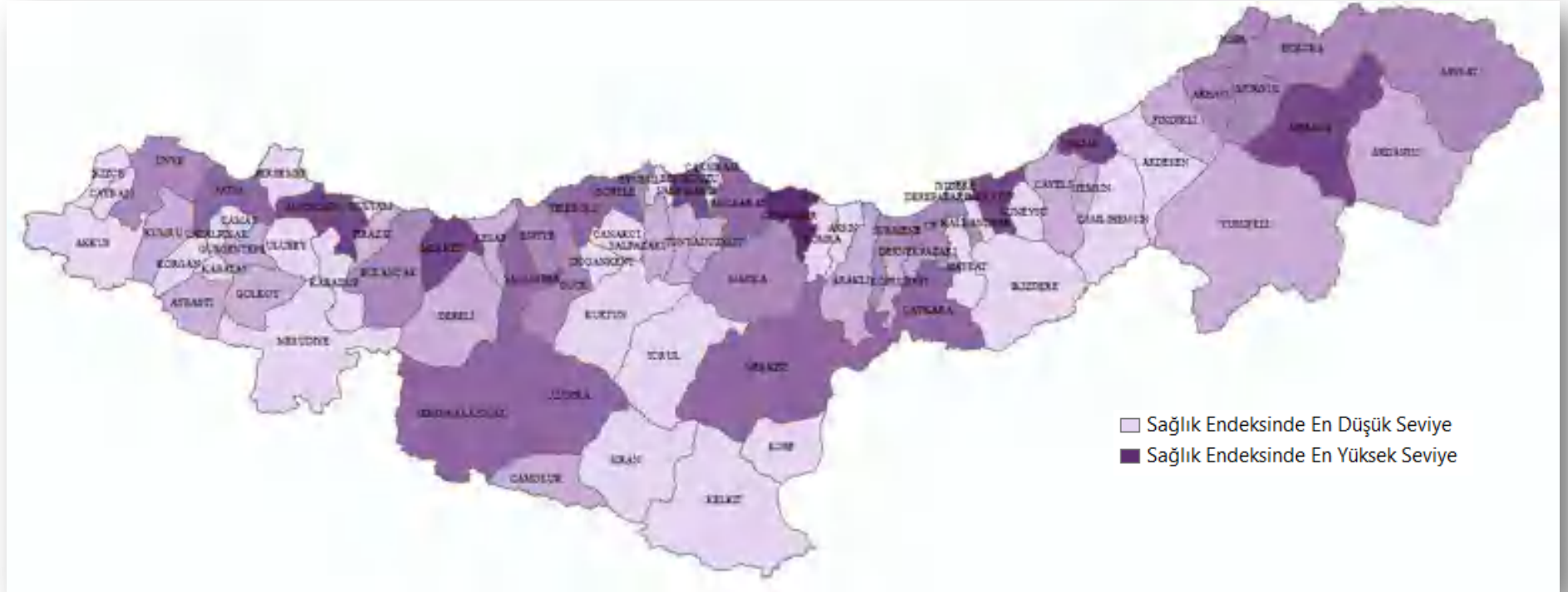
Sıra	İlçe	Sağlık Endeksi	Sıra	İlçe	Sağlık Endeksi
1	ORTAHISAR	8.805844	41	FINDIKLI	-0.422145
2	ARTVİN MERKEZ	5.253487	42	CAMOLUK	-0.437804
3	GİRESUN MERKEZ	4.490704	43	YUSUFELI	-0.438006
4	ALTINORDU	4.171274	44	TONYA	-0.460347
5	RİZE MERKEZ	3.707021	45	AYBASTI	-0.475866
6	PAZAR	3.182087	46	HEMSIN	-0.502803
7	VAKFIKEBİR	2.948722	47	DUZKOY	-0.520181
8	GORELE	2.193183	48	CAYELI	-0.553592
9	GÜMÜŞHANE MERKEZ	2.084716	49	KORGAN	-0.67019
10	SEBINKARAHISAR	1.808834	50	ULUBEY	-0.783334
11	ALUCRA	1.681232	51	KELKIT	-0.81289
12	CAYKARA	1.466233	52	DOGANKENT	-0.919528
13	TIREBOLU	1.360611	53	AKKUS	-0.926758
14	YAGLIDERE	1.274607	54	GUNEYSU	-0.937312
15	FATSA	1.113296	55	YOMRA	-0.959574
16	AKCAABAT	1.013127	56	KOSE	-0.97356
17	SURMENE	0.510398	57	IKIZDERE	-1.078875
18	UNYE	0.49429	58	CANAKCI	-1.126335
19	ARHAVI	0.46414	59	IYIDERE	-1.143468
20	OF	0.439761	60	CAMLIHEMSIN	-1.259851
21	MACKA	0.398564	61	SIRAN	-1.336564
22	BULANCAK	0.32861	62	KALKANDERE	-1.39032
23	ESPIYE	0.325096	63	TORUL	-1.446775
24	MURGUL	0.226619	64	CARSIBASI	-1.449323
25	BORCKA	0.213077	65	KURTUN	-1.526358
26	HOPA	0.175611	66	GULYALI	-1.532941
27	GUCE	0.174589	67	KABATAS	-1.571882
28	EYNESIL	0.096311	68	BESIKDUZU	-1.609845
29	SAVSAT	0.067522	69	DEREPAZARI	-1.734506
30	ARDANUC	-0.057746	70	CAMAS	-1.739908
31	SALPAZARI	-0.093131	71	HAYRAT	-1.759475
32	DERELI	-0.096713	72	ARDESEN	-1.791328
33	ARAKLI	-0.185036	73	ARSIN	-1.854511
34	PIRAZIZ	-0.223359	74	CATALPINAR	-1.913133
35	KOPRUBASI	-0.223571	75	MESUDIYE	-1.931933
36	DERNEKPAZARI	-0.226482	76	CAYBASI	-1.947324
37	KUMRU	-0.290083	77	KABADUZ	-1.998351
38	GURGENTEPE	-0.295985	78	IKIZCE	-2.026517
39	GOLKOY	-0.331315	79	PERSEMBE	-2.148843
40	KESAP	-0.333891			

Grafik 6: TR90 Doğu Karadeniz İlçeleri Sağlık Düzeyi Sıralaması

Tablo 14:Eşdeğer Sağlık Düzeyine Sahip İlçe Grupları

1. DERECE	2. DERECE	3. DERECE	4. DERECE	5. DERECE	6. DERECE	
ORTAHISAR	ARTVİN MERKEZ	GORELE	SURMENE	ARDANUC	KORGAN	BESIKDUZU
	GİRESUN MERKEZ	GÜMÜŞHANE MERKEZ	UNYE	SALPAZARI	ULUBEY	DEREPAZARI
	ALTINORDU	SEBINKARAHISAR	ARHAVI	DERELI	KELKIT	CAMAS
	RİZE MERKEZ	ALUCRA	OF	ARAKLI	DOGANKENT	HAYRAT
	PAZAR	CAYKARA	MACKA	PIRAZIZ	AKKUS	ARDESEN
	VAKFIKEBİR	TIREBOLU	BULANCAK	KOPRUBASI	GUNEYSU	ARSIN
		YAGLIDERE	ESPIYE	DERNEKPAZARI	YOMRA	CATALPINAR
		FATSA	MURGUL	KUMRU	KOSE	MESUDIYE
		AKCAABAT	BORCKA	GURGENTEPE	IKIZDERE	CAYBASI
			HOPA	GOLKOY	CANAKCI	KABADUZ
			GUCE	KESAP	IYIDERE	IKIZCE
			EYNESIL	FINDIKLI	CAMLIHEMSIN	PERSEMBE
			SAVSAT	CAMOLUK	SIRAN	
				YUSUFELI	KALKANDERE	
				TONYA	TORUL	
				AYBASTI	CARSIBASI	
				HEMSIN	KURTUN	
				DUZKOY	GULYALI	
				CAYELI	KABATAS	

Harita 4:TR90 Doğu Karadeniz İlçeleri Sağlık Endeksi Yoğunluk Haritası

7. TR 90 BÖLGESİ İLÇELERİ EKONOMİK ve MALİ DÜZEY ENDEKSİ

Ekonomik ve Mali Endeksi oluştururken kullanılan değişkenler; imalat sanayi firma sayısının bölge toplamına oranı (SANFRMORN), banka şube sayısının bölge toplamına oranı (BANKSB), küçük sanayi siteleri firma sayısının bölge toplamına oranı (KSSFRM), imalat sanayi istihdamının bölge toplamına oranı (ISTIHDAMSAN), kurumlar vergisinin bölge toplamına oranı (KURUMVERGI), gelir vergisinin bölge toplamına oranı (GELIRVERGI), çalışma çağındaki nüfusun toplam nüfus içerisindeki payı (CALISMACAGI) ve kişi başına sanayi elektrik tüketimi (KBSANW) değişkenleridir.

Tablo-15’de bu değişkenlerin temel bileşendeki ağırlıkları verilmektedir. Buna göre, analize dâhil edilen tüm değişkenlerin ağırlıkları pozitifdir. Bir başka deyişle bu değişkenlerin değerlerindeki artış ilçenin ekonomik düzeyini olumlu yönde etkilemektedir.

Temel bileşendeki ağırlığı en fazla olan değişken imalat sanayi firma sayısının bölge toplamına oranı olmakla birlikte, banka şube sayısının bölge toplamına oranı, küçük sanayi siteleri firma sayısının bölge toplamına oranı ve imalat sanayi istihdamının bölge toplamına oranı değişkenlerinin ağırlıkları birbirine yakın değerlerdedir. Bu sebeple imalat sanayi istihdamı ve firma sayıları değişkenlerinin ekonomi düzeyini en çok etkileyen değişkenler olarak öne çıktığı söylenebilir.

Tablo 15: Değişkenlerin Ekonomik ve Mali Endeksin Hesaplandığı Temel Bileşendeki Ağırlıkları

Değişken	Ağırlık
SANFRMORN	0.450141
BANKSB	0.428011
KSSFRM	0.424034
ISTIHDAMSAN	0.420945
KURUMVERGI	0.352631
GELIRVERGI	0.339291
CALISMACAGI	0.129202
KBSANW	0.031946

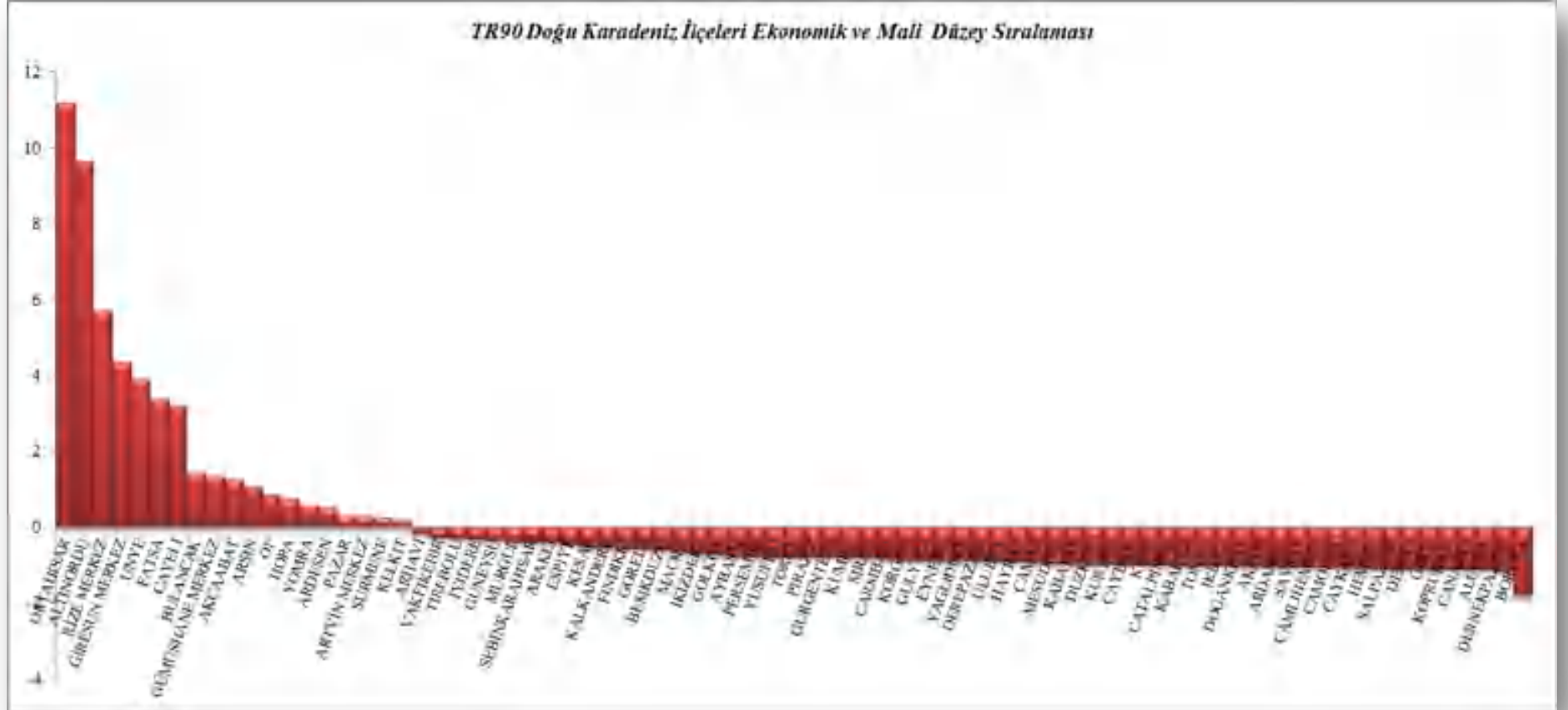
Ekonomik ve mali endeks değerleri ve ilçelerin bu endekse göre sıralaması Tablo-16’da görülmektedir. Buna göre, endeksi en yüksek olan ilçeler, sosyoekonomik gelişmişlik sıralamasında da olduğu gibi illerin merkez ilçeleridir. İlk dört ilçe sosyoekonomik gelişmişlik sıralaması ile aynı iken, Gümüşhane Merkez dokuzuncu ve Artvin Merkez on yedinci sıraya gerilemiştir.

Ekonomik ve mali endeks sıralamasında üst sıralarda bulunan ilçeler genellikle sosyoekonomik gelişmişlik sıralamasında da üst sıralarda yer alan ilçelerdir. Fakat alt sıralarda bulunan ilçeler için aynı yorum yapılamaz. Nitekim ekonomik sıralamanın sonunda yer alan ilçelerden Borçka sosyoekonomik gelişmişlik sıralamasında otuz beşinci sırada iken, Güce ilçesi elli bir, Alucra elli altı ve Dernekpazarı altmış altıncı sırada yer almaktadır.

Son olarak eş değer ekonomik ve mali düzeye sahip ilçeler altı ayrı grupta toplanmıştır. Bu nedenle sosyoekonomik gelişmişlik, yaşam kalitesi ve eğitim düzeylerine göre ekonomik ve mali açıdan daha az bölgesel farklılıkların olduğu söylenebilir. Sonuçlar Tablo-17 ve Harita-5’de yer alan ekonomik ve mali endeks yoğunluk haritasında görülmektedir.

Tablo 16:TR90 Doğu Karadeniz Bölgesi İlçeleri Ekonomi ve Mali Endeks Değerleri ve Sıralaması

Sıra	İlçe	Ekonomi	Sıra	İlçe	Ekonomi
1	ORTAHISAR	11.18624	41	PIRAZIZ	-0.786391
2	ALTINORDU	9.640045	42	GURGENTEPE	-0.788984
3	RİZE MERKEZ	5.715023	43	KUMRU	-0.802783
4	GİRESUN MERKEZ	4.357363	44	SIRAN	-0.807314
5	UNYE	3.879891	45	CARSIBASI	-0.839778
6	FATSA	3.369467	46	KORGAN	-0.86869
7	CAYELI	3.204942	47	GULYALI	-0.874911
8	BULANCAK	1.429579	48	EYNESIL	-0.880277
9	GÜMÜŞHANE MERKEZ	1.332234	49	YAGLIDERE	-0.888077
10	AKCAABAT	1.257598	50	DEREPAZARI	-0.892404
11	ARSIN	1.066894	51	ULUBEY	-0.893893
12	OF	0.864349	52	HAYRAT	-0.905942
13	HOPA	0.753278	53	CAMAS	-0.944991
14	YOMRA	0.564572	54	MESUDIYE	-0.960131
15	ARDESEN	0.519201	55	KABATAS	-0.970794
16	PAZAR	0.276279	56	DUZKOY	-0.972667
17	ARTVİN MERKEZ	0.273757	57	KURTUN	-0.973947
18	SURMENE	0.254821	58	CAYBASI	-0.987965
19	KELKIT	0.16276	59	KOSE	-0.991081
20	ARHAVI	-0.168763	60	CATALPINAR	-0.996059
21	VAKFIKEBİR	-0.269927	61	KABADUZ	-1.009721
22	TIREBOLU	-0.282507	62	TONYA	-1.0135
23	IYIDERE	-0.315636	63	IKIZCE	-1.016254
24	GUNEYSU	-0.351199	64	DOGANKENT	-1.031454
25	MURGUL	-0.383976	65	AKKUS	-1.031507
26	SEBINKARAHISAR	-0.396045	66	ARDANUC	-1.036523
27	ARAKLI	-0.40644	67	SAVSAT	-1.04425
28	ESPIYE	-0.447148	68	CAMLIHEMSIN	-1.059573
29	KESAP	-0.530815	69	CAMOLUK	-1.067021
30	KALKANDERE	-0.545943	70	CAYKARA	-1.077426
31	FINDIKLI	-0.562967	71	HEMSIN	-1.090113
32	GORELE	-0.563341	72	SALPAZARI	-1.094088
33	BESIKDUZU	-0.602731	73	DERELI	-1.095224
34	MACKA	-0.661419	74	GUCE	-1.104047
35	IKIZDERE	-0.713068	75	KOPRUBASI	-1.105169
36	GOLKOY	-0.716547	76	CANAKCI	-1.10558
37	AYBASTI	-0.775545	77	ALUCRA	-1.119666
38	PERSEMBE	-0.77733	78	DERNEKPAZARI	-1.155313
39	YUSUFELI	-0.782439	79	BORCKA	-1.787185
40	TORUL	-0.783812			

Grafik 7: TR90 Doğu Karadeniz İlçeleri Ekonomik ve Mali Düzey Sıralaması

Tablo 17:Eşdeğer Ekonomik ve Mali Düzeye Sahip İlçe Grupları

1. DERECE	2. DERECE	3. DERECE	4. DERECE	5. DERECE	6. DERECE
ORTAHISAR	RİZE MERKEZ	BULANCAK	ARHAVI	IKIZDERE	CAMAS
ALTINORDU	GİRESUN MERKEZ	GÜMÜŞHANE MERKEZ	VAKFIKEBİR	GOLKOY	MESUDIYE
	UNYE	AKCAABAT	TIREBOLU	AYBASTI	KABATAS
	FATSA	ARSIN	IYIDERE	PERSEMBE	DUZKOY
	CAYELI	OF	GUNEYSU	YUSUFELI	KURTUN
		HOPA	MURGUL	TORUL	CAYBASI
		YOMRA	SEBINKARAHISAR	PIRAZIZ	KOSE
		ARDESEN	ARAKLI	GURGENTEPE	CATALPINAR
		PAZAR	ESPIYE	KUMRU	KABADUZ
		ARTVİN MERKEZ	KESAP	SIRAN	TONYA
		SURMENE	KALKANDERE	CARSIBASI	IKIZCE
		KELKIT	FINDIKLI	KORGAN	DOGANKENT
			GORELE	GULYALI	AKKUS
			BESIKDUZU	EYNESIL	ARDANUC
			MACKA	YAGLIDERE	SAVSAT
				DEREPAZARI	CAMLIHEMSIN
				ULUBEY	CAMOLUK
				HAYRAT	CAYKARA
					HEMSIN
					SALPAZARI
					DERELI
					GUCE
					KOPRUBASI
					CANAKCI
					ALUCRA
					DERNEKPAZARI
					BORCKA

Harita 5: TR90 Doğu Karadeniz İlçeleri Ekonomik ve Mali Endeks Yoğunluk Haritası

8. TR 90 BÖLGESİ İLÇELERİ REKABET ve YENİLİK KAPASİTESİ ENDEKSİ

Doğu Karadeniz ilçeleri Rekabet ve Yenilik Endeksi hesaplanırken kullanılan değişkenler; KOSGEB tarafından desteklenen firma sayısının bölge toplamına oranı (KOSGEBFRMORN), KOSGEB desteğinin bölge toplamına oranı (KOSGEBDESORN), turizm yatak sayısının bölge toplamına oranı (TURIZMYATAK), on bin kişi başına marka başvuru sayısı (MARKA), on bin kişi başına faydalı model sayısı (FAYDALIMODEL), yüksek lisans ve doktora mezun sayısının 30+ nüfusa oranı (LISANSUSTU), on bin kişi başına patent sayısı (PATENT) değişkenleridir.

Tablo-18'de bu değişkenlerin temel bileşendeki ağırlıkları verilmektedir. Buna göre, analize dâhil edilen tüm değişkenlerin ağırlıkları pozitifdir. Bir başka deyişle bu değişkenlerin değerlerindeki artış ilçenin rekabet ve yenilik düzeyini olumlu yönde etkilemektedir.

Temel bileşendeki ağırlığı en fazla olan değişkenler KOSGEB tarafından desteklenen firma oranı ve KOSGEB desteklerinin bölge toplamına oranı değişkenleridir. Bu sebeple KOSGEB desteklerinin rekabet düzeyini belirleyen en önemli faktör olarak öne çıktığı söylenebilir. Temel bileşendeki ağırlığı oldukça yüksek olan bir başka değişken turizm sektöründeki konaklama kapasitesini gösteren turizm yatak sayısının bölge toplamına oranıdır. Bu nedenle turizm sektöründeki kapasitenin rekabet düzeyini belirleyen önemli bir faktör olduğu söylenebilir.

Tablo 18: Değişkenlerin Rekabet ve Yenilik Endeksinin Hesaplandığı Temel Bileşendeki Ağırlıkları

Değişken	Ağırlık
KOSGEBFRMORN	0.481856
KOSGEBDESORN	0.468838
TURIZMYATAK	0.392216
MARKA	0.361347
FAYDALIMODEL	0.355312
LISANSUSTU	0.346558
PATENT	0.131345

Rekabet ve yenilik endeks değerleri ve ilçelerin bu endekse göre sıralaması Tablo-19'da görülmektedir. Buna göre, endeksi en yüksek olan ilçeler, sosyoekonomik gelişmişlik sıralamasında da olduğu gibi illerin merkez ilçeleridir. İlk dört ilçe sosyoekonomik gelişmişlik sıralaması ile aynı iken, Artvin Merkez sekizinci ve Gümüşhane Merkez on beşinci sıraya gerilemiştir. Rekabet düzeyi en yüksek olan ilçe sosyoekonomik gelişmişlik sıralamasında da birinci sırada yer alan Ortahisar'dır. En düşük olan ilçe ise Çaybaşı'dır. Sosyoekonomik gelişmişlik sıralamasında ikinci sırada yer alan Altınordu ise rekabet düzeyi sıralamasında Rize ve Giresun'un Merkez ilçelerinin gerisinde kalarak dördüncü sıraya gerilemiştir.

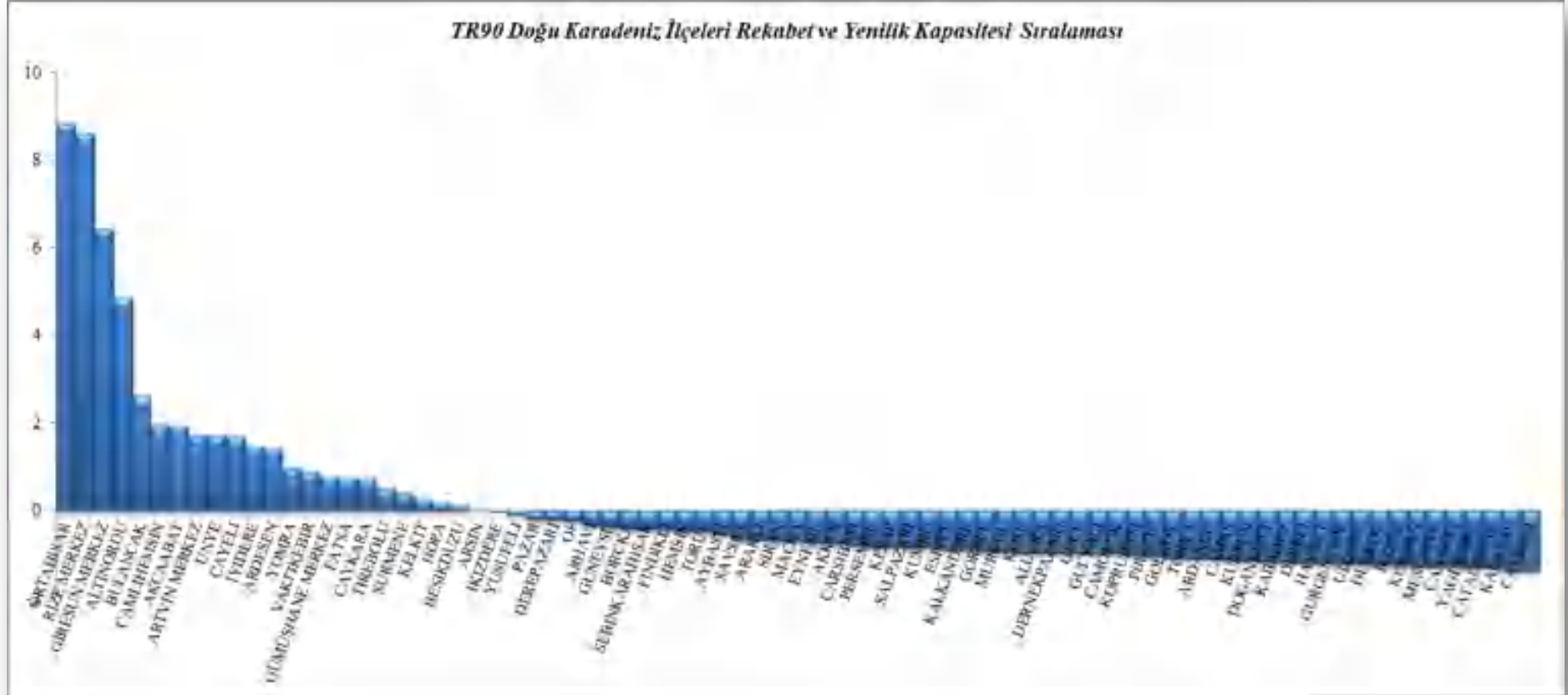
Rekabet ve yenilik endeksine göre ilçelerin sıralamasında üst sıralarda bulunan ilçeler genel olarak sosyoekonomik gelişmişlik seviyesi yüksek olan ilçeler, alt sıralarda bulunan ilçeler ise sosyoekonomik gelişmişlik sıralamasında da alt sıralarda yer alan ilçelerdir. Bu nedenle iki sıralamanın paralellik gösterdiği söylenebilir. Rekabet düzeyi sıralamasında dikkat çeken bir unsur Çamlıhemşin, Çaykara ve İkizdere ilçelerinin konumudur.

Sosyoekonomik gelişmişlik sıralamasında otuz sekizinci sırada bulunan Çamlıhemşin rekabet endeksi sıralamasında altıncı sıraya, sosyoekonomik gelişmişlik sıralamasında otuzuncu sırada bulunan Çaykara rekabet endeksi sıralamasında on yedinci sıraya ve sosyoekonomik gelişmişlik sıralamasında kırk yedinci sırada bulunan İkizdere ise rekabet endeksi sıralamasında yirmi dördüncü sıraya yükselmiştir. Bu ilçelerin ortak özelliği turizm alanındaki rekabet güçlerinin yüksek olmasıdır.

Son olarak eş değer rekabet ve yenilik düzeyine sahip ilçeler sekiz ayrı grupta toplanmıştır. Bu nedenle sosyoekonomik gelişmişlik, yaşam kalitesi ve eğitim düzeylerinde olduğu gibi rekabet düzeyi açısından bölgesel farklılıkların yüksek olduğu söylenebilir. Sonuçlar Tablo-20 ve Harita-6'da yer alan rekabet ve yenilik endeksi yoğunluk haritasında görülmektedir.

Tablo 19:TR90 Doğu Karadeniz Bölgesi İlçeleri Rekabet ve Yenilik Endeks Değerleri ve Sıralaması

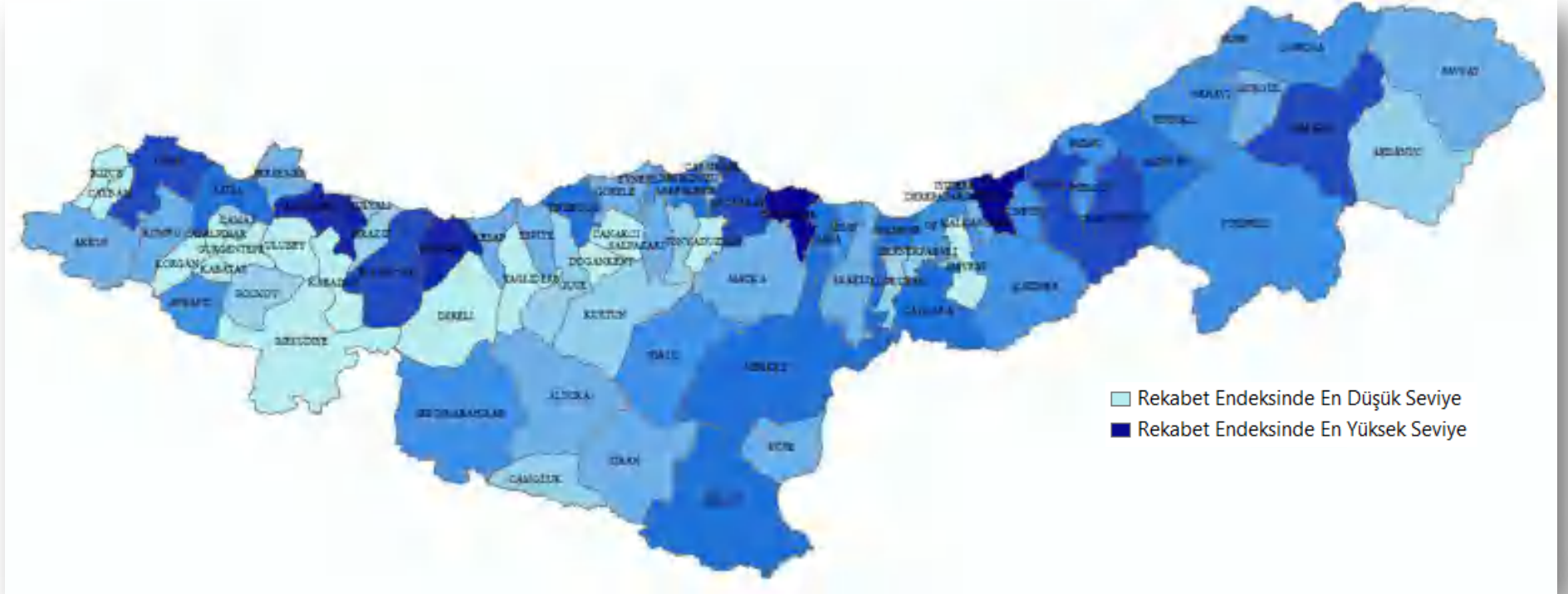
Sıra	İlçe	Rekabet Endeksi	Sıra	İlçe	Rekabet Endeksi
1	ORTAHISAR	8.83777	41	EYNESİL	-0.736561
2	RİZE MERKEZ	8.595481	42	AKKUS	-0.751863
3	GİRESUN MERKEZ	6.421889	43	CARSIBASI	-0.800864
4	ALTINORDU	4.855867	44	PERSEMBE	-0.830969
5	BULANCAK	2.633826	45	KESAP	-0.841968
6	CAMLIHEMSIN	1.961015	46	SALPAZARI	-0.849883
7	AKCAABAT	1.924429	47	KUMRU	-0.852099
8	ARTVİN MERKEZ	1.70716	48	ESPIYE	-0.897432
9	UNYE	1.694803	49	KALKANDERE	-0.898331
10	CAYELI	1.688856	50	GORELE	-0.932147
11	IYIDERE	1.457842	51	MURGUL	-0.951881
12	ARDESEN	1.416263	52	KOSE	-0.969241
13	YOMRA	0.965799	53	ALUCRA	-0.971094
14	VAKFIKEBİR	0.89047	54	DERNEKPAZARI	-0.975263
15	GÜMÜŞHANE MERKEZ	0.756109	55	GUCE	-0.983391
16	FATSA	0.745198	56	GULYALI	-0.985118
17	CAYKARA	0.744582	57	CAMOLUK	-0.985486
18	TIREBOLU	0.506067	58	KOPRUBASI	-1.021455
19	SURMENE	0.418134	59	PIRAZIZ	-1.041704
20	KELKIT	0.266704	60	GOLKOY	-1.095618
21	HOPA	0.178769	61	TONYA	-1.101675
22	BESIKDUZU	0.114665	62	ARDANUC	-1.106899
23	ARSIN	0.015562	63	CAMAS	-1.121351
24	IKIZDERE	-0.008623	64	KURTUN	-1.151363
25	YUSUFELI	-0.109031	65	DOGANKENT	-1.175894
26	PAZAR	-0.196986	66	KABADUZ	-1.187693
27	DEREPAZARI	-0.21935	67	DERELI	-1.200366
28	OF	-0.225418	68	HAYRAT	-1.206586
29	ARHAVI	-0.34297	69	GURGENTEPE	-1.233395
30	GUNEYSU	-0.390976	70	ULUBEY	-1.23499
31	BORCKA	-0.420924	71	DUZKOY	-1.248668
32	SEBINKARAHISAR	-0.42411	72	IKIZCE	-1.254603
33	FINDIKLI	-0.440075	73	KORGAN	-1.265667
34	HEMSIN	-0.478329	74	MESUDIYE	-1.273813
35	TORUL	-0.486684	75	CANAKCI	-1.282458
36	AYBASTI	-0.545206	76	YAGLIDERE	-1.303606
37	SAVSAT	-0.670345	77	CATALPINAR	-1.309794
38	ARAKLI	-0.692304	78	KABATAS	-1.35961
39	SIRAN	-0.692369	79	CAYBASI	-1.368782
40	MACKA	-0.69398			

Grafik 8: TR90 Doğu Karadeniz İlçeleri Rekabet ve Yenilik Düzeyi Sıralaması

Tablo 20:Eşdeğer Rekabet ve Yenilik Düzeyine Sahip İlçe Grupları

1. DERECE	2. DERECE	3. DERECE	4. DERECE	5. DERECE	6. DERECE	7. DERECE	8. DERECE
ORTAHISAR	GİRESUN MERKEZ	BULANCAK	IYIDERE	HOPA	SAVSAT	DERNEKPAZARI	DOGANKENT
RİZE MERKEZ	ALTINORDU	CAMLIHEMSIN	ARDESEN	BESIKDUZU	ARAKLI	GUCE	KABADUZ
		AKCAABAT	YOMRA	ARSIN	SIRAN	GULYALI	DERELI
		ARTVİN MERKEZ	VAKFIKEBIR	IKIZDERE	MACKA	CAMOLUK	HAYRAT
		UNYE	GÜMÜŞHANE MERKEZ	YUSUFELI	EYNESIL	KOPRUBASI	GURGENTEPE
		CAYELI	FATSA	PAZAR	AKKUS	PIRAZIZ	ULUBEY
			CAYKARA	DEREPAZARI	CARSIBASI	GOLKOY	DUZKOY
			TIREBOLU	OF	PERSEMBE	TONYA	IKIZCE
			SURMENE	ARHAVI	KESAP	ARDANUC	KORGAN
			KELKIT	GUNEYSU	SALPAZARI	CAMAS	MESUDIYE
				BORCKA	KUMRU	KURTUN	CANAKCI
				SEBINKARAHISAR	ESPIYE		YAGLIDERE
				FINDIKLI	KALKANDERE		CATALPINAR
				HEMSIN	GORELE		KABATAS
				TORUL	MURGUL		CAYBASI
				AYBASTI	KOSE		
					ALUCRA		

Harita 6: TR90 Doğu Karadeniz İlçeleri Rekabet ve Yenilik Kapasitesi Yoğunluk Haritası

2.BÖLÜM

TRABZON

1. GENEL TANITIM

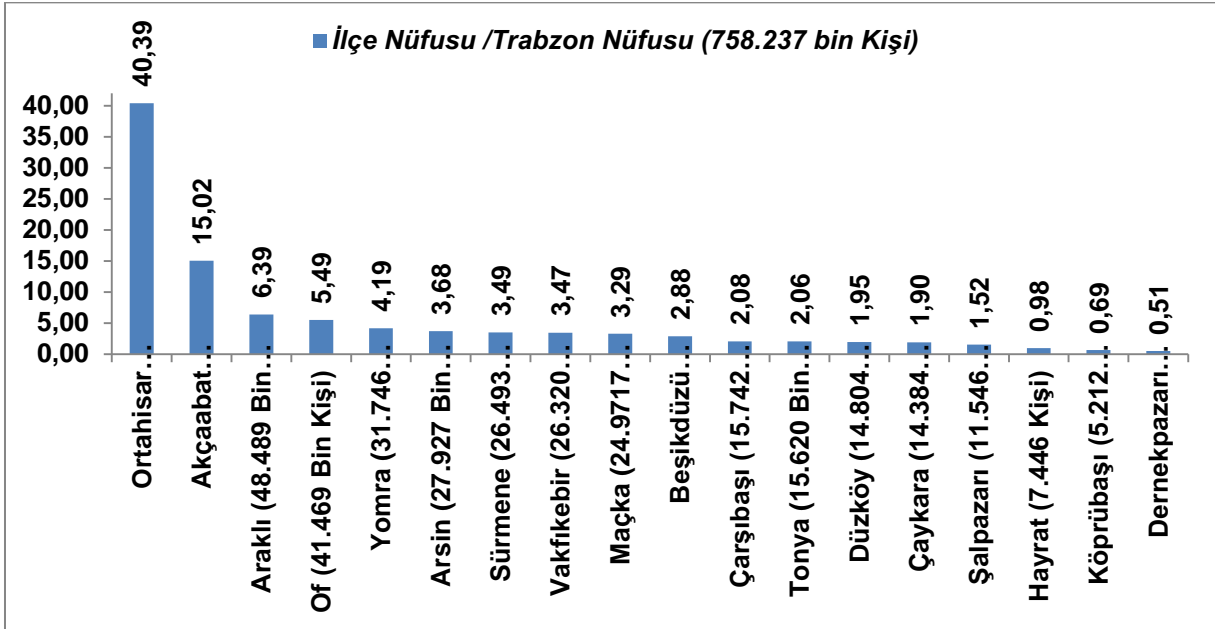
Trabzon kentinin bilinen en eski kalıntıları Tabakhane ve Zağnos dereleri arasında kalan ve düzgün olmayan yüksek bir masa formundaki alan üzerinde tespit edilmiştir. Bundan ötürü Trabzon adının eski Grekçe masa ya da trapez/yamuk biçimi karşılığı olarak “Trapezos” kelimesinden geldiği görüşü ağırlık kazanmaktadır. Yazılı kaynaklarda MÖ 4. yüzyılda geçen olayları anlatan ve Yunanlı komutan Kesnophon tarafından kaleme alınan “Anabasis” adlı antik kaynakta ilk kez Trabzon adına Trapezos olarak rastlanmaktadır.

Diğer taraftan İyon kökenli Miletoslular tarafından M.Ö. 7. yüzyılda Karadeniz kıyılarında Trabzon’un da içinde yer aldığı merkezi Sinop olan koloni kentlerinin kurulmasından ötürü birçok araştırmacı Trabzon kentinin ilk kuruluşu olarak bu dönemi kabul etmektedir. Trabzon sırasıyla Persler, Pontus Devleti, Roma İmparatorluğu, Bizans İmparatorluğu ve Komnenos Krallığı egemenliğinde kalmıştır. Osmanlı Devleti, Fatih Sultan Mehmet’in padişahlığı döneminde 1461 yılında Trabzon’u fethetmiş ve Komnenosların egemenliğine son vermiştir. 1923 yılında Cumhuriyet’in ilanı ile Türkiye’nin illeri arasında yer almıştır.

Trabzon ili batıdan Giresun, doğudan Rize, güneyden Gümüşhane ve Bayburt illerine sınırdır. Kuzeyinde ise Karadeniz yer almaktadır. İlin iklim yapısı Karadeniz iklimidir. Bu iklim tipi Karadeniz Bölgesi’nin kıyı ve dağların kuzeye bakan kesimleri ile Marmara Bölgesi’nin Karadeniz kıyı kuşağında etkilidir. Yaz ile kış arasındaki sıcaklık farkı fazla değildir. Yazlar nispeten serin, kışlar ise kıyı kesiminde ılık, yüksek kesimlerde karlı ve soğuk geçer. Her mevsimi yağışlı olup su sıkıntısı görülmez. Doğal bitki örtüsünü, kıyı bölümünde geniş yapraklı nemli ormanlar ve yüksek kesimlerde ise soğuk ve nemli şartlarda yetişen iğne yapraklı ormanlar oluşturur. 1950-2014 döneminde ortalama sıcaklıklar dikkate alındığında 7.3°C ile Şubat ayı en düşük 23.4°C ile Ağustos ayı en yüksek ortalama sıcaklığın yaşandığı aylar olarak gerçekleşmiştir (www.trabzon.gov.tr ve www.mgm.gov.tr).

Trabzon ili Akçaabat, Araklı, Arsin, Beşikdüzü, Çarşıbaşı, Çaykara, Dernekpazarı, Düzköy, Hayrat, Köprübaşı, Maçka, Of, Ortahisar, Sürmene, Şalpazarı, Tonya, Vakfıkebir ve Yomra olmak üzere toplam 18 ilçeden oluşmaktadır. Beşikdüzü, Vakfıkebir, Çarşıbaşı, Akçaabat, Ortahisar, Yomra, Arsin, Araklı, Sürmene ve Of kıyı şeridinde yer alırken diğer ilçelerin ise kıyısı yoktur. 2013 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi verilerine göre Trabzon ilinin nüfusu erkek 374562 kadın 383675 ve toplam 758237 kişidir. Kadınların il nüfusuna oranı %50.60'tır.

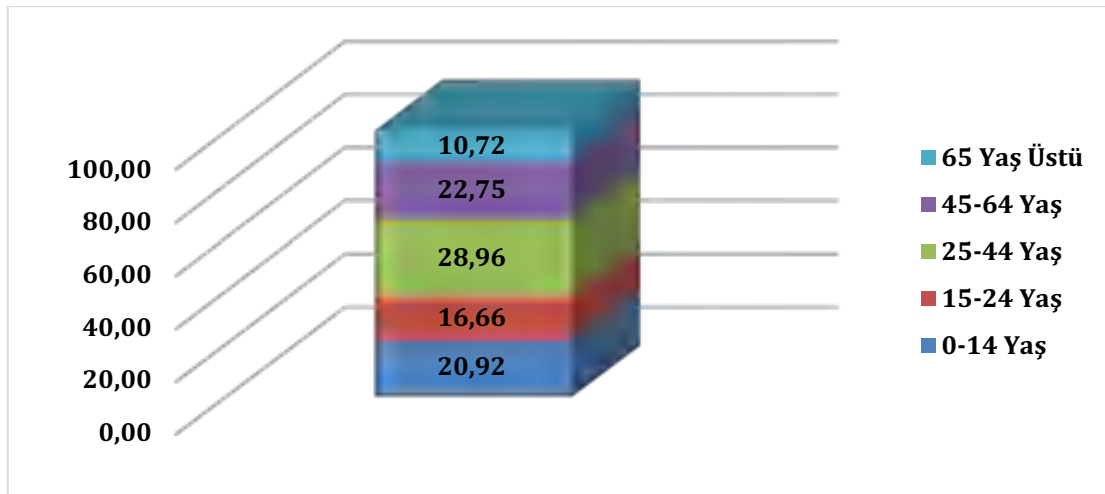

Grafik 9: Trabzon İlçeleri Nüfusu (2013)

Grafik-9, Trabzon ilçelerinin nüfusu ile bu nüfusların Trabzon nüfusu içindeki payı bakımından sıralamasını göstermektedir. Trabzon'un nüfus miktarı ve payı açısından en büyük ilçesi 306286 kişi ve %40.39'luk payı ile Ortahisar'dır. Ortahisar'ı 113917 kişi ve

%15.02'lik payı ile Akçaabat takip etmektedir. Trabzon'un nüfus miktarı ve payı açısından en küçük ilçesi ise 3859 kişi ve %0.51 payı ile Dernekpazarı'dır. Trabzon ilinin yüz ölçümü 4664.04 km² olup bölgenin %13.6'sını oluşturmaktadır. Trabzon'un yüz ölçümü bakımından en büyük ilçesi 967.98 km² ile Maçka'dır. Maçka'yı 573.14 km² ile Çaykara ve 371.95 km² ile Araklı takip etmektedir. Trabzon'un en küçük ilçesi 62.86 km² ile Beşikdüzü'dür.

Trabzon ilinin doğurganlık hızı 1.76 çocuk olup TR90 Bölgesinden (1.74 Çocuk ile) büyük ancak Türkiye ortalamasından (2.07 Çocuk ile) düşüktür. Trabzon'un nüfus artış hızı %0.45 olup hem TR90 Bölgesi (%0.3,28) hem de Türkiye nüfus artış hızının (%0.13,66) oldukça gerisindedir. Çarşıbaşı, Beşikdüzü, Of, Düzköy, Sürmene, Ortahisar ve Hayrat ilçelerinin nüfusu 2013 yılında azalırken Trabzon'un diğer ilçelerinin nüfusu artmıştır. Trabzon ilinde km²'ye düşen kişi sayısı 163'tür. Trabzon, nüfus yoğunluğu bakımından hem bölgenin (72 kişi) hem de Türkiye'nin (100 Kişi) üzerindedir. Nüfus yoğunluğu bakımından TR90 Bölgesinde ve Trabzon ilinde Ortahisar ilçesi 1620.56 kişi ile ilk sıradadır. Ortahisar ilçesini Beşikdüzü, Akçaabat, Çarşıbaşı ve Of sırasıyla 346.44, 322.71, 234.95 ve 233.98 kişi ile takip etmektedir. Trabzon'un en az nüfus yoğunluğuna sahip 4 ilçesi ise Köprübaşı (21.36 Kişi), Hayrat (22.16 Kişi), Çaykara (25.10 Kişi) ve Maçka (25.82 Kişi) şeklinde sıralanmaktadır.

Grafik 10: Trabzon Yaş Grubuna Göre Nüfusun Toplam Nüfus İçindeki Payı (2013)

Grafik-10'da Trabzon için yaş grubuna göre nüfusun, ilin toplam nüfusu içindeki payları verilmiştir. Trabzon nüfusunun %68.37'lik kısmını 15-64 yaş arası olan aktif nüfus 518348 kişi) oluşturur. 0-14 yaş grubu nüfusun payı ise %20.92, 65 yaş üstü grubun payı ise %10,72'dir. Çalışma çağına yeni giren 15-24 yaş grubu nüfus, %16.16'lık paya sahiptir. Bu oldukça yüksek bir orandır. Trabzon'da işgücüne katılım oranı %50.3, işsizlik oranı %7.4 düzeyindedir. 15-64 yaş grubu nüfusunun toplam ilçe nüfusuna oranı bakımından Trabzon'da ilk üç sırayı Ortahisar, Akçaabat ve Yomra alırken son üç sırayı ise Dernekpazarı, Çaykara ve Köprübaşı almaktadır. Trabzon ilçelerinde 12943 kişi

imalat sanayiinde istihdam edilmektedir. İmalat sanayi istihdamının il istihdamına oranı bakımından %29.35 ile ilk sırada Ortahisar yer almaktadır. Ortahisar'ı Arsin (%22.92), Of (%13.67) ve Akçaabat (%7.83) takip etmektedir. Maçka ve Dernekpazarı'nda imalat sanayiinde çalışan yoktur. Köprübaşı, Şalpazarı, Düzköy, Çaykara ve Tonya'da ise bu oran %1'in altındadır.

Trabzon'da okuma yazma oranı %94.93'tür. Bu oran erkeklerde %98.66 kadınlarda ise %91,3'tür. Trabzon'da hem genel hem de erkek ve kadın okuryazarlık oranları TR90 bölge ortalamalarının üzerindedir. Ancak erkek okuryazarlık oranı hariç Türkiye ortalamalarının altındadır. Erkeklerde okuryazarlık oranı Türkiye ortalamasına eşittir.

İlçeler bazında okuryazar oranı bakımından %94.88 ile ilk sırayı Ortahisar almaktadır. Ortahisar'ı Of (%93.54) ve Yomra (%92.98) takip etmektedir. Diğer taraftan %88.09 okuryazarlık oranı ile Şalpazarı son sıradadır. Köprübaşı Dernekpazarı ve Hayrat'ın okuryazarlık oranı %90'ın altında olup diğer tüm ilçelerde %90'ın üzerindedir.

Trabzon'da ilköğretimde öğretmen başına 15 öğrenci düşmektedir. Bu değer, hem Türkiye (19 öğrenci) hem de TR90 bölgesinin (16 öğrenci) üzerindedir. Benzer şekilde, %91.4 olan ortaöğretimde okullaşma oranı Türkiye (%76.65) ve TR90 bölgesinden (%87.28) daha iyidir. Öğretmen başına düşen öğrenci sayısı bakımından ilk sırayı 10 kişi ile Köprübaşı son sırayı ise 18.68 kişi ile Of almaktadır.

Trabzon, yüksekokul ve fakülte düzeyinde 72591, lisansüstü düzeyinde ise 5159 mezuna sahiptir. Hem yüksekokul ve fakülte hem de lisansüstü mezunu bakımından ilk sırayı sırasıyla 39581 ve 3371 kişi ile Ortahisar almaktadır. Yüksekokul ve fakülte mezunu bakımından Akçaabat 10127 ve Of 2846 kişi ile ve lisansüstü mezun bakımından ise Akçaabat 723 ve Yomra 176 kişi ile Ortahisar'ı takip etmektedir. Yüksekokul ve fakülte mezunu bakımından 298 kişi ile Dernekpazarı ve lisansüstü mezun bakımından 11 kişi ile Köprübaşı son sırayı almıştır.

Eğitimin yanı sıra diğer bir önemli beşeri sermaye bileşeni ise sağlıktır. Trabzon'da 100 bin kişiye düşen hekim, diş hekimi, sağlık personeli (sağlık memuru, Hemşire ve ebe) ve hastane yatak sayısı sırasıyla 229, 35 ve 709 kişi ve 439 adettir. Adı geçen sağlık göstergelerinde Trabzon hem Türkiye (sırasıyla 174, 29 ve 427 kişi ve 264 adet) hem de TR90 bölgesinin (sırasıyla 159, 25 ve 596 kişi ve 326 adet) üzerinde yer almıştır. İlçeler bazında; 100 bin kişiye düşen hekim bakımından 767 kişi Ortahisar, 716 kişi Çaykara ve 502 kişi Vakfikebir; 100 bin kişiye düşen diş hekimi bakımından 83 kişi Ortahisar, 10 kişi Of ve 9 kişi Şalpazarı; 100 bin kişiye düşen sağlık personeli bakımından 749 kişi Ortahisar, 619 kişi Vakfikebir ve 388 kişi Maçka; 100 bin kişiye düşen hastane yatak sayısı bakımından 767 adet Ortahisar, 716 adet Çaykara ve 501 adet Vakfikebir şeklinde sıralama mevcuttur.

Günümüz dünyasında ülkelerin ve/veya ülke içindeki bölgelerin ürün rekabeti geliştirdikleri yeni ürünlerle ölçülmektedir. Bu bakımdan araştırma ve geliştirme (AR&GE) harcamalarının önemi ortaya çıkmakta ve AR&GE harcamalarının çıktıları

patent ve faydalı modeller üzerinden ölçülebilmektedir. Trabzon'da 2009-2013 döneminde patent ve faydalı model sırasıyla 33 ve 23 olarak gerçekleşmiştir. 2009-2013 döneminde Trabzon'daki 33 patentin 26'sı Ortahisar, 3'ü Yomra, 1'i Akçaabat, 1'i Of, 1'i Sürmene ve 1'i Şalpazarı; 23 faydalı modelin 15'i Ortahisar, 2'si Akçaabat, 2'si Vakfikebir, 1'i Beşikdüzü, 1'i Çaykara, 1'i Sürmene ve 1'i Yomra tarafından gerçekleştirilmiştir. Ayrıca ürünlerde markalaşma başarılıdıkça firmaların rekabet güçleri de artmaktadır. Trabzon açısından 2009-2013 döneminde 1210 marka tescil edilmiştir. Trabzon ilçeleri arasında marka sayısı bakımından 805 ile ilk sırayı Ortahisar almaktadır. Ortahisar'ı Vakfikebir, Of ve Arsin sırasıyla 60, 54 ve 45 marka ile takip etmektedir.

Rekabet yalnızca ürünlerde değil aynı zamanda turizm alanında da ortaya çıkmaktadır. Böylece tarihi ve coğrafi güzelliklerden ekonomik kazanımlar elde edilmektedir. Ayrıca ticarete konu olmayan mal ve ürünlere de alıcı bulunabilmektedir. Trabzon'da turizm yatak kapasitesi 5478 adettir. Trabzon ilçeleri arasında turizm yatak sayısı bakımından 2483 yatak ile ilk sırayı Ortahisar almaktadır. Ortahisar'ı Akçaabat, Çaykara ve Maçka sırasıyla 1220, 650 ve 594 yatak ile takip etmektedir.

Diğer taraftan Trabzon'da imalat sanayi firma ve küçük sanayi siteleri firma sayısı sırasıyla 465 ve 1148'dir. İlçeler arasında imalat sanayi firma ve küçük sanayi siteleri firma sayısı bakımından sırasıyla 195 ve 577 firma ile yine ilk sırayı Ortahisar almaktadır. Ortahisar'ı imalat sanayi firma sayısı bakımından Arsin, Akçaabat ve Yomra sırasıyla 62, 55 ve 37 firma ile küçük sanayi siteleri firma sayısı bakımından ise Yomra, Sürmene, Of ve Maçka sırasıyla 176, 126, 109 ve 100 firma ile takip etmektedir.

Trabzon'da 111 banka şubesi faaliyet göstermektedir. Bu şubelerin toplam mevduat büyüklüğü de 9.477 milyar TL düzeyindedir. 57 banka şubesi ile ilk sırayı Ortahisar 12 şube ile ikinci sırayı Akçaabat sekiz şube ile üçüncü sırayı Of ve Vakfikebir almaktadır. Toplam mevduat bakımından il sırayı yine 3.348 milyar TL ile Ortahisar almıştır. Ortahisar'ı Arsin, Maçka ve Çarşıbaşı sırasıyla 0.959, 0.858 ve 0.541 milyar TL ile takip etmektedir.

2. TRABZON İLÇELERİ SOSYOEKONOMİK GELİŞİMİŞLİK ENDEKSİ

TR901 Trabzon İline ait 18 ilçenin sosyoekonomik gelişmişlik endeks değerleri ve sıralaması Tablo-21'de yer almaktadır. Bu tabloya göre Trabzon İlinin en gelişmiş ilçesi, aynı zamanda Doğu Karadeniz Bölgesi'nin de en gelişmiş ilçesi olan Ortahisar'dır. Sosyoekonomik gelişmişlik endeksi hesaplanırken kullanılan değişkenlerin Ortahisar'a ait verileri incelendiğinde, temel bileşendeki ağırlıkları pozitif ve oldukça yüksek olan birçok değişkende en yüksek değere sahip olduğu görülmektedir.

Bunlar; rekabet ve yenilik değişkenlerinden KOSGEB desteklerinden yararlanan firma sayısı oranı, KOSGEB destek miktarı, yüksek lisans ve doktora mezun oranı ile turizm yatak kapasitesi oranı değişkenleri; sağlık düzeyi değişkenlerinden on bin kişi başına dış hekimi, hekim, hastane yatak ve sağlık personeli değişkenleri; ekonomik ve mali

değişkenlerden imalat sanayi firma sayısı oranı, küçük sanayi siteleri firma sayısı oranı ve banka şube sayısı oranı değişkenleridir. Bu tespitlere dayanarak Ortahisar İlçesinin birinci sırada yer almasını daha çok sağlık ve rekabet düzeyindeki gelişimine borçlu olduğu söylenebilir.

Ayrıca Ortahisar ilçesi, genç yaşlı bağımlılık oranı düşük, denize mesafesi oldukça az olan, rakımı düşük, şehirleşme oranı yüksek bir merkez ilçedir. Denize olan mesafe, il merkezine olan uzaklık, genç yaşlı bağımlılık oranı ve rakım değişkenlerinin temel bileşendeki ağırlıklarının negatif olduğu göz önünde bulundurulduğunda bu değişkenlerde düşük değere sahip olması da Ortahisar'ın sosyoekonomik gelişmişlik endeksi değerinin yükselmesine sebeplerindedir.

Tablo 21: TR901 Trabzon İlçeleri Sosyoekonomik Gelişmişlik Endeks Değerleri ve Sıralaması

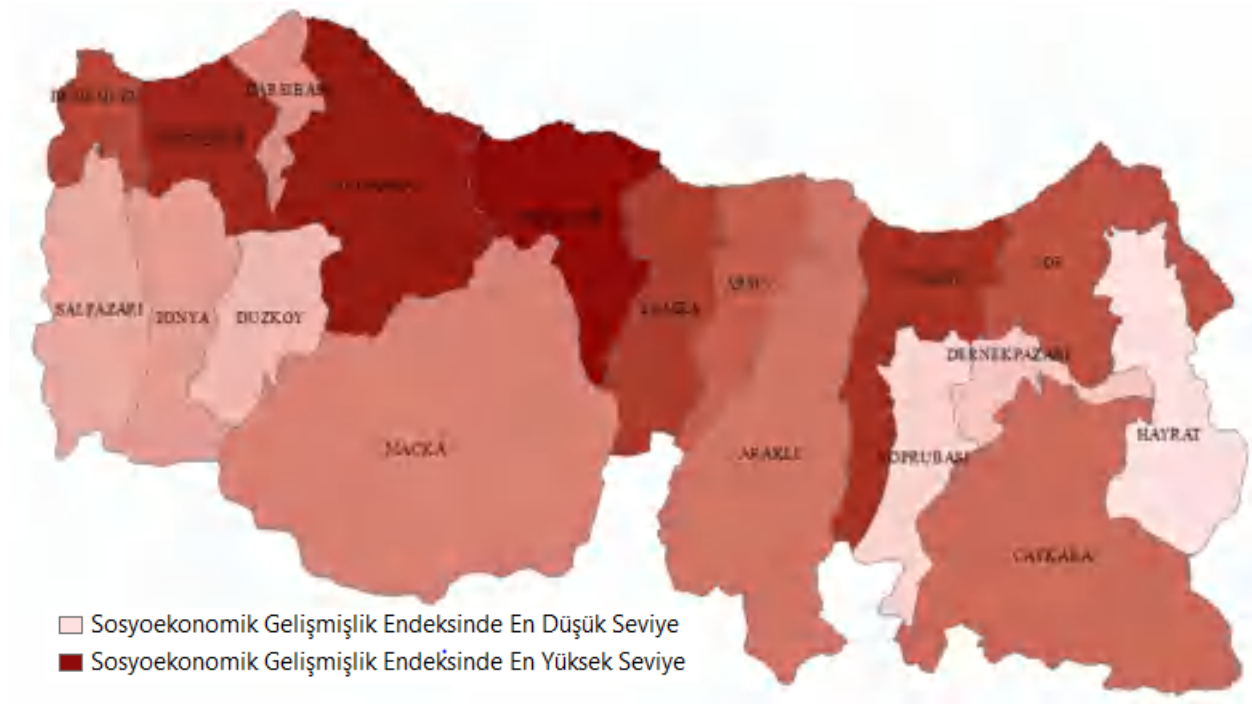
İlçenin Genel Sırası	İlçenin İldeki Sırası	İlçe Adı	Sosyoekonomik Gelişmişlik Endeks Değeri
1	1	ORTAHISAR	18.11544997
9	2	AKCAABAT	3.367990948
13	3	VAKFIKEBİR	2.1006176
17	4	SURMENE	1.219676563
18	5	YOMRA	1.108285833
22	6	BESIKDUZU	0.814014535
23	7	OF	0.714193095
26	8	ARSIN	0.126718022
30	9	CAYKARA	-0.098301014
34	10	ARAKLI	-0.512471961
36	11	MACKA	-0.726313335
41	12	CARSIBASI	-1.11027755
52	13	TONYA	-1.706034388
58	14	SALPAZARI	-2.058652457
62	15	DUZKOY	-2.17843984
66	16	DERNEKPAZARI	-2.497555178
69	17	KOPRUBASI	-2.666808602
71	18	HAYRAT	-2.749897989

Genel sosyoekonomik gelişmişlik sıralamasında dokuzuncu sırada yer alan Akçaabat İlçesi il içinde ikinci sıradadır. Akçaabat ilçesine ait veriler incelendiğinde, şehirleşme oranı, sanayi istihdam oranı, kişi başına sanayi elektrik kullanımı, lisans mezun oranı, okuryazar oranı, on bin kişi başına diş hekimi sayısı, KOSGEB destek miktarı ile yararlanan firma oranı, yüksek lisans ile doktora mezun oranı, turizm yatak kapasitesi ve banka şube sayısı oranı değişkenlerinde bölge ortalamasının çok üstünde değerlere sahiptir. Ayrıca nüfus artış hızı düşük olan Akçaabat ilçesinin il merkezine olan mesafesi, denize olan mesafesi ve rakımı da bölge ortalamasının oldukça altındadır. Bu değişkenlerin temel bileşendeki ağırlıklarının negatif olması ilçenin sosyoekonomik gelişmişlik seviyesinin yükselmesine sebep olmuştur.

Yukarıdaki tespitler göz önünde bulundurulduğunda Akçaabat ilçesinin rekabet ve ekonomik değişkenlerdeki başarısının gelişmişlik seviyesini yükselten en önemli unsurlar olduğu söylenebilir. Akçaabat ilçesinin sosyoekonomik gelişmişlik seviyesini olumsuz yönde etkileyen değişkenlere bakıldığında, genç yaşlı bağımlılık oranının yüksek olması, çalışma çağındaki nüfusun ve okuryazar kadın oranının bölge ortalamasının altında olması dikkat çekmektedir.

Trabzon ili içinde üçüncü sırada bulunan Vakfıkebir İlçesi genel gelişmişlik sıralamasında on üçüncü sırada yer almaktadır. Bu ilçeye ait veriler incelendiğinde, ekonomik ve mali değişkenlerde genellikle bölge ortalamasının altında yer almaktadır. Özellikle sanayi istihdamı ve firma sayısı değişkenleri oldukça düşük değerdedir. Rekabet ve yenilik değişkenlerinden marka ve faydalı model sayısı bölge ortalamasının üstünde olmasına karşılık, KOSGEB desteklerinden bölge ortalamasına göre daha az yararlandığı görülmektedir.

Ekonomik ve rekabet değişkenlerindeki başarısızlığa rağmen, Vakfıkebir ilçesinin üçüncü sıraya yerleşmesinin temel sebebi yaşam kalitesi değişkenlerinin yüksek olması ve coğrafi konumudur. Nitekim bu ilçenin il merkezine olan uzaklığı il ortalamasının üstünde olmasına rağmen, sahil şeridinde yer alması sebebiyle ulaşımı kolay, denize olan mesafesi kısa ve rakımı da düşüktür. Ayrıca nüfus artış hızı düşük ve şehirleşme oranı yüksek bir ilçedir. Yaşam kalitesi değişkenlerinden sadece genç yaşlı bağımlılık oranı bölge ortalamasının üzerindedir. Ayrıca eğitim değişkenlerinin birçoğunda bölge ortalamasının üzerinde değere sahiptir.

Harita 7: TR901 Trabzon İlçeleri Sosyoekonomik Gelişmişlik Endeksi Yoğunluk Haritası

Genel gelişmişlik sıralamasında on yedinci sırada bulunan Sürmene, il içerisinde dördüncü sırada yer almaktadır. Bu ilçenin verileri incelendiğinde özellikle sanayi istihdamı ve firma sayıları gibi ekonomik değişkenlerde bölge ortalamasının çok üstünde değerlere sahip olduğu tespit edilmiştir. Rekabet değişkenlerinden patent, faydalı model sayıları ile yüksek lisans ve doktora mezun oranı da bölge ortalamasının üzerindedir. Ayrıca rekabet değişkenlerinden KOSGEB destek miktarı çok yüksek olmasa da desteklenen firma sayısı yüksek olan nadir ilçelerdendir. İl merkezine uzaklığı ortalamanın altında olan Sürmene ilçesi sahil şeridinde yer aldığı için denize uzaklığı ve rakımı da düşüktür. Sürmene ilçesinin en başarısız olduğu alan sağlık hizmetleri alanıdır. Sağlık endeksinin hesaplandığı tüm değişkenlerde ortalamanın çok altında değerlere sahiptir. Ayrıca genç yaşlı bağımlılık oranı da bu ilçede yüksektir.

Harita 8: TR901 Trabzon İlçeleri Sosyoekonomik Gelişmişlik Haritası

Ekonomik ve mali endeksin hesaplandığı değişkenlerde ortalamanın üstünde değerlere sahip olan diğer ilçeler Yomra, Of, Arsin ve Maçka ilçeleridir. Bu ilçelerden özellikle yedinci sırada yer alan Of ve sekizinci sırada yer alan Arsin imalat sanayi istihdamı ve firma sayıları değişkenlerinde çok yüksek değerlere sahiptirler. Bu ilçelerin il merkezine olan uzaklıkları fazla olmasına karşılık denize olan uzaklıkları ve rakımları düşüktür. Arsin ilçesi KOSGEB desteklerinden yüksek oranda yararlanan bir ilçe iken, Of ilçesinin

yüksek lisans ve doktora mezun oranı oldukça yüksektir. Fakat bu ilçelerde nüfus artış hızı yüksek, şehirleşme oranı düşük, eğitim ve sağlık endeksinin hesaplandığı değişkenlerde de ortalamanın altında değerler söz konusudur.

On birinci sıradaki Maçka ilçesi ise küçük sanayi siteleri firma sayısı bakımından avantajlıdır. Ayrıca Maçka ilçesi turizm yatak kapasitesi yüksek olan nadir ilçelerden biridir. Bu ilçe için sağlık endeksinin hesaplanmasında kullanılan birçok değişkende ortalamanın üzerinde değerlere sahiptir. Şehirleşme oranı düşük olan Maçka ilçesinin denize olan mesafesinin ve rakımının yüksek olması sosyoekonomik gelişmişlik seviyesini düşürmektedir.

Ekonomik değişkenlerde avantajlı olan Yomra ilçesinin diğerlerini geride bırakarak beşinci sıraya yerleşmesinin temel nedeni rekabet ve yaşam kalitesi değişkenlerinde daha yüksek değerlere sahip olmasıdır. Rekabet değişkenlerinden marka, patent, faydalı model sayıları, yüksek lisans ve doktora mezun sayısı ile turizm yatak kapasitesi ortalamanın oldukça üzerindedir. Ayrıca Yomra ilçesi sahil şeridinde yer alan, il merkezine uzaklığı ve rakımı az olan bir ilçedir. İlçede genç yaşlı bağımlılık oranı da ortalamanın altında bir değere sahiptir.

Ekonomik ve mali açıdan, özellikle sanayi istihdamı ve firma sayısı değişkenlerinde, dezavantajlı olan Beşikdüzü ilçesi genel gelişmişlik sıralamasında yirmi ikincini sırada yer almaktadır. Bu ilçenin il içerisinde altıncı sıraya yerleşmesinin sebebi ise yaşam kalitesi ve eğitim alanlarındaki başarısıdır. Tüm eğitim değişkenlerinde ortalamanın üzerinde değerlere sahip olmasının yanında, liseler okullaşma oranı en yüksek olan ilçedir. Bu ilçede şehirleşme oranı yüksek ve genç yaşlı bağımlılık oranı da düşüktür. Ayrıca Beşikdüzü il merkezine uzak olmasına karşın sahil şeridinde yer aldığı için ulaşımı kolay, denize mesafesi az ve rakımı düşük olan bir ilçedir.

İl merkezine olan uzaklığı ortalamanın altında, denize olan mesafesi ve rakımı az olan Araklı ve Çarşıbaşı ilçeleri diğer değişkenlerin birçoğunda ortalamanın altında değerlere sahip olduğundan sosyoekonomik gelişmişlik sıraları düşüktür. Araklı ilçesi coğrafi konumunun yanı sıra imalat sanayi istihdamı açısından avantajlı iken Çarşıbaşı ilçesi meslek lisesi okullaşma oranı ve marka sayısı değişkenlerinde avantajlıdır.

Sosyoekonomik gelişmişlik seviyesi düşük olan ilçeler genellikle il merkezine uzak ve rakımı yüksek olan ilçelerdir. Çaykara, Dernekpazarı, Düzköy, Hayrat, Köprübaşı, Şalpazarı ve Tonya bu ilçelere örnek olarak gösterilebilir. Bu ilçelerden il merkezine en uzak olan ilçe Çaykara'dır. Şehirleşme oranı düşük olan Çaykara, Dernekpazarı'ndan sonra en yüksek genç yaşlı bağımlılık oranına sahiptir. Eğitim değişkenlerinden okuryazar kadın oranı hariç diğer değişkenlerde bölge ortalamasının üzerinde değerlere sahip olan Çaykara, sağlık endeksi değişkenlerinde aynı başarıya sahip değildir. Hastane yatak sayısı hariç tüm sağlık değişkenleri bölge ortalamasının altındadır. Çaykara ilçesinin eşdeğer coğrafi şartlara sahip diğer ilçelerin önüne geçmesinin temel sebebi ise turizm sektöründeki başarısıdır. Ortahisar ve Akçaabat'tan sonra en yüksek turizm yatak kapasitesine sahiptir.

3. TRABZON İLÇELERİ EĞİTİM ENDEKSİ

TR901 Trabzon İline ait 18 ilçenin eğitim endeks değerleri Tablo-22’de, il içindeki sıralamaları Grafik-11’da ve Trabzon iline ait eğitim endeksi yoğunluk haritası Harita-9’da yer almaktadır. Bu sonuçlara göre, eğitim düzeyi açısından Trabzon İlinin en gelişmiş ilçesi Beşikdüzü’dür. Doğu Karadeniz Bölgesi genelinde eğitim düzeyi sıralamasında üçüncü sırada yer alan Beşikdüzü ilçesine ait veriler incelendiğinde, eğitim endeksinin hesaplandığı temel bileşendeki ağırlıkları pozitif ve oldukça yüksek olan birçok değişkende en yüksek değere sahip olduğu görülmektedir.

Eğitim endeksi sıralamasında ikinci sırada Trabzon’un merkez ilçesi olan Ortahisar bulunmaktadır. Doğu Karadeniz Bölgesi genelinde eğitim düzeyi sıralamasında dördüncü sırada yer alan Ortahisar ilçesinin endeks değeri Beşikdüzü ilçesine oldukça yakın değerdedir. Toplam okuryazar oranı, okuryazar kadın oranı ve lisans mezun oranı değişkenlerinde Ortahisar ilçesinin en yüksek değere sahip olmasına rağmen, Beşikdüzü ilçesinin daha yüksek endeks değerine sahip olmasının nedeni lise ve meslek lisesi okullaşma oranlarındaki başarısıdır.

Eğitim düzeyine göre il içinde dördüncü sırada bulunan Sürmene ve altıncı sırada yer alan Yomra ilçesinin meslek lisesi okullaşma oranı, beşinci sırada bulunan Vakfikebir ilçesinin lisans mezun oranı, yedinci sırada yer alan Of ilçesinin okuryazar kadın oranı değişkenleri oldukça yüksek değere sahipken diğer değişkenlerin değerleri ortalamaya yakındır.

Tablo 22: TR901 Trabzon İlçeleri Eğitim Endeks Değerleri ve Sıralaması

İlçenin Genel Sırası	İlçenin İldeki Sırası	İlçe Adı	Eğitim Endeks Değeri
3	1	BESIKDUZU	2.955937
4	2	ORTAHISAR	2.801975
15	3	AKCAABAT	1.337557
20	4	SURMENE	1.004058
21	5	VAKFIKEBIR	1.001887
25	6	YOMRA	0.843627
29	7	OF	0.6814
32	8	CAYKARA	0.410416
33	9	MACKA	0.408475
39	10	CARSIBASI	0.07888
47	11	ARAKLI	-0.245211
48	12	ARSIN	-0.271334
53	13	TONYA	-0.792806
65	14	DUZKOY	-1.61267
66	15	SALPAZARI	-1.710103
70	16	DERNEKPAZARI	-2.015554
71	17	HAYRAT	-2.025335
72	18	KOPRUBASI	-2.312148

Grafik 11: TR901 Trabzon İlçeleri Eğitim Düzeyi Sıralaması

4. TRABZON İLÇELERİ SAĞLIK ENDEKSİ

TR901 Trabzon İline ait 18 ilçenin sağlık endeks değerleri Tablo-23’de, il içindeki sıralamaları Grafik-12’de ve Trabzon iline ait sağlık endeksi yoğunluk haritası Harita-10’da yer almaktadır. Bu sonuçlara göre, sağlık düzeyi açısından Trabzon İlinin en gelişmiş ilçesi önemli bir farkla Ortahisar’dır. Doğu Karadeniz Bölgesi genelinde sağlık düzeyi sıralamasında da birinci sırada yer alan Ortahisar ilçesine ait veriler incelendiğinde, sağlık endeksinin hesaplandığı temel bileşendeki ağırlıkları pozitif olan tüm değişkenlerde en yüksek değere sahip olduğu görülmektedir.

Sağlık endeksinin hesaplanmasında kullanılan değişkenlerin temel bileşendeki ağırlıkları birbirine oldukça yakın değerlerdedir. Bu nedenle değişkenlerin endekse katkıları arasında çok fazla fark bulunmamaktadır. Ayrıca değişkenler on bin kişi başına değerleri temsil ettiğinden ilçe nüfusuna göre hekim, diş hekimi, eczane, hastane yatak ve sağlık personeli durumunu ifade etmektedir. Nüfusuna oranla sağlık imkânları yüksek olan ilçeler bu sıralamada öne çıkmaktadır. Bu sebeple sağlık düzeyi sıralamasında üçüncü sırada Çaykara ilçesi yer almaktadır. Başka bir deyişle nüfus yoğunluğu oldukça düşük olan Çaykara ilçesinin sağlık düzeyinin yüksek çıkmasının sebebi nüfusuna göre sağlık imkânlarının yüksek olmasıdır.

Tablo 23: TR901 Trabzon İlçeleri Sağlık Endeks Değerleri ve Sıralaması

İlçenin Genel Sırası	İlçenin İldeki Sırası	İlçe Adı	Sağlık Endeks Değeri
1	1	ORTAHISAR	8.805844
7	2	VAKFIKEBİR	2.948722
12	3	CAYKARA	1.466233
16	4	AKCAABAT	1.013127
17	5	SURMENE	0.510398
20	6	OF	0.439761
21	7	MACKA	0.398564
31	8	SALPAZARI	-0.093131
33	9	ARAKLI	-0.185036
35	10	KOPRUBASI	-0.223571
36	11	DERNEKPAZARI	-0.226482
44	12	TONYA	-0.460347
47	13	DUZKOY	-0.520181
55	14	YOMRA	-0.959574
64	15	CARSIBASI	-1.449323
68	16	BESIKDUZU	-1.609845
71	17	HAYRAT	-1.759475
73	18	ARSIN	-1.854511

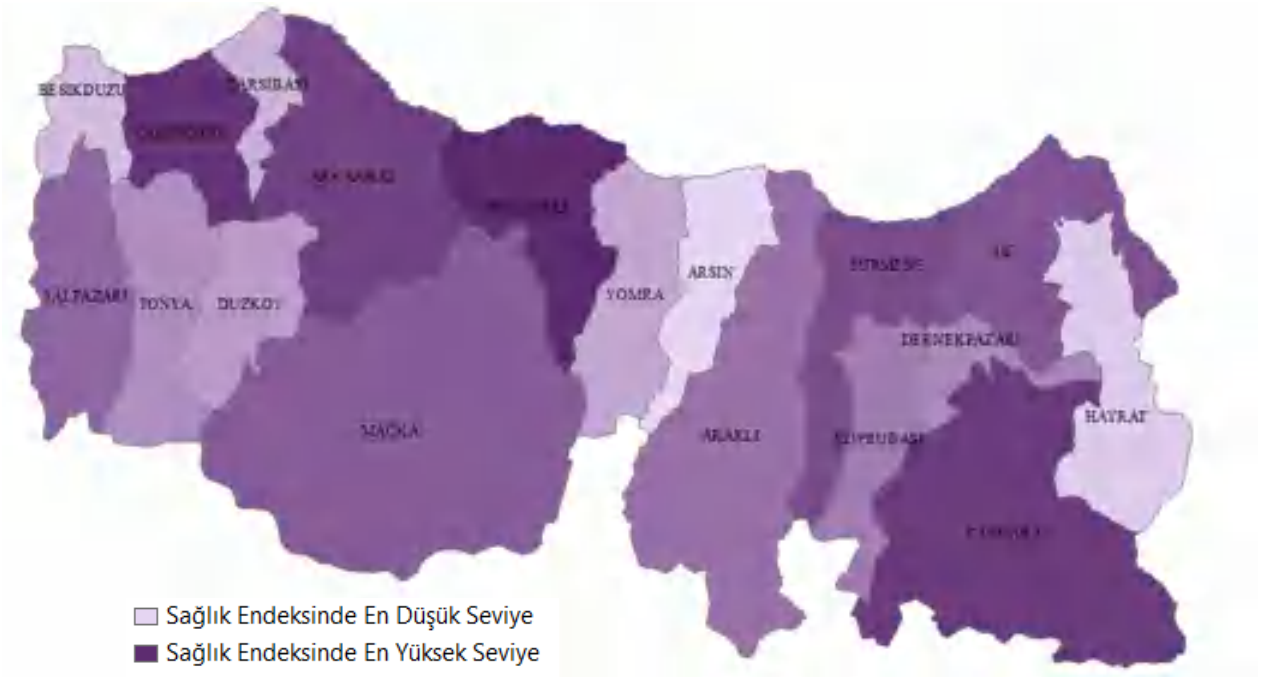
Sağlık düzeyi sıralamasında ikinci sırada Vakfıkebir ilçesi yer almaktadır. Bu ilçenin verileri incelendiğinde özellikle bin kişi başına hastane yatak sayısının ve sağlık personeli sayısının oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Nüfus yoğunluğu yüksek olan ilçelerden Akçaabat ilçesi sağlık düzeyi sıralamasında dördüncü sırada yer almaktadır. Akçaabat ilçesinin verileri incelendiğinde on bin kişi başına hastane yatak ve sağlık personeli sayılarının yanında hekim sayısının da yüksek olduğu görülmektedir.

Beşinci sırada yer alan Sürmene ilçesinin sadece on bin kişi başına hekim sayısı il ortalamasının altındadır. Altıncı sırada yer alan Of ilçesinin ise on bin kişi başına hekim sayısının yanında hastane yatak sayısı da il ortalamasının altındadır. Nüfus yoğunluğu düşük olan Maçka ilçesinin on bin kişi başına diş hekimi sayısı ve hekim sayısı ortalamasının altında iken, diğer değişkenlerdeki değerleri ortalama yakındır. Bu sebeple Maçka ilçesi yedinci sıradadır.

Diğer ilçeler için sağlık endeksinin hesaplandığı veriler incelendiğinde, sekizinci sırada yer alan Şalpaazarı ilçesinin on bin kişi başına eczane sayısı; dokuzuncu sırada yer alan Araklı ilçesinin on bin kişi başına hasta yatak sayısı; onuncu sırada yer alan Köprübaşı ilçesinin on bin kişi başına hekim ve sağlık personeli sayısı; on birinci sırada yer alan Dernekpazarı ilçesinin on bin kişi başına eczane sayısı; on dördüncü sırada yer alan Yomra ilçesinin on bin kişi başına eczane sayısı ortalamasının üzerindedir.

Sağlık düzeyi sıralamasının sonlarında yer alan Tonya, Düzköy, Çarşıbaşı, Beşikdüzü, Hayrat ve Arsin ilçelerinin tüm değişkenler için değerleri ortalamasının altındadır. Bu ilçelerden sosyoekonomik gelişmişlik seviyesine göre üst sıralarda bulunan Beşikdüzü eğitim endeksi sıralamasında birinci sırada ve Arsin ilçesi ise ekonomik ve mali endeks

sıralamasında üçüncü sırada yer almaktadır. Fakat bu ilçeler sağlık düzeyinde aynı başarıyı gösterememişlerdir.

Harita 10: TR901 Trabzon İlçeleri Sağlık Endeksi Yoğunluk Haritası

Grafik 12: TR901 Trabzon İlçeleri Sağlık Düzeyi Sıralaması

5. TRABZON İLÇELERİ YAŞAM KALİTESİ ENDEKSİ

TR901 Trabzon İline ait 18 ilçenin yaşam kalitesi endeks değerleri Tablo-24'de, il içindeki sıralamaları Grafik-13'de ve Trabzon iline ait yaşam kalitesi endeksi yoğunluk haritası Harita-11'de yer almaktadır. Bu sonuçlara göre, yaşam kalitesi açısından Trabzon İlinin en gelişmiş ilçesi önemli bir farkla Ortahisar'dır. Doğu Karadeniz Bölgesi genelinde yaşam kalitesi sıralamasında da birinci sırada yer alan Ortahisar ilçesine ait veriler incelendiğinde, yaşam kalitesi endeksinin hesaplandığı temel bileşendeki ağırlıkları pozitif olan tüm değişkenlerde en yüksek değerlere sahip olduğu görülmektedir.

Yaşam kalitesinin hesaplandığı temel bileşendeki ağırlıkları negatif olan değişkenlerden en yüksek ağırlık genç yaşlı bağımlılık oranı değişkenine aittir. İl içinde en düşük genç yaşlı bağımlılık oranına sahip ilçe Ortahisar'dır. Ayrıca rakımı düşük olan Ortahisar ilçesinde nüfus artış hızı da il ortalamasının oldukça altındadır. Bu değişkenlerin temel bileşendeki ağırlıkları negatif olduğundan Ortahisar ilçesi yaşam kalitesi bakımından birinci sıraya yerleşmiştir.

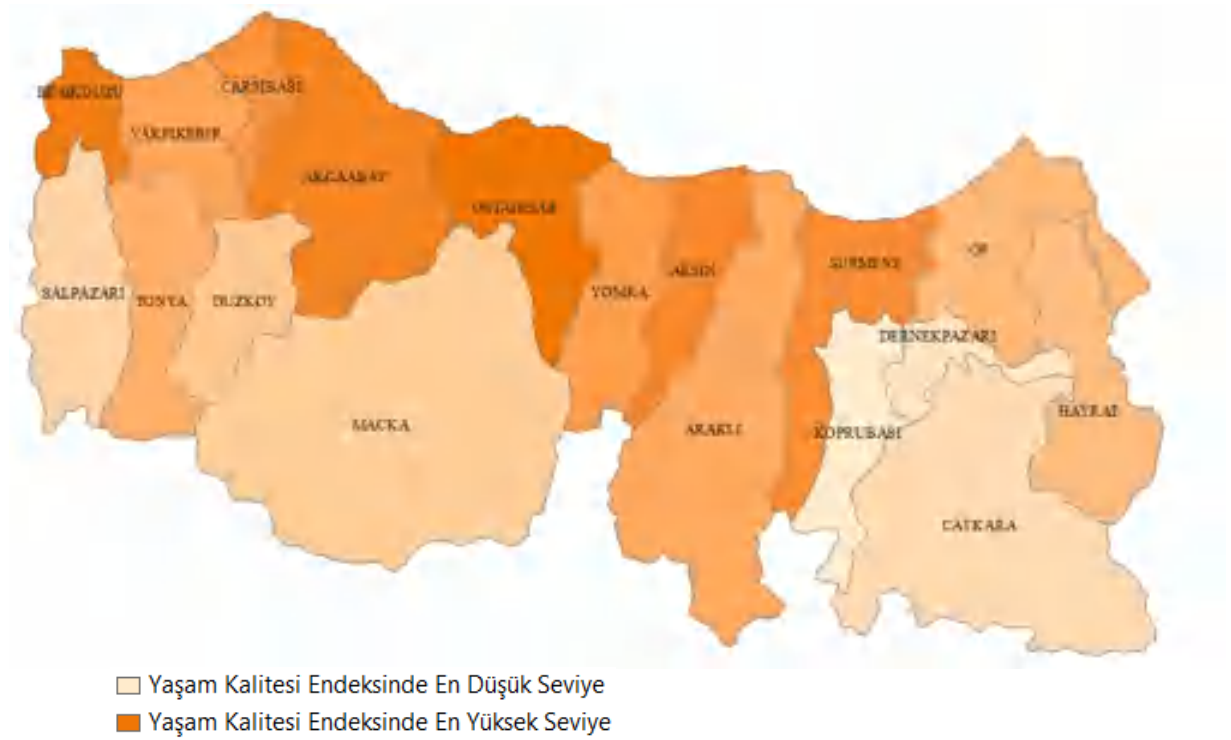
Tablo 24: TR901 Trabzon İlçeleri Yaşam Kalitesi Endeks Değerleri ve Sıralaması

İlçenin Genel Sırası	İlçenin İldeki Sırası	İlçe Adı	Yaşam Kalitesi Endeks Değeri
1	1	ORTAHISAR	6.059654
10	2	BESIKDUZU	1.577915
14	3	AKCAABAT	1.425787
24	4	ARSIN	0.686808
25	5	SURMENE	0.615382
26	6	CARSIBASI	0.533997
27	7	YOMRA	0.531475
28	8	VAKFIKEBIR	0.45786
34	9	ARAKLI	0.135202
45	10	TONYA	-0.395603
47	11	OF	-0.426245
50	12	HAYRAT	-0.560544
54	13	DUZKOY	-0.918614
60	14	MACKA	-1.187524
61	15	SALPAZARI	-1.247952
65	16	CAYKARA	-1.280184
74	17	DERNEKPAZARI	-2.015708
75	18	KOPRUBASI	-2.21691

Yaşam kalitesi endeksinin hesaplandığı temel bileşendeki ağırlığı pozitif olan değişkenlerden en yüksek orana sahip olan şehirleşme oranıdır. Bir başka ifade ile şehirleşme oranındaki artış, yaşam kalitesindeki artışı destekleyen önemli bir unsurdur. Ortahisar'dan sonra en yüksek şehirleşme oranına sahip ilçe Beşikdüzü'dür. Bu nedenle sıralamada ikinci sıraya yerleşmiştir. Ayrıca Beşikdüzü ilçesi rakımı ve genç yaşlı bağımlılık oranı düşük olan, nüfus artış hızı da il ortalamasının altında olan bir ilçedir.

İl içinde en düşük rakıma sahip olan Akçaabat ilçesi aynı zamanda düşük bir genç yaşlı bağımlılık oranına sahiptir. Nüfus artış hızı da ortalamanın altında olduğundan yaşam kalitesi sıralamasında üçüncü sırada yer almaktadır. Akçaabat ilçesinin şehirleşme oranının il ortalamasının altında olması yaşam kalitesi endeks değerini azaltan bir unsurdur.

İl ortalamasına yakın bir şehirleşme oranına ve nüfus artış hızına sahip Arsin ilçesinin yaşam kalitesi sıralamasında dördüncü sırada bulunmasının temel sebebi, kişi başına elektrik tüketiminin yüksek olması ve genç yaşlı bağımlılık oranının düşük olmasıdır. Bu ilçenin rakımı da il ortalamasının altındadır. Düşük rakıma ve nüfus artış hızına sahip olan Sürmene ilçesinin şehirleşme oranı da oldukça yüksektir. Bu sebeple bu ilçe yaşam kalitesi sıralamasında beşinci sırada yer almaktadır.

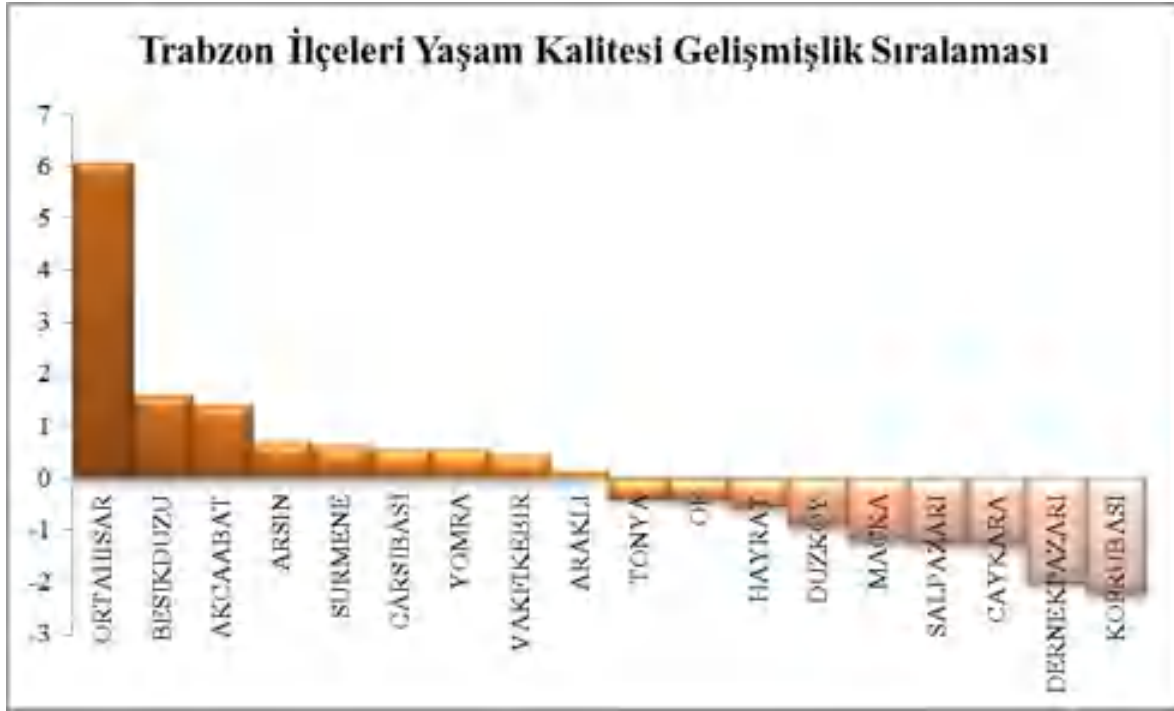

Harita 11: TR901 Trabzon İlçeleri Yaşam Kalitesi Endeksi Yoğunluk Haritası

Sıralamanın ortalarında yer alan ilçeler genellikle şehirleşme oranı il ortalamasının üzerinde olan ve rakımı düşük ilçelerdir. Çarşıbaşı, Yomra, Vakkıkebir, Araklı ve Of ilçeleri örnek verilebilir. Bu ilçelerden sadece Yomra ilçesinin şehirleşme oranı ortalamanın altındadır. Çarşıbaşı ve Araklı ilçeleri ise ortalamanın üzerinde bir nüfus artış hızına sahiptirler. Özellikle Araklı ilçesinin nüfus artış hızı oldukça yüksektir. Bu ilçe için genç yaşlı bağımlılık oranı da il ortalamasının üzerindedir.

Yaşam kalitesi sıralamasında sonlarda yer alan ilçelerin tamamında ortak özellik yüksek rakıma ve yüksek oranda nüfus artış hızına sahip olmalarıdır. Bu ilçelerden rakımı en yüksek olan ilçe Düzköy iken, nüfus artış hızı en yüksek olan ilçe sıralamanın sonunda yer alan Köprübaşı ilçesidir. Bu ilçelerden sadece Tonya ve Maçka ilçelerinde genç yaşlı bağımlılık oranı ortalamanın altındadır. Bu değişken için en yüksek değere sahip ilçe ise

Dernekpazarı'dır. Son olarak söz konusu ilçelerden yine sadece Tonya'nın şehirleşme oranı il ortalamasının üzerinde iken, şehirleşme oranı en düşük olan ilçe Çaykara'dır.

Grafik 13: TR901 Trabzon İlçeleri Yaşam Kalitesi Düzeyi Sıralaması

Son olarak Grafik 13'deki gösterim incelendiğinde Trabzon ilinde Ortahisar'ın yaşam kalitesi endeks değerinin diğer ilçelere göre oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Eşdeğer yaşam kalitesi düzeyi gruplandırmasında Trabzon'un yedi ilçesi orta seviyede iken, beş ilçesi yüksek altı ilçesi ise düşük seviyede yer almaktadır. Bu sebeple yaşam kalitesi açısından bölgesel farklılıklar olmakla birlikte, bu farklılıkların çok yüksek seviyede olmadığı söylenebilir.

6. TRABZON İLÇELERİ EKONOMİK VE MALİ DÜZEY ENDEKSİ

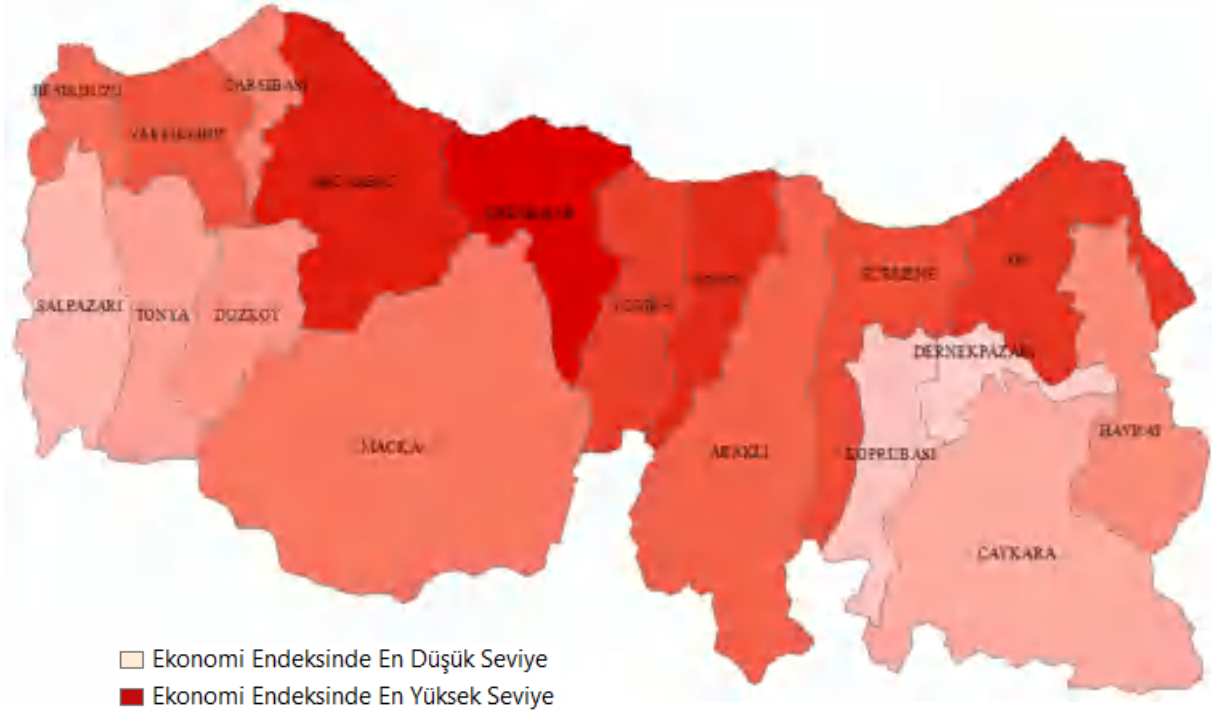
TR901 Trabzon İline ait 18 ilçenin ekonomik ve mali endeks değerleri Tablo-25'de, il içindeki sıralamaları Grafik-14'de ve Trabzon iline ait ekonomik ve mali endeks yoğunluk haritası Harita-12'de yer almaktadır. Bu sonuçlara göre, ekonomik açıdan Trabzon İlinin en gelişmiş ilçesi önemli bir farkla Ortahisar'dır. Doğu Karadeniz Bölgesi genelinde ekonomik ve mali sıralamada da birinci sırada yer alan Ortahisar ilçesine ait veriler incelendiğinde, ekonomik ve mali endeksin hesaplandığı temel bileşendeki ağırlıkları pozitif olan tüm değişkenlerde en yüksek değerlere sahip olduğu görülmektedir.

Ekonomik ve mali endeksin hesaplandığı temel bileşende ağırlığı en yüksek olan değişken imalat sanayi firma sayısının oranı değişkenidir. Küçük sanayi siteleri firma sayısı ve imalat sanayi çalışan sayısı değişkenleri de yüksek ağırlıklara sahiptirler. Bu sebeple bu değişkenlerdeki değerleri yüksek olan ilçeler ekonomik açıdan ilk sıraları almaktadırlar.

Ortahisar'dan sonra en yüksek imalat sanayi firma ve çalışan sayısına sahip ilçeler sırasıyla Arsin ve Of ilçeleridir. Bu ilçelerde küçük sanayi siteleri bulunmaması ve mali değişkenlerden kurumlar vergisi ile gelir vergisi oranlarının daha düşük olması sebebiyle Akçaabat ilçesinin ekonomik ve mali endeksi daha yüksektir ve ikinci sıraya yerleşmiştir.

Tablo 25: TR901 Trabzon İlçeleri Ekonomik ve Mali Endeks Değerleri ve Sıralaması

İlçenin Genel Sırası	İlçenin İldeki Sırası	İlçe Adı	Ekonomik Ve Mali Endeks Değeri
1	1	ORTAHISAR	11.18624
10	2	AKCAABAT	1.257598
11	3	ARSIN	1.066894
12	4	OF	0.864349
14	5	YOMRA	0.564572
18	6	SURMENE	0.254821
21	7	VAKFIKEBİR	-0.269927
27	8	ARAKLI	-0.40644
33	9	BESIKDUZU	-0.602731
34	10	MACKA	-0.661419
45	11	CARSIBASI	-0.839778
52	12	HAYRAT	-0.905942
56	13	DUZKOY	-0.972667
62	14	TONYA	-1.0135
70	15	CAYKARA	-1.077426
72	16	SALPAZARI	-1.094088
75	17	KOPRUBASI	-1.105169
78	18	DERNEKPAZARI	-1.155313

Harita 12: TR901 Trabzon İlçeleri Ekonomik Ve Mali Endeks Yoğunluk Haritası

Grafik 14: TR901 Trabzon İlçeleri Ekonomik Ve Mali Düzey Sıralaması

Beşinci sırada yer alan Yomra ve altıncı sırada yer alan Sürmene ilçelerinin imalat sanayi firma ve çalışan sayılarının yanında küçük sanayi siteleri firma sayısı da oldukça yüksektir. Özellikle Yomra ilçesi Ortahisar'dan sonra en yüksek küçük sanayi siteleri firma sayısına sahiptir. Fakat bu ilçeler mali değişkenlerde aynı başarıya sahip değildirler.

Yedinci sırada yer alan Vakfıkebir ilçesinin sanayi istihdamı ve firma sayısı il ortalamasının altında olmasına rağmen, mali değişkenlerdeki değerleri oldukça yüksektir. Sekizinci sırada yer alan Araklı ilçesinde ise sanayi istihdamı ve firma sayısı oldukça yüksek olmasına karşın, tüm mali değişkenlerdeki değerleri il ortalamasının altındadır.

Küçük sanayi siteleri firma sayısı bakımından zengin olan bir başka ilçe Maçka ilçesidir. Fakat bu ilçede de sanayi istihdamı ve mali değişkenlerin değerleri il ortalamasının oldukça altındadır. Diğer ilçelerden Beşikdüzü ilçesindeki banka şube sayısı hariç tüm ilçelerin tüm değişkenlerdeki değerleri il ortalamasının altındadır. Ekonomik ve mali endeksin hesaplandığı değişkenlerden gelir vergisi hariç tüm değişkenlerde en düşük değere sahip ilçe sıralamanın sonunda yer alan Dernekpazarı'dır.

7. TRABZON İLÇELERİ REKABET VE YENİLİK KAPASİTESİ ENDEKSİ

TR901 Trabzon İline ait 18 ilçenin rekabet ve yenilik endeks değerleri Tablo-26'de, il içindeki sıralamaları Grafik-15'de ve Trabzon iline ait rekabet ve yenilik endeksi yoğunluk haritası Harita-13'de yer almaktadır. Bu sonuçlara göre, rekabet ve yenilik kapasitesi açısından Trabzon İlinin en gelişmiş ilçesi önemli bir farkla Ortahisar'dır. Doğu Karadeniz Bölgesi genelinde rekabet ve yenilik kapasitesi sıralamasında da birinci sırada yer alan Ortahisar ilçesine ait veriler incelendiğinde, rekabet ve yenilik endeksinin hesaplandığı temel bileşendeki ağırlıkları pozitif olan tüm değişkenlerde en yüksek değerlere sahip olduğu görülmektedir.

Rekabet ve yenilik endeksinin hesaplandığı temel bileşende ağırlığı en yüksek olan değişkenler KOSGEB tarafından desteklenen firma sayısı ve destek miktarı değişkenleridir. Bu değişkenlerde ve turizm yatak kapasitesi ile yüksek lisans ve doktora mezun oranı değişkenlerinde Ortahisar'dan sonra en yüksek değerlere sahip olan ilçe Akçaabat'tır.

Tablo 26: TR901 Trabzon İlçeleri Rekabet ve Yenilik Kapasitesi Endeks Değerleri ve Sıralaması

İlçenin Genel Sırası	İlçenin İldeki Sırası	İlçe Adı	Rekabet Ve Yenilik Kapasitesi Endeks Değeri
1	1	ORTAHISAR	8.83777
7	2	AKCAABAT	1.924429
13	3	YOMRA	0.965799
14	4	VAKFIKEBİR	0.89047
17	5	CAYKARA	0.744582
19	6	SURMENE	0.418134
22	7	BESIKDUZU	0.114665
23	8	ARSIN	0.015562
28	9	OF	-0.225418
38	10	ARAKLI	-0.692304
40	11	MACKA	-0.69398
43	12	CARSIBASI	-0.800864
46	13	SALPAZARI	-0.849883
54	14	DERNEKPAZARI	-0.975263
58	15	KOPRUBASI	-1.021455
61	16	TONYA	-1.101675
68	17	HAYRAT	-1.206586
71	18	DUZKOY	-1.248668

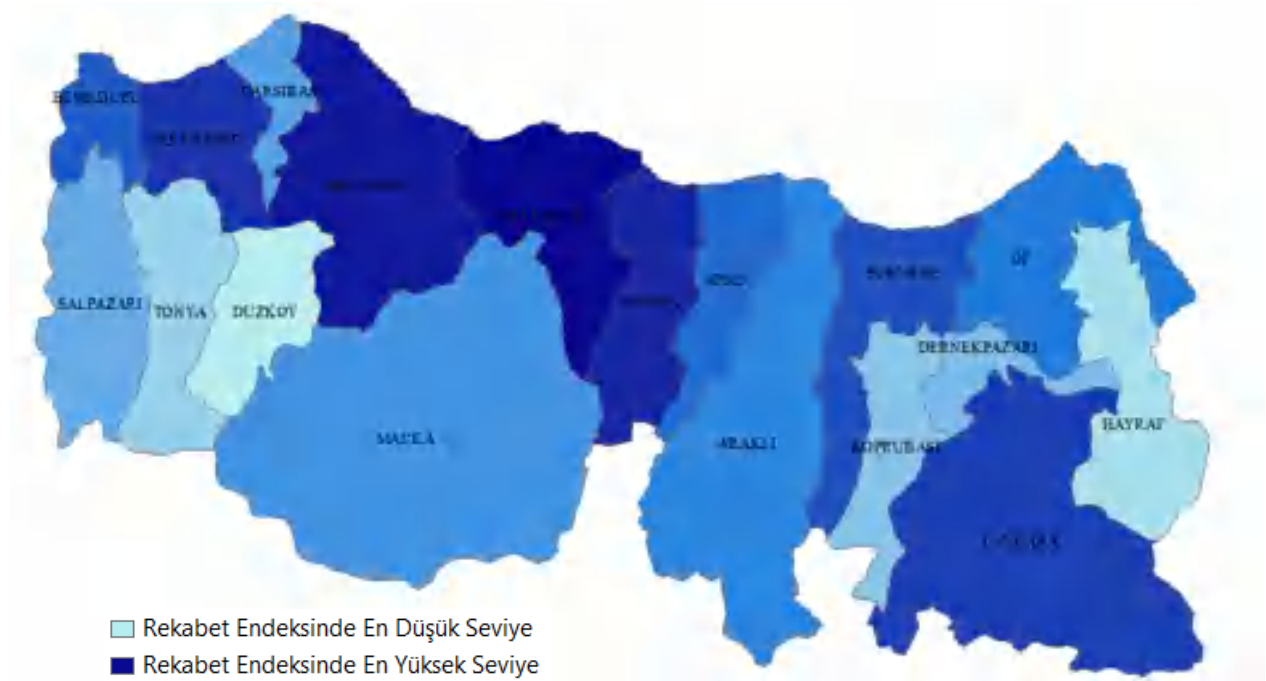
Rekabet düzeyi sıralamasında üçüncü sırada yer alan Yomra ilçesi ise KOSGEB desteklerinin yanında marka, patent ve faydalı model sayıları ile yüksek lisans ve doktora mezun oranı değişkenlerinde de oldukça yüksek değerlere sahiptir. Ortahisar'dan sonra en yüksek patent başvuru sayısı bu ilçeye aittir.

KOSGEB destekleri bakımından il ortalamasının altında olan Vakfikebir ilçesinin dördüncü sıraya yerleşmesinin temel sebebi marka ve faydalı model sayılarındaki

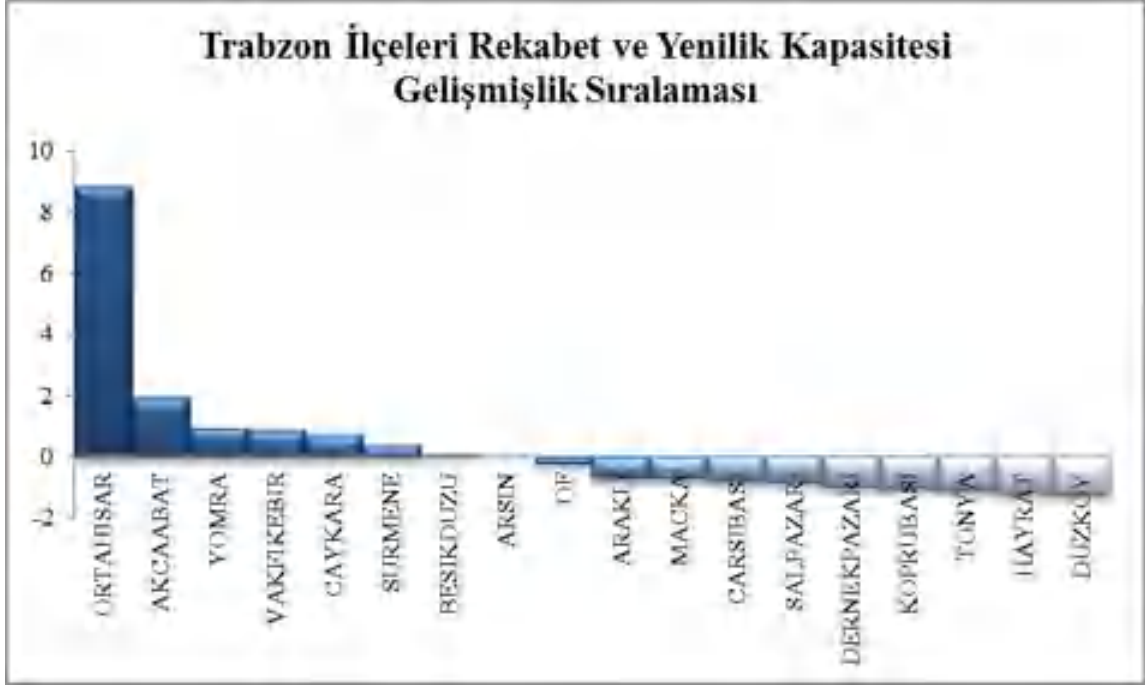
başarısındır. Ortahisar'dan sonra en yüksek marka sayısına sahip ilçe Vakfıkebir ilçesidir. Hemen hemen tüm endeks değerlerinde düşük seviyelerde yer alan Çaykara ilçesi rekabet ve yenilik endeksine göre sıralamada beşincidir. Çaykara ilçesi bu sıralamadaki konumunu turizm yatak kapasitesi değişkenindeki başarısına borçludur. Çaykara ilçesinin sahip olduğu marka sayısı da il ortalamasının üzerindedir.

KOSGEB destekleri bakımından il ortalamasının altında olan bir başka ilçe Sürmene'dir. Fakat bu ilçe marka, patent ve faydalı model sayılarındaki başarısından dolayı altıncı sıraya yerleşmiştir. Yedinci sırada yer alan Beşikdüzü ilçesinin ise en yüksek değere sahip olduğu değişkenler yüksek lisans ve doktora mezun oranı ile faydalı model sayısıdır. Sekizinci sırada yer alan Arsin ilçesi KOSGEB tarafından desteklenen firma sayısı ve destek miktarı değişkenlerinde ortalamaya yakın, marka sayısı değişkeninde ise ortalamadan oldukça yüksek değere sahiptir.

Endeks değeri negatif olan ilçelerden Of ilçesinin sadece marka ve patent sayısı; Maçka ilçesinin turizm yatak kapasitesi oranı; Şalpaazarı ilçesinin patent sayısı; Dernekpazarı ilçesinin yüksek lisans ve doktora mezun oranı il ortalamasının üzerinde değere sahiptir. Araklı, Çarşamba, Köprübaşı, Tonya ve Hayrat ilçelerinin tüm değişkenler için değeri il ortalamasının altındadır.

Harita 13: TR901 Trabzon İlçeleri Rekabet Ve Yenilik Endeksi Yoğunluk Haritası

Grafik 15: TR901 Trabzon İlçeleri Rekabet Ve Yenilik Düzeyi Sıralaması

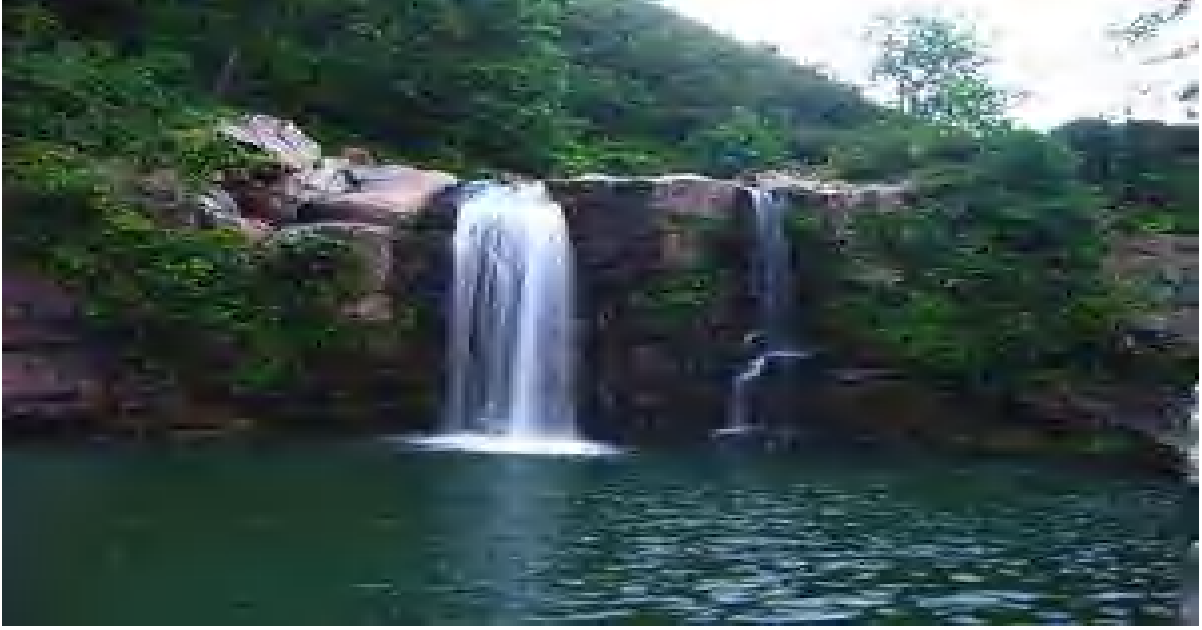
AKDENİZ KALKINMA AJANSI
SOUTHERN BLACK SEA DEVELOPMENT AGENCY

ORDU

3.BÖLÜM

1. GENEL TANITIM

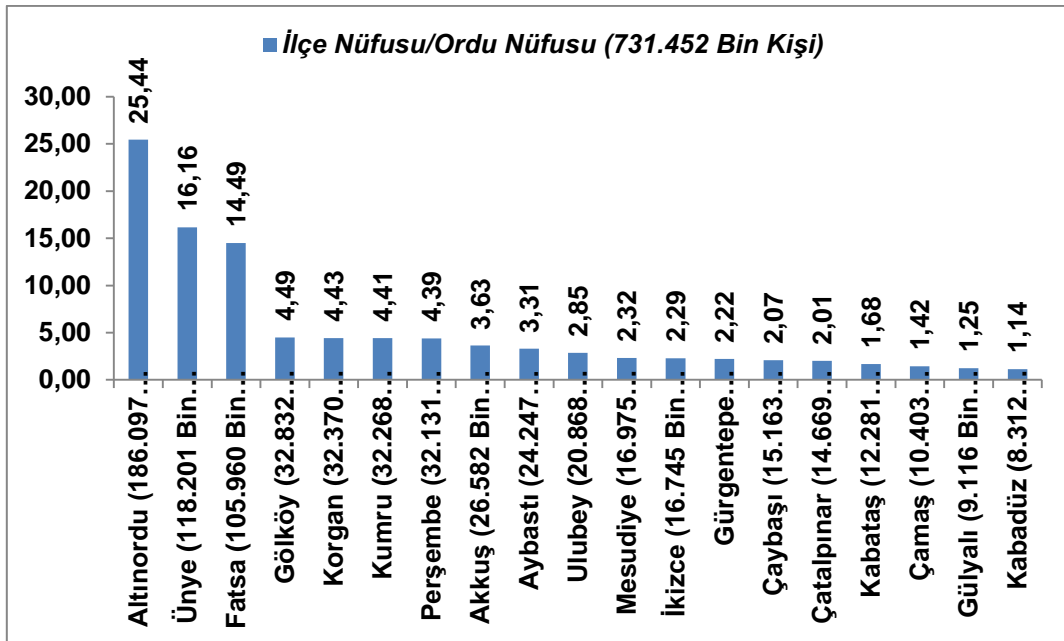
Ordu ilindeki yerleşimlerin tarihi MÖ 7. yüzyıla kadar uzanır. Bilinen ilk yerleşme yeri Kotyora'dır. MÖ 4. Yüzyılda Kesnophon tarafından kaleme alınan "Anabasis" adlı eserde Kotyora'dan bahsedilmektedir. Ordu ilinin yer aldığı bölgeye MÖ 675'ten sonra Kimmerler, MÖ 656'larda Miletoslular (Miletliler), MÖ 547'de Persler, MÖ 334-280 döneminde Makedonyalı İskender ve Komutanları ve MÖ 280-MS 63 döneminde Pontus Devletinin hâkimiyeti söz konusudur.

Bölge, Pontus devletini ortadan kaldıran Roma İmparatorluğu ve Roma İmparatorluğunun 395 yılında ikiye bölünmesiyle oluşan Doğu Roma (Bizans) imparatorluğunun egemenliğinde de kalmıştır. Bölge, Latin'lerin 1204 yılında İstanbul'u istila etmeleri üzerine İstanbul'dan kaçan Komnenoslar hanedanının 1204 yılında Trabzon imparatorluğunu kurmasıyla birlikte bu devletin kontrolüne geçmiştir. 13. yüzyılın sonlarında Süleyman Bey tarafından fethedilerek Hacı Emir Beyliği kontrolüne girmiştir. Ordu, 1427 yılında Yıldırım Bayezid'in Canik'i Osmanlı Devleti idaresi altına alması ile Osmanlı Devleti'ne dâhil edilmiş 1920 yılında Müstakil sancak olmuş ve 1921 yılında da il statüsüne geçmiştir.

Ordu ili batıdan Samsun, doğudan Giresun, güneyden Tokat ve Sivas illerine sınırdır. Kuzeyinde ise Karadeniz yer almaktadır. Ordu ilinin iklim yapısı Karadeniz iklimidir 1950-2014 döneminde ortalama sıcaklıklar dikkate alındığında 6.7°C ile Şubat ayı en düşük 23.1°C ile Ağustos ayı en yüksek ortalama sıcaklığın yaşandığı aylar olarak gerçekleşmiştir (www.ordu.bel.tr, www.ordu.gov.tr, www.ordudefterdarligi.gov.tr, Bayhan, 2005:4 ve www.mgm.gov.tr).

Ordu ili Akkuş, Altınordu, Aybastı, Çamaş, Çatalpınar, Çaybaşı, Fatsa, Gökçöy, Gülyalı, Gürgentepe, İkizce, Kabadüz, Kabataş, Korgan, Kumru, Mesudiye, Perşembe, Ulubey ve Ünye olmak üzere toplam 19 ilçeden oluşmaktadır. Bu ilçelerden Gülyalı, Altınordu, Perşembe, Fatsa ve Ünye kıyı şeridinde bulunmaktadır. 2013 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi verilerine göre Ordu ilinin nüfusu; 366011 erkek, 365441 kadın olmak üzere toplam 731452 kişidir. Kadın nüfus oranı %49.96'dır.

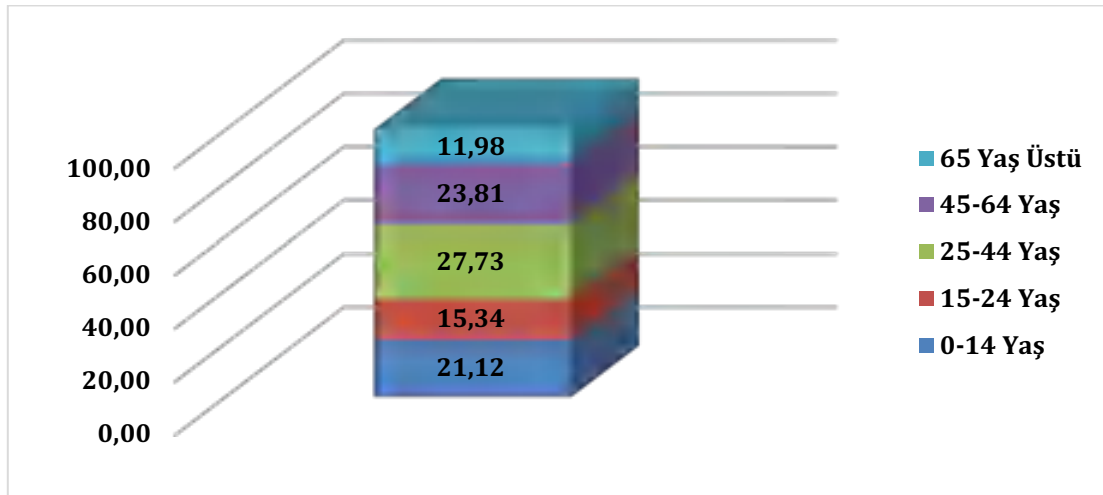
Grafik 16: Ordu İlçeleri Nüfusu (2013)

Grafik-16, ilçelerin nüfuslarını ve bu nüfusların Ordu nüfusu içindeki payı bakımından sıralamasını göstermektedir. Ordu'nun nüfus ve Ordu nüfusundaki payı açısından en büyük ilçesi 186097 kişi ile ve %25.44'lük payı ile Altınordu'dur. Altınordu'yu 118201 kişi ve %16.16'luk payı ile Ünye, 105960 kişi ve %14.49'luk payı ile Fatsa takip etmektedir. Bu sıralamadaki en küçük ilçesi ise 8312 kişi ve %1.14 payı ile Kabadüz'dür.

Ordu ilinin yüz ölçümü 5952.49km² olup TR90 bölgesinin %16.9'unu oluşturur. Yüzölçümü bakımından en büyük ilçesi 1099.88 km² ile Mesudiye'dir. Mesudiye'yi 763.23 km² ile Akkuş ve 486.89 km² ile Ünye takip etmektedir. En küçük ilçe ise 47.06km² ile Çatalpınar'dır.

Doğurganlık hızı 1.81 çocuktur. Bu değer TR90 Bölgesinden (1.74 çocuk ile) büyük ancak Türkiye ortalamasından (2.07 çocuk) küçüktür. Ordu'nun nüfus artış hızı ‰ - 13.38'dir ve hem TR90 Bölgesi (‰3,28) hem de Türkiye nüfus artış hızının (‰ 13,66) oldukça gerisindedir. Altınordu, Ünye, Kumru, Gürgentepe, Çamaş, Gülyalı ve Ulubey ilçelerinin nüfusu 2013 yılında artarken Ordu'nun diğer ilçelerinin nüfusu azalmıştır.

Ordu ilinde km²'ye 123 kişi düşmektedir. Ordu, nüfus yoğunluğu bakımından hem bölgenin (72 kişi) hem de Türkiye'nin (100 Kişi) önündedir. İlçeler içerisinde Altınordu ilçesi 612.16 kişi ile ilk sırayı almaktadır. Altınordu ilçesini Fatsa, Çatalpınar, Ünye ve İkizce sırasıyla 354.38, 312.11, 242.71 ve 214.68 kişi ile takip etmektedir. Ordu'nun en az nüfus yoğunluğuna sahip 4 ilçesi ise Mesudiye (15.42 Kişi), Kabadüz (23.68 Kişi), Akkuş (34.75 Kişi) ve Aybastı (57.32 Kişi) şeklinde sıralanmaktadır.

Grafik 17: Ordu Yaş Grubuna Göre Nüfusun Toplam Nüfus İçindeki Payı (2013)

Grafik-17, nüfusun yaş gruplarına göre il nüfusu içindeki paylarını göstermektedir. Ordu nüfusunun %66.89'lük kısmını 15-64 yaş arası nüfus (aktif nüfus 489284 kişi) oluşturmaktadır. Nüfusun yaklaşık %21 ve %12'lik kısmını sırasıyla 0-14 yaş grubu ve 65 yaş üstü yaş grubu oluşturmaktadır. Çalışma çağına yeni giren 15-24 yaş grubu nüfus, %15.34'lük paya sahiptir. Ordu'da İşgücüne katılım oranı %52.2, işsizlik oranı %6.1 ve istihdam oranı %49'dur. 15-64 yaş grubu nüfusunun toplam ilçe nüfusuna oranı bakımından Ordu'da ilk üç sırayı Altınordu, Gürgentepe ve Çamaş alırken son üç sırayı ise Akkuş, Kumru ve Korgan almıştır. Ordu ilçelerinde toplam 11952 kişi imalat sanayiinde istihdam edilmektedir. İmalat sanayi istihdamının il istihdamına oranı bakımından % 46.64 ile ilk sırada Altınordu yer almaktadır. Altınordu'yu Fatsa (%22.50) ve Ünye (%20.21) takip etmektedir.

Ordu'da okuryazarlık oranı %92.78'dir. Bu oran erkeklerde %97.08 kadınlarda ise %88,5'tir. Ordu'da hem genel hem de erkek ve kadın okuryazarlık oranı TR90 bölgesi ve Türkiye ortalamalarının altındadır. İlçe bazında okuryazar oranı bakımından %94.56 ile ilk sırayı Gülyalı almaktadır. Gülyalı'yı Altınordu (%93.57) ve Kabadüz (%93.29) takip etmektedir. Diğer taraftan %86.36'lık okuryazar oranı ile Akkuş son sıradadır.

Ordu'da ilkokulda öğretmen başına 17 öğrenci düşmektedir. Bu değer, Türkiye'nin (19 öğrenci) üzerinde TR90 (16 öğrenci) bölgesinin altındadır. Benzer şekilde %77.4 olan ortaöğretimde okullaşma oranı Türkiye'den (%76.65) daha iyi bir düzeyde TR90 bölgesinden (%87.28) daha kötü bir düzeydedir.

Ordu'da yüksekokul ve fakülte mezun sayısı 49084 iken lisansüstü mezun sayısı 2383 kişidir. Hem yüksekokul ve fakülte hem de lisansüstü mezunu bakımından ilk sırayı 20541 ve 1207 kişi ile Altınordu almıştır. Altınordu'yu, yüksekokul ve fakülte mezunu bakımından Ünye 8226 ve Fatsa 7775 kişi ile takip eder. Lisansüstü mezun bakımından sıralama ise Fatsa 386 ve Ünye 327 şeklindedir. Yüksekokul ve fakülte mezunu bakımından 309 kişi ile Çamaş ve lisansüstü mezun bakımından 8 kişi ile Çaybaşı ilçeleri arasında son sırayı almıştır.

Ordu'da 100 bin kişiye düşen hekim, diş hekimi, sağlık personeli ve hastane yatak sayısı sırasıyla 127, 19 ve 502 kişi ve 260 adettir. 100 bin kişiye düşen sağlık personeli sayısı bakımından Ordu Türkiye'nin (sırasıyla 174, 29 ve 427 kişi ve 264 adet) üzerinde TR90 bölgesinin (sırasıyla 159, 25 ve 596 kişi ve 326 adet) gerisinde adı geçen diğer sağlık göstergelerinde ise Türkiye ve TR90 bölgesinin gerisinde yer almaktadır.

İlçe bazında, 100 bin kişiye düşen hekim bakımından 168 kişi Altınordu, 83 kişi Fatsa ve 69 kişi Ünye; 100 bin kişiye düşen diş hekimi bakımından 21 kişi Altınordu, 12 kişi Gürgentepe ve Kabadüz; 100 bin kişiye düşen sağlık personeli bakımından 1146 kişi Altınordu, 473 kişi Fatsa ve 420 kişi Ünye; 100 bin kişiye düşen hastane yatak sayısı bakımından 382 adet Altınordu, 278 adet Fatsa ve 183 adet Gököy şeklinde sıralama mevcuttur.

Ordu'da 2009-2013 döneminde 18 patent ve 18 faydalı model gerçekleşmiştir. 2009-2013 döneminde Ordu'daki 18 patentin 8'i Altınordu, 5'i Fatsa, 2'si Ünye, 2'si Perşembe ve 1'i Akkuş; 18 faydalı modelin 7'si Altınordu, 5'i Ünye, 4'ü Fatsa, 1'i Aybastı ve 1'i Kumru ilçelerinde yapılmıştır. Ordu'da 2009-2013 döneminde 421 marka tescil edilmiştir. İlçeler arasında marka sayısı bakımından 257 ile ilk sırayı Altınordu almaktadır. Altınordu'yu Ünye, Fatsa ve Perşembe sırasıyla 76, 49 ve 10 marka ile takip etmektedir.

Ordu'nun turizm yatak kapasitesi 5839'dur. İlçeleri arasında turizm yatak kapasitesi bakımından 3050 yatak ile ilk sırayı Altınordu almaktadır. Altınordu'yu Ünye ve Fatsa sırasıyla 1723 ve 677 yatak ile takip etmektedir. Diğer taraftan Ordu'da imalat sanayi firma sayısı ve küçük sanayi siteleri firma sayısı sırasıyla 289 ve 1121'dir. Ordu ilçeleri arasında imalat sanayi firma ve küçük sanayi siteleri firma sayısı bakımından sırasıyla

142 ve 544 firma ile yine ilk sırayı Altınordu almaktadır. Bunu, Ünye ve Fatsa sırasıyla 54 ve 48 firma ile küçük sanayi siteleri firma sayısı bakımından ise Fatsa ve Ünye sırasıyla 300 ve 255 firma ile takip etmektedir. Ordu'da 69 banka şubesi faaliyet göstermektedir. Bu şubelerin toplam mevduat büyüklüğü de 4.604 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. 24 banka şubesi ile ilk sırayı Altınordu 13 şube ile ikinci sırayı Ünye ve 12 şube ile üçüncü sırayı Fatsa almıştır. Toplam mevduat bakımından ilk sırayı yine 1.324 milyar TL ile Altınordu almıştır. Altınordu'yu Fatsa ve Ünye sırasıyla 0.388 ve 0.363 milyar TL ile takip etmektedir.

2. ORDU İLÇELERİ SOSYO EKONOMİK GELİŞİMİŞLİK ENDEKSİ

TR902 Ordu İline ait 19 ilçenin sosyoekonomik gelişmişlik endeks değerleri ve sıralaması Tablo-27'de yer almaktadır. Bu tabloya göre Ordu ilinin en gelişmiş ilçesi Ordu'nun merkez ilçesi olan Altınordu'dur. TR90 Doğu Karadeniz Bölgesi sosyoekonomik gelişmişlik sıralamasında ikinci sırada bulunan Altınordu'nun verileri incelendiğinde, temel bileşendeki ağırlıkları pozitif ve oldukça yüksek olan birçok değişkende il içinde en yüksek değere sahip olduğu görülmektedir.

Bunlar; rekabet ve yenilik değişkenlerinden patent ve faydalı model sayıları hariç tümü; ekonomik ve mali değişkenlerden kurumlar vergisi hariç tümü; eğitim düzeyi değişkenlerinden lise ve meslek lisesi okullaşma oranları hariç tümü; yaşam kalitesi değişkenlerinin tümü; sağlık düzeyi değişkenlerinin tümü. Bu tespitlere dayanarak Altınordu ilçesinin birinci sırada yer almasını daha çok sağlık ve yaşam kalitesi düzeyindeki gelişimine borçlu olduğu söylenebilir.

Genel sosyoekonomik gelişmişlik sıralamasında yedinci sırada yer alan Fatsa ilçesi il içinde ikinci sıradadır. Fatsa ilçesine ait veriler incelendiğinde, patent başvuru sayısı değişkeninde il içinde en yüksek değere sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca bu ilçe, temel bileşendeki ağırlığı pozitif olan tüm değişkenlerde bölge ortalamasının üzerinde değerlere sahiptir. Ekonomik ve mali değişkenlerden sanayi istihdam oranı, küçük sanayi siteleri firma sayısı; eğitim değişkenlerinden lisans mezun oranı, okuryazar kadın oranı; sağlık değişkenlerinden hastane yatak kapasitesi, hekim ve sağlık personeli sayısı değişkenlerinde Altınordu'dan sonra en yüksek değere sahiptir.

Ayrıca genç yaşlı bağımlılık oranı düşük olan Fatsa ilçesinin il merkezine olan mesafesi, denize olan mesafesi ve rakımı da bölge ortalamasının oldukça altındadır. Bu değişkenlerin temel bileşendeki ağırlıklarının negatif olması ilçenin sosyoekonomik gelişmişlik seviyesinin yükselmesine sebep olmuştur. Yukarıdaki tespitler göz önünde bulundurulduğunda Fatsa ilçesinin ekonomik, sağlık ve yaşam kalitesi değişkenlerdeki başarısının gelişmişlik seviyesini yükselten en önemli unsurlar olduğu söylenebilir.

Ordu ilinde sosyoekonomik gelişmişlik seviyesine göre üçüncü sırada Ünye yer almaktadır. Ünye ilçesinin verileri incelendiğinde rekabet ve yenilik kapasitesi değişkenlerinden faydalı model sayısında ve ekonomik ve mali değişkenlerden kurumlar vergisinde il içinde en yüksek değere sahipken, KOSGEB desteklerinden yararlanan

firma sayısı, KOSGEB destek miktarı, marka sayısı ve turizm yatak kapasitesi değişkenlerinde Altınordu'dan sonra en yüksek değere sahiptir. Bu ilçe için sanayi istihdam oranı, küçük sanayi siteleri firma sayısı ve lisans mezun oranı değişkenleri de oldukça yüksek değerdedir.

Tablo 27: TR902 Ordu İlçeleri Sosyoekonomik Gelişmişlik Endeks Değerleri ve Sıralaması

İlçenin Genel Sırası	İlçenin İldeki Sırası	İlçe Adı	Sosyoekonomik Gelişmişlik Endeks Değeri
2	1	ALTINORDU	11.77122235
7	2	FATSA	3.714408908
8	3	UNYE	3.683838003
39	4	GÜLYALI	-1.041804083
46	5	AYBASTI	-1.40432232
49	6	PERSEMBE	-1.565926222
55	7	KUMRU	-1.959701597
57	8	GOLKOY	-2.032642902
59	9	GURGENTEPE	-2.064006636
60	10	CAMAS	-2.119078514
63	11	ULUBEY	-2.194522563
64	12	KABATAS	-2.323342335
65	13	KABADUZ	-2.340555192
68	14	İKİZCE	-2.630761942
70	15	CATALPINAR	-2.669465803
73	16	KORGAN	-2.825622763
76	17	CAYBASI	-3.223866587
77	18	AKKUS	-3.997754651
78	19	MESUDIYE	-4.101520807

Ünye ilçesinin il merkezine olan mesafesi il ortalamasının üstünde olmasına rağmen, denize olan mesafesi ve rakımı düşüktür. Bu tespitlere dayanarak Ünye ilçesinin rekabet, ekonomi ve yaşam kalitesi değişkenlerindeki başarısından dolayı gelişmişlik seviyesinin yüksek olduğu söylenebilir. Bu ilçenin en başarısız olduğu değişkenler nüfus artış hızı, toplam okuryazar oranı, okuryazar kadın oranı ve diş hekimi sayısı değişkenleridir.

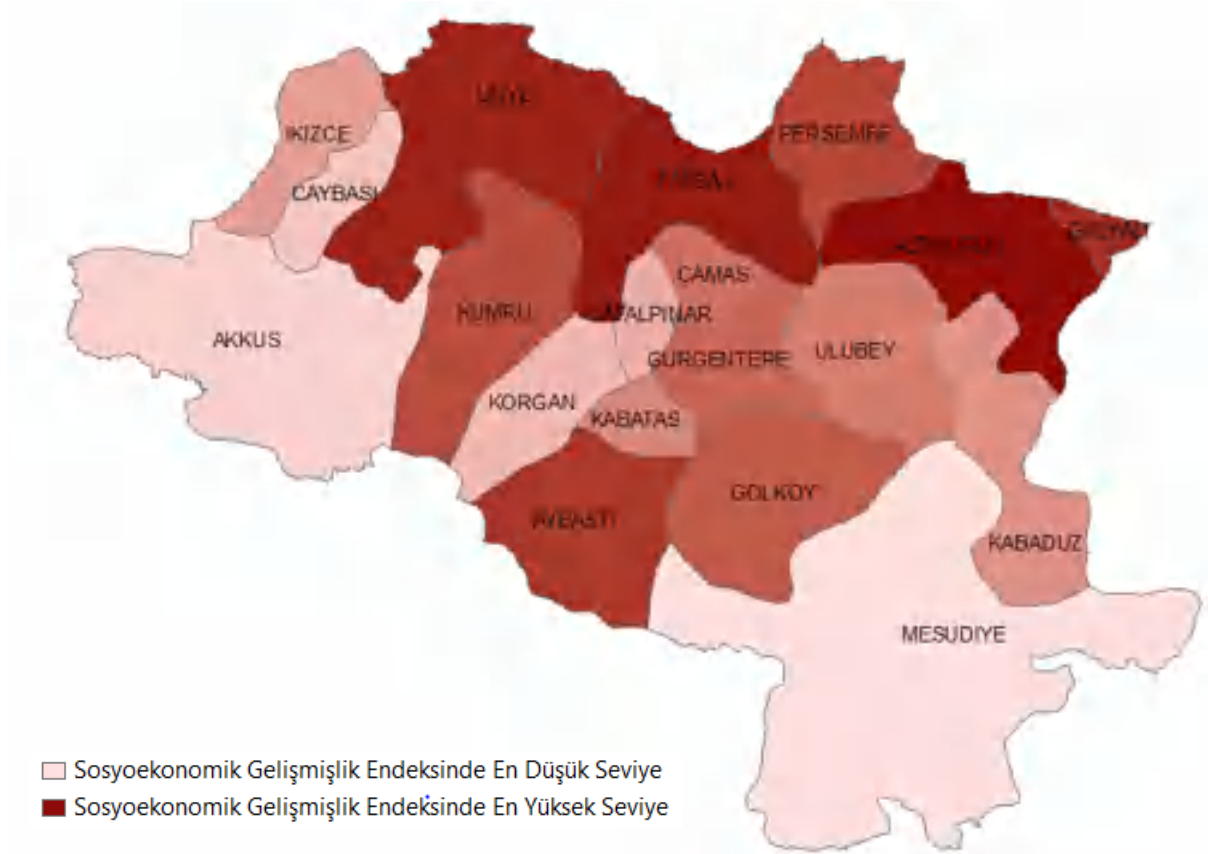
Sosyoekonomik gelişmişlik sıralamasında dördüncü sırada bulunan Gülyalı, beşinci sırada bulunan Aybastı ve altıncı sırada bulunan Perşembe ilçeleri TR90 Doğu Karadeniz Bölgesi ilçeleri için yapılan eşdeğer gelişmişlik düzeyine sahip bölge ayrımında sekizinci seviyede yer almaktadırlar. Birbirine yakın endeks değeri taşıyan bu ilçelerin verileri incelendiğinde Gülyalı ve Perşembe ilçelerinin il merkezine yakın, denize mesafeleri az ve düşük rakıma sahip ilçeler olduğu görülmektedir. Ayrıca bu ilçelerin hepsinde eğitim göstergelerinin tümü yüksek değerdedir. Özellikle Gülyalı ilçesi hem toplam nüfus bakımından hem de kadın nüfus bakımından il içinde en yüksek okuryazar oranlarına sahiptir.

Harita 14: TR902 Ordu İlçeleri Sosyoekonomik Gelişmişlik Haritası

Sosyoekonomik gelişmişlik endeks değerine göre yapılan sıralamada il içinde yedinci sıra ile on yedinci sıra arasında bulunan tüm ilçeler TR90 Doğu Karadeniz Bölgesi ilçeleri için yapılan eşdeğer gelişmişlik düzeyine sahip bölge ayırımında dokuzuncu seviyede yer almaktadırlar. Toplamda on dokuz ilçesi bulunan Ordu ilinin on bir ilçesinin aynı gelişmişlik seviyesinde yer alması nadir rastlanılan bir durumdur.

Ayrıca Altınordu ilçesinin ikinci, Fatsa ve Ünye ilçelerinin ise dördüncü gelişmişlik seviyesinde yer alması göz ardı edildiğinde kalan ilçeler sosyoekonomik gelişme düzeyi düşük bölgelerde yer almaktadır ve bu ilçeler arasında sosyoekonomik gelişme farklılıkları çok fazla değildir. Nitekim il içinde son sıralarda bulunan Mesudiye ve Akkuş ilçeleri genel gelişmişlik sıralamasında da son sıralarda ve eşdeğer gelişmişlik düzeyine sahip bölge ayırımında onuncu bölgede yer almaktadırlar.

Harita 15: TR902 Ordu İlçeleri Sosyoekonomik Gelişmişlik Endeksi Yoğunluk Haritası

3. ORDU İLÇELERİ EĞİTİM ENDEKSİ

TR902 Ordu İline ait 19 ilçenin eğitim endeks değerleri Tablo-28'de, il içindeki sıralamaları Grafik-18'de ve Ordu iline ait eğitim endeksi yoğunluk haritası Harita-16'da yer almaktadır. Bu sonuçlara göre, eğitim düzeyi açısından Ordu ilinin en gelişmiş ilçesi Altınordu'dur. Bu ilçe için eğitim endeksinin hesaplandığı değişkenlerin verileri incelendiğinde, lisans mezun oranı değişkeninde il içinde en yüksek değere sahip olduğu görülmektedir. Eğitim endeksinin hesaplandığı temel bileşendeki ağırlıkları pozitif ve yüksek olan diğer değişkenlerin tümünde de oldukça yüksek değerlere sahiptir.

Eğitim endeksi sıralamasında ikinci sırada bulunan Gülyalı ve üçüncü sırada bulunan Fatsa ilçelerinin endeks değerleri Altınordu ilçesine oldukça yakındır. Lisans mezun oranı değişkeninde Altınordu ilçesinin en yüksek değere sahip olmasına karşın, toplam okuryazar oranı, okuryazar kadın oranı ve liseler okullaşma oranı değişkenlerinde en yüksek değer Gülyalı ilçesine aittir. Meslek liseleri okullaşma oranında ise en yüksek değer Fatsa ilçesindedir. Ayrıca Fatsa ilçesi Altınordu'dan sonra en yüksek lisans mezun oranına ve Gülyalı'dan sonra da en yüksek okuryazar kadın oranına sahiptir.

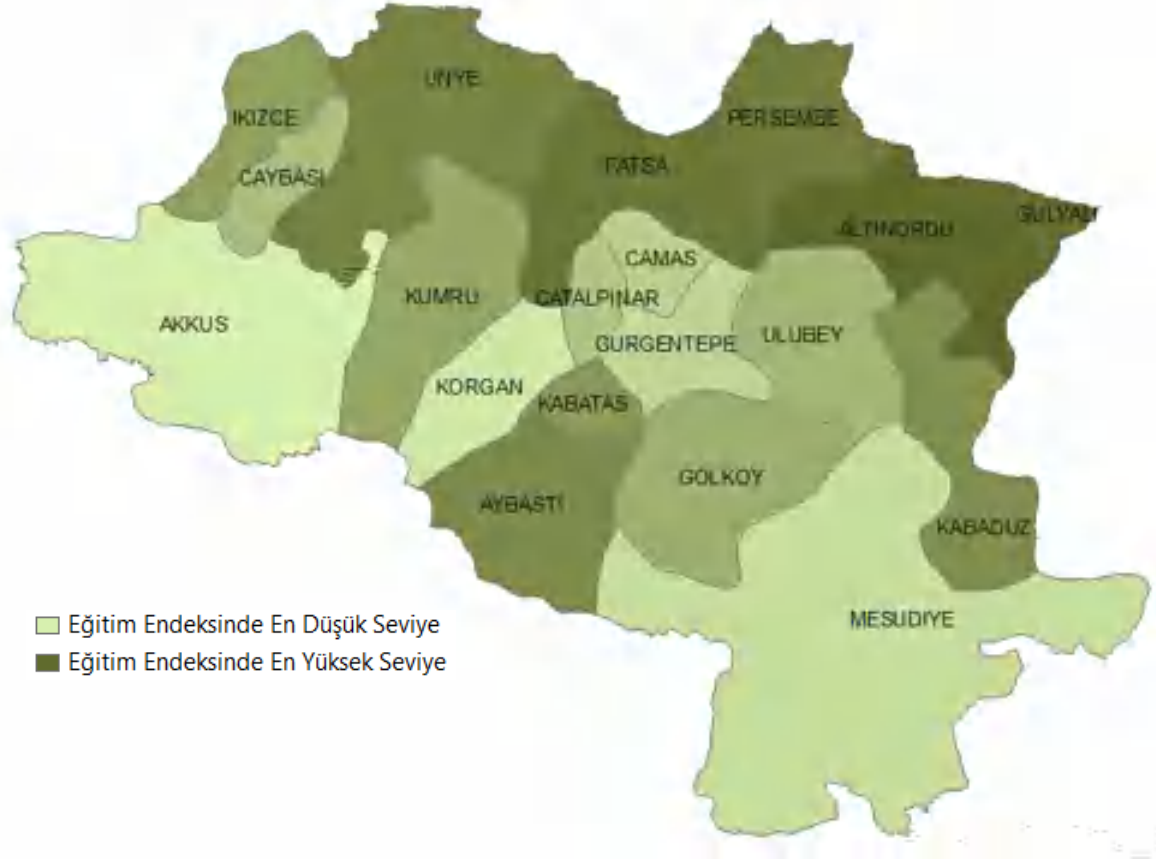
Dördüncü sırada bulunan Perşembe ve altıncı sırada bulunan Aybastı tüm değişkenlerde il ortalamasının üzerinde değerlere sahiptir. Beşinci sırada bulunan Ünye ilçesinde ise toplam okuryazar oranı ve okuryazar kadın oranı değişkenleri il ortalamasının altında

olmasına karşın, oldukça yüksek lisans mezun oranına ve meslek lisesi okullaşma oranına sahiptir. Liseler okullaşma oranı ise ortalamaya yakın bir seviyededir.

Tablo 28: TR902 Ordu İlçeleri Eğitim Endeks Değerleri ve Sıralaması

İlçenin Genel Sırası	İlçenin İldeki Sırası	İlçe Adı	Eğitim Endeks Değeri
12	1	ALTINORDU	1.857863
16	2	GULYALI	1.271076
24	3	FATSA	0.918965
34	4	PERSEMBE	0.382315
45	5	UNYE	-0.233552
46	6	AYBASTI	-0.233973
51	7	KABADUZ	-0.70134
52	8	KABATAS	-0.762474
54	9	İKİZCE	-0.79431
58	10	KUMRU	-1.101975
62	11	GOLKOY	-1.540471
63	12	ULUBEY	-1.572225
67	13	CAYBASI	-1.73727
68	14	CATALPINAR	-1.770679
73	15	CAMAS	-2.38453
74	16	GURGENTEPE	-2.470864
76	17	MESUDIYE	-2.773417
77	18	KORGAN	-2.782245
78	19	AKKUS	-3.29011

Diğer ilçeler için eğitim endeksinin hesaplandığı veriler incelendiğinde, yedinci sırada yer alan Kabadüz ve dokuzuncu sırada yer alan İkizce ilçelerinin toplam okuryazar oranı, okuryazar kadın oranı; sekizinci sırada yer alan Kabataş ilçesinin toplam okuryazar oranı, okuryazar kadın oranı ve genel lise okullaşma oranı; onuncu sırada yer alan Kumru ilçesinin toplam okuryazar oranı, okuryazar kadın oranı ve meslek lisesi okullaşma oranı; On birinci sırada yer alan Gököy ilçesinin genel lise ve meslek lisesi okullaşma oranları; On dördüncü sırada yer alan Çatalpınar ve on sekizinci sırada yer alan Korgan ilçelerinin ise sadece meslek lisesi okullaşma oranı ortalamanın üzerindedir. Eğitim düzeyi sıralamasının sonlarında yer alan Akkuş, Çamaş, Çaybaşı, Gürgentepe, Mesudiye ve Ulubey ilçelerinin tüm değişkenler için değerleri ortalamanın altındadır.

Harita 16: TR902 Ordu İlçeleri Eğitim Endeksi Yoğunluk Haritası

Grafik 18: TR902 Ordu İlçeleri Eğitim Düzeyi Sıralaması

4. ORDU İLÇELERİ SAĞLIK ENDEKSİ

TR902 Ordu İline ait 19 ilçenin sağlık endeks değerleri Tablo-29'de, il içindeki sıralamaları Grafik-19'da ve Ordu iline ait sağlık endeksi yoğunluk haritası Harita-17'de yer almaktadır. Bu sonuçlara göre, sağlık düzeyi açısından Ordu İlinin en gelişmiş ilçesi önemli bir farkla Altınordu'dur. Bu ilçe için sağlık endeksinin hesaplandığı değişkenlerin verileri incelendiğinde, tüm değişkenlerde il içinde en yüksek değere sahip olduğu görülmektedir.

Sağlık endeksi sıralamasında ikinci sırada Fatsa yer almaktadır. Bu ilçenin sağlık verileri incelendiğinde on bin kişi başına diş hekimi sayısı hariç diğer değişkenlerin tümünde Altınordu'dan sonra en yüksek değerlere sahip olduğu görülmektedir. Üçüncü sırada yer alan Ünye, on bin kişi başına diş hekimi sayısı hariç diğer değişkenlerin tümünde ortalamanın oldukça üzerinde değerlere sahiptir.

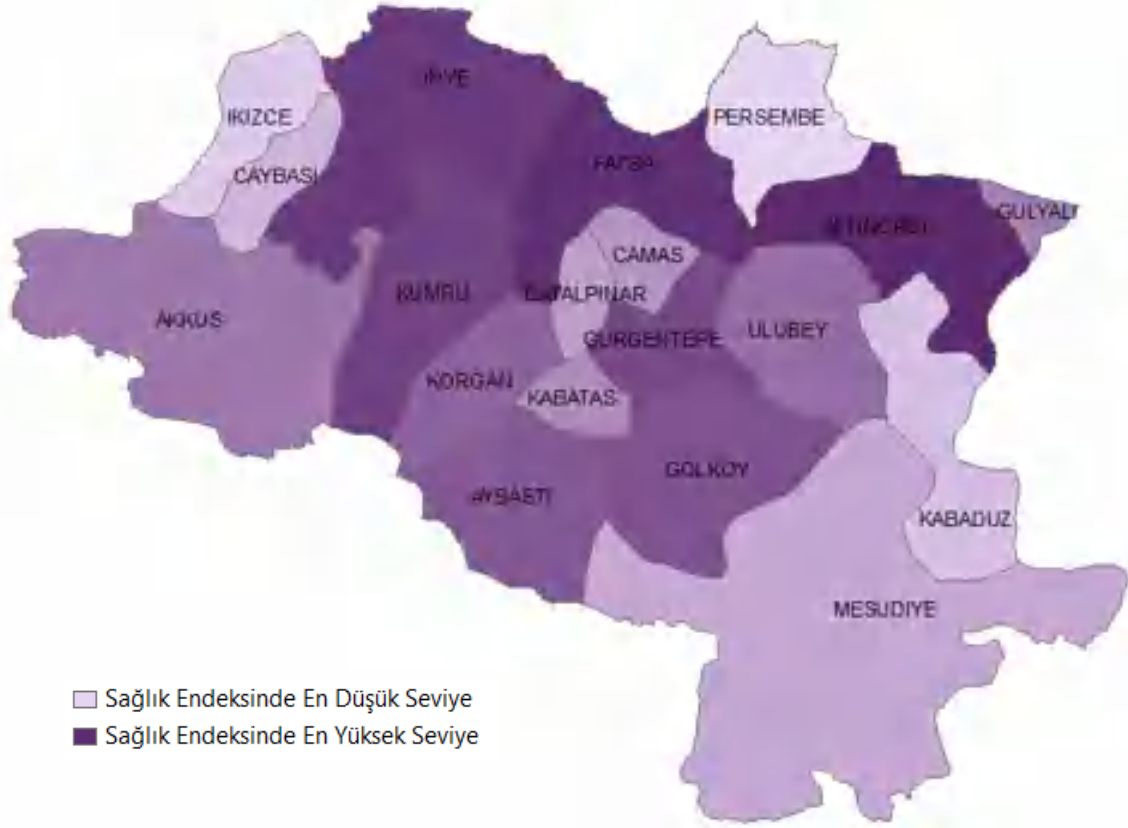
Tablo 29: TR902 Ordu İlçeleri Sağlık Endeks Değerleri ve Sıralaması

İlçenin Genel Sırası	İlçenin İldeki Sırası	İlçe Adı	Sağlık Endeks Değeri
4	1	ALTINORDU	4.171274
15	2	FATSA	1.113296
18	3	UNYE	0.49429
37	4	KUMRU	-0.290083
38	5	GURGENTEPE	-0.295985
39	6	GOLKOY	-0.331315
45	7	AYBASTI	-0.475866
49	8	KORGAN	-0.67019
50	9	ULUBEY	-0.783334
53	10	AKKUS	-0.926758
66	11	GULYALI	-1.532941
67	12	KABATAS	-1.571882
70	13	CAMAS	-1.739908
74	14	CATALPINAR	-1.913133
75	15	MESUDIYE	-1.931933
76	16	CAYBASI	-1.947324
77	17	KABADUZ	-1.998351
78	18	IKIZCE	-2.026517
79	19	PERSEMBE	-2.148843

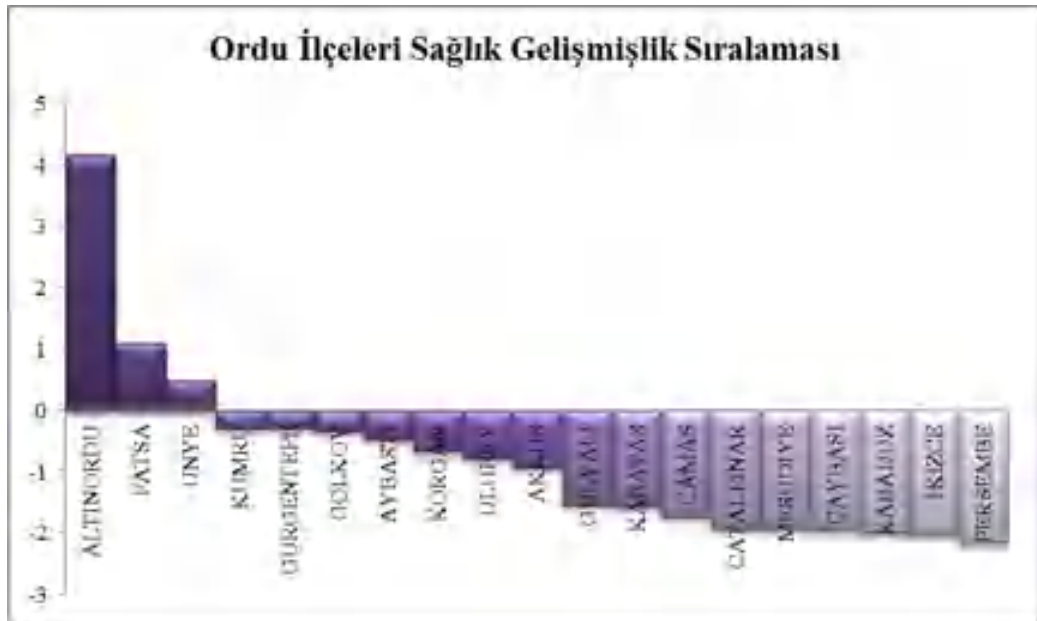
Ordu ili için sağlık endeksine göre sıralamaları gösteren Grafik-19 incelendiğinde üçüncü sırada yer alan Ünye ilçesinden sonra değerlerin çok fazla düştüğü görülmektedir. Ayrıca dördüncü ve yedinci sıralar arasında bulunan ilçelerin endeks değerleri birbirine oldukça yakındır. Aynı durum on birinci ve on dokuzuncu sıralar arasında yer alan ilçelerin endeks değerleri için de geçerlidir.

Nitekim TR90 Doğu Karadeniz İlçeleri Eş Değer Sağlık Düzeyi Gruplandırmasına göre Kumru, Gürgentepe, Gölköy ve Aybastı beşinci seviyede, diğer ilçeler ise en düşük seviye olan altıncı seviyededir. Bu tespitler sonucunda Ordu ili içerisinde sağlık düzeyi

açısından önemli farklılıkların olmadığı söylenebilir. Eş değer sağlık düzeyine sahip beşinci seviyede yer alan ilçelerden Kumru ve Aybastı tüm sağlık değişkenlerinde il ortalamasının üzerinde değerlere sahipken, Gürgentepe ve Gökçöy on bin kişi başına eczane sayısı hariç diğer değişkenlerde il ortalamasının üzerinde değerlere sahiptirler.

Harita 17: TR902 Ordu İlçeleri Sağlık Endeksi Yoğunluk Haritası

Grafik 19: TR902 Ordu İlçeleri Sağlık Düzeyi Sıralaması

Diğer ilçeler için yapılan tespitler şöyledir: sekizinci sırada yer alan Korgan'ın on bin kişi başına diş hekimi ve hastane yatak sayısı; dokuzuncu sırada yer alan Ulubey'in on bin kişi başına hastane yatak, hekim ve sağlık personeli sayısı; onuncu sırada yer alan Akkuş'un on bin kişi başına diş hekimi, hastane yatak ve sağlık personeli sayısı; on birinci sırada yer alan Gülyalı ve on ikinci sırada yer alan Kabataş ilçelerinin on bin kişi başına eczane sayısı değişkenleri il ortalamasının üzerinde değere sahiptir. Sıralamanın sonlarında yer alan Çamaş, Çatalpınar, Mesudiye, Çaybaşı, Kabadüz, İkizce ve Perşembe ilçelerinin ise tüm değişkenlerdeki değerleri il ortalamasının altındadır.

5. ORDU İLÇELERİ YAŞAM KALİTESİ ENDEKSİ

TR902 Ordu İline ait 19 ilçenin yaşam kalitesi endeks değerleri Tablo-30'da, il içindeki sıralamaları Grafik-20'de ve Ordu iline ait yaşam kalitesi endeksi yoğunluk haritası Harita-18'de yer almaktadır. Bu sonuçlara göre, yaşam kalitesi açısından da Ordu İlinin en gelişmiş ilçesi önemli bir farkla Altınordu'dur. Bu ilçe için yaşam kalitesi endeksinin hesaplandığı değişkenlerin verileri incelendiğinde, temel bileşende ağırlığı pozitif olan tüm değişkenlerde il içinde en yüksek değere sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca genç yaşlı bağımlılık oranı ve nüfus artış hızı en düşük olan ilçe yine Altınordu ilçesidir.

Tablo 30: TR902 Ordu İlçeleri Yaşam Kalitesi Endeks Değerleri ve Sıralaması

İlçenin Genel Sırası	İlçenin İldeki Sırası	İlçe Adı	Yaşam Kalitesi Endeks Değeri
2	1	ALTINORDU	3.97611
8	2	FATSA	1.681729
11	3	UNYE	1.505693
16	4	CAMAS	1.342479
36	5	GULYALI	-0.072679
38	6	KABATAS	-0.103574
39	7	CATALPINAR	-0.115109
41	8	GURGENTEPE	-0.215923
43	9	PERSEMBE	-0.383588
44	10	IKIZCE	-0.395282
48	11	AYBASTI	-0.44361
49	12	KABADUZ	-0.523131
53	13	GOLKOY	-0.903784
56	14	ULUBEY	-0.951603
59	15	CAYBASI	-1.063654
62	16	KORGAN	-1.250007
63	17	KUMRU	-1.253426
77	18	MESUDIYE	-2.411286
79	19	AKKUS	-3.431196

Harita 18: Tr902 Ordu İlçeleri Yaşam Kalitesi Endeksi Yoğunluk Haritası

Grafik 20: TR902 Ordu İlçeleri Yaşam Kalitesi Düzeyi Sıralaması

Yaşam kalitesi endeksi sıralamasında il içinde ikinci sırada yer alan Fatsa, üçüncü sırada yer alan Ünye ve dördüncü sırada yer alan Çamaş ilçelerinin endeks değerleri birbirine oldukça yakındır. Bu ilçelerin ortak özellikleri yüksek şehirleşme oranına ve düşük genç yaşlı bağımlılık oranlarına sahip olmalarıdır. İlaveten Fatsa ve Ünye ilçelerinin rakımları, Çamaş ilçesinin ise nüfus artış hızı düşüktür.

İl içinde beşinci ve on ikinci sıralar arasında bulunan ilçeler için de benzer durum söz konusudur. Yaşam kalitesi endeksleri birbirine yakın değerlerde olan bu ilçelerden Gülyalı hariç tamamı düşük nüfus artış hızına ve Gürgentepe ile Aybastı hariç tamamı il ortalamasının altında rakıma sahiptir. Ayrıca Aybastı, Gürgentepe ve Kabataş ilçelerinin şehirleşme oranı il ortalamasının üzerinde iken, Gülyalı, Perşembe ve Gürgentepe il ortalamasının altında genç yaşlı bağımlılık oranına sahiptir.

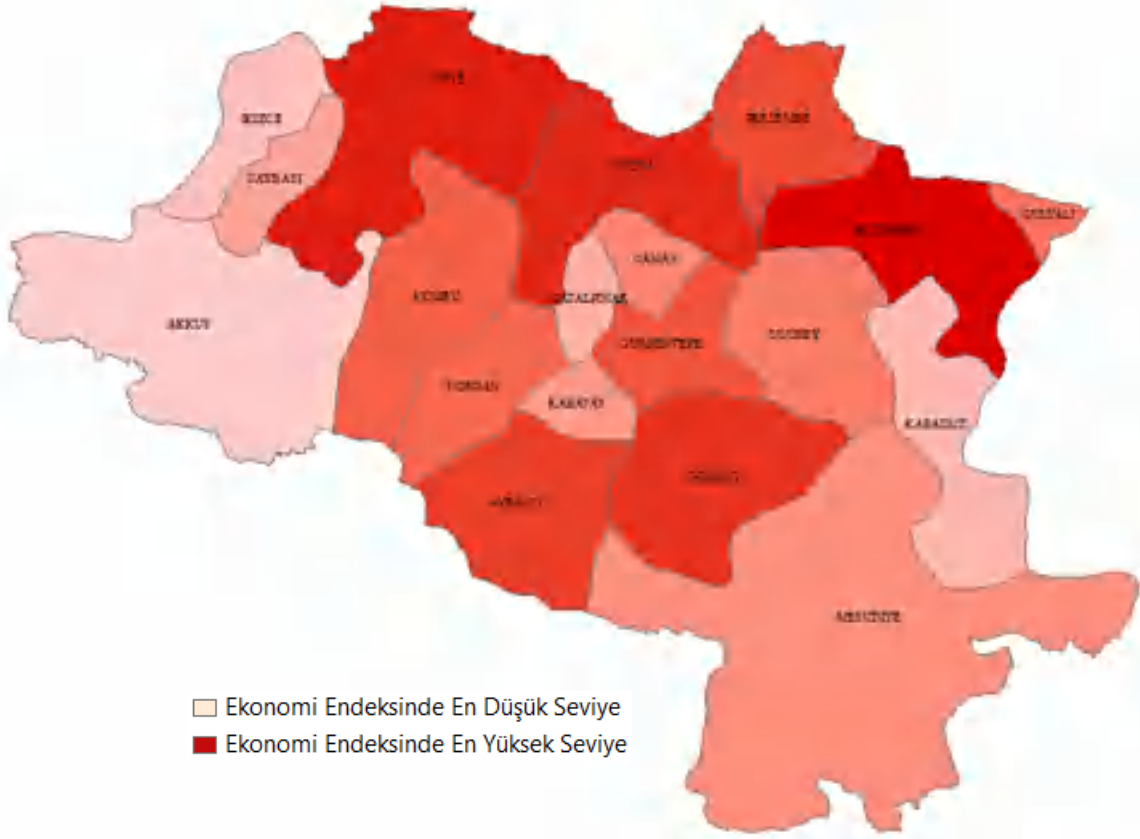
Sıralamanın sonlarında yer alan ilçelerin tamamında şehirleşme oranı il ortalamasının altındadır. Gölköy hariç tümünde genç yaşlı bağımlılık oranı yüksektir. Ayrıca bu ilçeler yüksek rakımlıdır. Sadece Kumru ilçesinin rakımı il ortalamasının altındadır. Son olarak Kumru, Korgan ve Gölköy için nüfus artış hızı il ortalamasının altındadır.

6. ORDU İLÇELERİ EKONOMİK ve MALİ DÜZEY ENDEKSİ

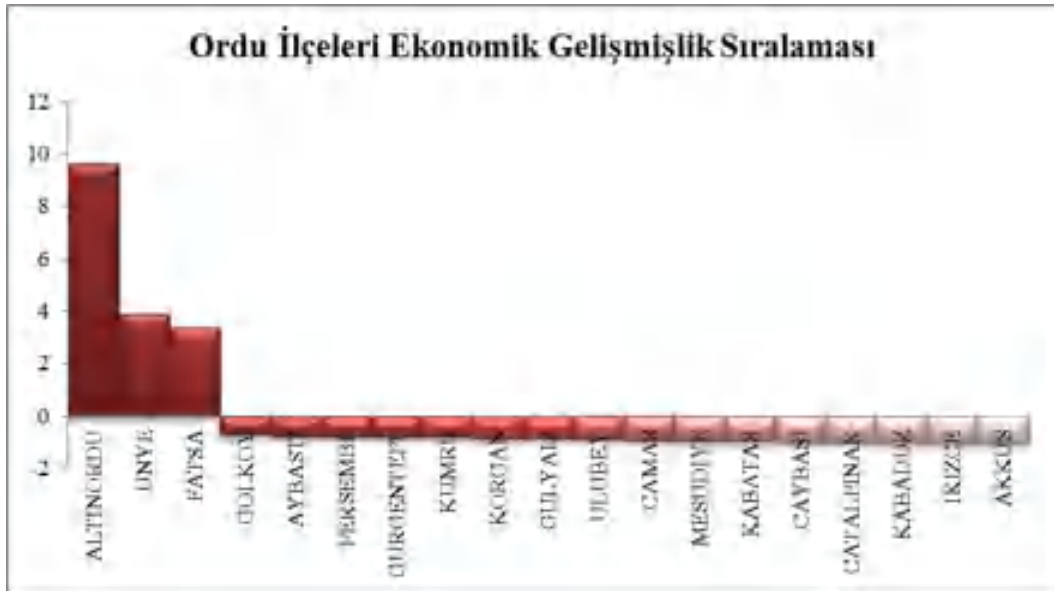
TR902 Ordu İline ait 19 ilçenin ekonomik ve mali endeks değerleri Tablo-31'de, il içindeki sıralamaları Grafik-21'de ve Ordu iline ait ekonomik ve mali endeks yoğunluk haritası Harita-19'da yer almaktadır. Bu sonuçlara göre, ekonomik ve mali açısından Ordu İlinin en gelişmiş ilçesi önemli bir farkla Altınordu'dur. Ordu ilinin merkez ilçesi olan Altınordu TR90 Doğu Karadeniz İlçeleri ekonomik ve mali endeks sıralamasında da ikinci sırada yer almaktadır. Bu ilçe için ekonomik ve mali endeksin hesaplandığı değişkenlerin verileri incelendiğinde, kurumlar vergisi hariç tüm değişkenlerde il içinde en yüksek değere sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 31: TR902 Ordu İlçeleri Ekonomik ve Mali Endeks Değerleri ve Sıralaması

İlçenin Genel Sırası	İlçenin İldeki Sırası	İlçe Adı	Ekonomik ve Mali Endeks Değeri
2	1	ALTINORDU	9.640044695
5	2	UNYE	3.879890553
6	3	FATSA	3.369466637
36	4	GOLKOY	-0.716546762
37	5	AYBASTI	-0.775544563
38	6	PERSEMBE	-0.77732992
42	7	GURGENTEPE	-0.788983578
43	8	KUMRU	-0.802782777
46	9	KORGAN	-0.86869046
47	10	GULYALI	-0.874911057
51	11	ULUBEY	-0.893893247
53	12	CAMAS	-0.944991291
54	13	MESUDIYE	-0.960130798
55	14	KABATAS	-0.970793961
58	15	CAYBASI	-0.987964968
60	16	CATALPINAR	-0.996058572
61	17	KABADUZ	-1.009720715
63	18	IKIZCE	-1.016253715
65	19	AKKUS	-1.031506924

Harita 19: TR902 Ordu İlçeleri Ekonomik Ve Mali Endeks Yoğunluk Haritası

Grafik 21: TR902 Ordu İlçeleri Ekonomik Ve Mali Düzey Sıralaması

Ekonomik ve mali endekse göre ikinci sırada yer alan Ünye ve üçüncü sırada yer alan Fatsa ilçelerinin bu endeks türündeki değerleri birbirine oldukça yakındır. Bu ilçelerin verileri incelendiğinde Ünye ilçesinin il içinde en yüksek kurumlar vergisine sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca sanayi firma oranı, sanayi elektrik kullanımı ve gelir vergisi değişkenlerinde Altınordu'dan sonra en yüksek değere sahiptir. Fatsa ilçesi ise

sanayi istihdam oranı ve küçük sanayi siteleri firma sayısı değişkenlerinde Altınordu'dan sonra en yüksek değere sahiptir. Bu ilçe için diğer değişkenlerin tümü ortalamanın çok üstünde değere sahiptir.

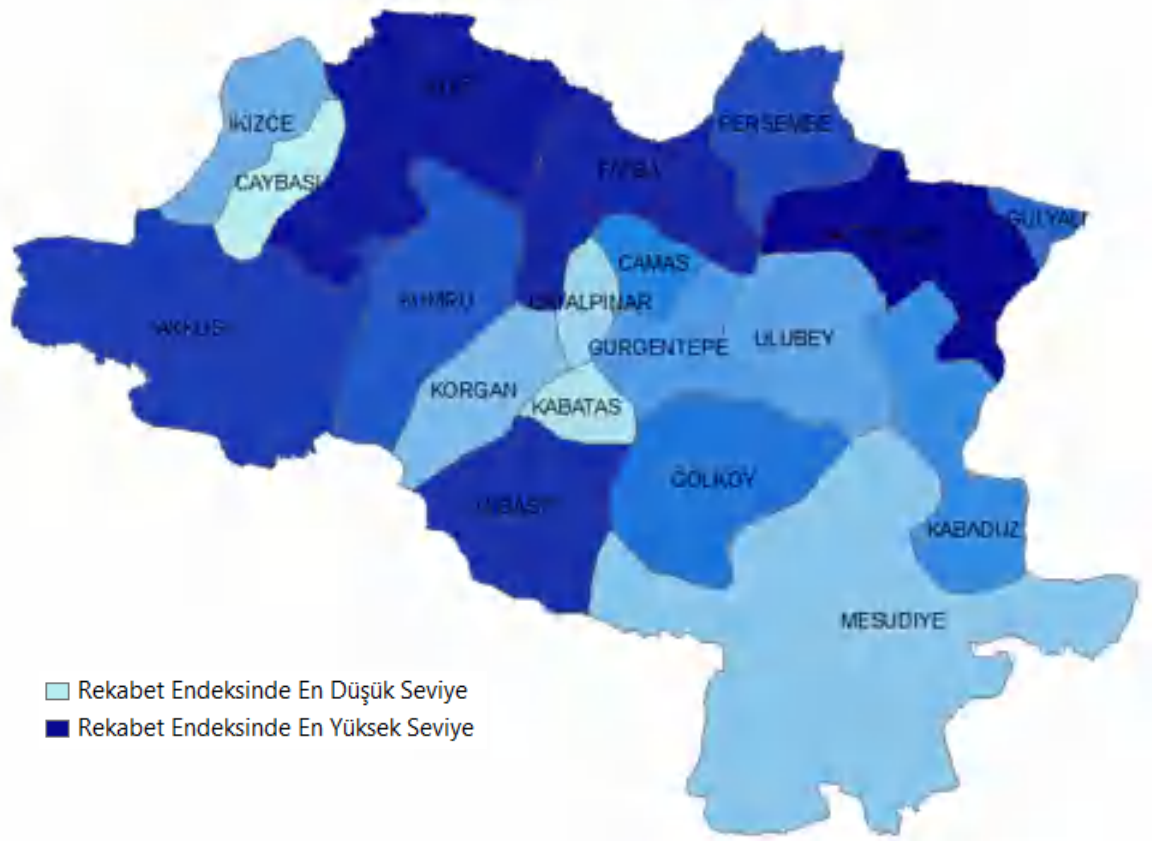
Grafik-21'de görüldüğü üzere diğer ilçelerin endeks değerleri birbirine çok yakındır ve ilk üç sırada yer alan ilçelerin değerinden oldukça düşüktür. Ayrıca TR90 Doğu Karadeniz İlçeleri eşdeğer ekonomik ve mali düzey gruplandırmasına göre bu ilçelerin tamamı beşinci ve altıncı düzeyde yer almaktadırlar. Bu tespitlere dayanarak Altınordu, Ünye ve Fatsa ilçeleri göz ardı edildiğinde il içinde ekonomik ve mali düzeyin düşük ve ekonomik ve mali farklılıkların az olduğu söylenebilir.

7. ORDU İLÇELERİ REKABET ve YENİLİK KAPASİTESİ ENDEKSİ

TR902 Ordu İline ait 19 ilçenin rekabet ve yenilik endeks değerleri Tablo-32'de, il içindeki sıralamaları Grafik-22'de ve Ordu iline ait rekabet ve yenilik endeksi yoğunluk haritası Harita-20'de yer almaktadır. Bu sonuçlara göre, rekabet ve yenilik endeksi açısından Ordu İlinin en gelişmiş ilçesi önemli bir farkla Altınordu'dur. Ordu ilinin merkez ilçesi olan Altınordu TR90 Doğu Karadeniz İlçeleri rekabet ve yenilik endeksi sıralamasında dördüncü sırada yer almaktadır. Bu ilçe için ekonomik ve mali endeksin hesaplandığı değişkenlerin verileri incelendiğinde, patent ve faydalı model sayıları hariç tüm değişkenlerde il içinde en yüksek değere sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 32: TR902 Ordu İlçeleri Rekabet ve Yenilik Kapasitesi Endeks Değerleri ve Sıralaması

İlçenin Genel Sırası	İlçenin İldeki Sırası	İlçe Adı	Rekabet Ve Yenilik Kapasitesi Endeks Değeri
4	1	ALTINORDU	4.855867
9	2	UNYE	1.694803
16	3	FATSA	0.745198
36	4	AYBASTI	-0.545206
42	5	AKKUS	-0.751863
44	6	PERSEMBE	-0.830969
47	7	KUMRU	-0.852099
56	8	GULYALI	-0.985118
60	9	GOLKOY	-1.095618
63	10	CAMAS	-1.121351
66	11	KABADUZ	-1.187693
69	12	GURGENTEPE	-1.233395
70	13	ULUBEY	-1.23499
72	14	IKIZCE	-1.254603
73	15	KORGAN	-1.265667
74	16	MESUDIYE	-1.273813
77	17	CATALPINAR	-1.309794
78	18	KABATAS	-1.35961
79	19	CAYBASI	-1.368782

Harita 20: TR902 Ordu İlçeleri Rekabet Ve Yenilik Kapasitesi Endeksi Yoğunluk Haritası

Grafik 22: TR902 Ordu İlçeleri Rekabet Ve Yenilik Kapasitesi Düzeyi Sıralaması

Ordu ili için rekabet ve yenilik endeksi sıralamasında ikinci sırada Ünye ilçesi yer almaktadır. Ünye ilçesinin ilgili endeksin hesaplandığı değişkenleri incelendiğinde faydalı model sayısında il içinde en yüksek değere sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca marka sayısı, turizm yatak kapasitesi ve KOSGEB desteklerinden yararlanan firma sayısı ile destek miktarı değişkenlerinde Altınordu'dan sonra en yüksek değerlere sahiptir.

Üçüncü sırada yer alan Fatsa ilçesinde ise KOSGEB desteklerinden yararlanan firma sayısı ile destek miktarı, lisansüstü mezun oranı ve turizm yatak kapasitesi değişkenlerinde oldukça yüksek değerlere sahiptir. Ayrıca diğer değişkenlerin tümü il ortalamasının üzerindedir.

Diğer ilçeler için yapılan tespitler şöyledir: dördüncü sırada yer alan Aybastı ilçesinin marka sayısı ve faydalı model sayısı; beşinci sırada yer alan Akkuş ilçesinin patent başvuru sayısı ve lisansüstü mezun sayısı; altıncı sırada yer alan Perşembe ilçesinin marka sayısı ve patent sayısı; yedinci sırada yer alan Kumru ilçesinin faydalı model sayısı; sekizinci sırada yer alan Gülyalı ilçesinin marka sayısı ve lisansüstü mezun oranı değişkenlerindeki değerleri il ortalamasının üzerindedir. Sıralamanın sonlarında yer alan Gölköy, Çamaş, Kabadüz, Gürgentepe, Ulubey, İkizce, Korgan ve Mesudiye ilçelerinin ise tüm değişkenlerdeki değerleri il ortalamasının altındadır.

GIRESUN

4.BÖLÜM

1. GENEL TANITIM

Eski Anadolu tarihi araştırmalarında, Őehir ve kasaba tarihlerinde dil incelemeleri sonucunda MÖ 2000'lerden beri Giresun bölgesinde Türk varlığının olduğu belirtilmektedir. MÖ 7. yüzyılda İskitlerin gücü ile oğuz boyları bölgeye yerleşmiştir. Ancak Giresun kentinin ne zaman ve kimler tarafından kurulduğu tartıŐmalıdır.

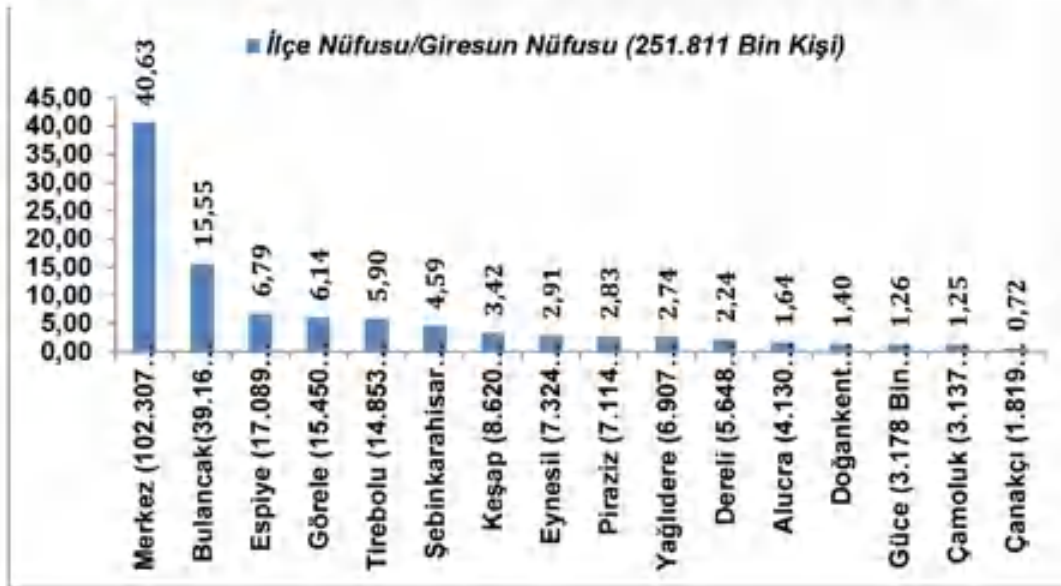
Őöyle ki, coğrafyacı Strabon günümüz Giresun'un yer aldığı alan üzerinde Farnakia adıyla bir Őehrin varlığını ileri srmŐtir. Romalı idareci Arrien ise Fanakia'nın Kerasus olduğunu belirtmiŐ ve Sinoplular tarafından kurulduğunu ifade etmiştir. MÖ 7. yüzyılda Miletoslular Sinop'tan Trabzon'a kadar Kerasus'un da içinde yer aldığı 90 kent kurmuŐtur. Giresun sırasıyla Persler, İskender ve Makedonyalılar, Pontus Devleti, Roma İmparatorluğu, Doğu Roma İmparatorluğu egemenliğinde kalmıştır.

Giresun, Latinlerin 1204 yılında İstanbul'u istila etmeleri zerine İstanbul'dan kaçan Alesios Komnenos'un Trabzon'da kurduğu devletin hâkimiyetine girmiştir. Nihayetinde Giresun Fatih Sultan Mehmet'in 1461 yılında Trabzon'u fethi ile Osmanlı devleti idaresine geçmiştir. Giresun 1397 yılında Bayramlı Çepni Türkmen Beyi Emir Süleyman Beyin fethi ile TürkleŐmiŐtir.

Giresun ili batıdan Ordu, doğudan Trabzon ve Gümüşhane, güneyden Sivas ve Erzincan illerine sınırdır. Kuzeyinde ise Karadeniz yer almaktadır. İlin iklim yapısı tipik Karadeniz iklimidir. 1950-2014 döneminde ortalama sıcaklıklar dikkate alındığında 7.2°C ile Şubat ayı en düşük 23°C ile Ağustos ayı en yüksek ortalama sıcaklığın yaşandığı aylar olarak gerçekleşmiştir (www.giresun.gov.tr, www.giresun.bel.tr ve www.mgm.gov.tr).

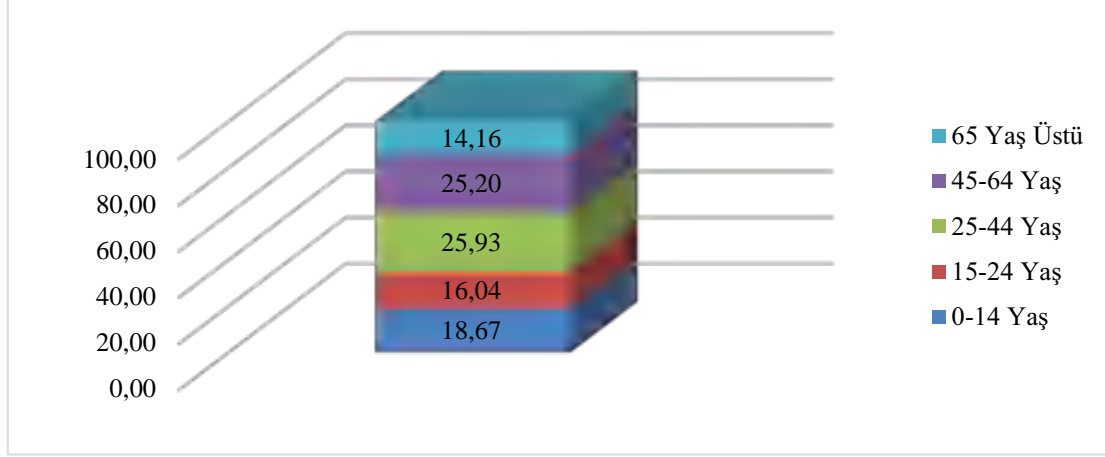
Giresun; Alucra, Bulancak, Çamoluk, Çanakçı, Dereli, Doğankent, Espiye, Eynesil, Görele, Güce, Keşap, Merkez, Piraziz, Şebinkarahisar, Tirebolu ve Yağlıdere olmak üzere toplam 16 ilçeden oluşmaktadır. Piraziz, Bulancak, Merkez, Keşap, Espiye, Tirebolu, Görele ve Eynesil kıyı şeridinde yer alırken diğer ilçelerin denize kıyısı yoktur. 2013 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi verilerine göre Giresun'un nüfusu 209961 erkek, 215046 kadın olmak üzere toplam 425007 kişidir. Bu nüfusun %59.25 kentsel %40.75 ise kırsal alanlarda yaşamaktadır. İlde yaşayan kadınların il nüfusuna oranı %50.60'tır.

Grafik 23: Giresun İlçeleri Nüfusu (2013)

Grafik-23, ilçeler nüfusunu ve il nüfusu içindeki % payları bakımından sıralamasını göstermektedir. En büyük ilçe 102307 kişi ile ve %40.63'lük payla merkez ilçedir. Merkezi 39160 kişi ve %15.55'lik payı ile Bulancak takip etmektedir. En küçük ilçesi ise

1819 kişi ve %0.72 payı ile Çanakçıdır. İlin yüz ölçümü 6831.58 km² olup TR90 bölgesinin %19.4'ünü oluşturmaktadır. Yüz ölçümü bakımından en büyük ilçesi 1381.8 km² ile Şebinkarahisar'dır. Şebinkarahisar'ı 1083.27 km² ile Alucra ve 845.24 km² ile Dereli takip etmektedir. Giresun'un en küçük ilçesi 72.48 km² ile Eynesil'dir.

Grafik 24: Giresun Yaş Grubuna Göre Nüfusun Toplam Nüfus İçindeki Payı (2013)

İldeki doğurganlık oranı 1.61 çocuk olup TR90 Bölgesi (1.74 çocuk ile) ve Türkiye'den (2.07 çocuk ile) düşüktür. Nüfus artış hızı ‰ 12.99 olup TR90 Bölgesi hızından (‰3,28) büyük ancak Türkiye nüfus artış hızından (‰ 13,66) küçüktür.

Görelle, Keşap, Espiye ve Dereli ilçelerinin nüfusu 2013 yılında azalırken Giresun'un diğer ilçelerinin nüfusu artmıştır. Giresun ilinde nüfus yoğunluğu 62'dir. Giresun, nüfus yoğunluğu bakımından hem bölgenin (72 kişi) hem de Türkiye'nin (100 Kişi) gerisindedir. Nüfus yoğunluğu bakımından Merkez ilçe 419.41 kişi ile ilk sırayı alır. Merkez ilçesini Espiye, Eynesil, Görelle ve Tirebolu sırasıyla 197.48, 186.10, 166.93 ve 144.90 kişi ile takip etmektedir. Giresun'un en az nüfus yoğunluğuna sahip 4 ilçesi ise Alucra (8.46 Kişi), Şebinkarahisar (16.78 Kişi), Çamoluk (18.69 Kişi) ve Güce (20.48 Kişi) şeklindedir.

Grafik-24, yaş grubuna göre nüfusun il nüfusu içindeki paylarını göstermektedir. Nüfusun %67.16'lık kısmını 15-64 yaş arası nüfus (285.448 kişi) oluşturmaktadır. 0-14 yaş grubu ve 65 yaş üstü yaş grubun payları sırasıyla %19 ve %14'dür. Çalışma çağına yeni giren 15-24 yaş grubu nüfus, %16.04'lük paya sahiptir. Giresun'da İşgücüne katılım oranı %51.3, işsizlik oranı %6.5 ve istihdam oranı %47.9'dur. 15-64 yaş grubu nüfusunun toplam ilçe nüfusuna oranı bakımından Giresun'da ilk üç sırayı Merkez, Şebinkarahisar ve Bulancak alırken son üç sırayı ise Çamoluk, Alucra ve Dereli almıştır. Giresun ilçelerinde toplam 7113 kişi imalat sanayiinde istihdam edilmektedir. İmalat sanayi istihdamının il istihdamına oranı bakımından %34.34 ile ilk sırada Merkez yer almaktadır. Merkez'i Keşap (%15.52) ve Bulancak (%11.47) takip etmektedir.

Giresun'da okuryazar oranı %94.34'tür. Bu oran erkeklerde %97.99 kadınlarda ise %90,82'tür. Giresun'da hem genel hem de erkek ve kadın okuryazarlık oranı TR90

bölgesi ve Türkiye'nin gerisindedir. Giresun ilçelerinin okuma yazma oranı bakımından % 95.28 ile ilk sırayı Piraziz almaktadır. Piraziz'i Bulancak (%94.61) ve Merkez (%94.13) takip etmektedir. Diğer taraftan %82.76 okuma yazma oranı ile en son sırayı Çamoluk almaktadır. Çanakçı, Alucra ve Dereli'nin okuma yazma oranı %90'ın altında olup diğer tüm ilçelerde %90'ın üzerindedir.

Giresun'da ilkokulda öğretmen başına 17 öğrenci düşmektedir bu durum Türkiye'nin (19 öğrenci) üzerinde ancak TR90 (16 öğrenci) bölgesinin gerisindedir. Giresun'da %90.94 olan ortaöğretimde okullaşma oranı Türkiye (%76.65) ve TR90 bölgesinden (%87.28) daha iyi bir düzeydedir.

Yüksekokul ve fakülte mezunu 34172, Lisansüstü mezun sayısı ise 1811 kişidir. Hem yüksekokul ve fakülte hem de lisansüstü mezunu bakımından ilk sırayı sırasıyla 15093 ve 938 kişi ile Merkez ilçe almıştır. Yüksekokul ve fakülte mezunu bakımından Bulancak 4745 ve Tirebolu 2456 kişi ile ve lisansüstü mezun bakımından ise Bulancak 253 ve Görele 100 kişi ile Merkezi takip etmiştir. Yüksekokul ve fakülte ve lisansüstü mezun bakımından sırasıyla 231 ve 10 kişi ile Çamoluk Giresun ilçeleri arasında son sırayı almıştır.

100 bin kişiye düşen hekim, diş hekimi, sağlık personeli ve hastane yatak sayısı sırasıyla 131, 19 ve 633 kişi ve 329 adettir. 100 bin kişiye düşen sağlık personeli ve hastane yatak sayısı bakımından Giresun Türkiye'nin (sırasıyla 174, 29 ve 427 kişi ve 264 adet) üzerinde 100 bin kişiye düşen sağlık personeli bakımından TR90 bölgesinin (sırasıyla 159, 25 ve 596 kişi ve 326 adet) üzerinde adı geçen diğer sağlık göstergelerinde ise Türkiye ve TR90 bölgesinin gerisinde yer almıştır. Giresun ilçeleri 100 bin kişiye düşen hekim bakımından 207 kişi Merkez, 185 kişi Alucra ve 149 kişi Yağlıdere; 100 bin kişiye düşen diş hekimi bakımından 25 kişi Merkez, 24 kişi Güce ve Yağlıdere; 100 bin kişiye düşen sağlık personeli bakımından 962 kişi Merkez, 653 kişi Görele ve 578 kişi Alucra; 100 bin kişiye düşen hastane yatak sayısı bakımından 536 adet Merkez, 323 adet Şebinkarahisar ve 273 adet Alucra şeklinde sıralanmaktadır.

Giresun'da 2009-2013 döneminde patent ve faydalı model sırasıyla 17 ve 30 olarak gerçekleşmiştir. 2009-2013 döneminde Giresun'daki 17 patentin 12'si Merkez, 2'si Bulancak, 1'i Çamoluk, 1'i Güce ve 1'i Şebinkarahisar; 30 faydalı modelin 18'i Merkez, 10'u Bulancak ve 2'si Tirebolu tarafından gerçekleştirilmiştir. Ayrıca ürünlerde markalaşma başarılıdıka firmaların rekabet düzeyleri de artmaktadır. Giresun açısından 2009-2013 döneminde 333 marka tescil edilmiştir. Giresun ilçeleri arasında marka sayısı bakımından 217 ile ilk sırayı Merkez almaktadır. Merkez'i Bulancak ve Tirebolu sırasıyla 49 ve 19 marka ile takip etmektedir.

Giresun'da turizm yatak kapasitesi 1936'dır. İlçeler arasında turizm yatak sayısı bakımından 914 yatak ile ilk sırayı Merkez almaktadır. Merkez'i Tirebolu ve Bulancak sırasıyla 276 ve 206 yatak ile takip etmektedir.

Giresun'da imalat sanayi firma ve küçük sanayi siteleri firma sayısı sırasıyla 198 ve 1030'dur. İlçe düzeyinde imalat sanayi firma ve küçük sanayi siteleri firma sayısı bakımından sırasıyla 81 ve 583 firma ile yine ilk sırayı Merkez almaktadır. Merkez'i imalat sanayi firma sayısı bakımından Bulancak ve Tirebolu sırasıyla 35 ve 24 firma ile küçük sanayi siteleri firma sayısı bakımından ise Bulancak ve Şebinkarahisar sırasıyla 360 ve 87 firma ile takip etmektedir.

Giresun'da 50 banka şubesi faaliyet göstermektedir. Ayrıca bu şubelerin toplam mevduat büyüklüğü de 4.004 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. 15 banka şubesi ile ilk sırayı Merkez 8 şube ile ikinci sırayı Bulancak ve 6 şube ile üçüncü sırayı Görele almıştır. Toplam mevduat bakımından ilk sırayı yine 1.149 milyar TL ile Merkez almıştır. Merkez'i Dereli ve Keşap sırasıyla 0.355 ve 0.345 milyar TL ile takip etmiştir.

2. GİRESUN İLÇELERİ SOSYOEKONOMİK GELİŞMİŞLİK ENDEKSİ

TR903 Giresun İline ait 16 ilçenin sosyoekonomik gelişmişlik endeks değerleri ve sıralaması Tablo-33'de yer almaktadır. Bu tabloya göre Giresun İlinin en gelişmiş ilçesi Merkez ilçesidir. Sosyoekonomik gelişmişlik endeksi hesaplanırken kullanılan değişkenlerin bu ilçeye ait verileri incelendiğinde, temel bileşendeki ağırlıkları pozitif ve oldukça yüksek olan birçok değişkende en yüksek değere sahip olduğu görülmektedir.

Bunlar; rekabet ve yenilik değişkenlerinden marka sayısı, KOSGEB desteklerinden yararlanan firma sayısı oranı, KOSGEB destek miktarı, yüksek lisans ve doktora mezun oranı ile turizm yatak kapasitesi oranı değişkenleri; eğitim düzeyi değişkenlerinden lisans mezun oranı ve liseler okullaşma oranı; sağlık düzeyi değişkenlerinden on bin kişi başına diş hekimi, hekim, hastane yatak ve sağlık personeli değişkenleri; ekonomik ve mali değişkenlerden imalat sanayi firma sayısı oranı, küçük sanayi siteleri firma sayısı oranı, sanayi elektrik kullanımı, banka şube sayısı, kurumlar vergisi ve gelir vergisi değişkenleridir.

Ayrıca Giresun ilinin Merkez ilçesi, genç yaşlı bağımlılık oranı düşük, denize mesafesi oldukça az olan, rakımı düşük, şehirleşme oranı yüksek bir ilçedir. Denize olan mesafe, il merkezine olan uzaklık, genç yaşlı bağımlılık oranı ve rakım değişkenlerinin temel bileşendeki ağırlıklarının negatif olduğu göz önünde bulundurulduğunda bu değişkenlerde düşük değere sahip olması da ilçenin sosyoekonomik gelişmişlik endeks değerinin yükselmesinin sebeplerindendir.

Genel sosyoekonomik gelişmişlik sıralamasında onuncu sırada yer alan Bulancak ilçesi il içinde ikinci sıradadır. Bulancak ilçesine ait veriler incelendiğinde, şehirleşme oranı, sanayi istihdam oranı, liseler okullaşma oranı, marka ve faydalı model sayısı, KOSGEB tarafından desteklenen firma sayısı ve destek miktarı, imalat sanayi firma oranı, küçük sanayi siteleri firma sayısı, turizm yatak kapasitesi, banka şube sayısı, kurumlar vergisi ve gelir vergisi değişkenlerinde Giresun Merkez'den sonra en yüksek değerlere sahip olduğu görülmektedir.

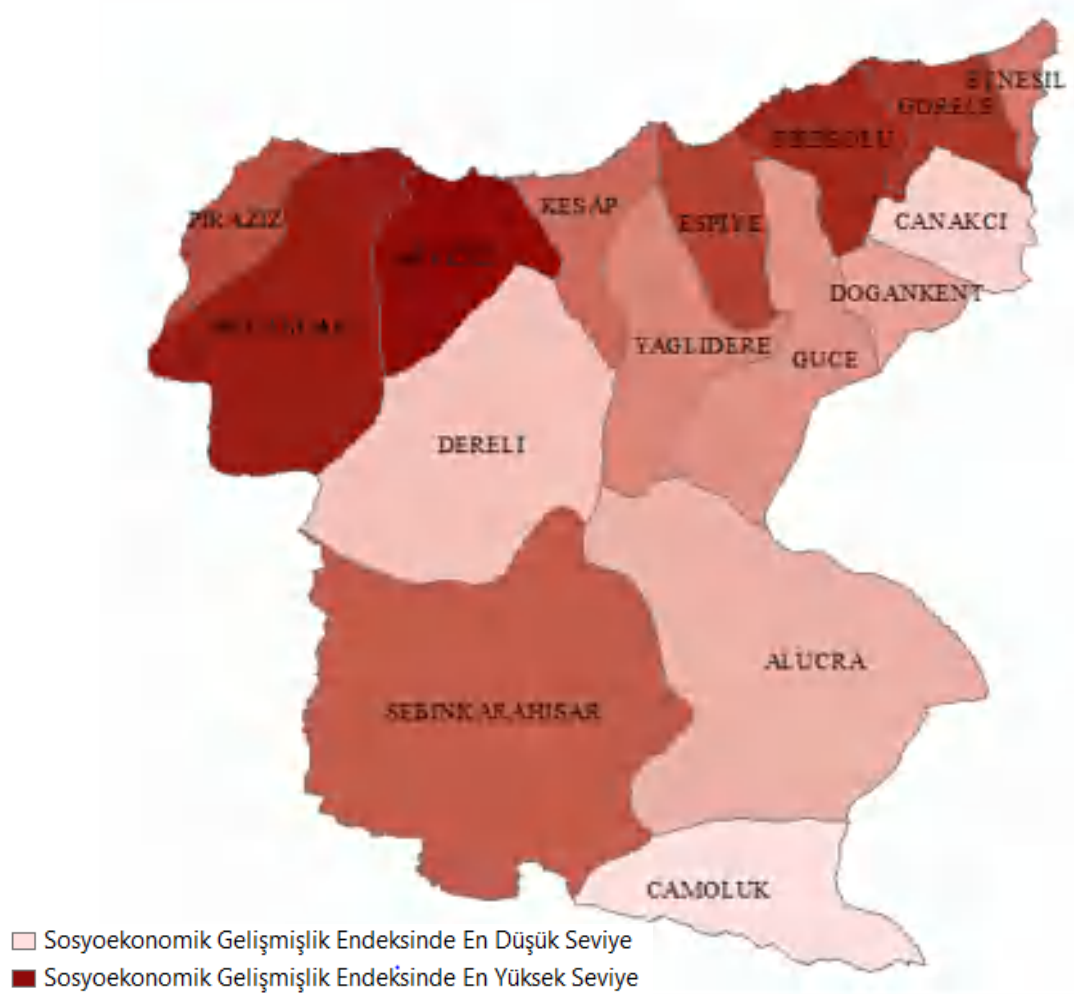
Ayrıca toplam okuryazar oranı ile okuryazar kadın oranı değişkenlerinde Piraziz'den sonra en yüksek değere ve meslek lisesi okullaşma oranında da Alucra'dan sonra en yüksek değere sahiptir. Genç yaşlı bağımlılık oranı ve nüfus artış hızı düşük olan Bulancak ilçesi Keşap'tan sonra il merkezine mesafesi en az olan ilçedir. Sahil şeridinde yer alması sebebiyle denize olan mesafesi ve rakımı da oldukça düşüktür. Bu değişkenlerin temel bileşendeki ağırlıklarının negatif olması ilçenin sosyoekonomik gelişmişlik seviyesinin yükselmesine sebep olmuştur.

Yukarıdaki tespitler göz önünde bulundurulduğunda Bulancak ilçesinin rekabet ve ekonomik değişkenlerdeki başarısının gelişmişlik seviyesini yükselten en önemli unsurlar olduğu söylenebilir. Bu ilçesinin en başarısız olduğu alan ise sağlık değişkenlerindeki değerleridir. Sağlık değişkenlerinin tamamında il ortalamasına yakın değerlere sahiptir. Fakat diğer alanlarda olduğu gibi yüksek değerler söz konusu değildir.

Tablo 33: TR903 Giresun İlçeleri Sosyoekonomik Gelişmişlik Endeks Değerleri ve Sıralaması

İlçenin Genel Sırası	İlçenin İldeki Sırası	İlçe Adı	Sosyoekonomik Gelişmişlik Endeks Değeri
4	1	GİRESUN MERKEZ	9.776255
10	2	BULANCAK	3.290166
19	3	TIREBOLU	1.098547
24	4	GORELE	0.596802
27	5	ESPIYE	-0.052388
28	6	PIRAZIZ	-0.060422
29	7	SEBINKARAHISAR	-0.077899
31	8	KESAP	-0.392017
37	9	EYNESİL	-0.747721
45	10	YAGLIDERE	-1.303096
51	11	GUCE	-1.632958
53	12	DOGANKENT	-1.746089
56	13	ALUCRA	-1.974674
67	14	DERELI	-2.561154
75	15	CANAKCI	-3.013463
79	16	CAMOLUK	-4.573268

Giresun ili içinde üçüncü sırada bulunan Tirebolu İlçesine ait veriler incelendiğinde, ekonomik ve mali değişkenler ile rekabet ve yenilik değişkenlerinde yüksek değerlere sahip olduğu görülmektedir. Tirebolu ilçesinin bu başarısının yanında nüfus artış hızı düşüktür ve il merkezine olan uzaklığı il ortalamasının altındadır. Ayrıca, ilçenin sahil şeridinde yer alması sebebiyle ulaşımı kolay, denize olan mesafesi kısa ve rakımı da düşüktür. Bu ilçenin genç yaşlı bağımlılık oranı ve şehirleşme oranı il ortalamasına yakın değerdedir. Fakat sağlık ve eğitim değişkenlerinin birçoğunda il ortalamasının altında değere sahiptir.

Harita 21: TR903 Giresun İlçeleri Sosyoekonomik Gelişmişlik Endeksi Yoğunluk Haritası

Görele ilçesi ekonomik ve mali değişkenlerde genellikle bölge ortalamasının altında değerlere sahiptir. Özellikle sanayi istihdamı ve firma sayısı değişkenleri oldukça düşüktür. Rekabet ve yenilik değişkenlerinden ise sadece lisansüstü mezun oranı il ortalamasının üstündedir. Ekonomik ve rekabet değişkenlerindeki başarısızlığa rağmen, Görele ilçesinin dördüncü sıraya yerleşmesinin temel sebebi eğitim ve sağlık alanlarındaki başarısıdır. Ayrıca bu ilçenin il merkezine olan uzaklığı il ortalamasının üstünde olmasına rağmen, sahil şeridinde yer alması sebebiyle ulaşımı kolay, denize olan mesafesi kısa ve rakımı da düşüktür. Ayrıca nüfus artış hızı düşük ve şehirleşme oranı il ortalamasının üzerindedir. Yaşam kalitesi değişkenlerinden sadece genç yaşlı bağımlılık oranı bölge ortalamasının üzerindedir.

Ekonomi ve rekabet alanlarında başarısız olan bir başka ilçe beşinci sırada yer alan Espiye'dir. Sağlık alanında da başarısız olan bu ilçe eğitim değişkenlerinin birçoğunda il ortalamasının üzerinde değerlere sahiptir. Espiye ilçesinin en başarılı olduğu alan ise yaşam kalitesidir. Nitekim nüfus artış hızı düşük olan bu ilçenin il merkezine olan mesafesi, denize olan mesafesi ve rakımı da düşüktür. Genç yaşlı bağımlılık oranı ise il ortalamasına yakın bir değerdedir.

Harita 22: TR903 Giresun İlçeleri Sosyoekonomik Gelişmişlik Haritası

Sosyoekonomik gelişmişlik sıralamasında il içinde altıncı sırada yer alan Piraziz ilçesinin en başarılı olduğu alan eğitimidir. Nitekim en yüksek okuryazar oranlarına sahip ilçe Piraziz'dir. Bu ilçenin sahip olduğu lisans mezun oranı ve liseler okullaşma oranları da il ortalamasının üzerindedir. Sağlık ve rekabet alanlarındaki başarısızlığa rağmen ekonomik değişkenlerde il ortalamasına yakın değerlere sahip olan Piraziz sahil şeridinde yer alan il merkezine yakın ilçelerdendir. Ayrıca nüfus artış hızı ve genç yaşlı bağımlılık oranı da düşüktür.

Nüfus artış hızı ve genç yaşlı bağımlılık oranı düşük olan Şebinkarahisar ilçesinin eğitim ve sağlık değişkenlerinin birçoğu il ortalamasının üzerinde ve kalan değişkenlerde il ortalamasına yakın değerlere sahiptir. Bu alanlardaki başarısına rağmen orta sıralarda yer almasının temel sebebi il merkezine ve denize olan mesafesinin oldukça yüksek olması ve Alucra'dan sonra en yüksek rakıma sahip ilçe olmasıdır. Ayrıca ekonomik

değişkenlerden sadece küçük sanayi siteleri firma sayısı, rekabet değişkenlerinden ise sadece lisansüstü mezun sayısı il ortalamasının üzerindedir.

İl merkezine en yakın ilçe olan Keşap sahil şeridinde yer aldığı için denize olan mesafesi ve rakımı da düşüktür. Fakat bu ilçe için genç yaşlı bağımlılık oranı ve nüfus artış hızı yüksektir. Bu ilçe için eğitim değişkenlerinden okuryazar oranları ve liseler okullaşma oranı, ekonomik değişkenlerden sanayi istihdam oranı ve sanayi elektrik kullanımı, rekabet değişkenlerinden sadece marka sayısı, sağlık değişkenlerinden ise sadece eczane sayısı değişkenlerinin değerleri il ortalamasının üzerindedir.

Sahil şeridinde yer alması sebebiyle denize olan mesafesi ve rakımı düşük olan bir başka ilçe Eynesil ilçesidir. Fakat bu ilçenin il merkezine olan uzaklığı il ortalamasının üzerindedir. Ekonomik, rekabet ve sağlık değişkenlerinin tümünde il ortalamasının altında değerlere sahip olan bu ilçe, eğitim değişkenlerinden de sadece lisans mezun oranı ve genel lise okullaşma oranı değişkenlerinde il ortalamasının üzerinde değerlere sahiptir. Olumlu olan bir başka değişken ise genç yaşlı bağımlılık oranı değişkenidir. Bu değişken için ilçenin değeri il ortalamasının altındadır.

Sıralamanın sonlarında yer alan diğer ilçeler için yapılan tespitler şöyledir: Yağlıdere ve Güce ilçelerinin il merkezine olan mesafeleri il ortalamasının altında olmasına karşın, bu ilçeler rakım olarak oldukça yüksektir. Yağlıdere ilçesinde diş hekimi, hekim ve eczane sayısı değişkenleri, Güce ilçesinde ise okuryazar oranları, diş hekimi sayısı ve patent başvuru sayısı değişkenlerinin değerleri il ortalamasının üzerindedir. Genç yaşlı bağımlılık oranı il ortalamasının altında ve şehirleşme oranı il ortalamasının üzerinde olan Doğan kent ilçesinin il merkezine, denize olan mesafesi ve rakımı yüksektir. Sağlık hizmetlerinin en yetersiz olduğu ilçe de Doğan kent ilçesidir.

Alucra, Dereli, Çanakçı ve Çamoluk ilçelerinin hepsinde il merkezine ve denize olan mesafe ile rakım yüksektir. Dereli ve Çanakçı ilçelerinin tüm değişkenler için değerleri il ortalamasının altında iken, Alucra ilçesinde meslek lisesi okullaşma oranı, hastane yatak kapasitesi, hekim ve sağlık personeli sayısı değişkenlerinin değerleri, Çamoluk'ta ise sadece patent başvuru sayısı değişkeninin değeri il ortalamasının üzerindedir. Ayrıca Alucra ilçesinde nüfus artış hızı düşük, şehirleşme oranı ise il ortalamasının üzerindedir.

3. GİRESUN İLÇELERİ EĞİTİM ENDEKSİ

TR903 Giresun İline ait 16 ilçenin eğitim endeks değerleri Tablo-34'de, il içindeki sıralamaları Grafik-25'de ve Giresun iline ait eğitim endeksi yoğunluk haritası Harita-23'de yer almaktadır. Bu sonuçlara göre, eğitim düzeyi açısından Giresun İlinin en gelişmiş ilçesi Giresun Merkez'dir. Bu ilçe için eğitim endeksinin hesaplandığı değişkenlerin verileri incelendiğinde, lisans mezun oranı ve genel lise okullaşma oranı değişkenlerinde il içinde en yüksek değere sahip olduğu görülmektedir. Eğitim endeksinin hesaplandığı temel bileşendeki ağırlıkları pozitif ve yüksek olan diğer değişkenlerin tümünde de oldukça yüksek değerlere sahiptir.

Tablo 34: TR903 Giresun İlçeleri Eğitim Endeks Değerleri ve Sıralaması

İlçenin Genel Sırası	İlçenin İldeki Sırası	İlçe Adı	Eğitim Endeks Değeri
8	1	GİRESUN MERKEZ	2.521211
9	2	PIRAZIZ	2.481921
13	3	BULANCAK	1.728459
18	4	GORELE	1.174471
19	5	KESAP	1.024679
27	6	TIREBOLU	0.817956
28	7	ESPIYE	0.705282
30	8	SEBINKARAHISAR	0.653318
41	9	DOGANKENT	0.048119
49	10	GUCE	-0.351906
50	11	EYNESIL	-0.570816
57	12	ALUCRA	-0.984632
59	13	YAGLIDERE	-1.173485
69	14	CANAKCI	-1.82905
75	15	DERELI	-2.73498
79	16	CAMOLUK	-5.259389

Eğitim endeksi sıralamasında ikinci sırada bulunan Piraziz ilçesinin endeks değeri Merkez ilçeye oldukça yakındır. Toplam okuryazar oranı, okuryazar kadın oranı ve meslek lisesi okullaşma oranı değişkenlerinde en yüksek değere sahip ilçe Piraziz'dir. Diğer değişkenlerde de il ortalamasının üzerinde değerlere sahiptir.

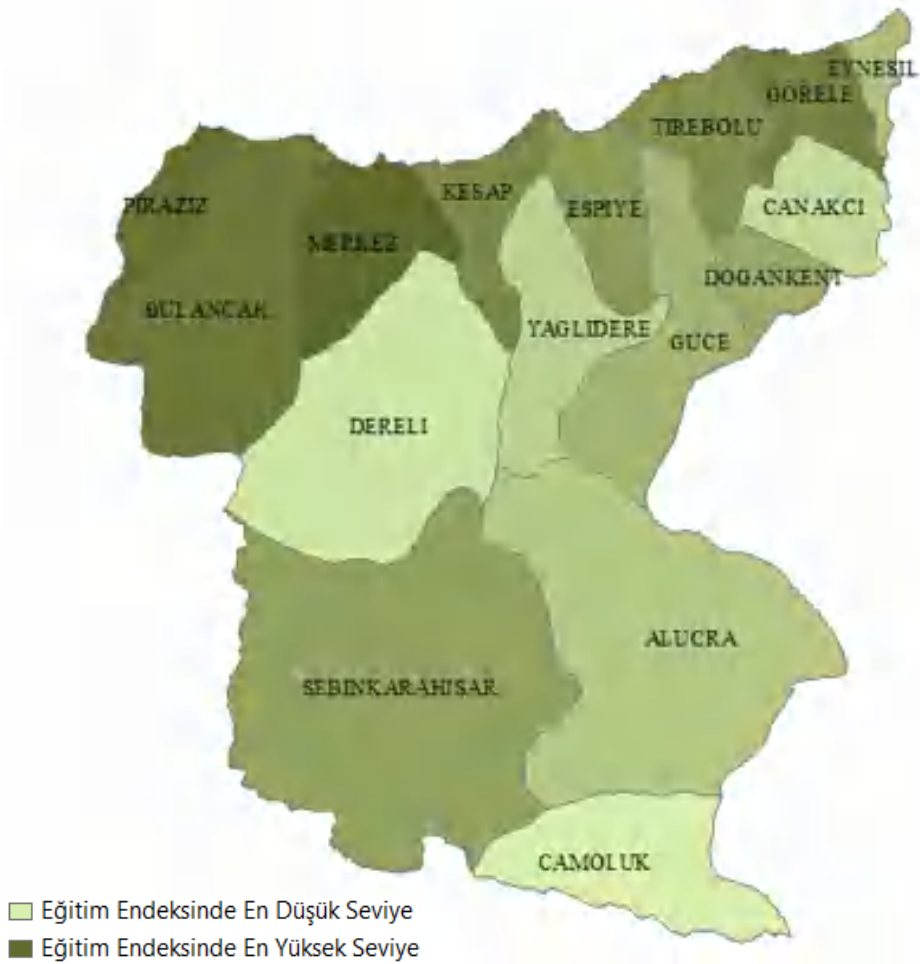
Üçüncü sırada bulunan Bulancak ve dördüncü sırada bulunan Görele ilçelerinin de tüm değişkenler için değerleri il ortalamasının üzerindedir. Bulancak ilçesinde lisans mezun oranı ve meslek lisesi okullaşma oranının oldukça yüksek olması sebebiyle Görele ilçesini geride bırakmıştır. Beşinci sırada bulunan Keşap ilçesi il içinde en yüksek genel lise okullaşma oranına sahiptir. Fakat bu ilçe için lisans mezun oranı ve meslek lisesi okullaşma oranı değişkenleri il ortalamasının altındadır. Altıncı sırada yer alan Tirebolu ilçesi Merkez ilçeden sonra en yüksek lisans mezun oranına sahipken, genel lise okullaşma oranı il ortalamasının altındadır.

Espiye ve Doğankent ilçelerinin lisans mezun oranı ve okuryazar oranları il ortalamasının üzerindedir. Bu ilçelerden Doğankent için liseler okullaşma oranı oldukça düşüktür. Espiye'de ise liseler okullaşma oranları il ortalamasının altında, fakat ortalamaya yakın değerdedir. Lisans mezun oranının yüksek olduğu bir başka ilçe de Şebinkarahisar'dır. Fakat bu ilçede genel lise okullaşma oranı il ortalamasının altındadır ve diğer değişkenlerde ortalamaya yakın değerdedir. Bu sebeple ancak sekizinci sırada yer alabilmiştir.

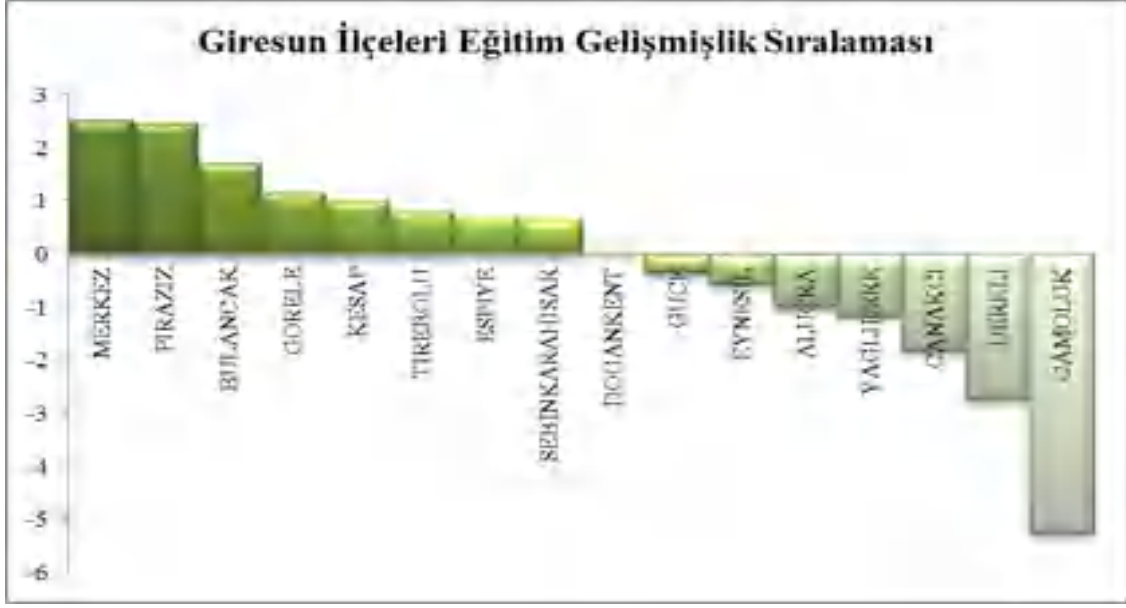
Güce ilçesinin okuryazar oranları, Eynesil ilçesinin ise sadece lisans mezun oranı il ortalamasının üzerindedir. Alucra ise il içinde en yüksek meslek lisesi okullaşma oranına sahiptir. Fakat bu ilçenin diğer değişkenlerdeki değerleri il ortalamasının oldukça altındadır. Sıralamanın sonlarında yer alan Yağlıdere, Çanakçı ve Dereli ilçeleri tüm

değişkenlerde il ortalamasının altında değerlere, sıralamada en sonda yer alan Çamoluk ilçesi ise tüm değişkenlerde en kötü değere sahiptir.

Son olarak Grafik-25'deki gösterim incelendiğinde Giresun ilinde sadece Merkez ilçe ve Piraziz'in endeks değerlerinin birbirine yakın olduğu, diğer ilçelerinin endeks değerlerinin ise birbirinden oldukça farklı olduğu görülmektedir. Bu sebeple Giresun ili içinde eğitim düzeyi bakımından farklılıkların yüksek olduğu söylenebilir.

Harita 23: TR903 Giresun İlçeleri Eğitim Endeksi Yoğunluk Haritası

Grafik 25: TR903 Giresun İlçeleri Eğitim Düzeyi Sıralaması

4. GİRESUN İLÇELERİ SAĞLIK ENDEKSİ

TR903 Giresun İline ait 16 ilçenin sağlık endeks değerleri Tablo-35'de, il içindeki sıralamaları Grafik-26'da ve Giresun iline ait sağlık endeksi yoğunluk haritası Harita-24'de yer almaktadır. Bu sonuçlara göre, sağlık düzeyi açısından Giresun İlinin en gelişmiş ilçesi önemli bir farkla Giresun Merkez'dir. Bu ilçe için sağlık endeksinin hesaplandığı değişkenlerin verileri incelendiğinde, eczane sayısı hariç tüm değişkenlerde il içinde en yüksek değerlere sahiptir.

Sağlık endeksi sıralamasında ikinci sırada bulunan Görele ilçesi eczane sayısı değişkeninde il içerisinde en yüksek değere sahiptir. Diğer değişkenlerdeki değerleri de il ortalamasının üzerindedir. Üçüncü sırada yer alan Şebinkarahisar ve dördüncü sırada yer alan Alucra ilçelerinin endeks değerleri birbirine oldukça yakındır. Alucra ilçesinin eczane sayısı değişkenindeki değeri il ortalamasının altında olduğundan Şebinkarahisar'ın gerisinde kalmıştır. Sosyoekonomik gelişmişlik seviyesi düşük olan bu ilçelerin sağlık endeksine göre sıralamada üst sıralarda yer almalarının sebebi nüfus yoğunluklarının düşük olmasıdır. Nitekim sağlık endeksinin hesaplanmasında kullanılan değişkenler on bin kişi başına değerlerdir ve nüfusa göre sağlık hizmetlerinin yeterliliğini göstermektedir.

Beşinci sırada yer alan Tirebolu ilçesinin hastane yatak kapasitesi ve sağlık personeli sayısı il ortalamasının üzerinde iken, hekim ve diş hekimi sayıları il ortalamasının altındadır. Bir başka deyişle Tirebolu ilçesinde hekim yetersizliği söz konusudur. Altıncı sırada yer alan Yağlıdere ilçesinde ise hekim sayıları il ortalamasının üzerinde iken, hastane yatak kapasitesi ve sağlık personeli sayısı il ortalamasının altındadır. Tirebolu ilçesine göre Yağlıdere ilçesinde tam tersi bir durum mevcuttur. Bu ilçe için de sağlık kuruluşu yetersizliği söz konusudur.

Tablo 35: TR903 Giresun İlçeleri Sağlık Endeks Değerleri ve Sıralaması

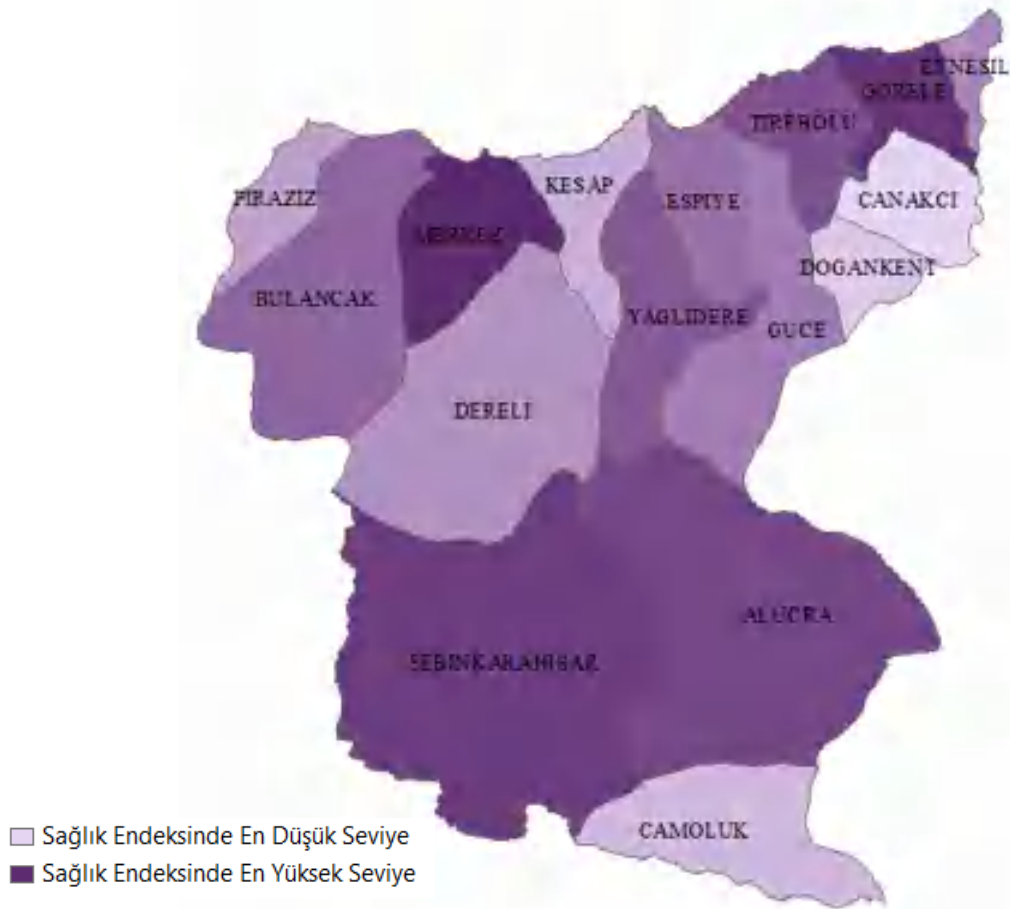
İlçenin Genel Sırası	İlçenin İldeki Sırası	İlçe Adı	Sağlık Endeks Değeri
3	1	GİRESUN MERKEZ	4.490704
8	2	GORELE	2.193183
10	3	SEBINKARAHISAR	1.808834
11	4	ALUCRA	1.681232
13	5	TIREBOLU	1.360611
14	6	YAGLIDERE	1.274607
22	7	BULANCAK	0.32861
23	8	ESPIYE	0.325096
27	9	GUCE	0.174589
28	10	EYNESIL	0.096311
32	11	DERELI	-0.096713
34	12	PIRAZIZ	-0.223359
40	13	KESAP	-0.333891
42	14	CAMOLUK	-0.437804
52	15	DOGANKENT	-0.919528
58	16	CANAKCI	-1.126335

Yedinci sırada yer alan Bulancak ve sekizinci sırada yer alan Espiye ilçeleri de hekim yetersizliği yaşayan ilçelerdendir. Nitekim her iki ilçede de hastane yatak kapasitesi ve eczane sayısı değişkenleri il ortalamasının üzerinde iken, hekim ve sağlık personeli sayısı değişkenleri il ortalamasının altındadır. Diğer ilçeler için yapılan tespitler şöyledir: Piraziz ilçesinde dış hekimi sayısı değişkeninin, Keşap ve Eynesil ilçelerinde eczane sayısı değişkeninin, Çamoluk ilçesinde ise hekim sayısı değişkeninin değeri il ortalamasının üzerindedir. Güce, Dereli, Doğankent ve Çamoluk ilçeleri ise tüm değişkenlerde il ortalamasının altında değerlere sahiptirler.

Son olarak Grafik-26'daki gösterim incelendiğinde Giresun ilinde Merkez ilçenin sağlık endeksi değerinin diğer ilçelere göre oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Diğer ilçelerde ise ikinci ve yedinci sıralar arasında yer alan ilçelerin endeks değerleri birbirine yakın iken, sekizinci ve on altıncı sıralar arasında yer alan ilçelerin endeks değerleri birbirine yakındır. Ayrıca bu iki grup ilçe arasındaki endeks farklılığı oldukça yüksektir. Bu sebeple Giresun ili içinde Giresun Merkez ilçe göz ardı edildiğinde, sağlık düzeyi bakımından dual bir yapının olduğu söylenebilir.

Grafik 26: TR903 Giresun İlçeleri Sağlık Düzeyi Sıralaması

5. GİRESUN İLÇELERİ YAŞAM KALİTESİ ENDEKSİ

TR903 Giresun İline ait 16 ilçenin yaşam kalitesi endeks değerleri Tablo-36'da, il içindeki sıralamaları Grafik-27'de ve Giresun iline ait yaşam kalitesi endeksi yoğunluk haritası Harita-25'de yer almaktadır. Bu sonuçlara göre, yaşam kalitesi düzeyi açısından Giresun İlinin en gelişmiş ilçesi önemli bir farkla Giresun Merkez'dir. Bu ilçe için yaşam kalitesi endeksinin hesaplandığı değişkenlerin verileri incelendiğinde, temel bileşendeki ağırlığı pozitif olan tüm değişkenlerde il içinde en yüksek değerlere sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca genç yaşlı bağımlılık oranı ve nüfus artış hızı en düşük olan ilçe yine Giresun Merkez'dir. Piraziz'den sonra en düşük rakım da yine bu ilçeye aittir.

Tablo 36: TR903 Giresun İlçeleri Yaşam Kalitesi Endeks Değerleri ve Sıralaması

İlçenin Genel Sırası	İlçenin İldeki Sırası	İlçe Adı	Yaşam Kalitesi Endeks Değeri
3	1	GİRESUN MERKEZ	3.115749
21	2	BULANCAK	0.965022
23	3	EYNESİL	0.696727
30	4	ESPIYE	0.390984
32	5	PIRAZIZ	0.228734
33	6	TİREBOLU	0.223268
35	7	GORELE	0.066734
37	8	DOGANKENT	-0.101279
42	9	KESAP	-0.289849
51	10	SEBINKARAHISAR	-0.585596
55	11	YAGLIDERE	-0.925486
64	12	GUCE	-1.262454
67	13	DERELİ	-1.390172
69	14	CANAKCI	-1.549721
73	15	ALUCRA	-1.8877
76	16	CAMOLUK	-2.320336

Yaşam kalitesi endeksi sıralamasında il içinde ikinci sırada yer alan Bulancak, Keşap'tan sonra il merkezine en yakın ilçedir. Sahil şeridinde yer alan bu ilçenin rakımı Merkez ilçe ile aynıdır. Ayrıca Merkez ilçeden sonra en yüksek şehirleşme oranına ve düşük bir genç yaşlı bağımlılık oranına sahiptir.

Sahil şeridinde yer alan ilçelerden merkeze en uzak olan ilçe Eynesil'dir. Eynesil'in yaşam kalitesi endeksini düşüren bir başka unsur nüfus artış hızının yüksek olmasıdır. Fakat şehirleşme oranı yüksek olan bu ilçenin genç yaşlı bağımlılık oranının, denize olan mesafesinin ve rakımının düşük olması sebebiyle yaşam kalitesi endeksi yükselmiş ve üçüncü sıraya yerleşmiştir.

Dördüncü sırada yer alan Espiye, beşinci sırada yer alan Piraziz ve altıncı sırada yer alan Tirebolu ilçelerinin endeks değerleri birbirine oldukça yakındır. Sahil şeridinde yer alan bu ilçelerin denize olan mesafeleri ve rakımları düşüktür. Ayrıca her üç ilçe için il merkezine olan uzaklıkları il ortalamasının altında ve şehirleşme oranları da il ortalamasının üzerindedir. Piraziz ilçesi il içinde en düşük rakıma sahip olan ilçedir.

Fakat bu ilçenin nüfus artış hızı oldukça yüksektir. Merkez ilçeden sonra en düşük nüfus artış hızına sahip ilçe Tirebolu'dur. Fakat bu ilçenin diğer değişkenlerdeki değerleri il ortalamasına oldukça yakındır. Espiye ilçesinin ise genç yaşlı bağımlılık oranı il ortalamasının üzerindedir. Fakat bu ilçenin diğer değişkenlerdeki değerinin yüksek olması üst sıraya yerleşmesine neden olmuştur.

Harita 25: TR903 Giresun İlçeleri Yaşam Kalitesi Endeksi Yoğunluk Haritası

Yaşam kalitesi endeksi pozitif olan son ilçe Görece'dir. Bu ilçe de sahil şeridinde yer alır ve rakımı düşüktür. İl merkezine olan uzaklığı il ortalamasına eşittir. Şehirleşme oranı il ortalamasının üzerinde olan bu ilçenin nüfus artış hızı da il ortalamasının altındadır. İl ortalamasından oldukça yüksek genç yaşlı bağımlılık oranına sahip olması sebebiyle ancak yedinci sırada yer alabilmiştir.

Yaşam kalitesi endeksi negatif olan ilçelerden sadece Keşap sahil şeridinde yer almaktadır ve rakımı düşüktür. Diğer ilçelerin tamamının denize olan mesafesiyle birlikte rakımı da artmaktadır. Bu ilçelerden Şebinkarahisar ve Doğan Kent ilçelerinin şehirleşme oranları il ortalamasının üzerinde iken, genç yaşlı bağımlılık oranları ve nüfus artış hızları il ortalamasının altındadır. Özellikle Şebinkarahisar ilçesi il içinde en düşük genç yaşlı bağımlılık oranına sahiptir. Alucra ilçesinin ise şehirleşme oranı il ortalaması seviyesinde ve nüfus artış hızı il ortalamasının altındadır. Aynı zamanda bu

ilçe en yüksek rakıma sahip olan ilçedir. Diğer ilçelerin tüm değişkenlerdeki değerleri il ortalamasına göre olumsuzdur. Sıralamanın sonunda yer alan Çamoluk ilçesi en yüksek genç yaşlı bağımlılık oranına ve en düşük şehirleşme oranına sahiptir.

Grafik 27: TR903 Giresun İlçeleri Yaşam Kalitesi Düzeyi Sıralaması

6. GİRESUN İLÇELERİ EKONOMİK VE MALİ DÜZEY ENDEKSİ

TR903 Giresun İline ait 16 ilçenin ekonomik ve mali endeks değerleri Tablo-37’de, il içindeki sıralamaları Grafik-28’de ve Giresun iline ait ekonomik ve mali endeks yoğunluk haritası Harita-26’da yer almaktadır. Bu sonuçlara göre, ekonomik ve mali açıdan Giresun İlinin en gelişmiş ilçesi önemli bir farkla Giresun Merkez’dir. Bu ilçe TR90 Doğu Karadeniz İlçeleri ekonomik ve mali endeks sıralamasında dördüncü sırada yer almaktadır. Giresun Merkez için ekonomik ve mali endeksin hesaplandığı değişkenlerin verileri incelendiğinde, sanayi elektrik kullanımı hariç tüm değişkenlerde il içinde en yüksek değere sahip olduğu görülmektedir.

Ekonomik ve mali düzey sıralamasında ikinci sırada yer alan Bulancak ilçesinin verileri incelendiğinde, ekonomik değişkenlerden sanayi istihdam oranı, küçük sanayi siteleri firma sayısı ve sanayi firma sayısı değişkenlerinde, mali değişkenlerden de banka şube sayısı ve kurumlar vergisi değişkenlerinde Merkez ilçeden sonra en yüksek değere sahip olduğu görülmektedir. Bu ilçe diğer değişkenlerin tümünde ortalamanın çok üstünde değerlere sahiptir.

Grafik-28’de görüldüğü üzere diğer ilçelerin endeks değerleri birbirine çok yakındır ve ilk iki sırada yer alan ilçelerin değerinden oldukça düşüktür. Ayrıca TR90 Doğu Karadeniz İlçeleri eşdeğer ekonomik ve mali düzey gruplandırmasına göre bu ilçelerin büyük çoğunluğu dördüncü ve altıncı düzeyde yer almaktadırlar. Bu tespitlere

dayanarak Giresun Merkez ve Bulancak ilçeleri göz ardı edildiğinde il içinde ekonomik ve mali düzey farklılıklarının az olduğu söylenebilir.

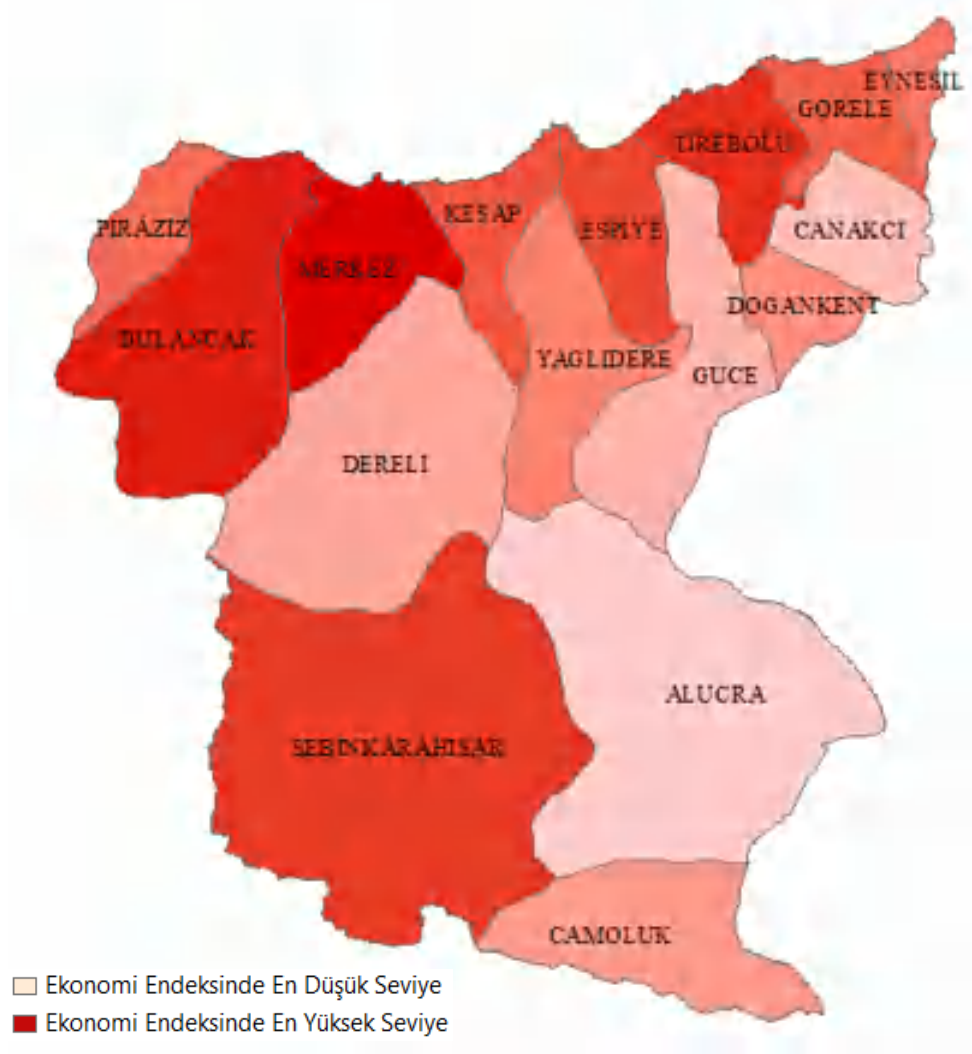
Tablo 37: TR903 Giresun İlçeleri Ekonomik ve Mali Endeks Değerleri ve Sıralaması

İLÇENİN GENEL SIRASI	İLÇENİN İLDEKİ SIRASI	İLCE ADI	EKONOMİK VE MALİ ENDEKS DEĞERİ
4	1	GİRESUN MERKEZ	4.35736302
8	2	BULANCAK	1.42957918
22	3	TIREBOLU	-0.2825068
26	4	SEBINKARAHISAR	-0.3960445
28	5	ESPIYE	-0.4471484
29	6	KESAP	-0.5308155
32	7	GORELE	-0.5633414
41	8	PIRAZIZ	-0.7863905
48	9	EYNESİL	-0.8802765
49	10	YAGLIDERE	-0.8880769
64	11	DOGANKENT	-1.0314544
69	12	CAMOLUK	-1.067021
73	13	DERELI	-1.0952241
74	14	GUCE	-1.1040466
76	15	CANAKCI	-1.1055805
77	16	ALUCRA	-1.1196661

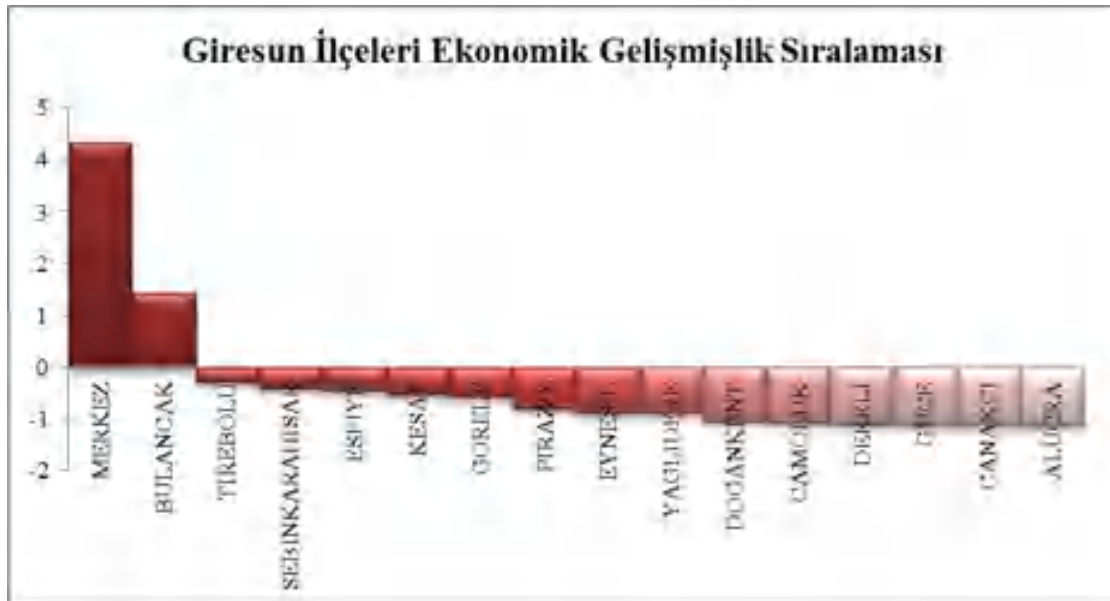
TR90 Doğu Karadeniz ilçeleri eşdeğer ekonomik ve mali düzey gruplandırmasına göre dördüncü seviyede yer alan Tirebolu, Şebinkarahisar, Espiye, Keşap ve Görele ilçelerinin endeks değerlerinin birbirine oldukça yakın olduğu Grafik-28'den izlenebilir. Bu ilçelerden Şebinkarahisar ve Görele hariç diğer ilçelerde sanayi istihdam oranı il ortalamasının üzerindedir. Özellikle Tirebolu ilçesi Giresun Merkez ve Bulancak'tan sonra en yüksek sanayi firma sayısına sahiptir. Bu sebeple üçüncü sırada yer almaktadır.

Dördüncü sırada yer alan Şebinkarahisar ilçesi ise Giresun Merkez ve Bulancak'tan sonra en yüksek küçük sanayi siteleri firma sayısına sahiptir. Beşinci sırada yer alan Espiye'nin sanayi istihdamının yanında mali değişkenlerden banka şube sayısı ve gelir vergisi de yüksektir. İl içinde gelir vergisi en yüksek olan ikinci ilçedir. Altıncı sırada yer alan Keşap sanayi istihdam oranı değişkeninde Giresun Merkez'den sonra en yüksek değere sahiptir. Son olarak Görele ilçesinin mali değişkenlerden banka şube sayısı ve gelir vergisi yüksektir.

Sıralamanın sonlarında yer alan ilçelerden sekizinci sırada bulunan Piraziz'in sanayi istihdam oranı ve çalışma çağındaki nüfus oranı il ortalamasının üzerindedir. Dokuzuncu sırada bulunan Eynesil ve on birinci sırada bulunan Doğan kent ilçelerinin ise sadece çalışma çağındaki nüfus oranı il ortalamasının üzerindedir. Diğer ilçelerin tamamında tüm değerler il ortalamasının altındadır.

Harita 26: TR903 Giresun İlçeleri Ekonomik Ve Mali Endeks Yoğunluk Haritası

Grafik 28: TR903 Giresun İlçeleri Ekonomik Ve Mali Düzeyi Sıralaması

7. GİRESUN İLÇELERİ REKABET ve YENİLİK KAPASİTESİ ENDEKSİ

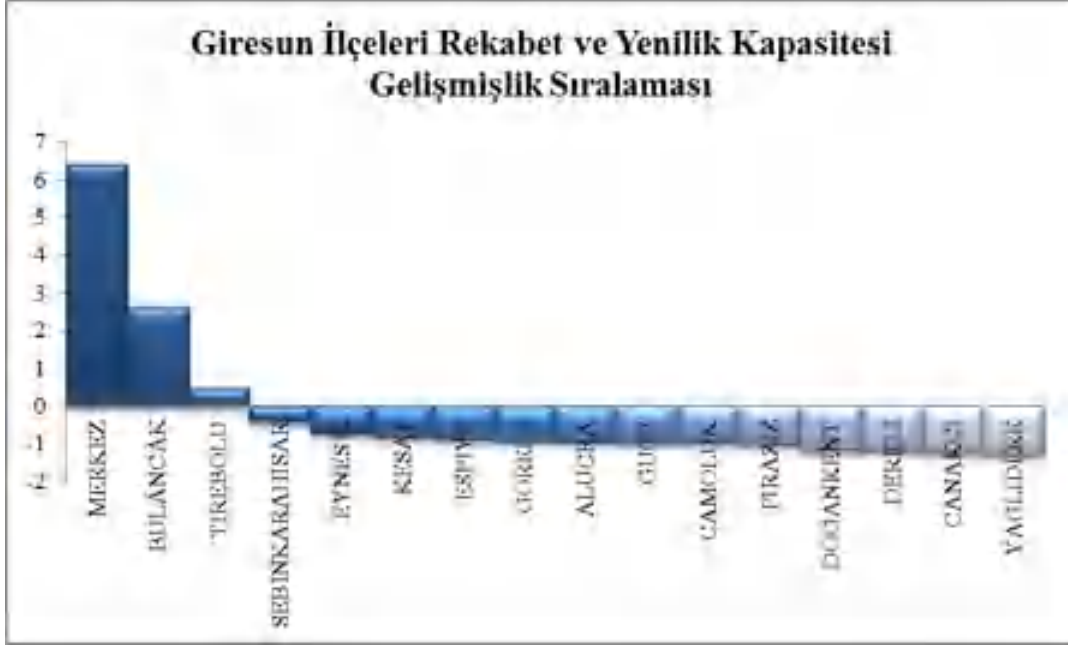
TR903 Giresun İline ait 16 ilçenin rekabet ve yenilik kapasitesi endeks değerleri Tablo-38'de, il içindeki sıralamaları Grafik-29'da ve Giresun iline ait rekabet ve yenilik kapasitesi endeksi yoğunluk haritası Harita-27'de yer almaktadır. Bu sonuçlara göre, rekabet ve yenilik kapasitesi açısından Giresun İlinin en gelişmiş ilçesi önemli bir farkla Giresun Merkez'dir. Bu ilçe TR90 Doğu Karadeniz İlçeleri rekabet ve yenilik kapasitesi endeksi sıralamasında üçüncü sırada yer almaktadır. Giresun Merkez için rekabet ve yenilik kapasitesi endeksinin hesaplandığı değişkenlerin verileri incelendiğinde, patent ve faydalı model sayısı değişkenleri hariç tüm değişkenlerde il içinde en yüksek değere sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 38: TR903 Giresun İlçeleri Rekabet ve Yenilik Kapasitesi Endeks Değerleri ve Sıralaması

İlçenin Genel Sırası	İlçenin İldeki Sırası	İlçe Adı	Rekabet Ve Yenilik Kapasitesi Endeks Değeri
3	1	GİRESUN MERKEZ	6.421889
5	2	BULANCAK	2.633826
18	3	TIREBOLU	0.506067
32	4	SEBINKARAHISAR	-0.42411
41	5	EYNESİL	-0.736561
45	6	KESAP	-0.841968
48	7	ESPIYE	-0.897432
50	8	GORELE	-0.932147
53	9	ALUCRA	-0.971094
55	10	GUCE	-0.983391
57	11	CAMOLUK	-0.985486
59	12	PIRAZIZ	-1.041704
65	13	DOGANKENT	-1.175894
57	14	DERELI	-1.200366
75	15	CANAKCI	-1.282458
76	16	YAGLIDERE	-1.303606

Rekabet ve yenilik mali düzeyi sıralamasında ikinci sırada yer alan Bulancak ilçesinin verileri incelendiğinde, KOSGEB tarafından desteklenen firma sayısı ile destek miktarı ve marka sayısı değişkenlerinde Merkez ilçeden sonra en yüksek değere sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca bu ilçe il içinde faydalı model sayısı en yüksek olan ilçedir ve diğer değişkenlerin tümünde ortalamanın çok üstünde değerlere sahiptir.

Grafik-29'da görüldüğü üzere diğer ilçelerin endeks değerleri birbirine çok yakındır ve ilk iki sırada yer alan ilçelerin değerinden oldukça düşüktür. Ayrıca TR90 Doğu Karadeniz İlçeleri eşdeğer rekabet ve yenilik kapasitesi düzeyi gruplandırmasına göre bu ilçelerin büyük çoğunluğu yedinci ve sekizinci düzeyde yer almaktadırlar. Bu tespitlere dayanarak Giresun Merkez ve Bulancak ilçeleri göz ardı edildiğinde il içinde rekabet ve yenilik kapasitesi düzeyi farklılıklarının az olduğu söylenebilir.

Grafik 29: TR903 Giresun İlçeleri Rekabet Ve Yenilik Kapasitesi Düzeyi Sıralaması

Harita 27: TR903 Giresun İlçeleri Rekabet Ve Yenilik Kapasitesi Endeksi Yoğunluk Haritası

Giresun ilinde rekabet ve yenilik kapasitesi endeksi pozitif olan son ilçe Tirebolu'dur. Tirebolu ilçesi faydalı model ile marka sayısı ve KOSGEB tarafından desteklenen firma sayısı ile destek miktarı değişkenlerinde Giresun Merkez ve Bulancak'tan sonra en yüksek değere sahiptir. Ayrıca turizm yatak kapasitesi en yüksek olan ikinci ilçedir.

Rekabet ve yenilik kapasitesi endeksi sıralamasında dördüncü sırada yer alan Şebinkarahisar lisansüstü mezun oranı Giresun Merkez'den sonra en yüksek olan ilçedir. Ayrıca marka patent sayısı ile turizm yatak kapasitesi il ortalamasının üzerindedir. Bu ilçenin KOSGEB desteklerinden yararlanan firma sayısı ve destek miktarı değişkenlerinde düşük değere sahip olması rekabet endeks değerini düşürmektedir.

Sıralamanın sonlarında yer alan ilçelerden Keşap, Görele ve Eynesil ilçelerinin sadece marka sayısı değişkeni, Espiye ve Piraziz ilçelerinin sadece lisansüstü mezun oranı değişkeni, Güce ilçesinin ise sadece patent sayısı değişkeni il ortalamasının üstündedir.

TR90 Doğu Karadeniz ilçeleri eşdeğer rekabet ve yenilik kapasitesi düzeyi gruplandırmasına göre sekizinci seviyede yer alan Yağlıdere, Doğankent, Dereli, Çanakçı ilçelerinin tüm değişkenlerdeki değerleri il ortalamasının altındadır.

RİZE

5.BÖLÜM

1. GENEL TANITIM

Rize ili batıdan Trabzon, doğudan Artvin, güneyden Erzurum illerine sınırdır. Kuzeyinde ise Karadeniz yer almaktadır. Rize ilinin iklim yapısı Karadeniz iklimidir. 1950-2014 döneminde ortalama sıcaklıklar dikkate alındığında 6.5°C ile Şubat ayı en düşük 23°C ile Ağustos ayı en yüksek ortalama sıcaklığın yaşandığı aylar olarak gerçekleşmiştir (www.mgm.gov.tr).

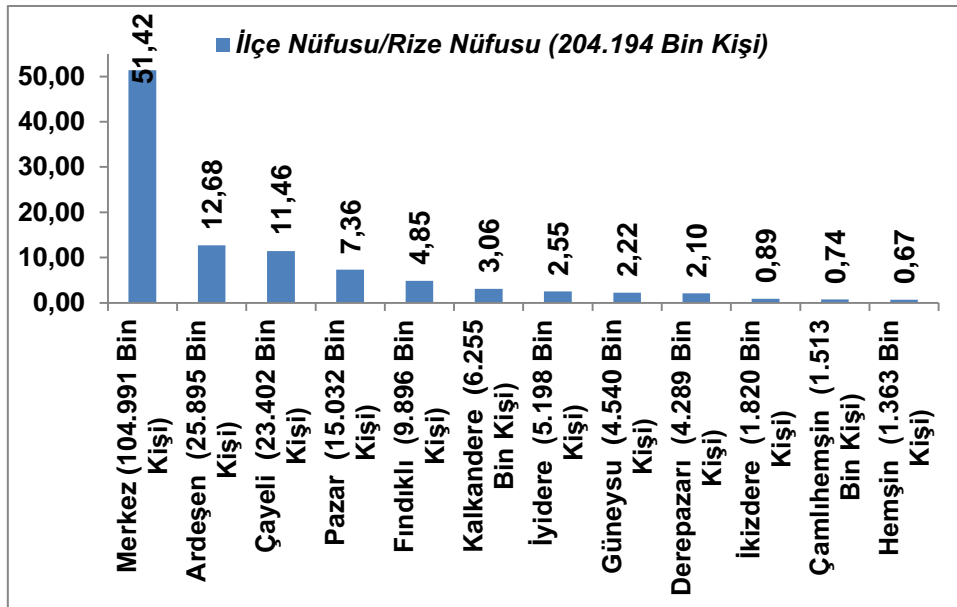
Rize ili Ardeşen, Çamlıhemşin, Çayeli, Derpaparı, Fındıklı, Güneysu, Hemşin, İktzdere, İyidere, Kalkandere, Merkez ve Pazar olmak üzere toplam 12 ilçeden oluşmaktadır. İyidere, Derpaparı, Merkez, Çayeli, Pazar, Ardeşen ve Fındıklı kıyı şeridinde yer alırken diğer ilçelerin ise kıyısı yoktur.

2013 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi verilerine göre ilin nüfusu 162918 erkek 165287 kadın olmak üzere toplam 328205 kişidir. Bu nüfusun %62.22 kentsel %37.78 ise kırsal alanlarda yaşamaktadır. İlde yaşayan kadınların il nüfusuna oranı %50.36'dır.

Grafik-30, ilçelerin nüfus ve Rize nüfusu içindeki payı bakımından sıralamasını göstermektedir. Rize'nin nüfus ve nüfus payı açısından en büyük ilçesi 104991 kişi ve %51.42'lik payı ile Merkez'dir. Merkezi 25895 kişi ve %12.68'lik payı ile Ardeşen ve 23402 kişi ile ve %11.46'lık payı ile Çayeli takip etmektedir. En küçük ilçesi ise 1363 kişi ve %0.67 payı ile Hemşin'dir.

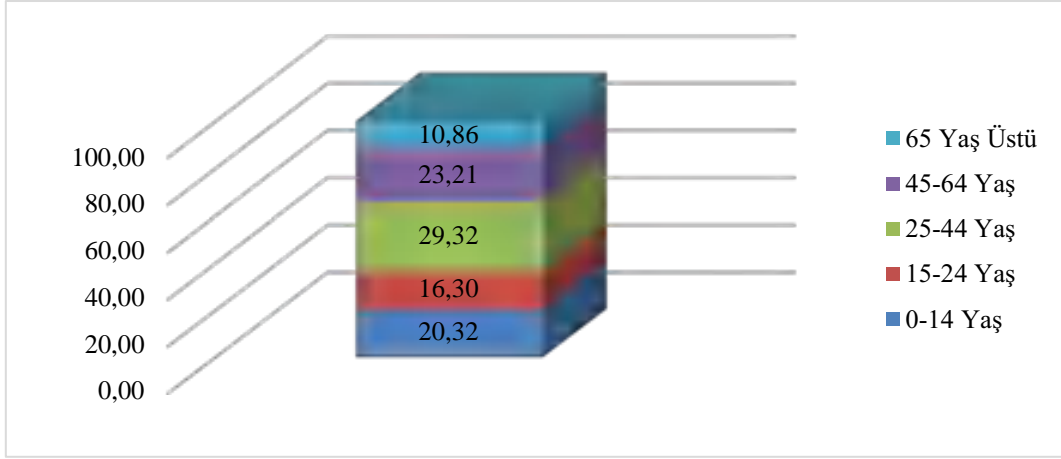
Rize ilinin yüz ölçümü 3921.98 km² olup TR90 bölgesinin %11.2'sini oluşturur. Yüz ölçümü bakımından en büyük ilçesi 953.64 km² ile İkizdere'dir. İkizdere'yi 699.59 km² ile Çamlıhemşin ve 628.96 km² ile Ardeşen takip etmektedir. Rize'nin en küçük ilçesi 22.67 km² ile İyidere'dir.

Grafik 30: Rize İlçeleri Nüfusu (2013)

Doğurganlık oranı 1.77 çocuk olup TR90 Bölgesinden (1.74 çocuk) büyük ancak Türkiye ortalamasından (2.07 çocuk) düşüktür. Rize'nin nüfus artış hızı %12.50'dir. Bu oran TR90 Bölgesi nüfus artış hızından (%3,28) büyük Türkiye nüfus artış hızından (%13,66) küçüktür. Merkez, Ardeşen ve Çayeli ilçelerinin nüfusu 2013 yılında azalırken Rize'nin diğer ilçelerinin nüfusu artmıştır.

Rize ilinde km²'ye düşen kişi sayısı 84'tür. Rize, nüfus yoğunluğu bakımından bölgenin (72) önünde Türkiye'nin (100) gerisindedir. Nüfus yoğunluğu bakımından Rize ilinde Merkez ilçesi 556.60 kişi ile ilk sıradadır. Merkez ilçesini Derepaşarı, İyidere, Pazar ve Güneysu sırasıyla 386.48, 360.44, 277.35 ve 155.94 kişi ile takip etmektedir. Rize'nin en az nüfus yoğunluğuna sahip 4 ilçesi ise İkizdere (7.27), Çamlıhemşin (9.39), Hemşin (12.96) ve Fındıklı (41.08) şeklinde sıralanmaktadır.

Grafik 31: Rize Yaş Grubuna Göre Nüfusun Toplam Nüfus İçindeki Payı (2013)

Grafik-31, yaş grubuna göre nüfusun toplam içindeki paylarını göstermektedir. Rize nüfusunun %68.82'lik kısmını 15-64 yaş arası nüfus (aktif nüfus 225.863 kişi) oluşturur. Rize nüfusunun yaklaşık %20 ve %11'lik kısmı sırasıyla 0-14 ve 65 yaş üstü yaş gruplarında yer alır. Çalışma çağına yeni giren 15-24 yaş grubu nüfus, %16.30'luk paya sahiptir.

Rize'de İşgücüne katılım oranı %51.5, işsizlik oranı %6.7 ve istihdam oranı %48.1'dir. 15-64 yaş grubu nüfusunun toplam ilçe nüfusuna oranı bakımından Rize'de ilk üç sırayı Merkez, Kalkandere ve Çayeli alırken son üç sırayı ise Hemşin, Fındıklı ve Çamlıhemşin almıştır. Rize ilçelerinde toplam 13944 kişi imalat sanayiinde istihdam edilmektedir. İmalat sanayi istihdamının il istihdamına oranı bakımından %38.41 ile ilk sırada merkez yer almaktadır. Merkezi Çayeli (%14.71) ve Pazar (%10.23) takip etmektedir.

Rize'de okuryazarlık oranı %95.99'dur. Bu oran erkeklerde %99.12 kadınlarda ise %92,92'dir. Rize'de hem genel hem de erkek ve kadın okuryazarlık bakımından TR90 bölgesinin ve genel ve erkek okuryazarlık oranı bakımından Türkiye'nin önündedir. Ancak, kadın okuryazarlık oranı Türkiye ortalamasının altındadır.

Rize, ilkokulda öğretmen başına düşen 14 öğrenci ile hem Türkiye (19 öğrenci) hem de TR90 (16 öğrenci) bölgesinin üzerindedir. Benzer şekilde %100 olan ortaöğretimde okullaşma oranı Türkiye (%76.65) ve TR90 bölgesinden (%87.28) daha iyidir. İlçelerde okuma yazma oranı bakımından % 96.41 ile ilk sırayı Ardeşen almaktadır. Ardeşen'i Fındıklı (%96.28) ve Merkez (%94.97) takip etmektedir. %90.80 okuma yazma oranı ile İkizdere son sırada bulunmaktadır.

Rize'de yüksekokul ve Fakülte mezunu 27267 kişi iken lisansüstü eğitimini tamamlamış 1771 kişi bulunmaktadır. Merkez ilçe, sırasıyla 14008 ve 1113 kişilik mezun sayısı ile ilk sırada yer alır. Yüksekokul ve fakülte mezunu bakımından Ardeşen 3409 ve Çayeli 2945 kişi ile, lisansüstü mezun bakımından da Çayeli 178 ve Ardeşen 165 kişi ile Merkez'i takip etmektedir. Bu alanda son sırayı 160 ve 6 kişi ile Hemşin almıştır.

Rize’de 100 bin kişiye düşen hekim, diş hekimi, sağlık personeli ve hastane yatak sayısı sırasıyla 146, 23 ve 527 kişi ve 310 adettir. 100 bin kişiye düşen sağlık personeli sayısı bakımından Rize, Türkiye ortalamalarının üzerinde, diğer sağlık göstergelerinde ise Türkiye ve TR90 bölgesinin gerisinde yer alır. İlçe bazında 100 bin kişiye düşen hekim bakımından sıralama; 194 kişi Merkez, 151 kişi Pazar ve 107 kişi Çamlıhemşin; 100 bin kişiye düşen diş hekimi bakımından 23 kişi Pazar, 18 kişi Merkez ve 14 kişi İkizdere; 100 bin kişiye düşen sağlık personeli bakımından 755 kişi Merkez, 629 kişi Pazar ve 228 kişi Fındıklı; 100 bin kişiye düşen hastane yatak sayısı bakımından 549 adet Merkez, 465 adet Pazar ve 154 adet Fındıklı şeklindedir.

Rize’de 2009-2013 döneminde patent ve faydalı model sırasıyla 13 ve 17 olarak gerçekleşmiştir. 2009-2013 döneminde Rize’deki 13 patentin 7’si Merkez, 2’si Pazar, 2’si Çayeli, 1’i Pazar ve 1’i Ardeşen; 17 faydalı modelin 13’ü Merkez, 2’si Ardeşen ve 2’si Çayeli tarafından gerçekleştirilmiştir. Ayrıca ürünlerde markalaşma başarılıdıkça firmaların rekabet düzeyleri de artmaktadır. Rize açısından 2009-2013 döneminde 758 marka tescil edilmiştir. Rize ilçeleri arasında marka sayısı bakımından 473 ile ilk sırayı Merkez almaktadır. Merkez’i Ardeşen ve Çayeli sırasıyla 86 ve 67 marka ile takip etmektedir.

Rize’de turizm yatak kapasitesi 4387 adettir. Rize ilçeleri arasında turizm yatak sayısı bakımından 1261 yatak ile ilk sırayı Merkez almaktadır. Merkez’i Çamlıhemşin ve İkizdere sırasıyla 1233 ve 485 yatak ile takip etmektedir.

İmalat sanayi firma ve küçük sanayi siteleri firma sayısı sırasıyla 235 ve 703’tür. Rize ilçeleri arasında imalat sanayi firma ve küçük sanayi siteleri firma sayısı bakımından sırasıyla 107 ve 373 firma ile yine ilk sırayı Merkez almaktadır. Merkez’i imalat sanayi firma sayısı bakımından Çayeli ve Güneysu sırasıyla 25 ve 24 firma ile küçük sanayi siteleri firma sayısı bakımından ise Çayeli ve Ardeşen sırasıyla 155 ve 120 firma ile takip etmektedir.

Rize’de 51 banka şubesi faaliyet göstermektedir. Ayrıca bu şubelerin toplam mevduat büyüklüğü de 3.015 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. 20 banka şubesi ile ilk sırayı Merkez 8 şube ile ikinci sırayı Ardeşen 7 şube ile üçüncü sırayı Çayeli almıştır. Toplam mevduat bakımından ilk sırayı yine 0.964 milyar TL ile Merkez almıştır. Merkezi Güneysu ve Kalkandere sırasıyla 0.358 ve 0.344 milyar TL ile takip etmektedir.

2. RİZE İLÇELERİ SOSYO EKONOMİK GELİŞİMİŞLİK ENDEKSİ

TR904 Rize İline ait 12 ilçenin sosyoekonomik gelişmişlik endeks değerleri ve sıralaması Tablo-39’da yer almaktadır. Bu tabloya göre Rize İlinin en gelişmiş ilçesi Rize Merkez’dir. TR90 Doğu Karadeniz Bölgesi Sosyoekonomik gelişmişlik sıralamasında üçüncü sırada bulunan bu ilçenin verileri incelendiğinde, temel bileşendeki ağırlıkları pozitif ve oldukça yüksek olan birçok değişkende il içinde en yüksek değere sahip olduğu görülmektedir.

Bunlar; rekabet ve yenilik değişkenlerinden patent sayısı hariç tümü; ekonomik ve mali değişkenlerden kurumlar vergisi hariç tümü; eğitim düzeyi değişkenlerinden sadece lisans mezun oranı; yaşam kalitesi değişkenlerinin tümü; sağlık düzeyi değişkenlerinden eczane sayısı hariç tümü. Bu tespitlere dayanarak Merkez ilçenin birinci sırada yer almasını daha çok rekabet, ekonomi, sağlık ve yaşam kalitesi düzeyindeki gelişimine borçlu olduğu söylenebilir.

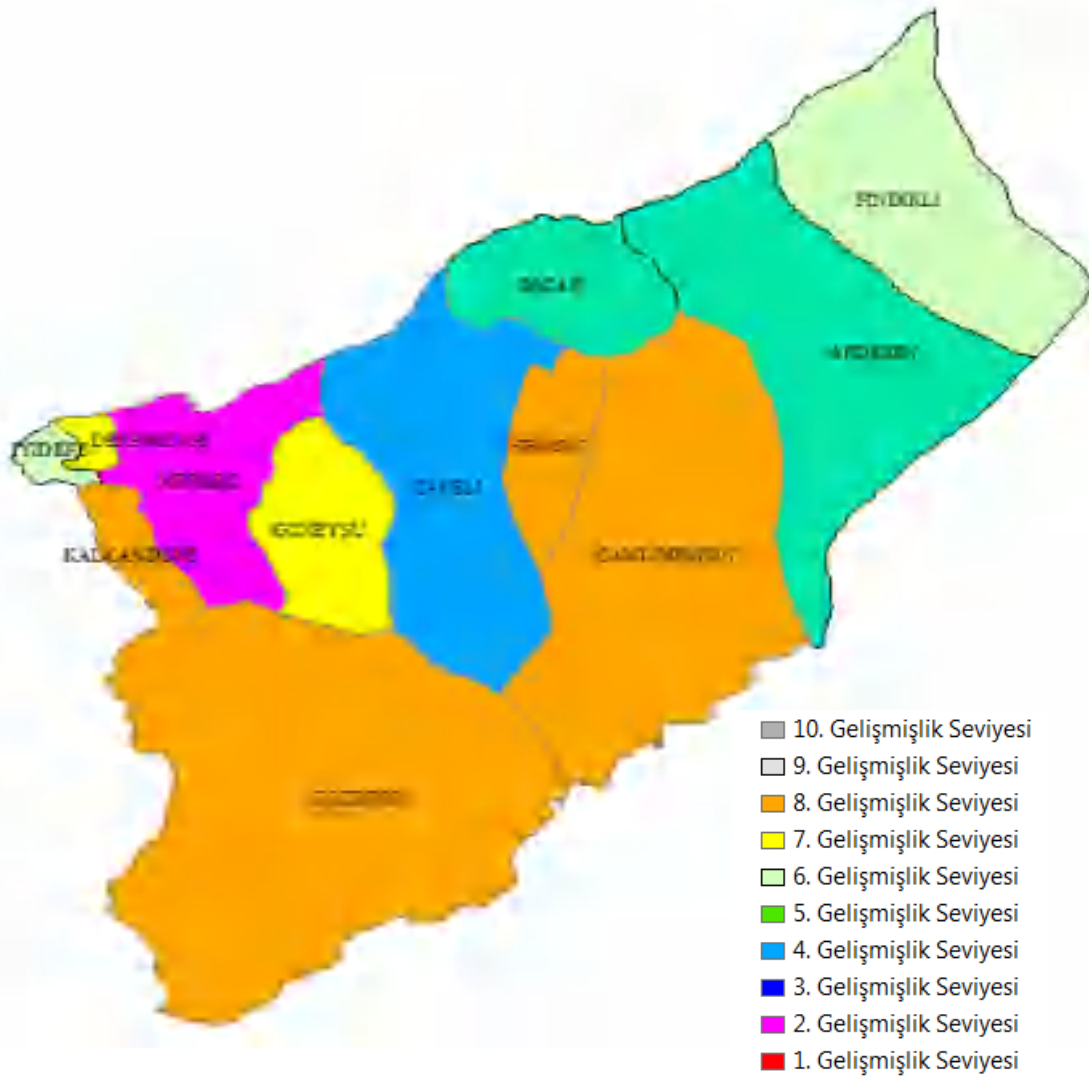
Tablo 39: TR904 Rize İlçeleri Sosyoekonomik Gelişmişlik Endeks Değerleri ve Sıralaması

İlçenin Genel Sırası	İlçenin İldeki Sırası	İlçe Adı	Sosyoekonomik Gelişmişlik Endeks Değeri
3	1	RİZE MERKEZ	11.1481341
11	2	CAYELI	3.269932566
12	3	PAZAR	2.4158728
14	4	ARDESEN	1.43254357
21	5	IYIDERE	0.864140332
25	6	FINDIKLI	0.35443273
32	7	GUNEYSU	-0.433898612
33	8	DEREPAZARI	-0.470513934
38	9	CAMLIHEMSIN	-0.933203571
43	10	KALKANDERE	-1.205094265
44	11	HEMSIN	-1.236986975
47	12	IKIZDERE	-1.418003845

Genel sosyoekonomik gelişmişlik sıralamasında on birinci sırada yer alan Çayeli ilçesi il içinde ikinci sıradadır. Çayeli ilçesine ait veriler incelendiğinde, kurumlar vergisi değişkeninde il içinde en yüksek değere sahipken, ekonomik ve mali değişkenlerden sanayi istihdam oranı, küçük sanayi siteleri firma sayısı ve sanayi firma sayısı; rekabet değişkenlerinden KOSGEB tarafından desteklenen firma sayısı ile destek miktarı değişkenlerinde Merkez'den sonra en yüksek değere sahiptir.

Eğitim değişkenlerinin tamamında il ortalamasının üzerinde değere sahip olan Çayeli ilçesi il merkezine yakın, sahil şeridinde yer alan, rakımı düşük bir ilçedir. Şehirleşme oranı il ortalamasının üzerinde ve genç yaşlı bağımlılık oranı ile nüfus artış hızı il ortalamasının altındadır. Bu tespitlere dayanarak Çayeli ilçesinin ikinci sırada oluşunu daha çok ekonomi ve rekabet alanlarındaki başarısına borçlu olduğu söylenebilir.

Sosyoekonomik gelişmişlik sıralamasında üçüncü sırada yer alan Pazar ilçesi sağlık değişkenlerinin tümünde Rize Merkez'den sonra en yüksek değerlere sahiptir. Ayrıca il içinde en yüksek patent sayısına ilçe Pazar ilçesidir. Pazar ilçesi sahil şeridinde yer alan rakımı düşük bir ilçedir. Fakat il merkezine olan uzaklığı il ortalamasının üzerindedir. Rekabet değişkenlerinin tümünde başarısız olan Pazar ilçesinin ekonomi değişkenlerinden ise sadece sanayi istihdam oranı il ortalamasının üzerindedir. Bu tespitlere dayanarak Pazar ilçesinin sosyoekonomik gelişmişlik seviyesini yükselten temel unsurun sağlık alanındaki başarısı olduğu söylenebilir.

Harita 28: TR904 Rize İlçeleri Sosyoekonomik Gelişmişlik Haritası

TR90 genel sosyoekonomik gelişmişlik seviyesine göre Pazar ilçesiyle birlikte beşinci eşdeğer gelişmişlik düzeyinde yer alan diğer bir ilçe Ardeşen'dir (Harita-28). Bu ilçenin en başarılı olduğu alan eğitimidir. Nitekim il içinde en yüksek toplam okuryazar ve okuryazar kadın oranlarına sahiptir. Ayrıca Rize Merkez'den sonra lisans mezun oranı en yüksek olan ilçedir. Genel lise ve meslek lisesi okullaşma oranları da il ortalamasının üzerindedir. Ekonomi değişkenlerinden sanayi firma sayısı ve küçük sanayi siteleri firma sayısı il ortalamasının üzerinde iken sanayi istihdam oranında aynı başarı sağlanamamıştır. Sağlık değişkenlerinin tamamı il ortalamasının altında iken, rekabet değişkenlerinden sadece turizm yatak kapasitesi il ortalamasının üzerindedir. İl merkezine uzak ilçelerden olan Ardeşen'in nüfus artış hızı düşük olmasına karşın, genç yaşlı bağımlılık oranı il ortalamasının üzerindedir.

Sosyoekonomik gelişmişlik sıralamasında beşinci sırada yer alan İyidere ilçesi il içinde en yüksek lisansüstü mezun oranına sahip ilçedir. Fakat diğer rekabet ve yenilik kapasitesi değişkenlerinin değerleri il ortalamasının altındadır. Ekonomi değişkenlerinden sanayi istihdam oranı ve sanayi elektrik kullanımı değişkenlerinin değerleri il ortalamasının üzerinde olan İyidere ilçesinin diğer ekonomi ve mali

Kalkandere, Hemşin ve İkizdere ise sekizinci düzeyde yer almaktadır. Bu ilçelerden Derepaşarı ve Güneysu il merkezine yakın olmakla birlikte, Güneysu ilçesinin rakımı oldukça yüksektir. Her iki ilçenin genç yaşlı bağımlılık oranları il ortalamasının altındadır ve genel lise okullaşma oranları il ortalamasının üzerindedir. Özellikle Güneysu ilçesi oldukça yüksek lise okullaşma oranına sahiptir. Fakat gerek sağlık gerekse rekabet ve ekonomi alanlarında her iki ilçede başarısızdır. Sekizinci düzeyde bulunan ilçelerden İkizdere ve Çamlıhemşin turizm yatak kapasitesi açısından oldukça başarılıdır. Özellikle Çamlıhemşin ilçesi bu değişkende il içinde Merkez ilçeden sonra en yüksek değere sahiptir. Sıralamanın sonunda yer alan İkizdere il içinde en yüksek meslek lisesi okullaşma oranı olan ilçedir. Fakat turizm yatak kapasitesi ve meslek lisesi okullaşma oranı hariç tüm değişkenlerde en olumsuz değerlere sahiptir.

3. RİZE İLÇELERİ EĞİTİM ENDEKSİ

TR904 Rize İline ait 12 ilçenin eğitim endeks değerleri Tablo-40'da, il içindeki sıralamaları Grafik-32'de ve Rize iline ait eğitim endeksi yoğunluk haritası Harita-30'da yer almaktadır. Bu sonuçlara göre, eğitim düzeyi açısından Rize İlinin en gelişmiş ilçesi Ardeşen'dir. Bu ilçe için eğitim endeksinin hesaplandığı değişkenlerin verileri incelendiğinde, toplam okuryazar oranı ve okuryazar kadın oranı değişkenlerinde il içinde en yüksek değere sahip olduğu görülmektedir. Eğitim endeksinin hesaplandığı temel bileşendeki ağırlıkları pozitif ve yüksek olan diğer değişkenlerin tümünde de oldukça yüksek değerlere sahiptir.

Tablo 40: TR904 Rize İlçeleri Eğitim Endeks Değerleri ve Sıralaması

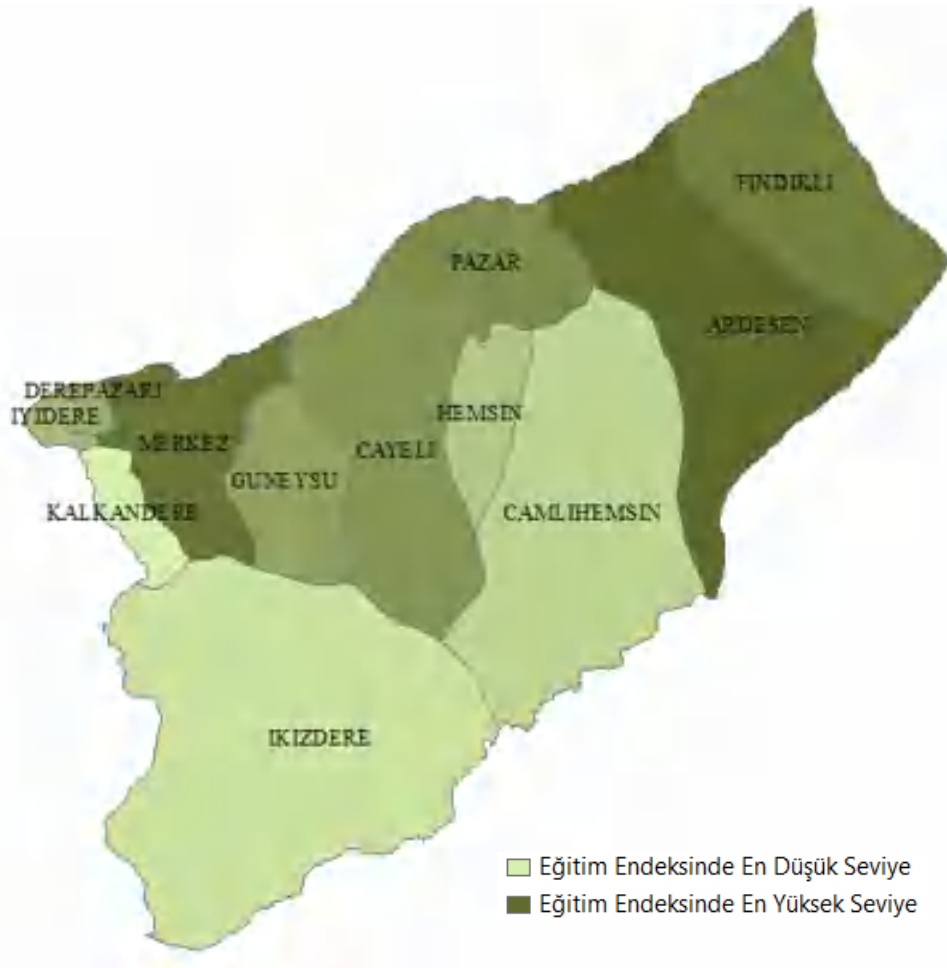
İlçenin Genel Sırası	İlçenin İldeki Sırası	İlçe Adı	Eğitim Endeks Değeri
6	1	ARDESEN	2.565198
7	2	RİZE MERKEZ	2.54353
10	3	FINDIKLI	2.455158
14	4	PAZAR	1.35202
22	5	CAYELI	0.981764
36	6	GUNEYSU	0.221984
37	7	DEREPAZARI	0.211477
42	8	IYIDERE	-0.161861
44	9	HEMSIN	-0.21761
55	10	CAMLIHEMSIN	-0.87664
56	11	IKIZDERE	-0.89304
60	12	KALKANDERE	-1.287843

Rize iline ait eğitim endeksi sıralamasında dikkat çeken bir unsur ilk üç sırada yer alan ilçelerin endeks değerlerinin birbirine oldukça yakın olduğudur. Bu durum Grafik-32'den izlenebilir. Rize ilinin Merkez ilçesi eğitim endeksi sıralamasında ikinci sırada yer almaktadır. Bu ilçe il içinde en yüksek lisans mezun oranına sahiptir. Diğer değişkenlerin tümünde il ortalamasının üzerinde değerler söz konusudur. Üçüncü sırada yer alan Fındıklı ise Ardeşen'den sonra en yüksek okuryazar oranlarına sahiptir. Liseler

okullaşma oranları ortalamaya yakın değerde iken, lisans mezun oranı da oldukça yüksektir.

Dördüncü sırada yer alan Pazar ve beşinci sırada yer alan Ç:ayeli'nin de eğitim endeks değerleri birbirine yakındır. Bu ilçelerin değişkenlerdeki değerleri de paralelidir. Nitekim her iki ilçenin okuryazar oranları ortalamaya yakın iken, lisans mezun oranları yüksektir. Ayrıca lise okullaşma oranı yine ortalamaya yakın iken, meslek lisesi okullaşma oranları yüksektir.

Sıralamanın sonlarında yer alan ilçelerin tamamında lisans mezun oranı ve meslek lisesi okullaşma oranı il ortalamasının altındadır. Bu ilçelerden İyidere'nin okuryazar oranları; Der pazarı'nın hem okuryazar oranı hem de lise okullaşma oranı; Hemşin'in ise sadece okuryazar oranı il ortalamasının üzerindedir. Tüm değişkenlerde en düşük değere sahip olan İkizdere'nin il içinde en yüksek meslek lisesi okullaşma oranına sahip olması da dikkat çeken bir unsurdur.

Harita 30: TR904 Rize İlçeleri Eğitim Endeksi Yoğunluk Haritası

Grafik 32: TR904 Rize İlçeleri Eğitim Düzeyi Sıralaması

4. RİZE İLÇELERİ SAĞLIK ENDEKSİ

TR904 Rize İline ait 12 ilçenin sağlık endeks değerleri Tablo-41'de, il içindeki sıralamaları Grafik-33'de ve Rize iline ait sağlık endeksi yoğunluk haritası Harita-31'de yer almaktadır. Bu sonuçlara göre, sağlık düzeyi açısından Rize İlinin en gelişmiş ilçesi Rize Merkez'dir. Bu ilçe için sağlık endeksinin hesaplandığı değişkenlerin verileri incelendiğinde, hastane yatak kapasitesi, sağlık personeli sayısı ve hekim sayısı değişkenlerinde il içinde en yüksek değere sahip olduğu görülmektedir. Eczane ve diş hekimi sayısı değişkenlerinde de il ortalamasının üzerinde değerlere sahiptir.

Tablo 41: TR904 Rize İlçeleri Sağlık Endeks Değerleri ve Sıralaması

İlçenin Genel Sırası	İlçenin İldeki Sırası	İlçe Adı	Sağlık Endeks Değeri
5	1	RİZE MERKEZ	3.707021
6	2	PAZAR	3.182087
41	3	FINDIKLI	-0.422145
46	4	HEMSIN	-0.502803
48	5	CAYELI	-0.553592
54	6	GUNEYSU	-0.937312
57	7	IKIZDERE	-1.078875
59	8	IYIDERE	-1.143468
60	9	CAMLIHEMSIN	-1.259851
62	10	KALKANDERE	-1.39032
69	11	DEREPAZARI	-1.734506
72	12	ARDESEN	-1.791328

Rize Merkez'e yakın bir endeks değerine sahip Pazar ilçesi sağlık endeksi sıralamasında ikinci sırada yer almaktadır. Bu ilçe hastane yatak kapasitesi, sağlık personeli sayısı ve hekim sayısı değişkenlerinde Rize Merkez'den sonra en yüksek değere sahiptir. Ayrıca il içinde diş hekimi sayısı değişkeninde en yüksek değere sahip olan ilçedir.

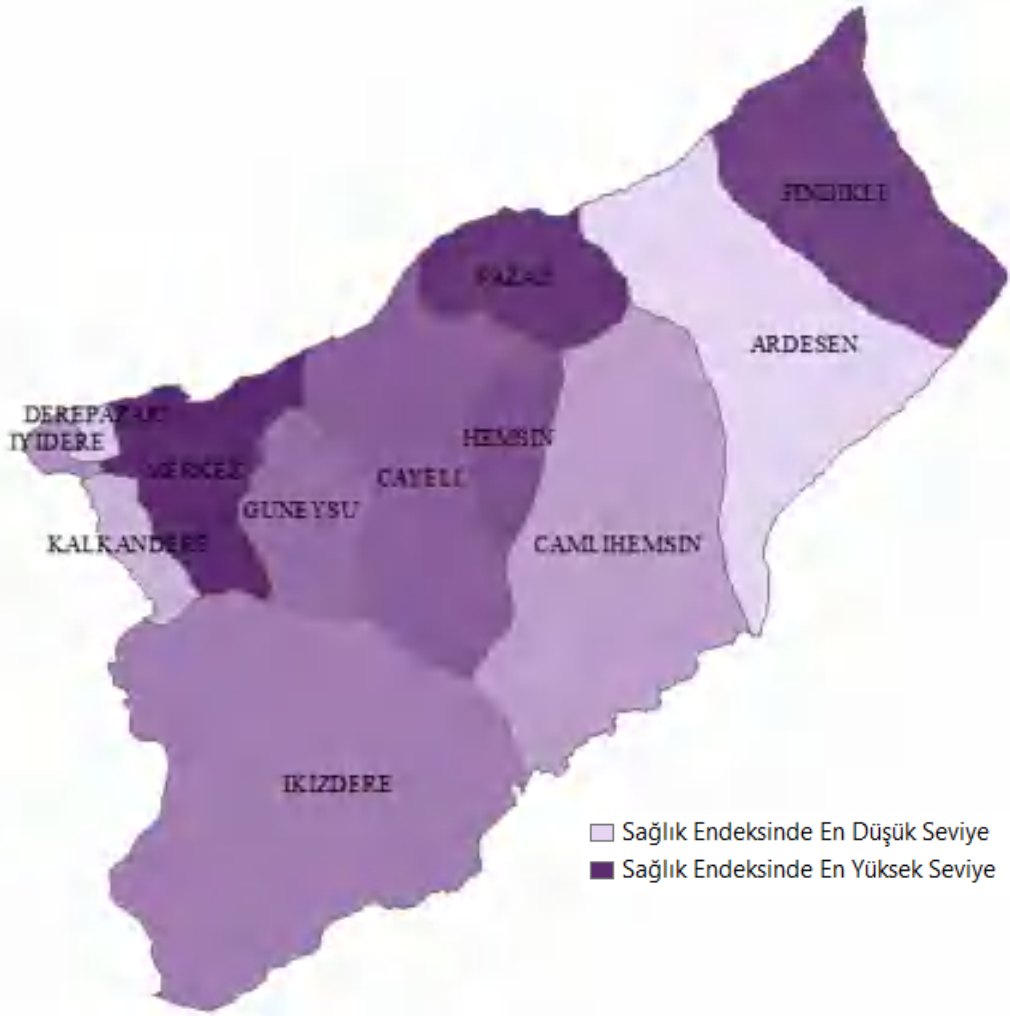
Grafik-33'de görüleceği üzere Rize Merkez ve Pazar ilçelerinin endeks değerleri birbirine oldukça yakın iken, diğer ilçelerle aralarında önemli bir endeks farkı mevcuttur. İlk iki sıradaki ilçeler hariç tamamının endeks değerleri negatif ve oldukça düşüktür. Nitekim bu ilçelerden Fındıklı, Hemşin ve Çayeli TR90 Doğu Karadeniz ilçeleri eşdeğer sağlık düzeyi gruplandırılmasında beşinci, diğerleri ise altıncı düzeyde yer almaktadır.

Bu ilçelerden Fındıklı ve Çayeli hastane yatak kapasitesi ve sağlık personeli sayısı değişkenlerinde yüksek değerlere, hekim sayısı değişkeninde il ortalamasının altında değere sahiptir. Bir başka değişle bu ilçeler nüfuslarına göre sağlık kurumları ve personeli açısından zengin iken, hekim sayısı açısından yetersizdirler. Hemşin ilçesinde ise tersi bir durum söz konusudur. Nitekim bu ilçede sağlık kuruluşu ve sağlık personeli yetersizliği mevcuttur. Fakat nüfusa göre hekim sayısı yeterlidir.

TR90 Doğu Karadeniz ilçeleri eşdeğer sağlık düzeyi gruplandırılmasına göre altıncı seviyede yer alan Rize ilçelerinin tamamında sağlık kuruluşu ve sağlık personeli yetersizliği söz konusudur. Bu ilçelerden Güneysu, İkizdere ve Kalkandere'nin diş hekimi sayısı değişkenindeki değeri; İyidere ve Çamlıhemşin'in ise hekim sayısı değişkenindeki değeri il ortalamasının üzerindedir. Derepaşarı ve Ardeşen İlçelerinin ise tüm değişkenlerdeki değerleri il ortalamasının altındadır.

Grafik 33: TR904 Rize İlçeleri Sağlık Düzeyi Sıralaması

Harita 31: TR904 Rize İlçeleri Sağlık Endeksi Yoğunluk Haritası

5. RİZE İLÇELERİ YAŞAM KALİTESİ ENDEKSİ

TR904 Rize İline ait 12 ilçenin yaşam kalitesi endeks değerleri Tablo-42'de, il içindeki sıralamaları Grafik-34'de ve Rize iline ait yaşam kalitesi endeksi yoğunluk haritası Harita-32'de yer almaktadır. Bu sonuçlara göre, yaşam kalitesi düzeyi açısından Rize İlinin en gelişmiş ilçesi Rize Merkez'dir. Bu ilçe için yaşam kalitesi endeksinin hesaplandığı değişkenlerin verileri incelendiğinde, temel bileşendeki ağırlığı pozitif olan şehirleşme oranı değişkeninde en yüksek değere, temel bileşendeki ağırlığı negatif olan nüfus artış hızı ve rakım değişkenlerinde en düşük değere sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca Merkez ilçe sahil şeridinde yer almaktadır ve genç yaşlı bağımlılık oranı il ortalamasının altındadır.

Grafik-34'de görüldüğü üzere Rize Merkez ile diğer ilçeler arasında yaşam kalitesi endeks değeri açısından önemli bir fark mevcuttur. Ayrıca grafikten izlenebilecek diğer bir husus ikinci ve yedinci sıradaki ilçelerin endeks değerlerinin birbirine oldukça yakın olduğudur. Bu ilçelerden Merkez ilçeye en yakın olan Derepaşarı'dır. Derepaşarı ilçesinin genç yaşlı bağımlılık oranı ve rakımı il ortalamasının altında iken, şehirleşme

oranı il ortalamasının üzerindedir. Merkez ilçeye yakın olan İyidere ilçesinin de genç yaşlı bağımlılık oranı ve rakımı düşük iken, şehirleşme oranı yüksektir. Bu ilçenin nüfus artış hızının da düşük olması Derepaazarı'nı geride bırakarak ikinci sıraya yerleşmesini sağlamıştır.

Tablo 42: TR904 Rize İlçeleri Yaşam Kalitesi Endeks Değerleri ve Sıralaması

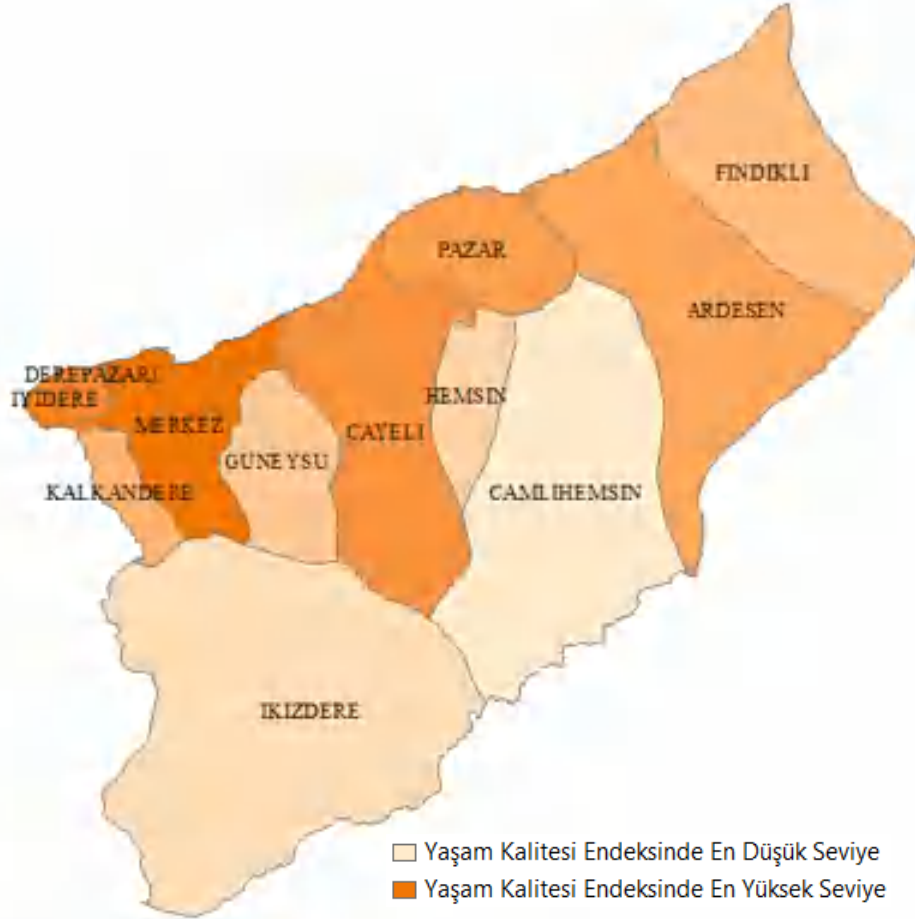
İlçenin Genel Sırası	İlçenin İldeki Sırası	İlçe Adı	Yaşam Kalitesi Endeks Değeri
4	1	RİZE MERKEZ	2.887409
9	2	İYİDERE	1.668718
13	3	DEREPAZARI	1.487824
15	4	CAYELI	1.392407
17	5	PAZAR	1.258349
18	6	ARDESEN	1.062784
19	7	KALKANDERE	1.062716
22	8	FINDIKLI	0.871834
29	9	GUNEYSU	0.403314
40	10	HEMSIN	-0.136069
52	11	İKİZDERE	-0.86242
58	12	CAMLIHEMSIN	-1.021431

Grafik 34: TR904 Rize İlçeleri Yaşam Kalitesi Düzeyi Sıralaması

Yaşam kalitesi sıralamasına göre dördüncü sırada yer alan Çayeli'nin genç yaşlı bağımlılık oranı düşük, şehirleşme oranı ise yüksektir. Nüfus artış hızının yüksek olduğu bu ilçe il merkezine olan uzaklığının ve rakımının düşük olması sebebiyle üst sıralarda yer bulabilmiştir. Beşinci sırada yer alan Pazar ilçesinin ise genç yaşlı bağımlılık oranı ve nüfus artış hızı düşük şehirleşme oranı yüksektir. Yaşam kalitesi endeksini düşüren unsur ise il merkezine olan uzaklığının il ortalamasının üzerinde olmasıdır.

Ardeşen ve Kalkandere ilçelerinin endeks değerleri arasında çok küçük bir fark mevcuttur. Bu ilçelerden Kalkandere il içinde en düşük genç yaşlı bağımlılık oranına sahiptir. İl merkezine olan mesafesi il ortalamasının altında olan bu ilçenin nüfus artış hızı da düşüktür. Olumsuz olan değişkenler ise şehirleşme oranının düşük olması ve rakımının yüksek olmasıdır. Ardeşen ilçesinde ise tersi bir durum söz konusudur. Nitekim bu ilçenin şehirleşme oranı yüksek iken, rakımı düşüktür. Ancak il merkezine olan uzaklığı oldukça yüksektir. Ardeşen için bir başka olumlu durum nüfus artış hızının düşük olmasıdır.

Harita 32: TR904 Rize İlçeleri Yaşam Kalitesi Endeksi Yoğunluk Haritası

İl merkezine uzak olan bir başka ilçe Fındıklı'dır. İl merkezine uzak olmasına karşın, rakımı ve nüfus artış hızı düşüktür. Ayrıca şehirleşme oranı da il ortalamasının üzerindedir. Sıralamanın sonlarında yer alan diğer ilçelerin tamamında rakım oldukça yüksektir. Bu ilçelerden sadece Güneysu ilçesi il merkezine yakındır. Güneysu ilçesinde genç yaşlı bağımlılık oranı ve nüfus artış hızı da il ortalamasının altındadır. İkizdere ilçesinde ise nüfus artış hızı düşüktür. Sıralamanın sonunda yer alan Çamlıhemşin yaşam kalitesi endeksinin hesaplandığı rakım hariç tüm değişkenlerde en olumsuz değerlere sahiptir. İl içinde rakımı n yüksek olan ilçe ise İkizdere'dir.

6. RİZE İLÇELERİ EKONOMİK ve MALİ DÜZEY ENDEKSİ

TR904 Rize İline ait 12 ilçenin ekonomik ve mali endeks değerleri Tablo-43'de, il içindeki sıralamaları Grafik-35'de ve Rize iline ait ekonomi ve mali endeks yoğunluk haritası Harita-33'de yer almaktadır. Bu sonuçlara göre, ekonomik ve mali düzey açısından Rize İlinin en gelişmiş ilçesi Rize Merkez'dir. Bu ilçe için ekonomik ve mali endeksin hesaplandığı değişkenlerin verileri incelendiğinde, kurumlar vergisi ve sanayi elektrik kullanımı hariç tüm değişkenlerde en yüksek değerlere sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 43: TR904 Rize İlçeleri Ekonomik ve Mali Endeks Değerleri ve Sıralaması

İlçenin Genel Sırası	İlçenin İldeki Sırası	İlçe Adı	Ekonomik Ve Mali Endeks Değeri
3	1	RİZE MERKEZ	5.715022885
7	2	CAYELI	3.204942005
15	3	ARDESEN	0.519200559
16	4	PAZAR	0.276278974
23	5	IYIDERE	-0.315635565
24	6	GUNEYSU	-0.351198913
30	7	KALKANDERE	-0.545943057
31	8	FINDIKLI	-0.562967306
35	9	IKIZDERE	-0.713067644
50	10	DEREPAZARI	-0.892404049
68	11	CAMLIHEMSIN	-1.059572545
71	12	HEMSIN	-1.090113224

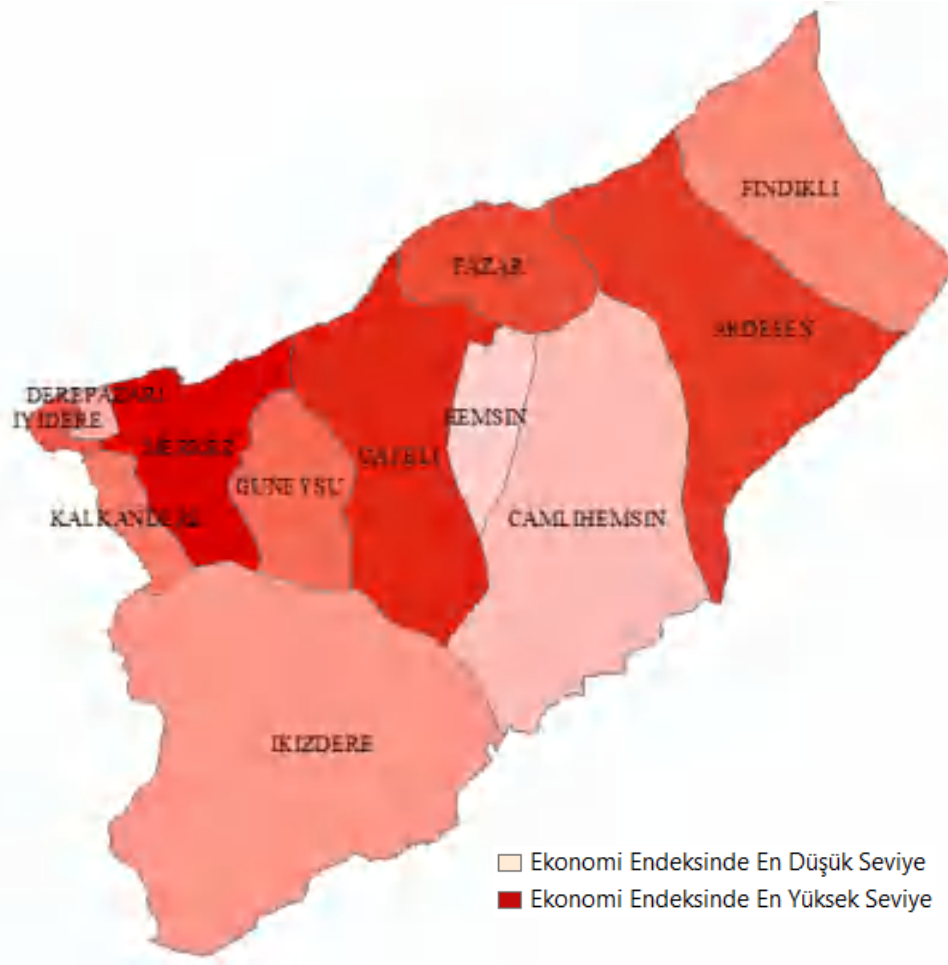
Ekonomik ve mali endeks sıralamasında ikinci sırada yer alan ilçe Çayeli'dir. Çayeli il içinde kurumlar vergisi ve sanayi elektrik kullanımı değişkenlerinde en yüksek değerlere sahip olan ilçedir. Sanayi istihdam oranı, sanayi firma sayısı, küçük sanayi siteleri firma sayısı ve banka şube sayısı değişkenlerinde de Rize Merkez'den sonra en yüksek değerlere sahiptir.

Grafik-35'den de izlenebileceği gibi Rize Merkez ve Çayeli'nden sonra ekonomik ve mali endeks değerinde önemli bir düşüş söz konusudur ve sonraki ilçelerin endeks değerleri birbirine oldukça yakındır. İlk iki sıradaki ilçeler ihmal edildiğinde Rize ilçeleri arasında ekonomik ve mali düzey açısından önemli farklılıkların olmadığı söylenebilir. TR90 Doğu Karadeniz ilçeleri eşdeğer ekonomik ve mali düzey gruplandırmasında bu ilçelerin birçoğunun dördüncü seviyede bulunması bu sonucu doğrulamaktadır.

Ekonomik ve mali endeks sıralamasında üçüncü sırada yer alan Ardeşen ilçesinin sanayi firma sayısı ve küçük sanayi siteleri firma sayısı değişkenlerindeki değerleri il ortalamasının üzerinde iken, sanayi istihdam oranı il ortalamasının altındadır. Mali değişkenlerde ise Rize Merkez'den sonra en yüksek banka şube sayısına sahiptir ve gelir vergisi değişkenindeki değeri il ortalamasının üzerindedir.

Grafik 35: TR904 Rize İlçeleri Ekonomik Ve Mali Düzeyi Sıralaması

Harita 33: TR904 Rize İlçeleri Ekonomik Ve Mali Endeks Yoğunluk Haritası

Dördüncü sırada yer alan Pazar ilçesinin sanayi istihdam oranı oldukça yüksek iken, firma sayısı değişkenindeki değeri il ortalamasına yakın fakat altındadır. Mali değişkenlerden ise sadece banka şube sayısı il ortalamasının üzerindedir. İyidere, Güneysu, Kalkandere ve Fındıklı ilçelerinin ekonomik ve mali endeks değerleri birbirine oldukça yakındır. Bu ilçelerin tamamında sanayi elektrik kullanımı değeri il ortalamasının üzerindedir. Ayrıca İyidere ilçesinin sanayi istihdam oranı, Güneysu ilçesinin ise sanayi firma sayısı değişkenindeki değeri il ortalamasının üzerindedir.

Sıralamanın sonlarında yer alan İkizdere, Derepaşarı, Çamlıhemşin ve Hemşin ilçelerinin tamamında tüm değişkenlerin değerleri il ortalamasının altındadır. Sıralamanın sonunda yer alan Hemşin ilçesi ise tüm değişkenlerde en düşük değere sahiptir.

7. RİZE İLÇELERİ REKABET ve YENİLİK KAPASİTESİ ENDEKSİ

TR904 Rize İline ait 12 ilçenin rekabet ve yenilik kapasitesi endeks değerleri Tablo-44'de, il içindeki sıralamaları Grafik-36'da ve Rize iline ait rekabet ve yenilik kapasitesi endeksi yoğunluk haritası Harita-34'de yer almaktadır. Bu sonuçlara göre, ekonomik ve mali düzey açısından Rize İlinin en gelişmiş ilçesi önemli bir farkla Rize Merkez'dir. TR90 Doğu Karadeniz ilçeleri rekabet ve yenilik kapasitesi endeksi sıralamasında ikinci sırada yer alan Rize Merkez için rekabet ve yenilik kapasitesi endeksinin hesaplandığı değişkenlerin verileri incelendiğinde, patent başvuru sayısı hariç tüm değişkenlerde en yüksek değerlere sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 44: TR904 Rize İlçeleri Rekabet ve Yenilik Kapasitesi Endeks Değerleri ve Sıralaması

İLÇENİN GENEL SIRASI	İLÇENİN İLDEKİ SIRASI	İLCE ADI	REKABET VE YENİLİK KAPASİTESİ ENDEKS DEĞERİ
2	1	RİZE MERKEZ	8.595481
6	2	CAMLIHEMSIN	1.961015
10	3	CAYELI	1.688856
11	4	IYIDERE	1.457842
12	5	ARDESEN	1.416263
24	6	IKIZDERE	-0.008623
26	7	PAZAR	-0.196986
27	8	DEREPAZARI	-0.21935
30	9	GUNEYSU	-0.390976
33	10	FINDIKLI	-0.440075
34	11	HEMSIN	-0.478329
49	12	KALKANDERE	-0.898331

Rize ilinin rekabet ve yenilik kapasitesi endeksi sıralamasında dikkat çeken bir unsur ikinci ve beşinci sıralar arasında yer alan ilçelerin endeks değerinin birbirine oldukça yakın olduğudur. Ayrıca altıncı sıradan sonraki ilçelerin endeks değerleri de birbirine yakındır. Dikkat çeken başka bir unsur ise bu gruplar arasındaki endeks değeri farkının oldukça yüksek olduğudur. Bu durum Grafik-36'da daha rahat görülebilir. Bu tespit Rize

ilinde rekabet ve yenilik düzeyi bakımından farklılıkların yüksek olduğu sonucunu doğurmaktadır.

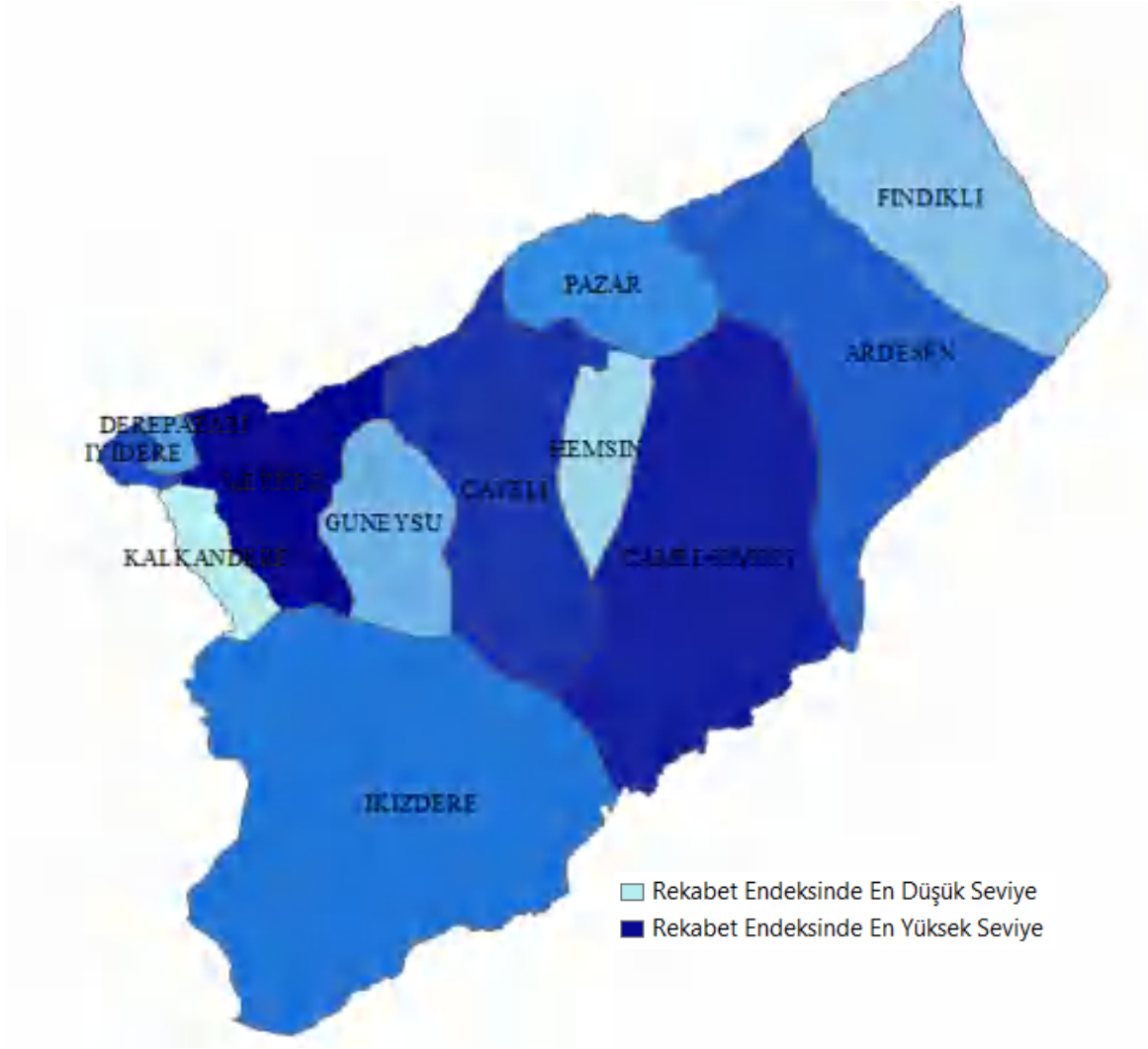
Grafik 36: TR904 Rize İlçeleri Rekabet Ve Yenilik Kapasitesi Düzeyi Sıralaması

Rekabet ve yenilik endeksi sıralamasında ikinci sırada yer alan Çamlıhemşin ilçesinin verileri incelendiğinde il içinde en yüksek turizm yatak kapasitesine sahip ilçe olduğu görülmektedir. Bu ilçenin ikinci sırada oluşunu turizm alanındaki başarısına borçlu olduğu söylenebilir. Nitekim marka sayısı hariç diğer değişkenlerin tümünde il ortalamasının altında değere sahiptir.

Üçüncü sırada yer alan Çayeli ilçesi KOSGEB tarafından desteklenen firma sayısı ve destek miktarı değişkenleri ile patent başvuru sayısı ve faydalı model sayısı değişkenlerinde il ortalamasının üzerinde değere sahiptir. Birçok değişkende il ortalamasının üzerinde değere sahip olmasına rağmen, Çamlıhemşin ilçesinin turizm yatak kapasitesi değişkenindeki değerinin çok yüksek olması Çayeli'ni geride bırakmıştır.

Dördüncü sırada yer alan Ardeşen ve beşinci sırada yer alan İyidere ilçelerinin endeks değerleri arasında çok küçük bir fark söz konusudur. Akat ilçelerin başarılı oldukları alanlar oldukça farklıdır. İyidere ilçesi il içinde en yüksek lisansüstü mezun oranına sahipken, Ardeşen ilçesinde marka ve faydalı model sayısı değişkenlerinin değerleri oldukça yüksektir. Ardeşen'in turizm yatak kapasitesi değişkenindeki değeri de il ortalamasının üstündedir.

Sıralamanın sonlarında yer alan ilçelerden İkizdere ilçesinde turizm yatak kapasitesi değişkeninin, Derepaazarı ilçesinde ise patent başvuru sayısı değişkeninin değeri il ortalamasının üzerindedir. Diğer ilçelerin tamamında tüm değişkenler için değerleri il ortalamasının altındadır.

Harita 34: TR904 Rize İlçeleri Rekabet Ve Yenilik Kapasitesi Endeksi Yoğunluk Haritası

ARTVİN

6.BÖLÜM

1. GENEL TANITIM

MÖ 2000'lerde Artvin ve çevresinde Hurriler tarafından site devletler kurulmuştur. Hititler, Urartular, İskitlerin etkisinde kalmıştır. İskitler sonrası Arsaklar adı verilen sülale Artvin'e egemen olmuştur. Şamanist dini öğretiye inanan bu sülale MS 350'lerde Bizans'ın etkisinde kalarak İsevi dinini kabul etmiş daha sonra da Bizans'ın tahakkümü altına girmişlerdir. 575 yılında İran devletinin Bizans'a saldırmasıyla doğan boşluğu değerlendiren Hazar Türkleri Çoruh boylarına egemen olmuşlardır.

Halife Osman döneminde İslam orduları Bizans'ı yenerek Şavşat-Ardanuç-Artvin'i ele geçirmiştir. İslam orduları Hazar Denizi'ne ilerlemeyi isteseler de Hazarlar tarafından durdurulmuşlardır. Emeviler döneminde Hazarlar ile birleşen Artvin halkı İslam ordularına karşı direnmiştir. Artvin 786 yılında Abbasi Halifesi Harun Reşit döneminde Bağdat'a bağlanmıştır. Abbasilere bağlı Bagratlı ve Sac beyliklerinden; Sac beyliği yıkılınca tekrar Bizans'ın kontrolüne geçmiştir.

1064 yılında Selçuklu sultanı Alparslan'ın Gürcistan seferi sonucunda Çoruh boyları Selçuklu yönetimine geçmiştir. Ancak Artvin Alparslan'ın ölümü ile Bizans'tan yardım alan Gürcistan Krallığının egemenliğine girmiştir. 1081 yılında Gürcistan Kralı yenilince Melikşah'ın desteği ile Çoruh'u da içine alan Erzurum-Bayburt-Kars merkezli Saltukoğlu beyliği kurulmuş ve Artvin Saltuklu Beyliği idaresine girmiştir.

Moğol istilasının ardından İlhanlılar'ın kontrolünde Çıldır Atabeklerinin yönetiminde Timur, Karakoyunlu, Akkoyunlu ve Safevi gibi Türk devletlerinin himayesinde bulunmuştur. Yavuz Sultan Selim zamanında başlayan Osmanlı egemenliği, Kanuni Sultan Süleyman dönemi Erzurum beylerinden İskender Paşa'nın 1551'de Atabekler'in başkenti durumundaki Ardanuç Kalesini fethetmesi ile tamamlanmıştır.

1877-1878 Savaşı sonucunda 3 Mart 1878'de imzalanan Ayastafanos Anlaşması gereği o zaman Batum Liva'sına bağlı Artvin, Ardanuç, Borçka, Şavşat ve Hopa'nın Kemalpaşa bucağı savaş tazminatı olarak Ruslara terk edilmiştir. 3 Mart 1918'de imzalanan Brest-Litovsk Antlaşması gereğince Ruslar Artvin topraklarından çekilmişlerdir. 16 Mart

1921'de imzalanan Moskova Antlaşması ile Artvin anavatanına katılmış, 7 Temmuz 1921'de sancak olarak kurulan Artvin, 24 Nisan 1924'de il olarak dönüşmüştür.

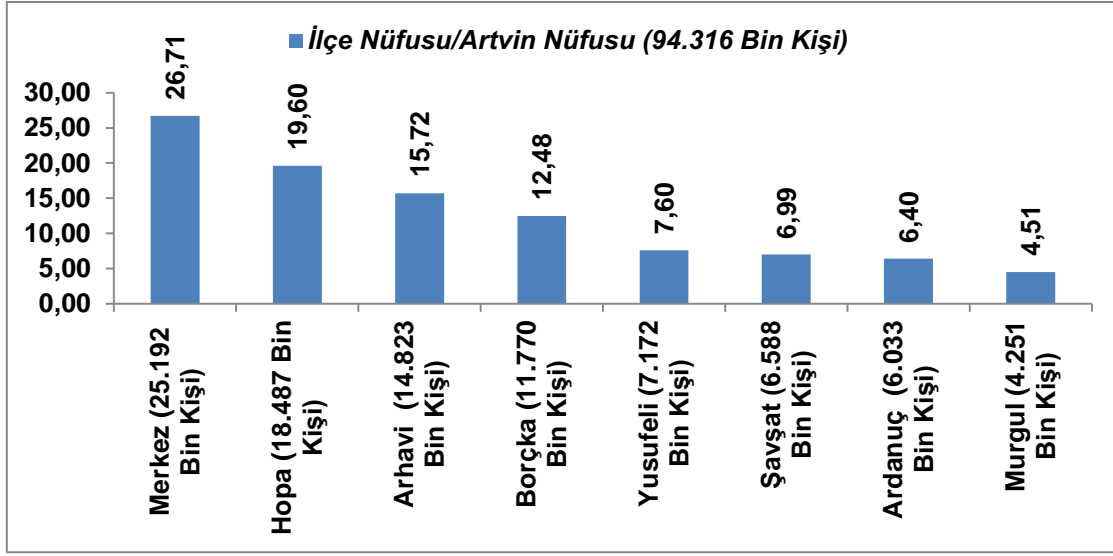
Artvin ili batıdan Rize, doğudan Ardahan, güneyden Erzurum illerine sınırdır. Kuzeyinde ise Karadeniz ve Gürcistan yer almaktadır. Artvin ve Ardahan illeri ile Türkiye Gürcistan'a sınır olmaktadır. Artvin iklim yönünden Doğu Karadeniz Bölgesi'nin en çok değişkenlik gösteren ilidir.

Kıyı kesimi ile Cankurtaran dağları silsilesinin içine aldığı alanda Karadeniz iklimi görülmektedir. Cankurtaran dağları silsilesinden Borçka ve Artvin Merkez'e kadar olan alanda iklim daha soğuk kışlar ve daha az yaz yağışları olan Karadeniz iklimi şeklindedir. Bu alana Şavşat ve civarını da eklemek mümkündür. Ardanuç ve Yusufeli'nin de ise kısmen karasal iklim ile Akdeniz ikliminin bir karışımı olan yazları sıcak ve kurak, kışları ise normal karasal iklime oranla kısmen ılık ve daha az yağışlı bir iklim söz konusudur. Hatta bu alanın bazı kesimlerinde iklim Akdeniz iklimine çok yaklaşmaktadır. 1950-2014 döneminde ortalama sıcaklıklar dikkate alındığında 2.8°C ile Ocak ayı en düşük 21°C ile Ağustos ayı en yüksek ortalama sıcaklığın yaşandığı aylar olarak gerçekleşmiştir (www.artvin.gov.tr, www.artvinkultur.gov.tr ve www.mgm.gov.tr).

Artvin ilinin yüzölçümü 7367.1 km² olup TR90 bölgesinin %20.9'unu oluşturmaktadır. Yüzölçümü bakımından en büyük ilçesi 2270 km² ile Yusufeli'dir. Yusufeli'ni 1376.61 km² ile Şavşat ve 1084.74 km² ile Merkez takip etmektedir. Yüzölçümü bakımından en küçük ilçesi 212.55 km² ile Hopa'dır.

Artvin ili Ardanuç, Arhavi, Borçka, Hopa, Merkez, Murgul, Şavşat ve Yusufeli olmak üzere toplam 8 ilçeden oluşmaktadır. Arhavi ve Hopa kıyı şeridinde yer alırken diğer ilçelerin denize kıyısı yoktur. 2013 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi verilerine göre Artvin'in nüfusu 85160 erkek, 84174 kadın olmak üzere toplam 169334 kişidir. Bu

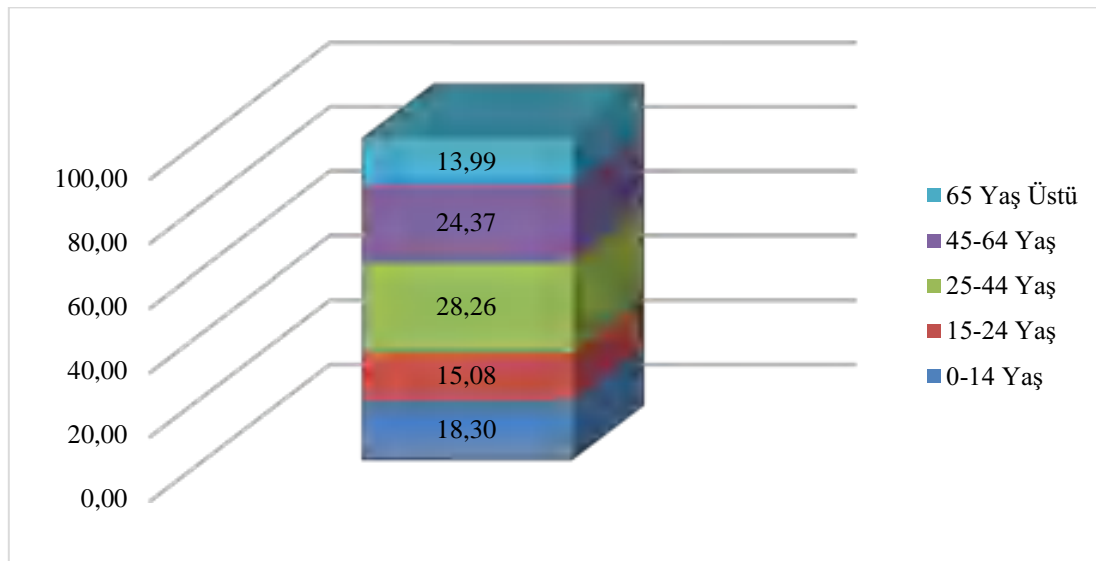
nüfusun %55.70 kentsel %44.30 ise kırsal alanlarda yaşamaktadır. Kadınların il nüfusuna oranı %49.70'dir.

Grafik 37: Artvin İlçeleri Nüfusu (2013)

Grafik-37, ilçelerin nüfus ve Artvin nüfusu içindeki payı bakımından sıralamasını göstermektedir. En büyük ilçe 25192 kişi ile ve %26.71'lik payla Merkez ilçedir. Merkezi 18487 kişi ve %19.60'lık payı ile Hopa, 14823 kişi ile ve %15.72'lik payla Arhavi ve 11770 kişi ile ve %12.48'lik payı ile Borçka takip etmektedir. En küçük ilçe ise 4251 kişi ve %4.51 payı ile Murgul'dur.

Artvin ilinde km²'ye düşen kişi sayısı 23'tür. Nüfus yoğunluğu bakımından hem bölgenin (72 kişi) hem de Türkiye'nin (100 Kişi) oldukça gerisindedir. Hopa ilçesi 159.08 kişi ile ilk sıradadır. Hopa ilçesini Arhavi ve Borçka sırasıyla 66.55 ve 30.94 kişi ile takip etmektedir. Nüfus yoğunluğu en düşük olan ilçe 9.74 kişi ile Yusufeli'dir.

Grafik 38: Artvin Yaş Grubuna Göre Nüfusun Toplam Nüfus İçindeki Payı (2013)

Grafik-38'te nüfusun yaş grubuna göre il nüfusu içindeki payları gösterilmiştir. Artvin nüfusunun %67.71'lik kısmını 15-64 yaş arası nüfus (aktif nüfus 114.656 kişi) oluşturmaktadır. Nüfusun yaklaşık %18 ve %14'lük kısmını sırasıyla 0-14 yaş grubu ve 65 yaş üstü yaş grubu oluşturmaktadır. Çalışma çağına yeni giren 15-24 yaş grubu nüfus, %15.08'lik paya sahiptir. Artvin'de İşgücüne katılım oranı %50.7, işsizlik oranı %7.1 ve istihdam oranı %47.1'dir. 15-64 yaş grubu nüfusunun toplam ilçe nüfusuna oranı bakımından Artvin'de ilk üç sırayı Merkez, Murgul ve Arhavi alırken son üç sırayı ise Borçka, Şavşat ve Yusufeli almıştır. Artvin ilçelerinde toplam 2729 kişi imalat sanayiinde istihdam edilmektedir. İmalat sanayi istihdamının il istihdamına oranı bakımından %25.83 ile ilk sırada Hopa yer almaktadır. Hopa'yı Murgul (%25.76) ve Arhavi (%19.16) takip etmektedir.

Doğurganlık oranı 1.72 çocuk olup bu değer hem TR90 Bölgesi hem de Türkiye ortalamasından daha küçüktür. Nüfus artış hızı ‰ 13.48'dir. Bu oran TR90 Bölgesi nüfus artış hızından (‰3,28) büyük Türkiye ortalamasından (‰ 13,66) küçüktür. Şavşat, Merkez, Yusufeli ve Ardanuç ilçelerinin nüfusu 2013 yılında azalırken Artvin'in diğer ilçelerinin nüfusu artmıştır.

Artvin'de okuryazarlık oranı %95.97'dir. Bu oran erkeklerde %98.79 kadınlarda ise %93,1'dir. Artvin, hem genel hem de erkek ve kadın okuryazarlık oranı bakımından TR90 bölgesinin önünde ancak erkek okuma yazma oranı hariç Türkiye ortalamasının altındadır.

İlköğretimde öğretmen başına düşen öğrenci sayısı 12'dir. Bu değer, hem Türkiye (19 öğrenci) ortalaması hem de TR90 (16 öğrenci) bölgesinden daha iyidir. Benzer şekilde %92.67 olan ortaöğretimde okullaşma oranı Türkiye (%76.65) ve TR90 bölgesinin (%87.28) üzerindedir. İlçeler bazında okuryazarlık oranı bakımından %96.61 ile ilk sırayı Murgul almaktadır. Murgul'u Merkez (%96.05) takip etmektedir. %93.14 okuryazar oranı ile Yusufeli son sıradadır. Artvin'de yükseköğretim ve fakülte mezun sayısı 15274, lisansüstü mezun sayısı ise 768 kişidir. Bu kategoride ilk sırayı sırasıyla 4694 ve 325 kişi ile Merkez ilçe almaktadır.

Artvin'de 100 bin kişiye düşen hekim, diş hekimi, sağlık personeli ve hastane yatak sayısı sırasıyla 129, 24 ve 602 kişi ve 210 adettir. 100 bin kişiye düşen sağlık personeli bakımından Artvin Türkiye'nin ve TR90 bölgesinin üzerinde değerlere sahiptir. İlçe bazında 100 bin kişiye düşen hekim bakımından 248 kişi Merkez, 142 kişi Borçka ve 104 kişi Hopa; 100 bin kişiye düşen diş hekimi bakımından 27 kişi Merkez, 15 kişi Murgul ve 11 kişi Şavşat; 100 bin kişiye düşen sağlık personeli bakımından 1296 kişi Merkez, 472 kişi Arhavi ve 463 kişi Şavşat; 100 bin kişiye düşen hastane yatak sayısı bakımından 494 adet Merkez, 171 adet Şavşat ve 151 adet Arhavi şeklinde sıralama mevcuttur.

Artvin'de 2009-2013 döneminde patent ve faydalı model sırasıyla 5 ve 1 olarak Merkez ilçede gerçekleşmiştir. Ayrıca ürünlerde markalaşma başarılı olduğunda firmaların rekabet düzeyleri de artmaktadır. Artvin açısından 2009-2013 döneminde 87 marka tescil

edilmiştir. Artvin ilçeleri arasında marka sayısı bakımından 25 ile ilk sırayı Merkez almaktadır. Merkez'i Hopa ve Arhavi sırasıyla 19 ve 16 marka ile takip etmektedir.

Artvin'in turizm yatak kapasitesi 4679 adettir. İlçeler arasında turizm yatak sayısı bakımından 1183 yatak ile ilk sırayı Hopa almaktadır. Hopa'yı Yusufeli ve Borçka sırasıyla 1170 ve 828 yatak ile takip etmektedir.

Diğer taraftan Artvin'de imalat sanayi firma ve küçük sanayi siteleri firma sayısı sırasıyla 60 ve 332'dir. Artvin ilçeleri arasında imalat sanayi firma sayısı bakımından ilk sırayı 16 firma ile Merkez küçük sanayi siteleri firma sayısı bakımından ilk sırayı 138 firma ile Hopa almaktadır. Merkezi imalat sanayi firma sayısı bakımından 10 firma ile Hopa küçük sanayi siteleri firma sayısı bakımından 102 firma ile Merkez Hopa'yı takip etmektedir.

Artvin'de 34 banka şubesi faaliyet göstermektedir. Ayrıca bu şubelerin toplam mevduat büyüklüğü de 1.326 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. 12 banka şubesi ile ilk sırayı Hopa 8 şube ile ikinci sırayı Merkez 4 şube ile üçüncü sırayı Arhavi almıştır. Toplam mevduat bakımından ilk sırayı 0.352 milyar TL ile Şavşat almıştır. Şavşat'ı Ardanuç ve Merkez sırasıyla 0.227 ve 0.222 milyar TL ile takip etmiştir.

2. ARTVIN İLÇELERİ SOSYO EKONOMİK GELİŞMİŞLİK ENDEKSİ

TR905 Artvin İline ait 8 ilçenin sosyoekonomik gelişmişlik endeks değerleri ve sıralaması Tablo-45'de yer almaktadır. Bu tabloya göre Artvin İlinin en gelişmiş ilçesi önemli bir farkla Artvin Merkez'dir. TR90 Doğu Karadeniz Bölgesi Sosyoekonomik gelişmişlik sıralamasında beşinci sırada bulunan bu ilçenin verileri incelendiğinde, temel bileşendeki ağırlıkları pozitif ve oldukça yüksek olan birçok değişkende il içinde en yüksek değere sahip olduğu görülmektedir.

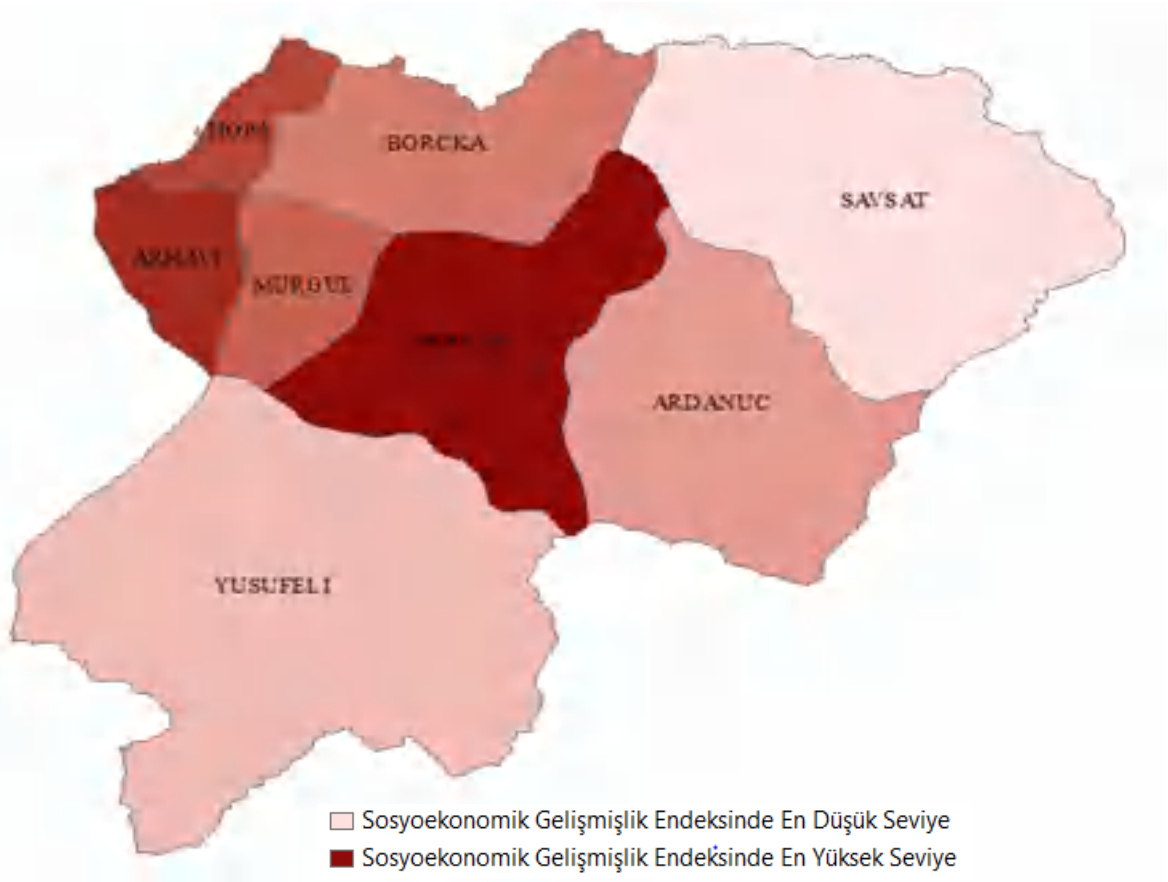
Bunlar; rekabet ve yenilik değişkenlerinden patent ve faydalı model sayıları, KOSGEB desteklerinden yararlanan firma sayısı ve lisansüstü mezun oranı; ekonomik ve mali değişkenlerden çalışma çağındaki nüfus oranı ve sanayi firma oranı; eğitim düzeyi değişkenlerinden okuryazar oranları hariç tümü; sağlık düzeyi değişkenlerinin tümü. Ayrıca Artvin Merkez genç yaşlı bağımlılık oranı il içinde en düşük olan ilçedir. Bu tespitlere dayanarak Merkez ilçenin birinci sırada yer almasını daha çok sağlık ve eğitim düzeyindeki gelişimine borçlu olduğu söylenebilir.

Genel sosyoekonomik gelişmişlik sıralamasında on beşinci sırada yer alan Arhavi ilçesi il içinde ikinci sıradadır. Bu ilçenin verileri incelendiğinde, il içinde en yüksek şehirleşme oranına sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca sahil şeridinde yer alan Arhavi il merkezine uzak olmasına karşın, düşük bir rakıma sahiptir. Genç yaşlı bağımlılık oranı il ortalamasının altında olan ilçenin, sanayi ve rekabet değişkenlerinin birçoğunun değeri il ortalamasının üzerindedir. Özellikle küçük sanayi siteleri firma sayısı oldukça yüksektir ve marka sayısı değişkeninde il içinde en yüksek değere sahiptir. Lisans mezun oranı değişkeninde de Merkez ilçeden sonra en yüksek değere sahiptir.

Tablo 45: TR905 Artvin İlçeleri Sosyoekonomik Gelişmişlik Endeks Değerleri ve Sıralaması

İlçenin Genel Sırası	İlçenin İldeki Sırası	İlçe Adı	Sosyoekonomik Gelişmişlik Endeks Değeri
5	1	ARTVİN MERKEZ	5.56662828
15	2	ARHAVI	1.41613454
16	3	HOPA	1.3834944
20	4	MURGUL	0.95028419
35	5	BORCKA	-0.6686651
42	6	ARDANUC	-1.1675996
48	7	YUSUFELI	-1.5242963
54	8	SAVSAT	-1.8462107

Sahil şeridinde yer alan ve rakımı düşük olan bir başka ilçe Hopa'dır. İl merkezine olan uzaklığı il ortalamasının üzerinde olan bu ilçe sosyoekonomik gelişmişlik sıralamasında il içinde üçüncü sıradadır. Hopa ilçesi ekonomik ve mali değişkenlerin birçoğunda il içinde en yüksek değere sahiptir. Bunlar, ekonomik ve mali değişkenlerden sanayi istihdam oranı, küçük sanayi siteleri firma sayısı, banka şube sayısı, kurumlar ve gelir vergisi; rekabet değişkenlerinden turizm yatak kapasitesi ve KOSGEB destek miktarıdır. Ayrıca il içinde en düşük nüfus artış hızına sahiptir.

Harita 35: TR905 Artvin İlçeleri Sosyoekonomik Gelişmişlik Endeksi Yoğunluk Haritası

TR90 Doğu Karadeniz ilçeleri eşdeğer gelişmişlik gruplandırmasına göre Artvin ilçelerinden Ardanuç, Yusufeli ve Şavşat sekizinci bölgede yer almaktadır. Bu ilçelerden il merkezine olan uzaklığı il ortalamasının altında olan Ardanuç'un rakımı ve denize olan mesafesi il ortalamasının oldukça üstündedir. Diğer değişkenlerde ise şehirleşme oranı, çalışma çağındaki nüfus oranı ve okuryazar oranları il ortalamasının üstündedir. Bu nedenlerden dolayı sosyoekonomik gelişmişlik endeksi düşük olan Ardanuç altıncı sıradadır.

Artvin'de il merkezine en uzak ilçe Yusufeli'dir. Ayrıca il içinde en düşük şehirleşme oranına sahiptir. Sosyoekonomik gelişmişlik sıralamasında il içinde yedinci sırada olan bu ilçenin sadece çalışma çağındaki nüfus oranı, marka sayısı, KOSGEB destek miktarı ve sanayi firma oranı değişkenlerindeki değeri il ortalamasının üzerindedir. Artvin'de rakımı en yüksek olan Şavşat ilçesi il içinde en yüksek nüfus artış hızına sahiptir. Sosyoekonomik gelişmişlik sıralamasında son sırada bulunan ilçenin sadece çalışma çağındaki nüfus oranı ve meslek lisesi okullaşma oranı il ortalamasının üzerindedir.

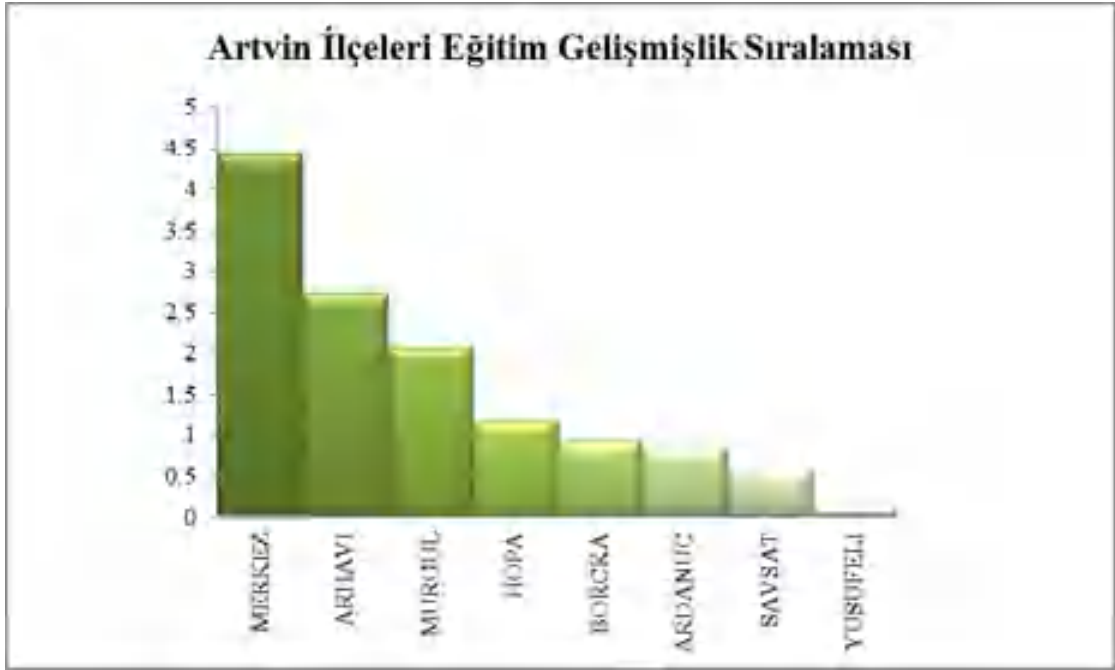
3. ARTVİN İLÇELERİ EĞİTİM ENDEKSİ

TR905 Artvin İline ait 8 ilçenin eğitim endeks değerleri Tablo-46'da, il içindeki sıralamaları Grafik-39'da ve Artvin iline ait eğitim endeksi yoğunluk haritası Harita-37'de yer almaktadır. Bu sonuçlara göre, eğitim düzeyi açısından Artvin İl'inin ve aynı zamanda Doğu Karadeniz Bölgesi'nin de en gelişmiş ilçesi olan Artvin Merkez'dir. Bu ilçe için eğitim endeksinin hesaplandığı değişkenlerin verileri incelendiğinde, toplam okuryazar oranı ve okuryazar kadın oranı hariç diğer değişkenlerin tümünde il içinde en yüksek değerlere sahip olduğu görülmektedir.

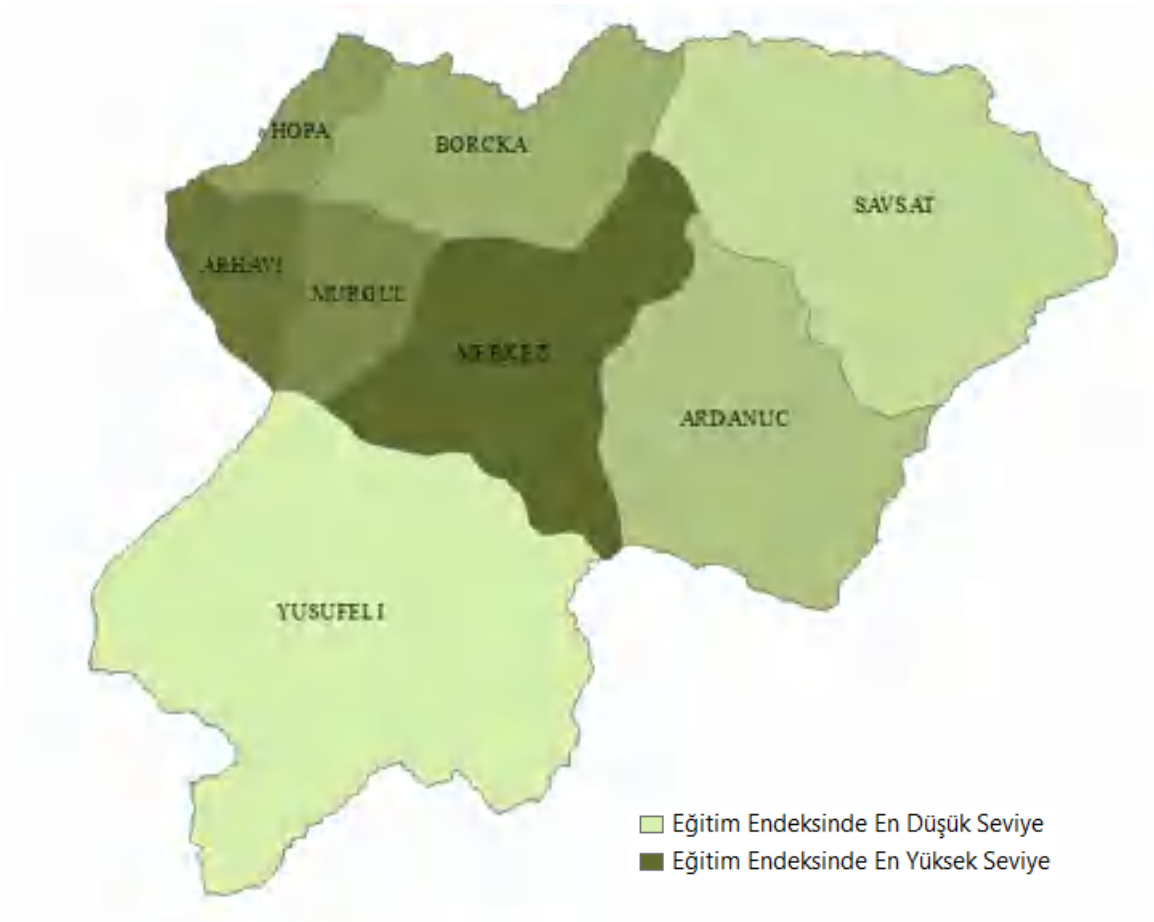
Tablo 46: TR905 Artvin İlçeleri Eğitim Endeks Değerleri ve Sıralaması

İlçenin Genel Sırası	İlçenin İldeki Sırası	İlçe Adı	Eğitim Endeks Değeri
1	1	ARTVİN MERKEZ	4.426327
5	2	ARHAVI	2.736477
11	3	MURGUL	2.076834
17	4	HOPA	1.192765
23	5	BORCKA	0.930614
26	6	ARDANUC	0.841541
31	7	SAVSAT	0.583201
38	8	YUSUFELI	0.147156

Grafik-39'dan da izlenebileceği gibi Artvin ilçelerinin eğitim endeks değerleri birbirinden oldukça farklıdır. Ayrıca TR90 Doğu Karadeniz ilçeleri eşdeğer eğitim düzeyi gruplandırmasına göre Artvin Merkez birinci, Arhavi ikinci, Murgul üçüncü, Yusufeli beşinci ve diğer ilçeler dördüncü seviyede yer almaktadır. Eşdeğer eğitim düzeyi gruplandırmasında dokuz grup olduğu göz önünde bulundurulduğunda, Artvin ilinde eğitim düzeyi açısından homojen bir yapı olmamakla birlikte, tüm ilçelerin yüksek eğitim düzeyine sahip olduğu söylenebilir.

Grafik 39: TR905 Artvin İlçeleri Eğitim Düzeyi Sıralaması

Harita 37: TR905 Artvin İlçeleri Eğitim Endeksi Yoğunluk Haritası

Eğitim endeksi sıralamasında ikinci sırada bulunan Arhavi ilçesi meslek lisesi okullaşma oranı hariç tüm değişkenlerde il ortalamasından oldukça yüksek değerlere sahiptir. Özellikle lisans mezun oranı ve lise okullaşma oranı en yüksek olan ikinci ilçedir. Üçüncü sıradaki Murgul ilçesi ise il içinde en yüksek okuryazar oranlarına sahip ilçedir. Lisans mezun oranı il ortalamasının üzerinde olan Murgul'un liseler okullaşma oranları il ortalamasının altındadır.

Liseler okullaşma oranları il ortalamasının altında olan bir başka ilçe Hopa'dır. Bu ilçenin okuryazar kadın oranının da il ortalamasının altında olması eğitim endeks değerini düşürdüğünden ancak dördüncü sırada yer bulabilmiştir. Sıralamanın sonlarında yer alan ilçelerden Ardanuç'un okuryazar oranları, şavşat'ın da sadece meslek lisesi okullaşma oranı il ortalamasının üzerindedir. Artvin ili içinde düşük sıralarda yer alan bu ilçeler bölge ortalaması göz önünde bulundurulduğunda oldukça yüksek seviyelerde yer almaktadırlar.

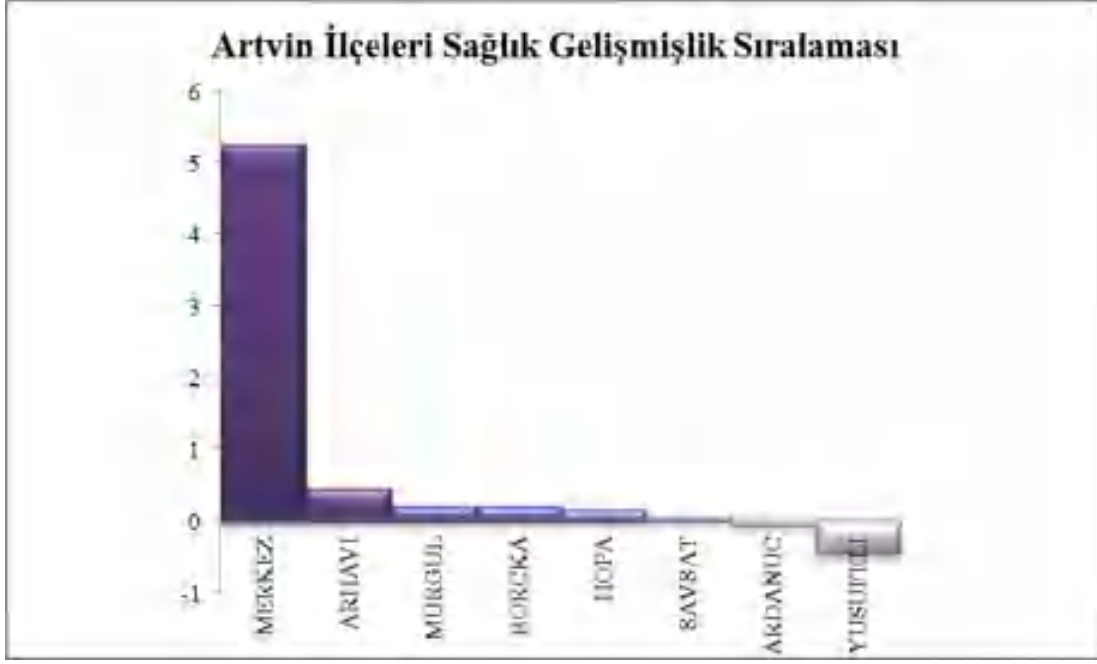
4. ARTVİN İLÇELERİ SAğLIK ENDEKSİ

TR905 Artvin İline ait 8 ilçenin sağlık endeks değerleri Tablo-47'de, il içindeki sıralamaları Grafik-40'da ve Artvin iline ait sağlık endeksi yoğunluk haritası Harita-38'de yer almaktadır. Bu sonuçlara göre, sağlık düzeyi açısından Artvin İl'inin en gelişmiş ilçesi önemli bir farkla Artvin Merkez'dir. Nitekim bu ilçe TR90 Doğu Karadeniz ilçeleri sağlık endeksi sıralamasında da ikinci sırada yer almaktadır. Bu ilçe için sağlık endeksinin hesaplandığı değişkenlerin verileri incelendiğinde, tüm değişkenlerde il içinde en yüksek değerlere sahip olduğu görülmektedir.

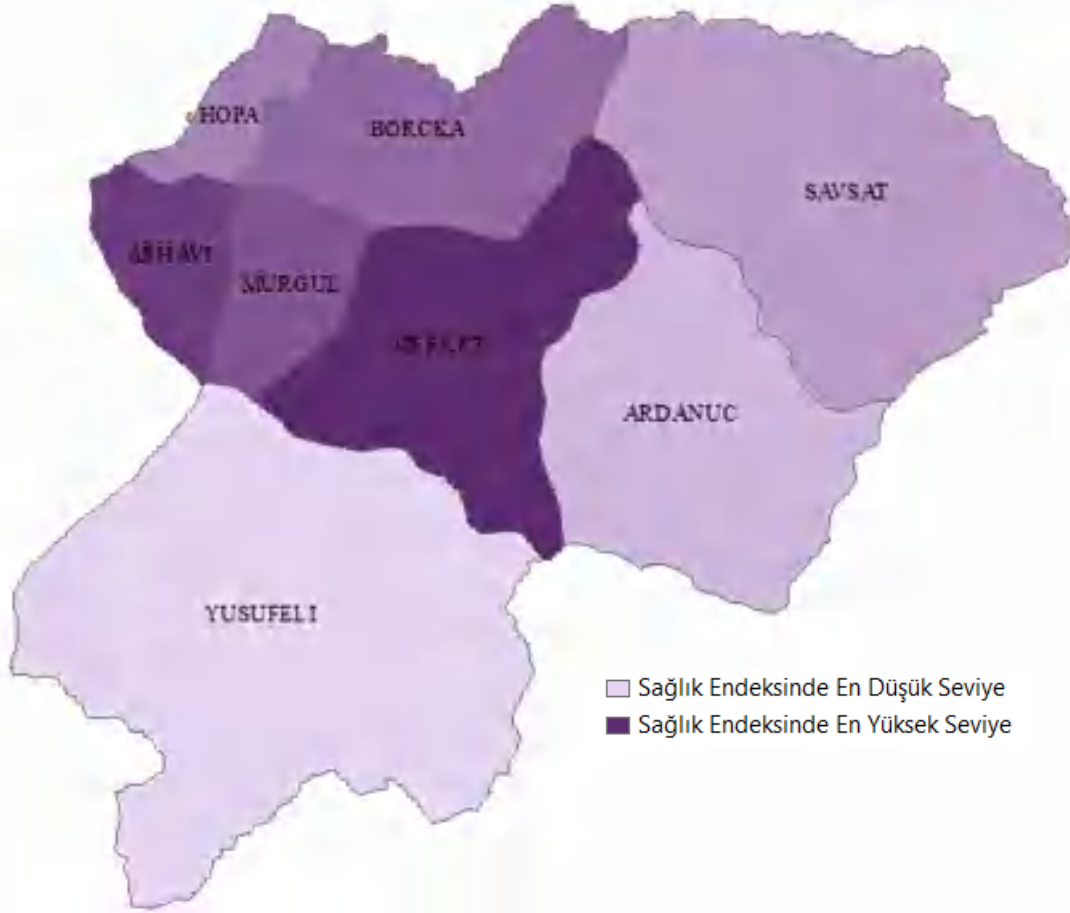
Tablo 47: TR905 Artvin İlçeleri Sağlık Endeks Değerleri ve Sıralaması

İlçenin Genel Sırası	İlçenin İldeki Sırası	İlçe Adı	Sağlık Endeks Değeri
2	1	ARTVİN MERKEZ	5.253487
19	2	ARHAVI	0.46414
24	3	MURGUL	0.226619
25	4	BORCKA	0.213077
26	5	HOPA	0.175611
29	6	SAVSAT	0.067522
30	7	ARDANUC	-0.057746
43	8	YUSUFELI	-0.438006

Grafik-40'dan da izlenebileceği gibi Artvin Merkez hariç Artvin ilçelerinin sağlık endeks değerleri birbirine oldukça yakındır. Nitekim TR90 Doğu Karadeniz ilçeleri eşdeğer sağlık düzeyi gruplandırmasına göre Ardanuç ve Yusufeli beşinci, diğer ilçeler ise dördüncü seviyede yer almaktadır. Bu tespitlere dayanarak Artvin ilinde Merkez ilçe göz ardı edildiğinde sağlık düzeyi açısından farklılıkların yüksek olmadığı ve sağlık düzeyinin düşük olduğu sonucuna ulaşılabilir.

Grafik 40: TR905 Artvin İlçeleri Sağlık Düzeyi Sıralaması

Harita 38: TR905 Artvin İlçeleri Sağlık Endeksi Yoğunluk Haritası

Artvin Merkez'in tüm değişkenlerdeki değerlerinin oldukça yüksek olması il ortalamasını da yükseltmektedir. Bu sebeple sağlık endeksi sıralamasında ikinci sırada yer alan Arhavi'nin eczane sayısı, üçüncü sırada yer alan Murgul'un eczane sayısı ve diş hekimi sayısı, dördüncü sırada yer alan Borçka'nın hekim sayısı ve yedinci sırada yer alan Ardanuç'un eczane sayısı hariç diğer değişkenlerdeki değerleri il ortalamasının altındadır. Hopa, Şavşat ve Yusufeli'nin ise tüm değişkenlerdeki değerleri il ortalamasının altındadır.

Merkez ilçenin değerleri dikkate alınmadan hesaplanan il ortalamasına göre yapılan tespitler şöyledir: Arhavi İlçesi'nin diş hekimi sayısı hariç tüm değişkenlerde ortalamaya göre oldukça yüksek değerlere sahiptir. Murgul ve Şavşat ilçelerinde sağlık kurumları ve sağlık personeli nüfusa oranla yeterli iken, hekim sayısı yetersizdir. Borçka ilçesinde tersi bir durum söz konusudur. Nitekim bu ilçede nüfusa oranla hekim sayısı yeterli iken, sağlık kuruluşlarının kapasitesi ve sağlık personeli sayısı yeterli değildir. Hopa ilçesinde ise sadece sağlık personeli yetersizliği mevcuttur. Sıralamanın sonunda yer alan Yusufeli tüm değişkenlerde ortalamasının altında değere sahipken, Ardanuç ilçesinin sadece sağlık personeli sayısı değişkenindeki değeri ortalamasının üzerindedir.

5. ARTVİN İLÇELERİ YAŞAM KALİTESİ ENDEKSİ

TR905 Artvin İline ait 8 ilçenin yaşam kalitesi endeks değerleri Tablo-48'de, il içindeki sıralamaları Grafik-41'de ve Artvin iline ait yaşam kalitesi endeksi yoğunluk haritası Harita-39'da yer almaktadır. Bu sonuçlara göre, yaşam kalitesi düzeyi açısından Artvin İl'inin en gelişmiş ilçesi Murgul'dur.

Bu ilçe için yaşam kalitesi endeksinin hesaplandığı değişkenlerin verileri incelendiğinde Merkez ilçeden sonra en düşük genç yaşlı bağımlılık oranına sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca Hopa'dan sonra en düşük nüfus artış hızına sahiptir. Temel bileşendeki ağırlığı pozitif olan hane halkı elektrik kullanımı değişkeninde ise il içinde en yüksek değere sahiptir. Murgul ilçesinin il merkezine yakın olması yaşam kalitesi endeks değerini arttıran, rakımının yüksek olması ise yaşam kalitesi endeks değerini azaltan unsurlardır.

Tablo 48: TR905 Artvin İlçeleri Yaşam Kalitesi Endeks Değerleri ve Sıralaması

İLÇENİN GENEL SIRASI	İLÇENİN İLDEKİ SIRASI	İLCE ADI	YAŞAM KALİTESİ ENDEKS DEĞERİ
5	1	MURGUL	2.614731
6	2	ARTVİN MERKEZ	2.079662
7	3	ARHAVI	1.699533
20	4	HOPA	1.055915
31	5	BORCKA	0.295618
46	6	ARDANUC	-0.40652
68	7	YUSUFELI	-1.40492
78	8	SAVSAT	-2.46387

Yaşam kalitesi endeksi sıralamasında ikinci sırada Artvin ilinin Merkez ilçesi yer almaktadır. Artvin Merkez il içinde en düşük genç yaşlı bağımlılık oranına sahip ilçedir. Ayrıca bu ilçenin nüfus artış hızı da oldukça düşüktür. Merkez ilçenin rakımının düşük olması ve şehirleşme oranının yüksek olması yaşam kalitesi endeks değerini arttıran diğer unsurlardır.

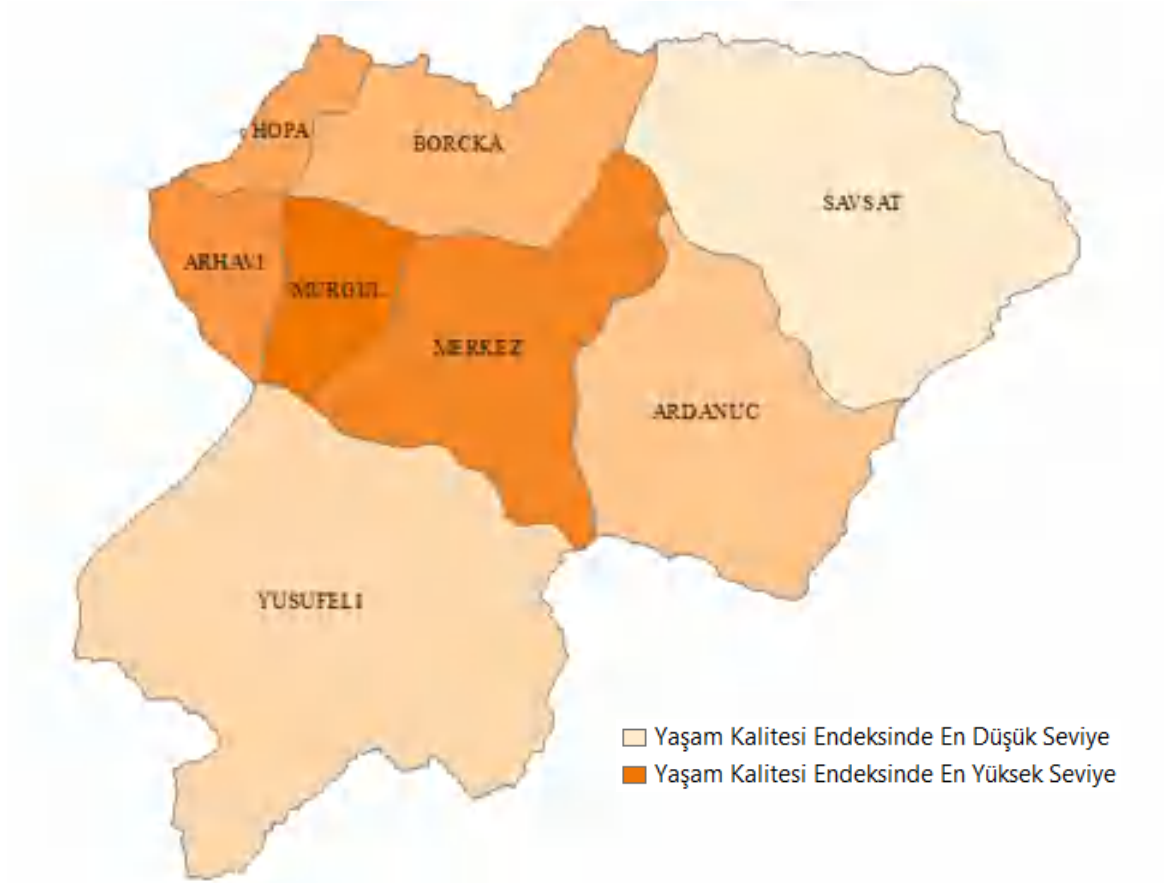
Arhavi ilçesi il içinde en yüksek şehirleşme oranına sahip ilçedir. genç yaşlı bağımlılık oranı ve nüfus artış hızı il ortalamasının altındadır. Merkez ilçeye olan mesafesi il ortalamasının üzerinde olmasına rağmen, sahil şeridinde yer alması ve rakımının düşük olması yaşam kalitesi endeks değerini yükseltmekte ve üçüncü sıraya yerleşmesini sağlamaktadır.

Temel bileşendeki ağırlığı negatif olan nüfus artış hızı değişkeninde il içinde en düşük değere sahip ilçe Hopa'dır. Şehirleşme oranının yüksek olması, genç yaşlı bağımlılık oranının düşük olması, sahil şeridinde yer alması ve rakımının düşük olması da bu ilçenin yaşam kalitesi endeks değerini yükseltmektedir. Fakat il merkezine olan mesafesinin il ortalamasından yüksek olması ve hane halkı elektrik kullanımının il ortalamasından düşük olması sebebiyle ancak dördüncü sırada yer bulabilmiştir.

İl merkezine en yakın ilçe Borçka'dır. Bu ilçenin genç yaşlı bağımlılık oranı, denize olan mesafesi ve rakımı da il ortalamasının altındadır. Fakat şehirleşme oranı ile hane halkı elektrik kullanımı değişkenlerindeki değerlerinin il ortalamasının altında olması ve nüfus artış hızının yüksek olması yaşam kalitesi endeks değerini düşürmektedir. Borçka ilçesi bu sıralamada beşinci sırada yer almaktadır.

Sıralamanın sonlarında yer alan Ardanuç, Yusufeli ve Şavşat ilçelerinin ortak özelliği rakımlarının yüksek olmasıdır. Her üç ilçenin de genç yaşlı bağımlılık oranları ve nüfus artış hızları oldukça yüksektir. Ardanuç ilçesinin şehirleşme oranının il ortalamasının üzerinde olması ve il merkezine daha yakın olması sıralamada Yusufeli ve Şavşat'ın önüne geçmesini sağlamıştır. Şehirleşme oranı en düşük olan Yusufeli aynı zamanda il merkezine en uzak ilçedir. Şavşat ise il içinde genç yaşlı bağımlılık oranı ve rakımı en yüksek olan ilçedir.

Grafik-41'de görüldüğü gibi Artvin ilinde yaşam kalitesi endeks değerleri ilçeler arasında farklılık arz etmektedir. Nitekim TR90 Doğu Karadeniz ilçeleri eşdeğer yaşam kalitesine sahip bölge gruplandırmasında Murgul dördüncü, Artvin Merkez ve Arhavi beşinci, Hopa altıncı, Borçka ve Ardanuç yedinci, Yusufeli ve Şavşat dokuzuncu seviyede bulunmaktadır. İlçelerin farklı gruplarda yer alması ve endeks değerlerinin farklı seviyelerde olması tespitlerinin sonucu Artvin ilinde yaşam kalitesi açısından homojen bir yapının bulunmadığı söylenebilir.

Harita 39: TR905 Artvin İlçeleri Yaşam Kalitesi Endeksi Yoğunluk Haritası

Grafik 41: TR905 Artvin İlçeleri Yaşam Kalitesi Düzeyi Sıralaması

6. ARTVİN İLÇELERİ EKONOMİK ve MALİ DÜZEY ENDEKSİ

TR905 Artvin İline ait 8 ilçenin ekonomik ve mali endeks değerleri Tablo-49'da, il içindeki sıralamaları Grafik-42'de ve Artvin iline ait ekonomi ve mali endeks yoğunluk haritası, Harita-40'da yer almaktadır. Bu sonuçlara göre, ekonomik ve mali düzey açısından Artvin İlinin en gelişmiş ilçesi Hopa'dır. Bu ilçe için ekonomik ve mali endeksin hesaplandığı değişkenlerin verileri incelendiğinde, gelir vergisi ve sanayi firma oranı hariç tüm değişkenlerde en yüksek değerlere sahip olduğu görülmektedir. Bu değişkenlerde ise Merkez ilçeden sonra en yüksek değer yine Hopa ilçesindedir.

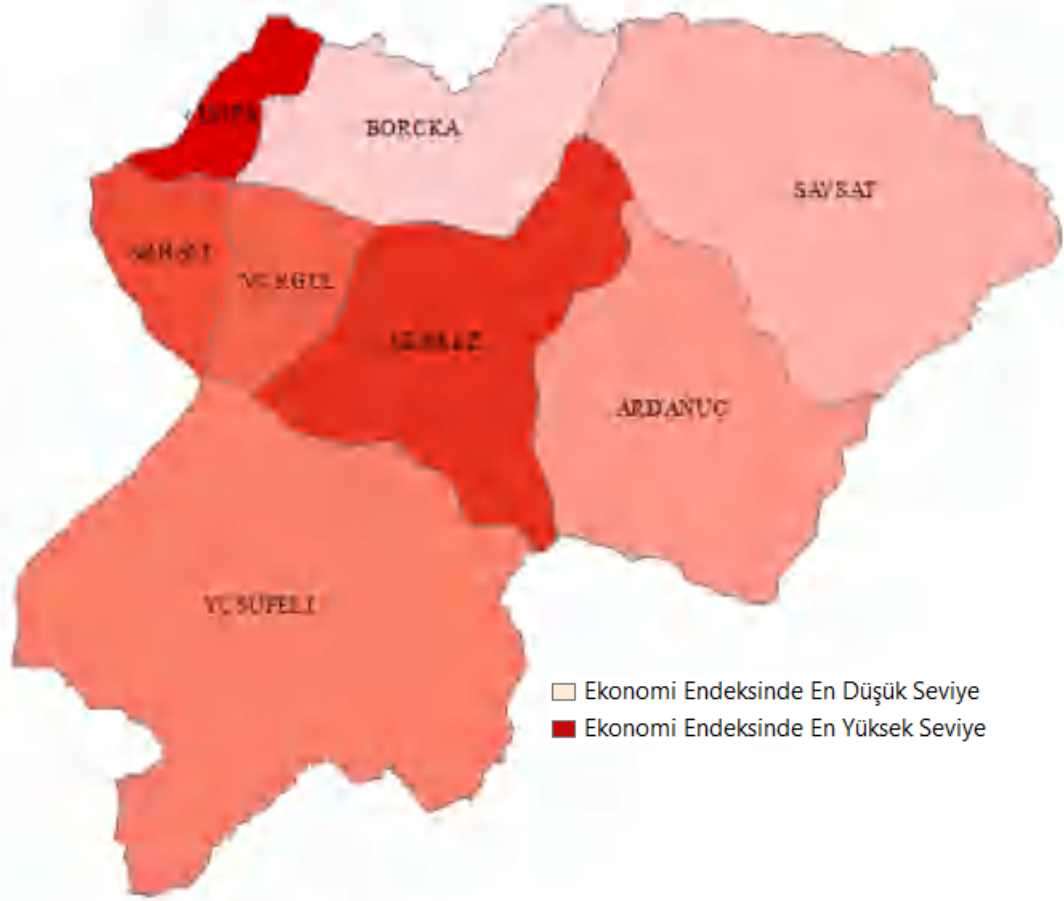
Tablo 49: TR905 Artvin İlçeleri Ekonomik ve Mali Endeks Değerleri ve Sıralaması

İLÇENİN GENEL SIRASI	İLÇENİN İLDEKİ SIRASI	İLCE ADI	EKONOMİK VE MALİ ENDEKS DEĞERİ
13	1	HOPA	0.7532783
17	2	ARTVİN MERKEZ	0.273757
20	3	ARHAVI	-0.1687626
25	4	MURGUL	-0.3839761
39	5	YUSUFELI	-0.7824387
66	6	ARDANUC	-1.0365235
67	7	SAVSAT	-1.04425
79	8	BORCKA	-1.7871847

Ekonomik ve mali endeks sıralamasında ikinci sırada yer alan Merkez ilçe sanayi firma oranı ve gelir vergisi değişkenlerinde il içinde en yüksek değerlere sahiptir. Ayrıca küçük sanayi siteleri firma sayısı, banka şube sayısı ve kurumlar vergisi değişkenlerindeki değerleri Hopa'dan sonra en yüksek olan ilçedir. Merkez ilçe için dikkat çeken bir unsur sanayi firma sayısı ve küçük sanayi siteleri firma sayısının yüksek olmasına karşın, sanayi istihdam oranının düşük olmasıdır. Oysa bu ilçenin çalışma çağındaki nüfus oranı da oldukça yüksektir.

Küçük sanayi siteleri firma sayısı bakımından zengin başka bir ilçe üçüncü sırada yer alan Arhavi'dir. Bu ilçenin çalışma çağındaki nüfus oranı, sanayi firma sayısı ve sanayi istihdam oranı değişkenlerindeki değerleri de il ortalamasının üzerindedir. Fakat Arhavi mali değişkenlerde aynı başarıyı gösterememiştir. Mali değişkenlerde başarısız olan bir başka ilçe dördüncü sıradaki Murgul'dur. Çalışma çağındaki nüfus oranı ve sanayi istihdam oranı oldukça yüksek olan Murgul'un sanayi firma sayısı değişkenindeki değeri de il ortalamasının altındadır.

Sıralamanın sonunda yer alan Borçka ilçesi tüm değişkenlerde en düşük değerlere sahiptir. Diğer ilçelerde çalışma çağındaki nüfus oranı il ortalamasının üzerinde olmasına ilaveten, beşinci sıradaki Yusufeli'nin sanayi firma sayısı da il ortalamasının üzerindedir.

Harita 40: TR905 Artvin İlçeleri Ekonomik Ve Mali Endeks Yoğunluk Haritası

Grafik 42: TR905 Artvin İlçeleri Ekonomik Ve Mali Düzeyi Sıralaması

Grafik-42’de görüldüğü gibi Artvin ilinde ekonomik ve mali endeks değerleri ilçeler arasında farklılık arz etmektedir. Nitekim TR90 Doğu Karadeniz ilçeleri eşdeğer ekonomik ve mali düzeye sahip bölge gruplandırmasında Hopa ve Artvin Merkez üçüncü seviyede, Arhavi ve Murgul dördüncü seviyede, Yusufeli beşinci seviyede, Ardanoç, Şavşat ve Borçka altıncı seviyede bulunmaktadır. İlçelerin farklı gruplarda yer alması ve endeks değerlerinin farklı seviyelerde olması tespitlerinin sonucu Artvin ilinde ekonomik ve mali düzey açısından homojen bir yapının bulunmadığı söylenebilir.

7. ARTVİN İLÇELERİ REKABET ve YENİLİK KAPASİTESİ ENDEKSİ

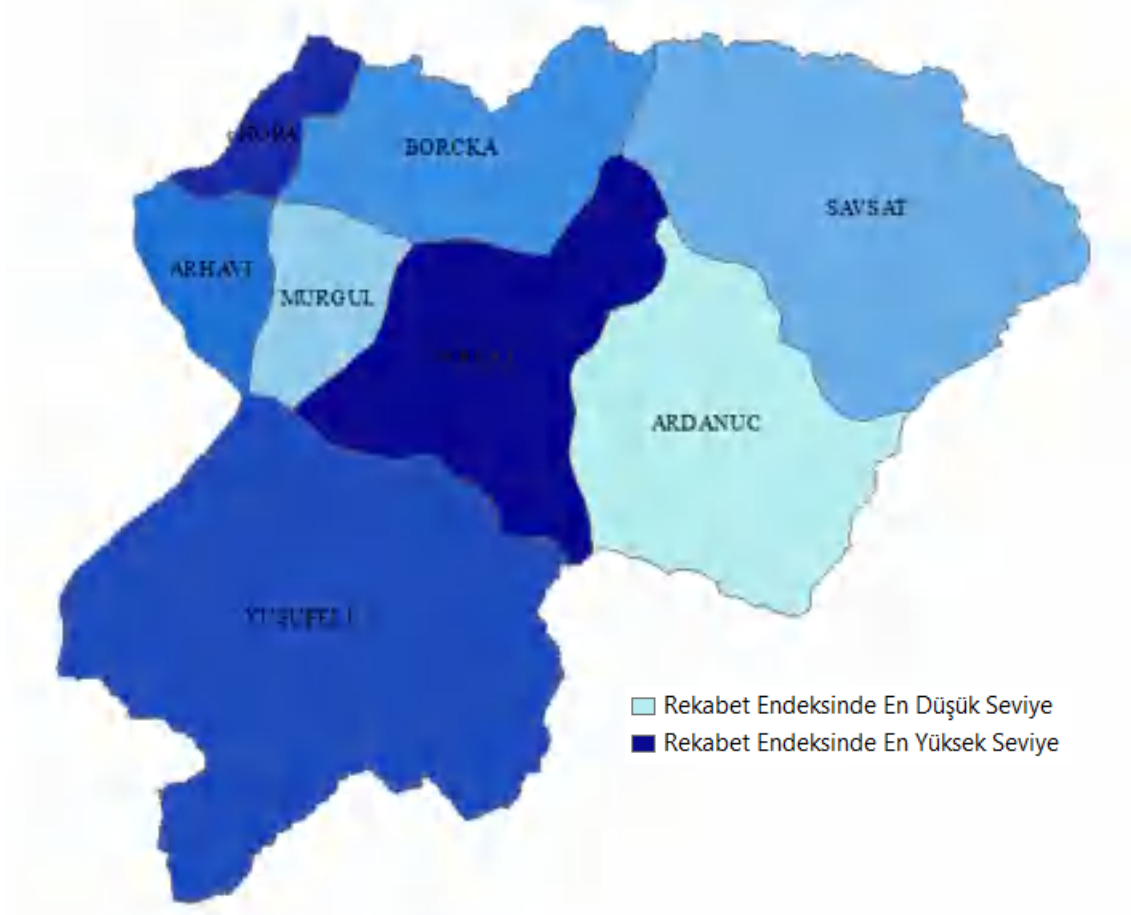
TR905 Artvin İline ait 8 ilçenin rekabet ve yenilik kapasitesi endeks değerleri Tablo-50’de, il içindeki sıralamaları Grafik-43’de ve Artvin iline ait rekabet ve yenilik kapasitesi endeksi yoğunluk haritası Harita-41’de yer almaktadır. Bu sonuçlara göre, rekabet ve yenilik kapasitesi açısından Artvin İlinin en gelişmiş ilçesi önemli bir farkla Artvin Merkez’dir. Bu ilçe için rekabet ve yenilik kapasitesi endeksinin hesaplandığı değişkenlerin verileri incelendiğinde, patent ve faydalı model sayıları, KOSGEB tarafından desteklenen firma sayısı ve lisansüstü mezun oranı değişkenlerinde en yüksek değerlere sahip olduğu görülmektedir.

Rekabet ve yenilik kapasitesi endeksi sıralamasında ikinci sırada yer alan Hopa ilçesi il içinde en yüksek KOSGEB destek miktarına ve turizm yatak kapasitesine sahiptir. Ayrıca marka sayısı ve KOSGEB tarafından desteklenen firma sayısı değişkenlerinde de il ortalamasının üzerinde değerler mevcuttur.

Turizm yatak kapasitesi değişkeninde Hopa’dan sonra en yüksek değere sahip ilçe Yusufeli’dir. KOSGEB tarafından desteklenen firma sayısı değişkeninde il ortalamasının altında değere sahip olmasına karşın, KOSGEB destek miktarı il ortalamasının üzerindedir. Bu ilçenin başarılı olduğu başka bir değişken marka sayısı değişkenidir. Yusufeli bu endeks türüne göre üçüncü sırada yer almaktadır.

Tablo 50: TR905 Artvin İlçeleri Rekabet ve Yenilik Kapasitesi Endeks Değerleri ve Sıralaması

İlçenin Genel Sırası	İlçenin İldeki Sırası	İlçe Adı	Rekabet Ve Yenilik Kapasitesi Endeks Değeri
8	1	ARTVİN MERKEZ	1.70716
21	2	HOPA	0.178769
25	3	YUSUFELI	-0.109031
29	4	ARHAVI	-0.34297
31	5	BORCKA	-0.420924
37	6	SAVSAT	-0.670345
51	7	MURGUL	-0.951881
62	8	ARDANUC	-1.106899

Harita 41: TR905 Artvin İlçeleri Rekabet Ve Yenilik Kapasitesi Endeksi Yoğunluk Haritası

Grafik 43: TR905 Artvin İlçeleri Rekabet Ve Yenilik Düzeyi Sıralaması

KOSGEB tarafından desteklenen firma sayısı değişkeninde il ortalamasının altında değere sahip olmasına karşın, KOSGEB destek miktarı il ortalamasının üzerinde olan diğer bir ilçe Arhavi'dir. Arhavi il içinde en yüksek marka sayısına sahiptir ve lisansüstü mezun oranı da il ortalamasının üzerindedir. Turizm yatak kapasitesi değişkenindeki değerinin düşük olması rekabet endeks değerini düşürmektedir. Bu nedenle Arhavi bu endeks türünde dördüncü sırada yer almaktadır.

Sıralamanın sonlarında yer alan ilçelerden beşinci sıradaki Borçka'nın sadece turizm yatak kapasitesi il ortalamasının üzerindedir. Altıncı sıradaki Şavşat'ın, yedinci sıradaki Murgul'un ve sekizinci sıradaki Ardanuç'un ise tüm değişkenlerindeki değerleri il ortalamasının altındadır.

Grafik-43'de de görüldüğü gibi Artvin Merkez ile diğer ilçeler arasındaki rekabet ve yenilik kapasitesi endeks değerleri arasında önemli bir fark mevcuttur. Nitekim TR90 Doğu Karadeniz ilçeleri eşdeğer rekabet ve yenilik kapasitesi düzeyine sahip ilçe gruplandırmasında Merkez ilçe üçüncü seviyede iken, Hopa, Yusufeli, Arhavi ve Borçka beşinci, Şavşat altıncı, Ardanuç ise yedinci seviye bulunmaktadır. Artvin ilçelerinin büyük çoğunluğunun aynı grupta yer alması ve Merkez ilçe hariç diğerlerinin düşük seviyedeki gruplarda yer alması tespitlerine dayanarak il içinde rekabet ve yenilik kapasitesi bakımından düşük seviyede, homojen bir yapının olduğu söylenebilir.

GÜMÜŞHANE

7.BÖLÜM

1. GENEL TANITIM

Gümüşhane bölgesine ilişkin araştırmalar MÖ 3000-2000 İlk Tunç Çağı dönemine kadar uzanır. Kapadokya yazılı kaynaklarında adı geçen ve yoğun ticari ilişkilere konu olduğu belirtilen gümüşün, Asur koloni döneminde (MÖ 2000-1750) yoğun çıkarımlar nedeniyle yatakların zenginliklerini yitirdiği ve eski çıkarımların da izlerinin silindiği ifade edilmektedir.

MÖ 1750-1200 Hititler döneminde gümüş alışverişinde değer ölçüsü olarak kullanılmış, Gümüşhane yöresi de Azzi ülkesi ve güneyinden Suşehri'ne kadar uzanan toprakları ise Hayaşa Ülkesi olarak anılmıştır. MÖ 1200-720 döneminde Hititlerin zayıflaması ile bölge Urartuların eline geçmiştir. Aynı dönemde (MÖ 756) Ege adalarında ticaretle uğraşan Argonotlar Karadeniz'in madenleriyle ünlü yöresine koloniler kurmuşlardır. Böylece Gümüşhane yöresi madenleri uygarlığa açılmış ve Urartu kültürü ve maden işçiliği Argonotlar vasıtasıyla Ege adalarına dek yayılmıştır.

Bölge, MÖ 560-550 döneminde Med egemenliğinde kalmıştır. Med'ler MÖ 550 yılında Pers Krallığının kurulması ile yıkılmış böylece bölge MÖ 550-331 döneminde Pers imparatorluğu hâkimiyetine geçmiştir. M.Ö 350'lerde zayıflamaya başlayan Pers İmparatorluğu'na Makedonya Kralı Büyük İskender'in son vermesi ile Bölge MÖ 4. yüzyılda siyasal boşluğun içine düşmüştür. Bu boşluğu Pontus krallığı doldurmuş ancak Pontus krallığının Roma imparatorluğuna yenilmesi ile de bölgedeki hâkimiyet Roma İmparatorluğuna geçmiştir.

Roma dönemi MÖ 20 yılında başlamış, MS 395 yılında Romanın ikiye ayrılması ile bölge Bizans sınırları içinde kalmıştır. Halife Ömer zamanında (634-644) Erzincan ve Erzurum Arapların eline geçince Gümüşhane de bu egemenliği tanımıştır. 705-715 döneminde Bizanslıların Gümüşhane de egemenlik kurmalarına kadar bölge Arap ve Bizans egemenliği olmak üzere birkaç kez el değişirmiştir.

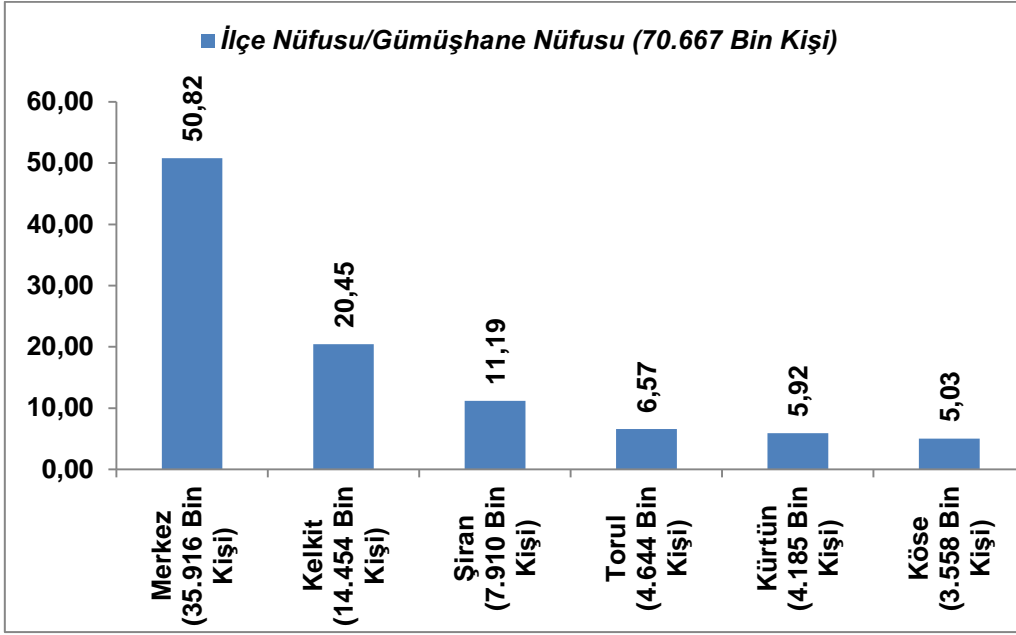
Yöre Çağrı Bey'in 1016 yılında Anadolu'ya yaptığı ilk akın sırasında Türklerin eline geçmiş ve 1071 Malazgirt Savaşından sonra yöre Selçuklu Egemenliğine girmiştir. 1461 yılında Osmanlı Padişahı Fatih Sultan Mehmet'in Trabzon'u fethi ile 1204-1461 dönemindeki Trabzon Rum İmparatorluğu'nun Gümüşhane üzerindeki egemenliği Osmanlı Devleti'ne geçmiştir. 15 Şubat 1918 tarihinde bölge 7 Temmuz 1916 tarihinde başlayan Rus işgalinden kurtarılmış, 20 Nisan 1924 tarih ve 491 sayılı kanununun 89. maddesinde "Vilayet" başlığı altındaki kanunla 1925 yılında il olmuştur.

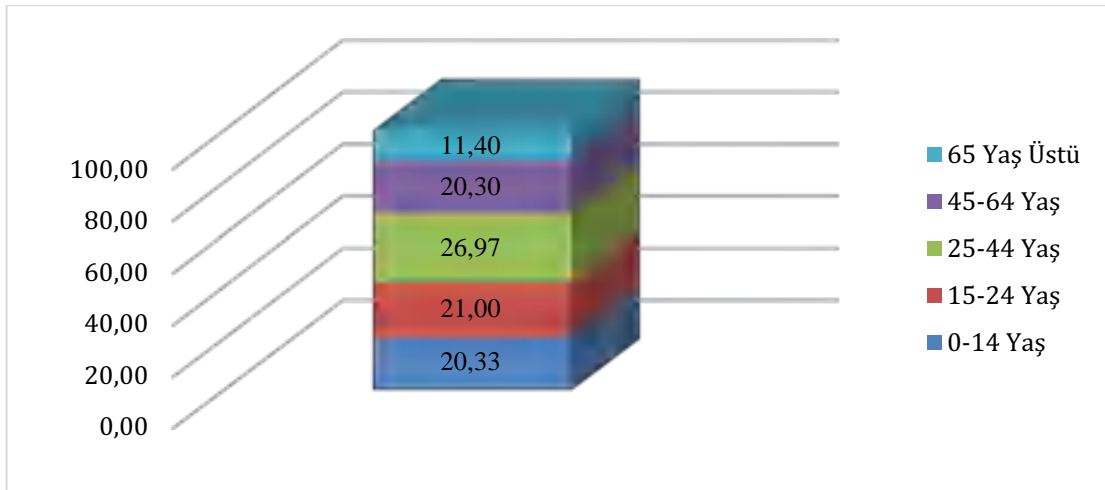
Gümüşhane ili batıdan Giresun, doğudan Bayburt, güneyden Erzincan, kuzeyden Trabzon illerine sınırdır. 1950-2014 döneminde ortalama sıcaklıklar dikkate alındığında -1.7°C ile Ocak ayı en düşük 20.2°C ile Temmuz ve Ağustos ayları en yüksek ortalama sıcaklığın yaşandığı aylar olarak gerçekleşmiştir (www.gumushanekulturturizm.gov.tr ve www.mgm.gov.tr).

Gümüşhane ili Merkez, Kelkit, Kürtün, Köse, Şiran ve Torul olmak üzere toplam 6 ilçeden oluşmaktadır. Gümüşhane, Doğu Karadeniz bölgesinde kıyısı olmayan tek ildir. 2013 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi verilerine göre 71653 erkek, 69759 kadın olmak üzere toplam nüfusu 14141'dir. Bu nüfusun %49.97 kentsel %50.03 ise kırsal alanlarda yaşamaktadır. İlde yaşayan kadınların il nüfusuna oranı %49.33'tür.

Grafik-44'de ilçelerin nüfus miktarları ve bu nüfusun il nüfusu içindeki payı bakımından sıralaması verilmiştir. Nüfus ve nüfus payı açısından en büyük ilçe 35916 kişi ve %50.82'lik payla Merkez ilçedir. Merkez ilçeyi, 14454 kişi ve %20.45'lik payla Kelkit ve 7910 kişi ile ve %11.19'luk payı ile Şiran takip etmektedir. En küçük ilçe ise 3558 kişi ve %5.03 payla Köse'dir. İlin yüzölçümü 6437.01 km²'dir. Gümüşhane TR90 bölgesinin yüz ölçümünün %18.3'ünü oluşturmaktadır. Yüzölçümü bakımından en büyük ilçe 1788.83 km² ile Merkez'dir. Merkez'i 1438.16 km² ile Kelkit ve 1079.41 km² ile Torul takip etmektedir. En küçük alana sahip ilçe 470.91 km² ile Köse ilçesidir.

Grafik 44: Gümüşhane İlçeleri Nüfusu (2013)

Grafik 45: Gümüşhane Yaş Grubuna Göre Nüfusun Toplam Nüfus İçindeki Payı (2013)

Grafik-45, nüfusunun yaş grubuna göre dağılımını göstermektedir. Nüfusun %68.27'lik kısmını 15-64 yaş arası nüfus (aktif nüfus 96.537 kişi) oluşturmaktadır. 0-14 yaş grubunun payı %20.33, 65 yaş üstü grubun payı ise %11.40'dır. Çalışma çağına yeni giren 15-24 yaş grubu nüfus ise %21'lik paya sahiptir. Gümüşhane'de İşgücüne katılım oranı %49.9, işsizlik oranı %7.2 ve istihdam oranı %46.3'tür. 15-64 yaş grubu nüfusun büyüklüğü bakımından ilk üç sırayı Merkez, Kelkit ve Torul alırken son üç sırayı ise Şiran, Köse ve Kürdün paylaşır.

Doğurganlık oranı 1.80 çocuk olup, TR90 Bölgesinden (1.74) büyük ancak Türkiye ortalamasından (2.07) küçüktür. Gümüşhane'de km²'ye 22 kişi düşmektedir. Nüfus yoğunluğu bakımından bölge genelinin ve Türkiye ortalamasının oldukça altındadır.

Nüfus yoğunluğu bakımından Kelkit ilçesi 28.86 kişi ile ilk sıradadır. Kelkit ilçesini Merkez ve Şiran sırasıyla 27.20 ve 19.51 kişi ile takip etmektedir. Gümüşhane'nin en az nüfus yoğunluğuna sahip ilçesi 11.16 kişi ile Torul'dur.

İmalat sanayiinde istihdam edilen işçi sayısı 959'dur. İmalat sanayi istihdamının il istihdamına oranı bakımından %53.81 ile Merkez ilçe ilk sırada yer alır. Merkez ilçeyi, Kelkit (%14.81) ve Şiran (%12.62) takip etmektedir.

İl'de okuryazarlık oranı %94.98'dir. Bu oran erkeklerde %98.51 kadınlarda ise %91,34'tür. Gümüşhane'de hem genel hem de erkek ve kadın okuma yazma oranı TR90 bölgesinden yüksek ancak Türkiye ortalamasından düşüktür. İlköğretimde öğretmen başına 19 öğrenci düşmektedir. Ortaöğretimde okullaşma oranı ise %73.25 düzeyindedir.

Yüksekokul ve fakülte mezun sayısı 10965, lisansüstü mezun sayısı ise 638 kişidir. Merkez ilçe 6186 ve 411 kişi ile bu alanda ilk sırada, Köse ilçesi de 349 ve 19 kişi ile son sıradadır.

Gümüşhane'de 100 bin kişiye düşen hekim, diş hekimi, sağlık personeli ve hastane yatak sayısı sırasıyla 110, 26 ve 521 kişi ve 236 adettir. 100 bin kişiye düşen sağlık personeli bakımından Gümüşhane Türkiye'nin (sırasıyla 174, 29 ve 427 kişi ve 264 adet) üzerinde ve TR90 bölgesinin (sırasıyla 159, 25 ve 596 kişi ve 326 adet) gerisinde adı geçen diğer sağlık göstergelerinde ise Türkiye ve TR90 bölgesinin gerisinde yer almaktadır.

100 bin kişiye düşen hekim bakımından sıralama; 109 kişi Merkez, 46 kişi Kelkit ve 41 kişi Köse; 100 bin kişiye düşen diş hekimi bakımından 31 kişi Merkez, 15 kişi Kürtün ve 14 kişi Köse; 100 bin kişiye düşen sağlık personeli bakımından 495 kişi Merkez, 233 kişi Kelkit ve 215 kişi Şiran; 100 bin kişiye düşen hastane yatak sayısı bakımından 415 adet Merkez, 185 adet Kelkit ve 138 adet Şiran şeklindedir.

Gümüşhane'de 2009-2013 döneminde 17 adet Merkez Şiran ve Torul 1'er adet olmak kaydıyla 19 patent gerçekleşmiştir. Ayrıca ürünlerde markalaşma başarılıdır. Gümüşhane firmaların rekabet düzeyleri de artmaktadır. Gümüşhane açısından 2009-2013 döneminde 60 marka tescil edilmiştir. Gümüşhane ilçeleri arasında marka sayısı bakımından 27 ile ilk sırayı Merkez almaktadır. Merkez'i 17 marka ile Kelkit takip etmektedir.

Gümüşhane'de turizm yatak sayısı 826 adettir.. Gümüşhane ilçeleri arasında turizm yatak sayısı bakımından 327 yatak ile ilk sırayı Merkez almaktadır. Merkez'i 210 yatak ile Kelkit takip etmektedir.

Diğer taraftan Gümüşhane'de imalat sanayi firma ve küçük sanayi siteleri firma sayısı sırasıyla 47 ve 120'dir. Gümüşhane ilçeleri arasında imalat sanayi firma sayısı bakımından ilk sırayı 47 firma ile Merkez küçük sanayi siteleri firma sayısı bakımından ilk sırayı 212 firma ile Kelkit almaktadır. Merkezi imalat sanayi firma sayısı bakımından

13 firma ile Kelkit küçük sanayi siteleri firma sayısı bakımından 120 firma ile Merkez Kelkit'i takip etmektedir.

Gümüşhane'de 19 banka şubesi faaliyet göstermektedir. Ayrıca bu şubelerin toplam mevduat büyüklüğü de 0.691 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. 9 banka şubesi ile ilk sırayı Merkez 4 şube ile ikinci sırayı Kelkit almıştır. Toplam mevduat bakımından ilk sırayı yine 0.217 milyar TL ile Merkez almıştır. Merkez'i Şiran ve Kürtün sırasıyla 0.134 ve 0.101 milyar TL ile takip etmiştir.

2. GÜMÜŞHANE İLÇELERİ SOSYO EKONOMİK GELİŞMİŞLİK ENDEKSİ

TR906 Gümüşhane İline ait 6 ilçenin sosyoekonomik gelişmişlik endeks değerleri ve sıralaması Tablo-51'de yer almaktadır. Bu tabloya göre Gümüşhane İlinin en gelişmiş ilçesi, TR90 Doğu Karadeniz Bölgesi sosyoekonomik gelişmiş sıralamasında altıncı sırada bulunan Gümüşhane Merkez'dir. Sosyoekonomik gelişmişlik endeksi hesaplanırken kullanılan değişkenlerin Merkez ilçeye ait verileri incelendiğinde, temel bileşendeki ağırlıkları pozitif olan değişkenlerden küçük sanayi siteleri firma sayısı hariç tümünde en yüksek değerlere sahip olduğu görülmektedir. Küçük sanayi siteleri firma sayısı değişkeninde ise ikinci yüksek değere sahiptir.

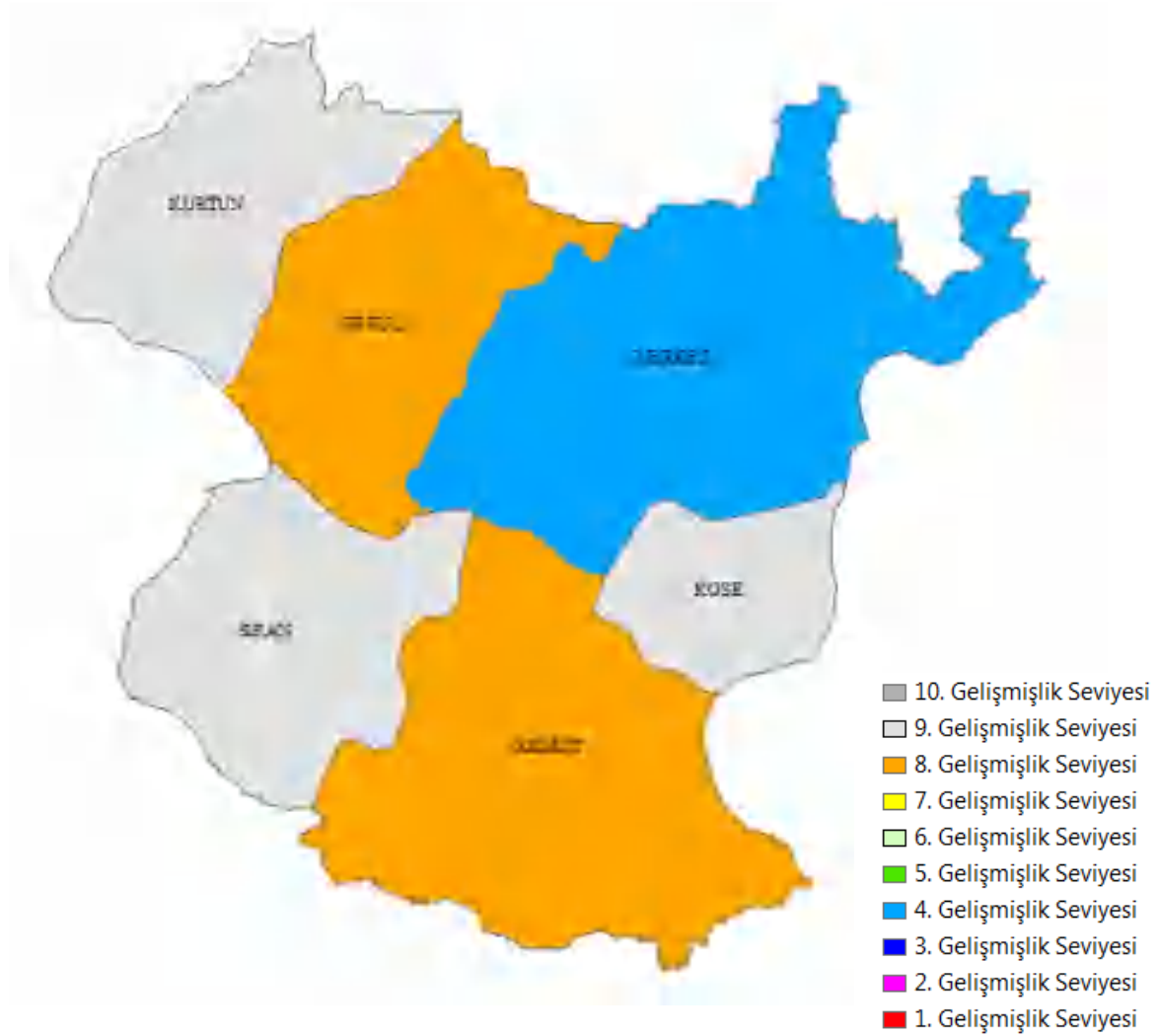
Temel bileşendeki ağırlıkları negatif olan değişkenlerde ise en düşük genç yaşlı bağımlılık oranına ve en düşük nüfus artış hızına sahiptir. Merkez ilçe olması da il merkezine olan mesafe değişkeninde avantaj yaratarak sosyoekonomik gelişmişlik seviyesini yükseltmektedir. Gümüşhane ili genel olarak rakımı yüksek ilçelerden oluşmaktadır. Bu sebeple Gümüşhane Merkez bölge ortalamasına kıyasla yüksek, fakat il ortalamasına göre düşük bir rakıma sahiptir.

Tablo 51: TR906 Gümüşhane İlçeleri Sosyoekonomik Gelişmişlik Endeks Değerleri ve Sıralaması

İlçenin Genel Sırası	İlçenin İldeki Sırası	İlçe Adı	Sosyoekonomik Gelişmişlik Endeks Değeri
6	1	G.HANE MERKEZ	4.035516197
40	2	KELKIT	-1.06838807
50	3	TORUL	-1.610126665
61	4	KOSE	-2.161808213
72	5	SIRAN	-2.770993155
74	6	KURTUN	-2.884715259

Merkez ilçe ile Gümüşhane'nin diğer ilçeleri arasındaki endeks farkı oldukça yüksektir. Nitekim TR90 Doğu Karadeniz ilçeleri eşdeğer sosyoekonomik gelişmişlik düzeyine sahip bölge ayırımında Merkez ilçe dördüncü seviyede iken, diğer ilçeler sekizinci ve dokuzuncu seviyelerde yer almaktadır. Bu tespitlere dayanarak Merkez ilçe göz ardı edildiğinde, Gümüşhane ilçelerinin sosyoekonomik gelişmişlik seviyelerinin düşük düzeyde ve homojen olduğu söylenebilir.

Küçük sanayi siteleri firma sayısı açısından Gümüşhane ilinin en zengin ilçesi Kelkit'tir. Nitekim sosyoekonomik gelişmişlik sıralamasında ikinci sırada olmasını da ekonomik ve mali değişkenler ile rekabet ve yenilik kapasitesi değişkenlerindeki başarısına borçludur. Ekonomik ve mali değişkenlerden çalışma çağındaki nüfus oranı, sanayi istihdam oranı, sanayi firma oranı, banka şube sayısı, kurumlar vergisi ve gelir vergisi değişkenlerinde Merkez ilçeden sonra en yüksek değerlere sahiptir. Rekabet ve yenilik kapasitesi değişkenlerinde ise patent başvuru sayısı değişkeninde il içinde en yüksek değerdedir ve turizm yatak kapasitesi, KOSGEB desteklerinden yararlanan firma sayısı ile KOSGEB destek miktarı Merkez ilçeden sonra en yüksek Kelkit ilçesindedir.

Harita 42: TR906 Gümüşhane İlçeleri Sosyoekonomik Gelişmişlik Haritası

Sağlık alanında dış hekimi sayısı hariç diğer değişkenlerdeki değerleri il ortalamasının üzerindedir. Kelkit ilçesinin sosyoekonomik gelişmişlik endeks değerini düşüren unsurlar ise coğrafi konumu ve eğitim alanındaki başarısızlığıdır. İl merkezine uzak olan bu ilçe aynı zamanda Şirvan ilçesi ile birlikte en yüksek rakıma sahiptir. Nüfus artış hızı da yüksek olan Kelkit'te genç yaşlı bağımlılık oranı il ortalamasına yakın seviyededir.

Eğitim değişkenlerinde ise sadece meslek lisesi okullaşma oranı il ortalamasının üzerindedir.

İl merkezine en yakın ilçe olan Torul sosyoekonomik gelişmişlik sıralamasında üçüncü sıradadır. Torul ilçesinin en başarılı olduğu alan eğitimidir. Nitekim il içinde Merkez ilçeden sonra en yüksek lisans mezun oranına sahiptir. Liseler okullaşma oranı hariç diğer değişkenlerde de il ortalamasının üzerinde değerlere sahiptir. Genç yaşlı bağımlılık oranının ve rakımının düşük olması sosyoekonomik gelişmişlik endeksini yükselten diğer unsurlardır. Genel olarak ekonomik ve rekabet değişkenlerinde başarısız olan ilçenin turizm yatak kapasitesi il ortalamasının üzerindedir ve il içinde en yüksek marka sayısına sahip ikinci ilçedir. Sağlık değişkenlerinin tümünde il ortalamasının altında değerlere sahiptir.

Harita 43: TR906 Gümüşhane İlçeleri Sosyoekonomik Gelişmişlik Endeksi Yoğunluk Haritası

Gümüşhane ilinde rakımı en yüksek olan ilçe Köse'dir. Buna rağmen ilçede şehirleşme oranı il ortalamasının üzerindedir. Sağlık değişkenlerinde hekim sayıları hariç tüm değişkenlerdeki değeri il ortalamasının altındadır. Eğitim değişkenlerinde ise merkez ilçeden sonra en yüksek okuryazar oranlarına sahiptir. Genel olarak ekonomik ve rekabet değişkenlerinde başarısız olan ilçenin sadece marka sayısı değişkenindeki değeri il ortalamasının üzerindedir. Genç yaşlı bağımlılık oranı, nüfus artış hızı ve il merkezine olan uzaklığı değişkenlerindeki değerleri il ortalamasının üzerinde

olduğundan sosyoekonomik gelişmişlik seviyesini düşürmekte ve bu ilçe ancak dördüncü sırada yer bulabilmiştir.

Rakımı yüksek olmasına karşın, şehirleşme oranı il ortalamasının üzerinde olan bir başka ilçe Şiran'dır. Sosyoekonomik gelişmişlik sıralamasında beşinci sırada yer alan bu ilçenin lise okullaşma oranı hariç tümü, sağlık değişkenlerinden sağlık personel sayısı hariç tümü ve rekabet değişkenlerinden marka sayısı hariç tümü il ortalamasının altındadır. Şiran il merkezine en uzak ilçedir ve genç yaşlı bağımlılık oranı en yüksek olan ilçedir.

Sosyoekonomik gelişmişlik sıralamasında sonuncu sırada yer alan Kürtün, Gümüşhane ilinin en düşük rakıma sahip ilçesidir. Nüfus artış hızı da oldukça düşük olan ilçe temel bileşendeki ağırlığı pozitif olan birçok değişkende il içinde en düşük değerlere sahiptir. Bunlar, şehirleşme oranı, okuryazar oranları, liseler okullaşma oranları, hastane yatak kapasitesi, hekim ve sağlık personeli sayıları, marka sayısı, turizm yatak kapasitesi, banka şube sayısı ve gelir vergisi değişkenleridir.

3. GÜMÜŞHANE İLÇELERİ EĞİTİM ENDEKSİ

TR906 Gümüşhane İline ait 6 ilçenin eğitim endeks değerleri Tablo-52'de, il içindeki sıralamaları Grafik-46'da ve Gümüşhane iline ait eğitim endeksi yoğunluk haritası Harita-44'de yer almaktadır. Bu sonuçlara göre, eğitim düzeyi açısından Gümüşhane İlinin en gelişmiş ilçesi önemli bir farkla Gümüşhane Merkez'dir. Bu ilçe için eğitim endeksinin hesaplandığı değişkenlerin verileri incelendiğinde, tüm değişkenlerde en yüksek değerlere sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 52: TR906 Gümüşhane İlçeleri Eğitim Endeks Değerleri ve Sıralaması

İlçenin Genel Sırası	İlçenin İldeki Sırası	İlçe Adı	Eğitim Endeks Değeri
2	1	G.HANE MERKEZ	4.01602
35	2	KOSE	0.240969
40	3	TORUL	0.066685
43	4	KELKIT	-0.21553
61	5	SIRAN	-1.415617
64	6	KURTUN	-1.592573

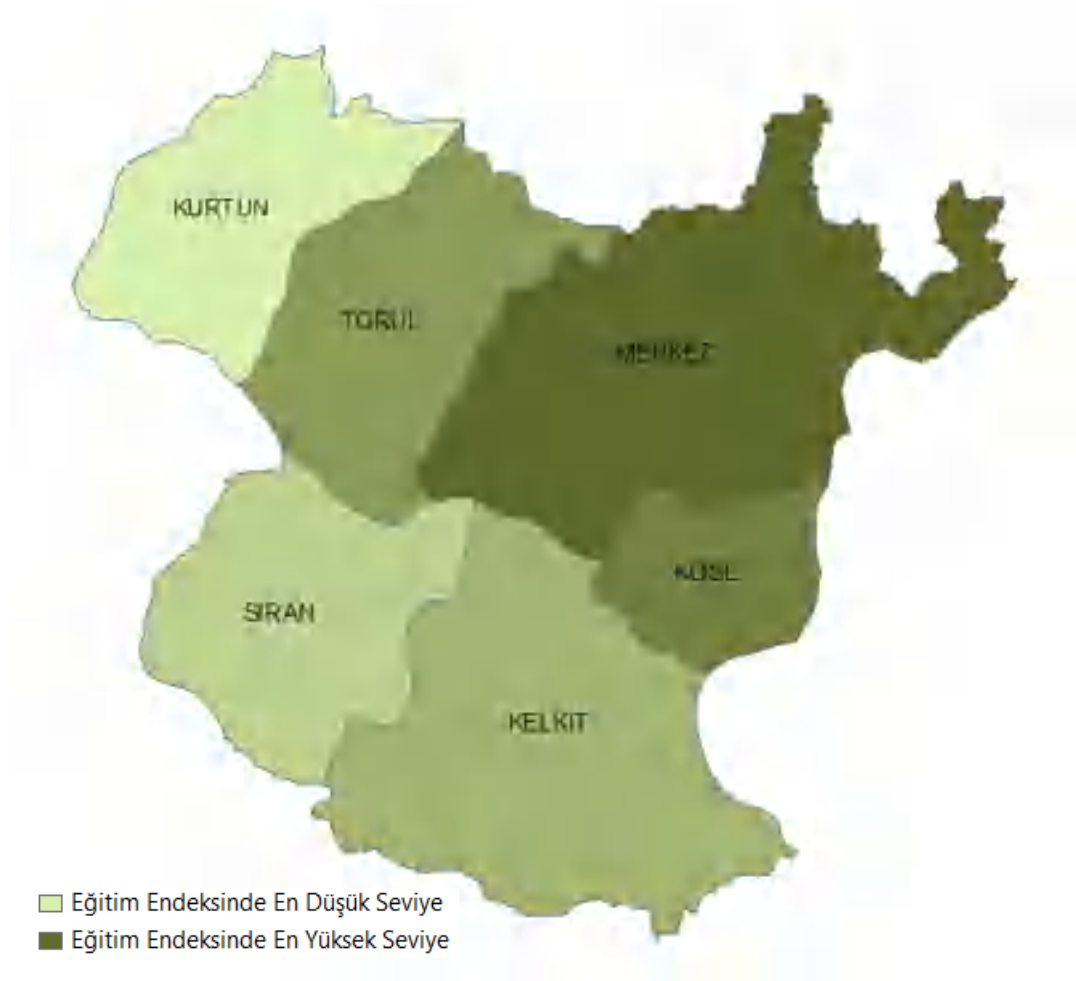
Grafik-46'dan da izlenebileceği gibi eğitim endeksi sıralamasında ikinci sıradaki Köse, üçüncü sıradaki Torul ve dördüncü sıradaki Kelkit'in endeks değerleri birbirine oldukça yakındır. Nitekim TR90 Doğu Karadeniz ilçeleri eşdeğer eğitim düzeyi gruplandırmasına göre bu ilçeler aynı grupta, beşinci seviyede, yer almaktadırlar.

Merkez ilçeden sonra en yüksek okuryazar oranlarına sahip olan Köse meslek lisesi okullaşma oranı değişkeninde il ortalamasına yakın bir değerdedir. Diğer değişkenlerde ise il ortalamasının altında değerlere sahiptir. Merkez ilçeden sonra en yüksek lisans mezun oranına sahip ilçe ise Torul'dur. Bu ilçenin okuryazar oranları il ortalamasının üzerinde olmakla birlikte, liseler okullaşma oranları il ortalamasının oldukça altındadır.

Eğitim endeksi sıralamasında dördüncü sıradaki Kelkit'in ise okuryazar oranları il ortalamasının üzerinde olmakla birlikte ortalamaya yakın değerlerdedir.

Grafik 46: TR906 Gümüşhane İlçeleri Eğitim Düzeyi Sıralaması

Harita 44: TR906 Gümüşhane İlçeleri Eğitim Endeksi Yoğunluk Haritası

Eğitim endeksi sıralamasında beşinci sıradaki Şiran'ın sadece lise okullaşma oranı değişkenindeki değeri il ortalamasının üzerindedir ve lisans mezun oranı ile toplam okuryazar oranı değişkenlerinde il içinde en düşük değerlere sahiptir. Sıralamanın sonunda yer alan Kürtün ise okuryazar kadın oranı ve meslek lisesi okullaşma oranı değişkenlerinde il içinde en düşük değere sahiptir ve diğer değişkenlerdeki değerleri de il ortalamasının altındadır.

4. GÜMÜŞHANE İLÇELERİ SAĞLIK ENDEKSİ

TR906 Gümüşhane İline ait 6 ilçenin sağlık endeks değerleri Tablo-53'de, il içindeki sıralamaları Grafik-47'de ve Gümüşhane iline ait eğitim endeksi yoğunluk haritası Harita-45'de yer almaktadır. Bu sonuçlara göre, sağlık düzeyi açısından Gümüşhane İlinin en gelişmiş ilçesi önemli bir farkla Gümüşhane Merkez'dir. Bu ilçe için sağlık endeksinin hesaplandığı değişkenlerin verileri incelendiğinde, tüm değişkenlerde en yüksek değerlere sahip olduğu görülmektedir.

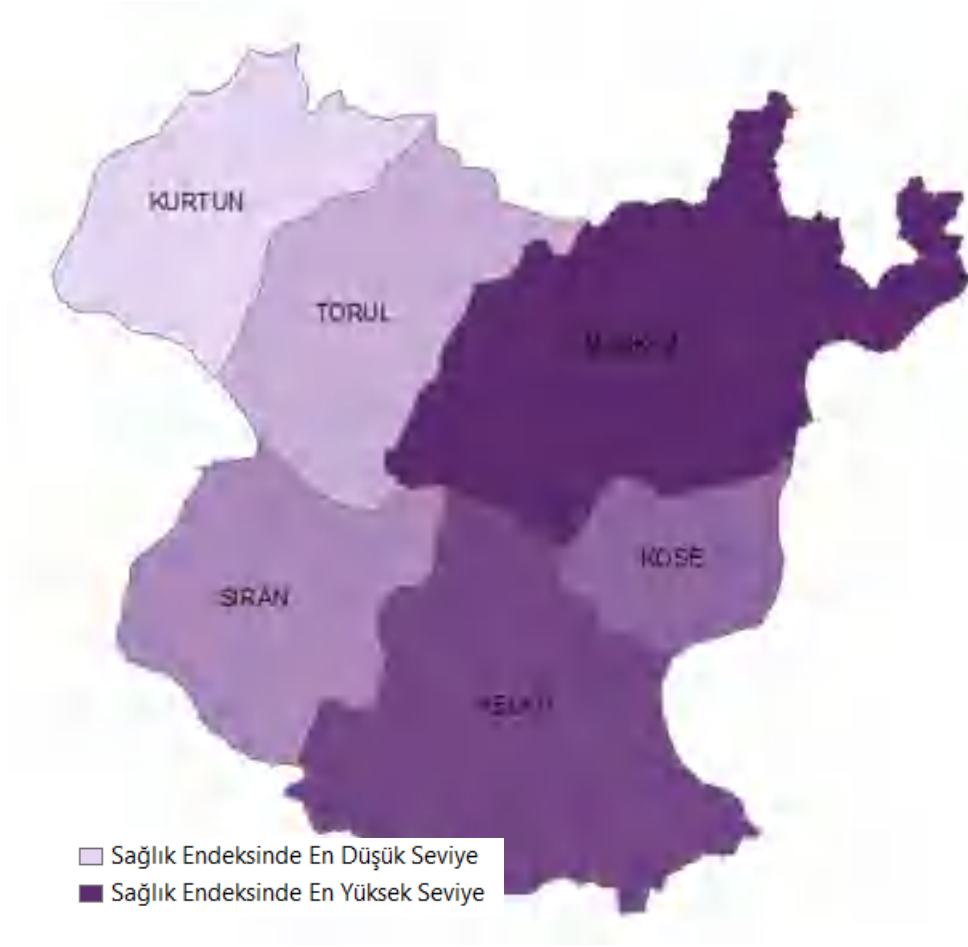
Tablo 53: TR906 Gümüşhane İlçeleri Sağlık Endeks Değerleri ve Sıralaması

İlçenin Genel Sırası	İlçenin İldeki Sırası	İlçe Adı	Sağlık Endeks Değeri
9	1	G.HANE MERKEZ	2.084716
51	2	KELKIT	-0.81289
56	3	KOSE	-0.97356
61	4	SIRAN	-1.336564
63	5	TORUL	-1.446775
65	6	KURTUN	-1.526358

Grafik-47'den de de görüldüğü gibi sağlık endeksi sıralamasında Gümüşhane Merkez hariç diğer ilçelerin endeks değerleri oldukça düşüktür ve birbirine yakındır. TR90 Doğu Karadeniz ilçeleri eşdeğer sağlık düzeyi gruplandırmasına göre bu ilçelerin aynı grupta ve en düşük seviyedeki grupta yer alması bu tespiti doğrulamaktadır. Ayrıca bu tespitlere dayanarak Gümüşhane ilinde sağlık düzeyi açısından farklılıkların yüksek olmadığı söylenebilir.

Sağlık endeksi sıralamasında ikinci sıradaki Kelkit'in diş hekimi sayısı hariç diğer değişkenlerdeki değerleri il ortalamasının üzerindedir. Üçüncü sıradaki Köse ilçesinin sadece diş hekimi ve hekim sayısı değişkenlerindeki değerleri, dördüncü sıradaki Şiran'ın sadece sağlık personeli sayısı değişkenindeki değeri, beşinci sıradaki Torul'un sadece eczane sayısı değişkenindeki değeri ve sonuncu sıradaki Kürtün'ün ise sadece diş hekimi sayısı değişkenindeki değeri il ortalamasının üzerindedir.

Sağlık endeksinin hesaplandığı değişkenler on bin kişi başına değerler olduğundan ilgili değişkenin nüfusa göre yeterliliğini göstermektedir. Bu sebeple Kelkit ilçesi için hekim yetersizliği, Köse ilçesi için sağlık kuruluşu ve sağlık personeli yetersizliği olduğu söylenebilir. Şiran ilçesi için sağlık personeli sayısı yeterli iken, sağlık kuruluşu ve hekim yetersizliği söz konusudur. Torul ve Kürtün ilçeleri ise hem sağlık kuruluşu ve personeli hem de hekim sayısı açısından yetersizlik yaşayan ilçelerdir.

Harita 45: TR906 Gümüşhane İlçeleri Sağlık Endeksi Yoğunluk Haritası

Grafik 47: TR906 Gümüşhane İlçeleri Sağlık Düzeyi Sıralaması

5. GÜMÜŞHANE İLÇELERİ YAŞAM KALİTESİ ENDEKSİ

TR906 Gümüşhane İline ait 6 ilçenin yaşam kalitesi endeks değerleri Tablo-54’de, il içindeki sıralamaları Grafik-48’de ve Gümüşhane iline ait yaşam kalitesi endeksi yoğunluk haritası, Harita-46’de yer almaktadır. Bu sonuçlara göre, yaşam kalitesi düzeyi açısından Gümüşhane İlinin en gelişmiş ilçesi önemli bir farkla Gümüşhane Merkez’dir.

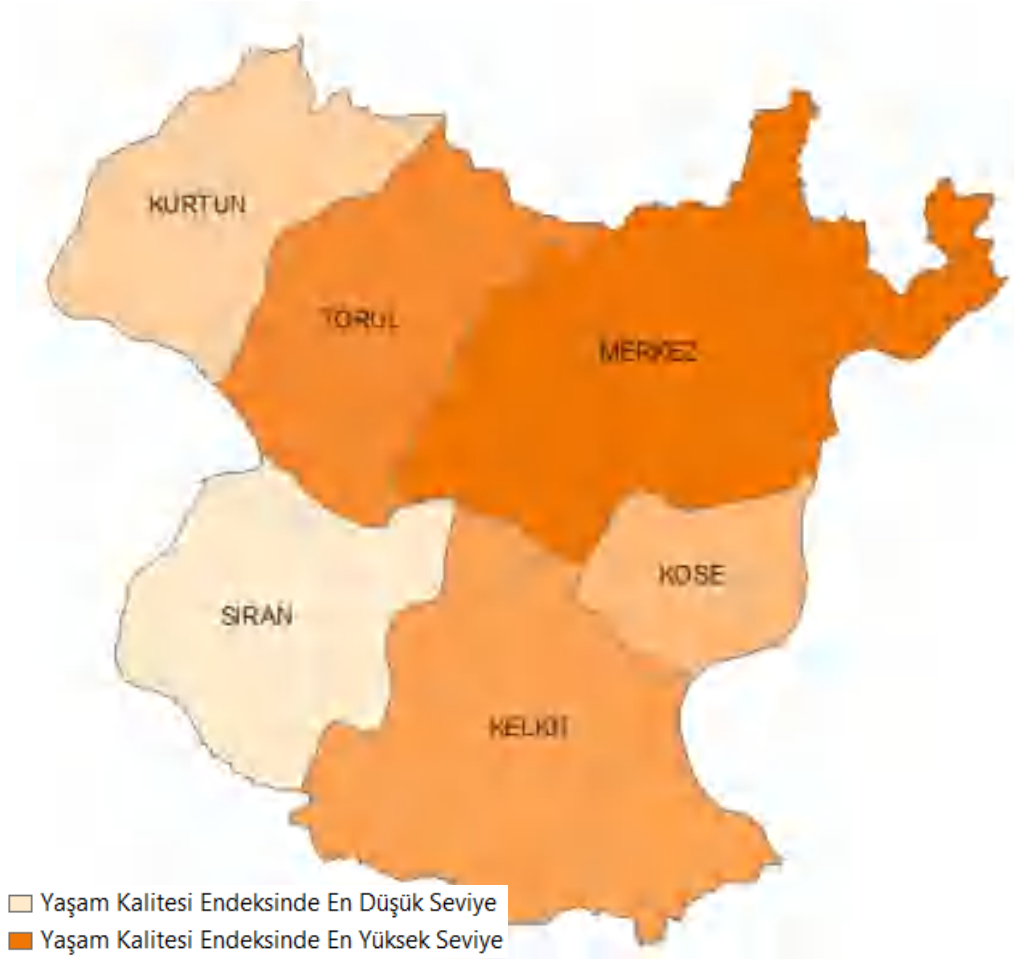
Bu ilçe için yaşam kalitesi endeksinin hesaplandığı değişkenlerin verileri incelendiğinde, temel bileşendeki ağırlığı pozitif olan tüm değişkenlerde en yüksek değerlere sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca temel bileşendeki ağırlığı negatif olan genç yaşlı bağımlılık oranı ve nüfus artış hızı değişkenlerinde en düşük değerlere sahiptir. Merkez ilçe olması ve rakımının il ortalamasının altında olması da bu ilçenin yaşam kalitesi endeksini arttıran unsurlardır.

Tablo 54: TR906 Gümüşhane İlçeleri Yaşam Kalitesi Endeks Değerleri ve Sıralaması

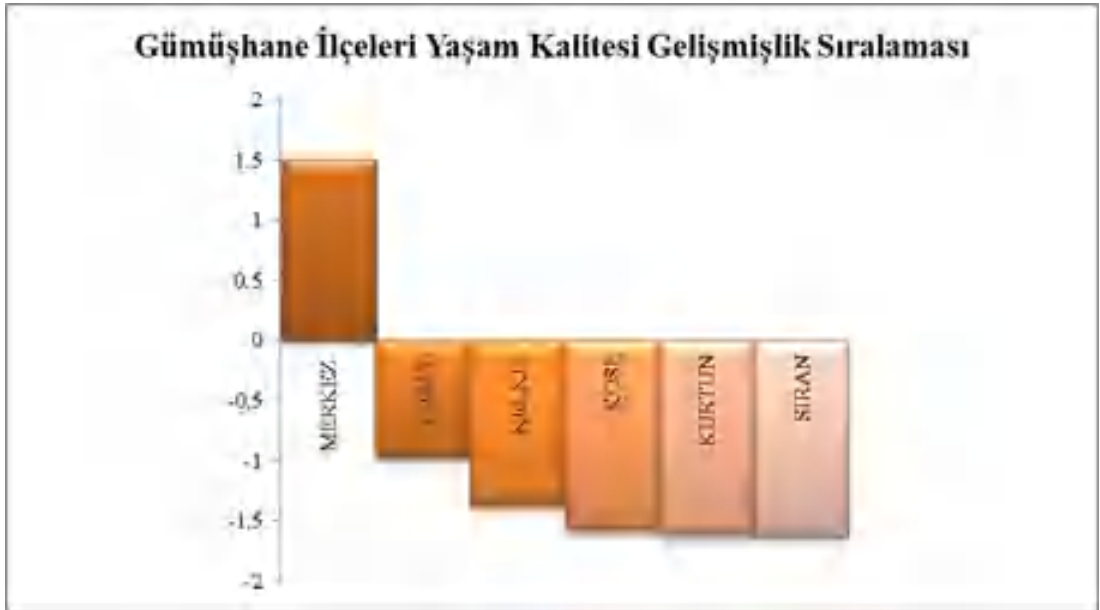
İlçenin Genel Sırası	İlçenin İldeki Sırası	İlçe Adı	Yaşam Kalitesi Endeks Değeri
12	1	G.HANE MERKEZ	1.503665
57	2	TORUL	-0.973939
66	3	KELKIT	-1.376825
70	4	KOSE	-1.579457
71	5	KURTUN	-1.625376
72	6	SIRAN	-1.631222

TR90 Doğu Karadeniz ilçeleri eş değer yaşam kalitesine sahip ilçe gruplandırmasına göre Kelkit, Köse, Kürtün ve Şiran dokuzuncu seviyede, Torul sekizinci seviyede, Merkez ilçe ise beşinci seviyede yer almaktadır. Bu endeks türünde on grup olduğu göz önünde bulundurulduğunda Merkez ilçenin orta seviyede, diğer ilçelerin ise düşük seviyede yaşam kalitesine sahip olduğu söylenebilir. Ayrıca Gümüşhane ilinde yaşam kalitesi açısından farklılıkların düşük olduğu da Grafik-48’den izlenebilir. Bu sonucun temel nedeni coğrafya olarak Gümüşhane ilçelerinin yüksek rakıma sahip olmaları, sahil şeridinde bulunmamaları ve bu bölgede şehirleşme oranının oldukça düşük olması gösterilebilir.

İl merkezine en yakın ilçe yaşam kalitesi sıralamasında ikinci sırada bulunan Torul’dur. Bu ilçenin genç yaşlı bağımlılık oranının ve rakımının il ortalamasından düşük olması yaşam kalitesi endeks değerini yükselten diğer unsurlardır. Üçüncü sıradaki Kelkit ise Merkez ilçeden sonra en düşük nüfus artış hızına sahiptir. Bu ilçede genç yaşlı bağımlılık oranı da il ortalamasının altındadır. Gümüşhane ilinde en yüksek rakıma sahip olan ilçe Köse’dir. Bu ilçenin il merkezine olan uzaklığı ve şehirleşme oranı il ortalamasına eşittir. İl içinde en düşük rakıma sahip olan Kürtün’dür. Bu ilçe aynı zamanda il ortalamasının altında bir nüfus artış hızına da sahiptir. Fakat diğer değişkenlerdeki değerlerinin olumsuz olması ancak beşinci sıraya yerleşmesini sağlamıştır. Sıralamanın sonunda yer alan Şiran’da sadece şehirleşme oranı il ortalamasının üzerindedir.

Harita 46: TR906 Gümüşhane İlçeleri Yaşam Kalitesi Yoğunluk Haritası

Grafik 48: TR906 Gümüşhane İlçeleri Yaşam Kalitesi Düzeyi Sıralaması

6. GÜMÜŞHANE İLÇELERİ EKONOMİK ve MALİ DÜZEY ENDEKSİ

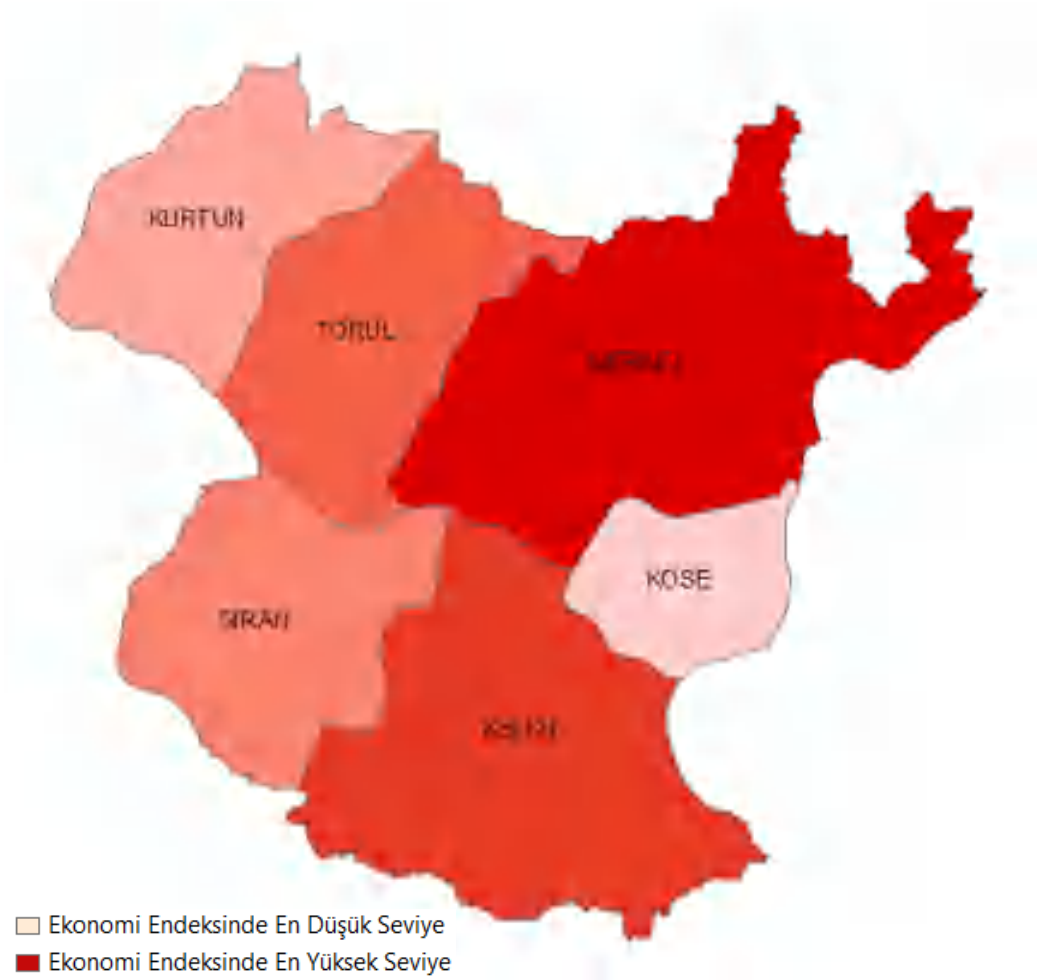
TR906 Gümüşhane İline ait 6 ilçenin ekonomik ve mali endeks değerleri Tablo-55’de, il içindeki sıralamaları Grafik-49’da ve Gümüşhane iline ait ekonomik ve mali endeks yoğunluk haritası, Harita-47’de yer almaktadır. Bu sonuçlara göre, ekonomik ve mali düzey açısından Gümüşhane İlinin en gelişmiş ilçesi Gümüşhane Merkez’dir. Bu ilçe için ekonomik ve mali endeksin hesaplandığı değişkenlerin verileri incelendiğinde, küçük sanayi siteleri firma sayısı hariç tüm değişkenlerde en yüksek değerlere sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 55: TR906 Gümüşhane İlçeleri Ekonomik ve Mali Endeks Değerleri ve Sıralaması

İlçenin Genel Sırası	İlçenin İldeki Sırası	İlçe Adı	Ekonomik Ve Mali Endeks Değeri
9	1	G.HANE MERKEZ	1.332233698
19	2	KELKIT	0.162759832
40	3	TORUL	-0.78381165
44	4	SIRAN	-0.807314401
57	5	KURTUN	-0.97394717
59	6	KOSE	-0.991081244

Küçük sanayi siteleri firma sayısı açısından Gümüşhane ilinin en zengin ilçesi Kelkit’tir. Ekonomik ve mali endeks sıralamasında ikinci sırada olan Kelkit, çalışma çağındaki nüfus oranı, sanayi istihdam oranı, sanayi firma oranı, banka şube sayısı, kurumlar vergisi ve gelir vergisi değişkenlerinde Merkez ilçeden sonra en yüksek değerlere sahiptir.

Geri kalan ilçelerin tümünde tüm değişkenler il ortalamasının altında değere sahiptir. Nitekim Grafik-49’dan da izlenebileceği gibi Merkez ve Kelkit dışındaki ilçelerin endeks değerleri oldukça düşük ve birbirine yakın değerdedir. Bu ilçelerden Torul ve Şiran TR90 eşdeğer ekonomik ve mali düzey gruplandırmasında beşinci seviyede iken, Kürtün ve Köse en kötü seviye olan altıncı seviyede yer almaktadır. Bu tespitler sonucu Gümüşhane ilindeki ekonomik ve mali yapının düşük seviyede ve homojen olduğu söylenebilir.

Harita 47: TR906 Gümüşhane İlçeleri Ekonomik Ve Mali Endeks Yoğunluk Haritası

Grafik 49: TR906 Gümüşhane İlçeleri Ekonomik Ve Mali Düzeyi Sıralaması

7. GÜMÜŞHANE İLÇELERİ REKABET ve YENİLİK KAPASİTESİ ENDEKSİ

TR906 Gümüşhane İline ait 6 ilçenin rekabet ve yenilik kapasitesi endeks değerleri Tablo-56'da, il içindeki sıralamaları Grafik-50'de ve Gümüşhane iline ait rekabet ve yenilik kapasitesi endeksi yoğunluk haritası Harita-48'de yer almaktadır. Bu sonuçlara göre, ekonomik ve mali düzey açısından Gümüşhane İlinin en gelişmiş ilçesi Gümüşhane Merkez'dir. Bu ilçe için rekabet ve yenilik kapasitesi endeksinin hesaplandığı değişkenlerin verileri incelendiğinde, tüm değişkenlerde en yüksek değerlere sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 56: TR906 Gümüşhane İlçeleri Rekabet ve Yenilik Kapasitesi Endeks Değerleri ve Sıralaması

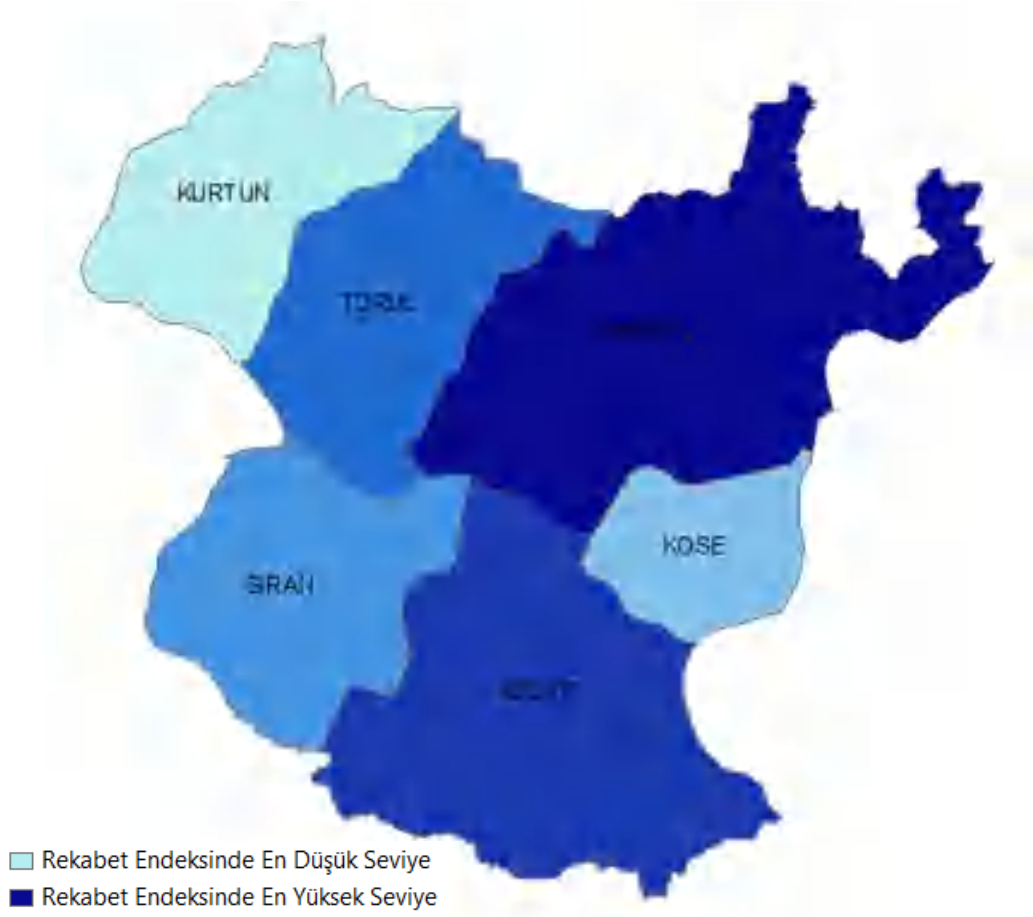
İlçenin Genel Sırası	İlçenin İldeki Sırası	İlçe Adı	Rekabet ve Yenilik Kapasitesi Endeks Değeri
15	1	G.HANE MERKEZ	0.756109
20	2	KELKIT	0.266704
35	3	TORUL	-0.486684
39	4	SIRAN	-0.692369
52	5	KOSE	-0.969241
64	6	KURTUN	-1.151363

İl içinde en yüksek patent başvuru sayısına sahip ilçe Kelkit'tir. Kelkit ilçesi merkez ilçeden sonra en yüksek KOSGEB desteklerinden yararlanan firma sayısına, KOSGEB destek miktarına ve Turizm yatak kapasitesine sahiptir. Marka sayısı değişkeninde ise il ortalamasının üzerinde değere sahiptir.

Merkez ilçeden sonra en yüksek marka sayısına ve lisansüstü mezun oranına sahip ilçe ise Torul'dur. Bu ilçenin turizm yatak kapasitesi de il ortalamasının üzerindedir. Bu sebeplerle rekabet ve yenilik kapasitesi endeksi sıralamasında il içinde üçüncü sıradadır.

Diğer ilçelerden dördüncü sıradaki Şiran'da ve beşinci sıradaki Köse'de sadece marka sayısı değişkenindeki değer il ortalamasının üzerindedir. Sıralamanın sonunda bulunan Kürtün ise KOSGEB destekleri hariç tüm değişkenlerde en kötü değerlere sahiptir. KOSGEB desteklerinden yararlanma açısından en kötü durumda olan ilçe ise Köse'dir.

Grafik-50'de görüldüğü gibi Gümüşhane ilinde rekabet ve yenilik kapasitesi endeks değerleri ilçeler arasında farklılık arz etmektedir. Nitekim TR90 Doğu Karadeniz ilçeleri eşdeğer rekabet ve yenilik düzeyine sahip bölge gruplandırmasında Gümüşhane Merkez ve Kelkit dördüncü seviyede, Torul beşinci seviyede, Şiran ve Köse altıncı seviyede, Kürtün ise yedinci seviyede bulunmaktadır. İlçelerin farklı gruplarda yer alması ve endeks değerlerinin farklı seviyelerde olması tespitlerinin sonucu Gümüşhane ilinde rekabet ve yenilik düzeyi açısından homojen bir yapının bulunmadığı söylenebilir.

Harita 48: TR906 Gümüşhane İlçeleri Rekabet Ve Yenilik Kapasitesi Endeksi Yoğunluk Haritası

Grafik 50: TR906 Gümüşhane İlçeleri Rekabet Ve Yenilik Düzeyi Sıralaması

SONUÇ

Bu çalışmada TR90 Doğu Karadeniz bölgesindeki 79 ilçeye ait 33 adet değişken kullanılarak sosyoekonomik gelişmişlik analizi gerçekleştirilmiştir. Analiz tekniği olarak temel bileşenler analizi tercih edilmiştir. Uygulamada sosyoekonomik gelişmişlik endeksinin yanında, sosyoekonomik gelişmişliği tanımlamada genel kabul gören beş faktör için de endeksler türetilmiştir. Bunlar; eğitim endeksi, sağlık endeksi, yaşam kalitesi endeksi, ekonomik ve mali düzey endeksi ile rekabet ve yenilik kapasitesi endeksidir.

Sosyoekonomik gelişmişlik endeksini hesaplamada kullanılan değişkenlerden 28 tanesi birinci temel bileşende pozitif ağırlığa sahipken, kalan 5 değişken negatif ağırlığa sahiptir. Teorik olarak da sosyoekonomik gelişmişliği ters yönlü etkileyen bu değişkenler genç yaşlı bağımlılık oranı, ilçenin ile olan mesafesi, rakım, ilçenin denize olan mesafesi ve nüfus artış hızı değişkenleridir. Negatif ağırlıklı değişkenlerden ağırlığı en yüksek olan yaş bağımlılık oranı değişkeni olmakla birlikte, diğer negatif ağırlıklı değişkenlerin etkisi de oldukça yüksektir.

Birinci temel bileşen içerisinde pozitif ağırlığa sahip olan değişkenlerden ağırlığı en fazla olanların, diğer bir ifade ile sosyoekonomik gelişmişlik düzeyini en yüksek seviyede etkileyen değişkenlerin daha çok ekonomik ve mali göstergeler ile rekabet ve yenilik kapasitesi göstergeleri arasında yer aldığı görülmektedir.

Sosyoekonomik gelişmişlik sıralamasında ilk sıraları alan ilçeler TR90 Bölgesindeki altı ilin merkez ilçeleridir. Sosyoekonomik gelişmişlik düzeyi yüksek olan bu ilçelerin endeks değerleri arasındaki fark da oldukça yüksektir. Diğer bir ifade ile bu ilçelerin sosyoekonomik gelişmişlik düzeylerinin homojen olduğu söylenemez. Özellikle Trabzon İli'nin merkez ilçesi olan Ortahisar, önemli bir farkla birinci sırada yer almaktadır. İkinci sırada Ordu İli'nin merkez ilçesi olan Altınordu bulunmaktadır.

Üçüncü ve dördüncü sıralarda yer alan Rize ve Giresun'un Merkez ilçeleri ise Altınordu'ya yakın endeks değerleri taşımaktadırlar. Altıncı sırada yer alan Artvin'in Merkez ilçesi ile yedinci sırada yer alan Gümüşhane'nin Merkez ilçesi ise birbirine yakın endeks değerlerine sahiptir. Sosyoekonomik gelişmişlik sıralamasının sonunda Ordu'nun ilçeleri olan Akkuş ve Mesudiye ile Giresun'un ilçesi olan Çamoluk yer almaktadır.

Yaşam kalitesi endeksinin hesaplanmasında toplam altı değişken kullanılmıştır. Bunlardan üç tanesinin temel bileşendeki ağırlığı pozitif ve diğerlerinin ağırlığı negatiftir. Temel bileşendeki ağırlığı en fazla olan değişken genç yaşlı bağımlılık oranı değişkenidir. Bu değişkenin ağırlığı negatif olduğu için bağımlılık oranındaki artışın yaşam kalitesini azaltan en önemli unsur olduğu söylenebilir. Pozitif ağırlıklı değişkenlerden en yüksek orana sahip olan şehirleşme oranıdır. Bir başka ifade ile şehirleşme oranındaki artış, yaşam kalitesindeki artışı destekleyen önemli bir unsurdur.

Yaşam kalitesi endeksi en yüksek olan ilçe önemli bir farkla Trabzon'un merkez ilçesi olan Ortahisar'dır. Yaşam kalitesi sıralamasında dikkat çeken bir unsur Artvin'in Murgul İlçesi'nin sıralamadaki yeridir. Sosyoekonomik gelişmişlik sıralamasında ancak yirminci sırayı alabilen bu ilçe yaşam kalitesi sıralamasında beşinci sıraya kadar yükselmiştir. Dikkat çeken başka bir unsur ise Alucra ve Şavşat ilçelerinin sıralamadaki yerleridir. Sosyoekonomik gelişmişlik sıralamasında orta seviyelerde yeri olan bu ilçeler yaşam kalitesi sıralamasında en düşük seviyedeki ilçeler arasındadırlar. Yaşam kalitesi sıralamasında en sonda Akkuş ilçesi yer almaktadır.

Eğitim endeksinin hesaplanmasında beş değişken kullanılmıştır. Değişkenlerin tamamının temel bileşendeki ağırlıkları pozitifdir. Eğitim düzeyinin belirlenmesinde okuryazar oranları ve lisans mezun oranı değişkenleri öne çıkmaktadır. Bu endeks türünde birinci sırada yer alan ilçe Artvin'in Merkez ilçesidir. İkinci sırada ise Gümüşhane Merkez ilçesi yer almaktadır.

Sıralamada dikkat çeken bir unsur sosyoekonomik gelişmişlik sıralamasında ilk sıralarda yer alan ilçelerden Ortahisar ve Altınordu'nun yerleridir. Ortahisar sosyoekonomik gelişmişlik sıralamasında önemli bir farkla birinci sırada yer alırken, eğitim endeksi sıralamasında dördüncü sıraya gerilemiştir. Altınordu ilçesi ise ancak on ikinci sırada yer alabilmiştir.

Eğitim endeksi sıralamasında dikkat çeken başka bir unsur ise sosyoekonomik gelişmişlik sıralamasında orta seviyelerde bulunan Ardeşen, Arhavi, Murgul, Beşikdüzü, Fındıklı ve Piraziz ilçelerinin bu sıralamada daha yüksek seviyelerde yer almasıdır. Özellikle Beşikdüzü ilçesi sosyoekonomik gelişmişlik sıralamasında yirmi ikinci sırada iken, bu sıralamada üçüncü sıraya yerleşmiştir. Eğitim endeksi sıralamasında en sonda Çamoluk ilçesi yer almaktadır.

Sağlık endeksinin hesaplanmasında altı değişken kullanılmıştır. Değişkenlerin tamamının temel bileşendeki ağırlıkları pozitifdir. Temel bileşendeki ağırlığı en fazla olan değişken bin kişi başına hekim sayısı olmakla birlikte, tüm değişkenlerin ağırlıkları birbirine yakın değerlerdedir. Bu sebeple sağlık endeksinin belirlenmesinde diğerlerine göre öne çıkan bir değişken mevcut değildir ve tüm değişkenler yakın oranlarda sağlık düzeyini etkilemektedir.

Sağlık endeksi en yüksek olan ilçe, sosyoekonomik gelişmişlik sıralamasında da birinci sırada yer alan Ortahisar'dır. Sağlık endeksine göre ilçelerin sıralamasında ilk sıralarda bulunan ilçeler sosyoekonomik gelişmişlik sıralamasında olduğu gibi illerin merkez ilçeleridir. Sadece Gümüşhane Merkez bu sıralamada dokuzuncu sıraya gerilemiştir.

Sıralamada dikkat çeken bir unsur sosyoekonomik gelişmişlik sıralamasında alt seviyelerde bulunan Alucra ve Yağlıdere ile orta seviyelerde bulunan Çaykara ve Şebinkarahisar ilçelerinin bu sıralamada daha yüksek seviyelerde yer almasıdır. Bu ilçelerin nüfuslarının bölge ortalamasına göre düşük olduğu göz önünde bulundurulduğunda, sağlık endekslerinin yüksekliği bin kişi başına değerlerin yüksek

olması ile açıklanabilir. Sağlık endeksi sıralamasında en sonda Perşembe ilçesi yer almaktadır.

Ekonomik ve mali düzey endeksinin hesaplanmasında sekiz değişken kullanılmıştır. Değişkenlerin tamamının temel bileşendeki ağırlıkları pozitifdir. Temel bileşendeki ağırlığı en fazla olan değişken imalat sanayi firma sayısının bölge toplamına oranı olmakla birlikte, banka şube sayısının bölge toplamına oranı, küçük sanayi siteleri firma sayısının bölge toplamına oranı ve imalat sanayi istihdamının bölge toplamına oranı değişkenlerinin ağırlıkları birbirine yakın değerlerdedir. Bu sebeple imalat sanayi istihdamı ve firma sayıları değişkenlerinin ekonomi düzeyini en çok etkileyen değişkenler olarak öne çıktığı söylenebilir.

Ekonomik ve mali düzey endeksi en yüksek olan ilçeler, sosyoekonomik gelişmişlik sıralamasında da olduğu gibi illerin merkez ilçeleridir. İlk dört ilçe sosyoekonomik gelişmişlik sıralaması ile aynı iken, Gümüşhane Merkez dokuzuncu ve Artvin Merkez on yedinci sıraya gerilemiştir. Ekonomik ve mali endeks sıralamasında üst sıralarda bulunan ilçeler genellikle sosyoekonomik gelişmişlik sıralamasında da üst sıralarda yer alan ilçelerdir. Fakat alt sıralarda bulunan ilçeler için aynı yorum yapılamaz. Nitekim ekonomik sıralamanın sonunda yer alan ilçelerden Borçka sosyoekonomik gelişmişlik sıralamasında otuz beşinci sırada iken, Güce ilçesi elli bir, Alucra elli altı ve Dernekpazarı altmış altıncı sırada yer almaktadır.

Rekabet ve yenilik kapasitesi endeksinin hesaplanmasında yedi değişken kullanılmıştır. Değişkenlerin tamamının temel bileşendeki ağırlıkları pozitifdir. Temel bileşendeki ağırlığı en fazla olan değişkenler KOSGEB tarafından desteklenen firma oranı ve KOSGEB desteklerinin bölge toplamına oranı değişkenleridir. Bu sebeple KOSGEB desteklerinin rekabet düzeyini belirleyen en önemli faktör olarak öne çıktığı söylenebilir. Temel bileşendeki ağırlığı oldukça yüksek olan bir başka değişken turizm sektöründeki konaklama kapasitesini gösteren turizm yatak sayısının bölge toplamına oranıdır. Bu nedenle turizm sektöründeki kapasitenin rekabet düzeyini belirleyen önemli bir faktör olduğu söylenebilir.

Rekabet ve yenilik endeksine göre ilçelerin sıralamasında üst sıralarda bulunan ilçeler genel olarak sosyoekonomik gelişmişlik seviyesi yüksek olan ilçeler, alt sıralarda bulunan ilçeler ise sosyoekonomik gelişmişlik sıralamasında da alt sıralarda yer alan ilçelerdir. Bu nedenle iki sıralamanın paralellik gösterdiği söylenebilir. Rekabet endeksi en yüksek olan ilçeler, sosyoekonomik gelişmişlik sıralamasında da olduğu gibi illerin merkez ilçeleridir. İlk dört ilçe sosyoekonomik gelişmişlik sıralaması ile aynı iken, Artvin Merkez sekizinci ve Gümüşhane Merkez on beşinci sıraya gerilemiştir.

Rekabet düzeyi sıralamasında dikkat çeken bir unsur Çamlıhemşin, Çaykara ve İkizdere ilçelerinin konumudur. Sosyoekonomik gelişmişlik sıralamasında orta sıralarda yer alan bu ilçelerden Çamlıhemşin rekabet endeksi sıralamasında altıncı sıraya, Çaykara on yedinci sıraya ve İkizdere yirmi dördüncü sıraya yükselmiştir. Bu ilçelerin ortak özelliği turizm alanındaki rekabet düzeylerinin yüksek olmasıdır. Rekabet düzeyi en yüksek olan

ilçe sosyoekonomik gelişmişlik sıralamasında da birinci sırada yer alan Ortahisar'dır. En düşük olan ilçe ise Çaybaşı'dır.

Bu çalışmada eşdeğer gelişmişlik düzeyine sahip ilçe grupları belirlenirken bu konuda popüler bir yöntem olan "iki boyutlu harita" çizimi kullanılmıştır. Birinci temel bileşenden elde edilen endeks (SCOR1) ve ikinci temel bileşenden elde edilen endeksin (SCOR2) birlikte sunumu iki boyutlu harita olarak adlandırılmaktadır. Eşdeğer sosyoekonomik gelişmişlik düzeyine sahip on, eşdeğer eğitim düzeyine sahip dokuz, eşdeğer sağlık düzeyine sahip altı, eşdeğer yaşam kalitesi düzeyine sahip on, eşdeğer ekonomik ve mali düzeye sahip altı, eşdeğer rekabet ve yenilik kapasitesine sahip sekiz grup tespit edilmiştir. Bu tespitlere dayanarak TR90 Doğu Karadeniz ilçeleri arasında diğer faktörlere göre ekonomik ve mali düzey ile sağlık düzeyi açısından farklılıkların daha az olduğu söylenebilir. Sosyoekonomik gelişmişlik ve yaşam kalitesi açısından ise farklılıklar daha fazladır.

İl bazlı sosyoekonomik gelişmişlik analizi sonuçları incelendiğinde Trabzon ilçelerinin homojen bir yapı sergilemediği görülmektedir. Eşdeğer sosyoekonomik gelişmişliğe sahip ilçe gruplandırmasında on bölge mevcuttur ve her grupta Trabzon ilinin en az bir ilçesi yer almaktadır. Bu sebeple Trabzon ilçeleri arasında sosyoekonomik gelişmişlik farklılıklarının yüksek olduğu söylenebilir. Aynı durum alt endeksler için de geçerlidir. Alt endeksler arasında en yüksek eşitsizlik sağlık alanındadır. Eşdeğer sağlık düzeyi gruplandırmasında da her seviyede en az bir Trabzon ilçesi mevcuttur. Trabzon'da sağlık düzeyi açısından öne çıkan ilçeler Ortahisar ve Vakfıkebir'dir.

Ekonomik ve mali endeks ile rekabet ve yenilik kapasitesi endeksinde en yüksek değerler önemli bir farkla Ortahisar ilçesine aittir. Diğer ilçeler ise bu endeks türlerinin eşdeğer gelişmişlik gruplarına eşit dağılmıştır. Bölgesel farklılıkların yüksek olduğu bir başka alan eğitimidir. Fakat bu alanda Trabzon ilçeleri genellikle yüksek seviyelerde yer almaktadırlar. Eğitim düzeyi açısından öne çıkan ilçe ise Beşikdüzü'dür.

Bölgesel farklılıkların en az olduğu alan yaşam kalitesi endeksidir. Eşdeğer yaşam kalitesi gruplandırmasında Trabzon ilçeleri genellikle yüksek ve orta seviyelerde yer almaktadır. Bu sebeple yaşam kalitesi açısından bölgesel farklılıklar olmakla birlikte, bu farklılıkların çok yüksek seviyede olmadığı söylenebilir.

Ordu ilinde Altınordu, Ünye ve Fatsa ilçeleri ihmal edildiğinde diğer ilçeler arasında sosyoekonomik gelişmişlik açısından homojen bir yapının olduğu söylenebilir. Fakat bu ilçeler düşük gelişmişlik seviyelerinde yer almaktadırlar. Toplamda on dokuz ilçesi bulunan Ordu ilinin on bir ilçesi dokuzuncu sosyoekonomik gelişmişlik seviyesinde yer almaktadır. Bu nadir rastlanan bir durumdur.

Ekonomik ve mali düzey ile rekabet ve yenilik kapasitesine göre benzer bir durum söz konusudur. Altınordu, Ünye ve Fatsa ihmal edildiğinde Ordu ilçelerinin bu endeks türleri açısından düşük seviyede ve homojen bir yapıda olduğu söylenebilir. Yaşam kalitesi endeks değerleri ilçeler arasında farklılık arz etmektedir. Eşdeğer yaşam kalitesi

gruplandırmasında da Ordu ilçeleri farklı gruplara dağılmış durumdadır. Bu tespitlere dayanarak Ordu ilinde yaşam kalitesi açısından bölgesel farklılıkların yüksek olduğu söylenebilir. Yaşam kalitesi açısından da öne çıkan ilçeler Altınordu, Fatsa ve Ünye'dir.

Bölgesel farklılıkların yüksek olduğu başka bir alan eğitimidir. Eşdeğer eğitim düzeyi gruplandırmasında da ilk iki seviye hariç her grupta Ordu ilinin en az bir ilçesi yer almaktadır. Eğitim düzeyi açısından öne çıkan ilçeler Altınordu, Gülyalı ve Fatsa'dır. Sağlık düzeyi açısından Ordu ilinde bölgesel farklılıklar mevcuttur. Fakat on iki ilçenin en düşük seviyedeki altıncı grupta bulunduğu göz önünde bulundurulduğunda, bu farklılıkların yüksek olmadığı ve sağlık düzeyinin genel olarak düşük olduğu söylenebilir. Bu alanda öne çıkan ilçeler Altınordu ve Fatsa'dır.

Giresun ilçelerinin sosyoekonomik gelişmişlik endeksine göre homojen bir yapı sergilemediği görülmektedir. Özellikle sahil şeridinde yer alan ilçelerin daha yüksek sosyoekonomik gelişmişlik seviyesine sahip oldukları, iç kesimlere doğru gelişmişlik seviyesinin düştüğü tespit edilmiştir. Ekonomik ve mali düzey ile rekabet ve yenilik kapasitesi düzeyi açısından Merkez ilçe ve Bulancak ihmal edildiğinde homojen bir yapı mevcut iken, diğer alt endeks türlerinde bölgesel farklılıklar yüksektir.

Giresun ilinde bölgesel farklılıkların en yüksek olduğu endeks türü eğitimidir. Eşdeğer eğitim düzeyine sahip dokuz grup bulunmaktadır ve birinci grup hariç her grupta Giresun ilinin en az bir ilçesi mevcuttur. Merkez, Piraziz ve Bulancak eğitim düzeyi yüksek olan ilçeler olarak öne çıkmaktadırlar. Sağlık endeksine göre yapılan analizde ise Merkez ilçe ihmal edildiğinde, endeks değerleri birbirine yakın iki ilçe grubu olduğu tespit edilmiştir. Bu sebeple sağlık düzeyi açısından Giresun ilinde dual bir yapı söz konusudur. Merkez ilçe, Görele, Şebinkarahisar, Alucra, Tirebolu ve Yağlıdere sağlık hizmetlerinin yüksek olduğu tarafı oluşturmaktadır.

Rize ilinde de Giresun'da olduğu gibi sahil kesiminden iç kesimlere doğru gidildikçe sosyoekonomik gelişmişlik seviyesinin azaldığı görülmektedir. Eşdeğer sosyoekonomik gelişmişlik gruplandırmasında Rize ilçeleri farklı gruplarda yer almaktadırlar. Bu sebeple Rize ilçeleri arasında sosyoekonomik farklılıkların yüksek olduğu söylenebilir. Bölgesel farklılıklar yüksek olmakla birlikte Rize ilçeleri genellikle yüksek gelişmişlik seviyelerinde bulunmaktadır. Hatta en düşük gelişmişlik seviyesi olan dokuzuncu ve onuncu seviyelerde Rize'nin hiçbir ilçesi bulunmamaktadır.

Eşdeğer eğitim düzeyi gruplandırmasında da Rize ilçeleri ikinci, beşinci ve altıncı derecedeki gruplarda yoğunlaşmıştır. Bu endeks türünde toplam 9 grup olduğu göz önünde bulundurulduğunda eğitim düzeyi açısından Rize ilinde bölgesel farklılıkların yüksek olmadığı sonucuna varılabilir. Ayrıca Rize genelinde eğitim düzeyi oldukça yüksektir. Eğitim düzeyi gruplandırmasında en sonda yer alan üç grupta Rize ilinin hiçbir ilçesi yer almamaktadır. Bu endeks türünde en başarılı ilçeler Ardeşen, Merkez ve Fındıklı'dır.

Eşdeğer sağlık düzeyi gruplandırmasında ise Rize ilçeleri beşinci ve altıncı düzeylerde yoğunlaşmıştır. Bu nedenle sağlık düzeyi açısından Rize ilinde düşük düzeyde, homojen bir yapının olduğu söylenebilir. Merkez ilçe ve Pazar ilçeleri sağlık düzeyi yüksek olan ilçeler olarak öne çıkmaktadırlar. Merkez ve Çayeli ihmal edildiğinde Rize ilçeleri arasında ekonomik ve mali düzey açısından önemli farklılıkların olmadığı tespit edilmiştir.

Eşdeğer ekonomik ve mali düzey gruplandırmasında bu ilçelerin birçoğunun dördüncü seviyede bulunması bu sonucu doğrulamaktadır. Rekabet ve yenilik kapasitesi ile yaşam kalitesi açısından ise Rize ilinde farklılıkların yüksek olduğu tespit edilmiştir. Yaşam kalitesi alanında Merkez ve İyidere; rekabet ve yenilik kapasitesi alanında da Merkez, Çamlıhemşin ve Çayeli ilçeleri öne çıkmaktadırlar.

Artvin ilinde sahil şeridinde yer alan ve Merkez ilçeye yakın olan ilçelerin sosyoekonomik gelişmişlik seviyesi daha yüksektir. İç kesimlere doğru gidildikçe sosyoekonomik gelişmişlik seviyesinin azaldığı tespit edilmiştir. Eşdeğer sosyoekonomik gelişmişlik düzeyine sahip gruplandırmada ise Artvin ilçelerinin birçoğu orta seviyelerde yer almaktadır. En düşük gelişmişlik seviyesi olan dokuzuncu ve onuncu seviyelerde Artvin'in hiçbir ilçesi bulunmamaktadır.

Artvin ilinde eğitim düzeyi açısından homojen bir yapı olmamakla birlikte tüm ilçelerin yüksek eğitim düzeyine sahip olduğu söylenebilir. Eğitim düzeyi açısından en başarılı olan ilçeler Artvin Merkez ve Arhavi'dir. TR90 Doğu Karadeniz ilçeleri eşdeğer sağlık düzeyi gruplandırmasında ise Artvin ilçelerinin büyük çoğunluğu dördüncü ve beşinci seviyelerde yer almaktadır. Bu sebeple Merkez ilçe ihmal edildiğinde sağlık düzeyi açısından farklılıkların yüksek olmadığı ve sağlık düzeyinin düşük olduğu sonucuna ulaşılabilir. Aynı durum rekabet ve yenilik kapasitesi endeksi için de geçerlidir. Merkez ilçe ihmal edildiğinde düşük seviyede homojen bir yapı mevcuttur.

İlçeler arasında yaşam kalitesi endeks değerleri oldukça farklıdır. Eşdeğer yaşam kalitesi gruplandırmasında da Artvin ilçeleri farklı gruplarda yer almaktadırlar. Bu tespitlerin sonucu Artvin ilinde yaşam kalitesi açısından homojen bir yapının bulunmadığı söylenebilir. Aynı durum ekonomik ve mali düzey açısından da geçerlidir. Bu endeks türünde homojen bir yapı mevcut değildir. Fakat ilçeler daha çok orta ve düşük seviyedeki gruplarda yoğunlaşmıştır. Bu tespite dayanarak ekonomik ve mali endeks açısından bölgesel farklılıklar olmakla birlikte, bu farklılıkların yüksek olmadığı söylenebilir. Artvin ilinde yaşam kalitesi alanında Murgul ilçesi, ekonomik ve mali alanda ise Hopa ilçesi öne çıkmaktadır.

Merkez ilçe ile Gümüşhane'nin diğer ilçeleri arasındaki sosyoekonomik gelişmişlik endeks farkı oldukça yüksektir. Nitekim TR90 Doğu Karadeniz ilçeleri eşdeğer sosyoekonomik gelişmişlik düzeyine sahip bölge ayırımında Merkez ilçe dördüncü seviyede iken, diğer ilçeler sekizinci ve dokuzuncu seviyelerde yer almaktadır. Bu tespitlere dayanarak Merkez ilçe göz ardı edildiğinde, Gümüşhane ilçelerinin sosyoekonomik gelişmişlik seviyelerinin düşük düzeyde ve homojen olduğu söylenebilir.

Benzer durum alt endekslerde de mevcuttur. Tüm alt endekslerde Merkez ilçe ile diğer ilçeler arasında önemli farklılıklar tespit edilmiştir. TR90 Doğu Karadeniz ilçeleri eşdeğer sağlık düzeyi gruplandırmasına göre Merkez ilçe hariç diğer ilçeler en düşük seviye olan altıncı grupta toplanmıştır. Bu tespitlere dayanarak Gümüşhane ilinde sağlık düzeyi açısından düşük seviyede, homojen bir yapının olduğu söylenebilir. TR90 Doğu Karadeniz ilçeleri eşdeğer eğitim düzeyi gruplandırmasına göre Merkez ilçe hariç diğer ilçeler beşinci ve altıncı seviyelerde yer almaktadırlar. Bu sebeple eğitim düzeyi açısından orta seviyede, homojen bir yapı mevcuttur.

TR90 Doğu Karadeniz ilçeleri eş değer yaşam kalitesine sahip ilçe gruplandırmasına göre Merkez ilçe beşinci, bir ilçe sekizinci ve dört ilçe dokuzuncu seviyede yer almaktadır. Bu endeks türünde on grup olduğu göz önünde bulundurulduğunda Merkez ilçenin orta seviyede, diğer ilçelerin ise düşük seviyede yaşam kalitesine sahip olduğu ve yaşam kalitesi açısından farklılıkların düşük olduğu söylenebilir.

Benzer bir durum ekonomik ve mali açıdan da mevcuttur. Merkez ve Kelkit dışındaki ilçelerin ekonomik ve mali endeks değerleri oldukça düşük ve birbirine yakın değerdedir. Bu ilçeler eşdeğer ekonomik ve mali düzey gruplandırmasında beşinci ve altıncı seviyelerde yer almaktadırlar. Bu tespitler sonucu Gümüşhane ilindeki ekonomik ve mali yapının düşük seviyede ve homojen olduğu söylenebilir.

Gümüşhane'de bölgesel farklılıkların en yüksek olduğu alan rekabet ve yenilik kapasitesi düzeyidir. TR90 Doğu Karadeniz ilçeleri eşdeğer rekabet ve yenilik düzeyine sahip bölge gruplandırmasında Gümüşhane Merkez ve Kelkit dördüncü seviyede, Torul beşinci seviyede, Şiran ve Köse altıncı seviyede, Kürtün ise yedinci seviyede bulunmaktadır. İlçelerin farklı gruplarda yer alması ve endeks değerlerinin farklı seviyelerde olması tespitlerinin sonucu Gümüşhane ilinde rekabet ve yenilik düzeyi açısından homojen bir yapının bulunmadığı söylenebilir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Barro, R. (1996), "Three models of health and economic growth", Unpublished Manuscript, Cambridge, MA: Harvard University.
- Bayhan, Ahmet A. (2005), "Ordu/İkizce'den Bir Ahşap Cami: Laleli (Eski) Camii", *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, 14:1-22.
- Bloom, David E.; Canning, David ve Sevilla, Jaypee (2003), "Health, Worker Productivity, and Economic Growth", Harvard School of Public Health, [Erişim adresi: http://www.fadep.org/documentosfadep_archivos/BLOOM_Health_Worker_Productivity_and_Economic_Growth.pdf] [Erişim Tarihi: 21.12.2015].
- Erdil, E., Yetkiner, H. (2004), "A panel data approach for income-health causality" [Erişim adresi: <http://www.fnu.zmaw.de/fileadmin/fnu-files/publication/working-papers/FNU47.pdf>], [Erişim Tarihi: 21.12.2015].
- Lucas, Robert E. (1988), "On the Mechanics of Economic Development", *Journal of Monetary Economics*, 22, 3-42.
- Mushkin, S.J. (1962), "Health as an investment. *Journal of Political Economy*", 70: 129-157.
- Vyas, Seema and Lilani Kumaranayake (2006), "Constructing Socio-Economic Status Indices: How To Use Principal Components Analysis", OxfordUniversity Press, pp. 459-468 [Erişim adresi: <http://Heapol.Oxfordjournals.Org>], [Erişim Tarihi: 008.06.2014]
- <http://www.ordu.bel.tr/Sayfa/Tarihce/88/6> [Erişim Tarihi: 21.12.2015].
- <http://ordu.gov.tr/tr/ilimiz.php?id=32> [Erişim Tarihi: 21.12.2015].
- http://www.ordudefterdarligi.gov.tr/ilimiz/ordu_tarih.htm [Erişim Tarihi: 21.12.2015].
- http://www.giresun.gov.tr/syf/sayfalariGoster.aspx?sayfa_ID=32 [Erişim Tarihi: 21.12.2015].
- http://www.giresun.bel.tr/webs_ust_menu_detay.aspx?uid=16 [Erişim Tarihi: 21.12.2015].

<http://www.artvin.gov.tr/?page=icerik&file=mdetay&s=1&ms=3&id=56> [Erişim Tarihi: 21.12.2015].

<http://www.artvinkultur.gov.tr/TR,55832/tarihce.html> [Erişim Tarihi: 21.12.2015].

<http://www.artvin.gov.tr/?page=icerik&file=detay&id=57> [Erişim Tarihi: 21.12.2015].

<http://www.gumushanekulturturizm.gov.tr/TR,57806/tarihce.html> [Erişim Tarihi: 21.12.2015].

http://www.trabzon.gov.tr/index.php?p=icerik_&cid=2 [Erişim Tarihi: 21.12.2015].

<http://www.gumushanekulturturizm.gov.tr/TR,57807/kronoloji.html> [Erişim Tarihi: 21.12.2015].

<http://www.mgm.gov.tr/FILES/iklim/klimatoloji2.pdf> [Erişim Tarihi: 21.12.2015].

<http://www.mgm.gov.tr/veridegerlendirme/il-ve-ilceler-istatistik.aspx?m=TRABZON#sfB> [Erişim Tarihi: 21.12.2015].

<http://www.mgm.gov.tr/veridegerlendirme/il-ve-ilceler-istatistik.aspx?m=ORDU#sfB> [Erişim Tarihi: 21.12.2015].

<http://www.mgm.gov.tr/veridegerlendirme/il-ve-ilceler-istatistik.aspx?m=GIRESUN#sfB> [Erişim Tarihi: 21.12.2015].

<http://www.mgm.gov.tr/veridegerlendirme/il-ve-ilceler-istatistik.aspx?m=RIZE#sfB> [Erişim Tarihi: 21.12.2015].

<http://www.mgm.gov.tr/veridegerlendirme/il-ve-ilceler-istatistik.aspx?m=ARTVIN#sfB> [Erişim Tarihi: 21.12.2015].

<http://www.mgm.gov.tr/veridegerlendirme/il-ve-ilceler-istatistik.aspx?m=GUMUSHANE#sfB> [Erişim Tarihi: 21.12.2015].